

**REKREASYONDA MEKÂNSAL DAVRANIŞLAR:
ZİYARETÇİ TEMELLİ RİTİM ANALİZİ YAKLAŞIMI**

**Doktora Tezi
Halime DİNÇ**

Eskişehir 2024

**REKREASYONDA MEKÂNSAL DAVRANIŞLAR:
ZİYARETÇİ TEMELLİ RİTİM ANALİZİ YAKLAŞIMI**

HALİME DİNÇ

DOKTORA TEZİ

**Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı
Spor Yönetimi ve Rekreasyon Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Metin ARGAN**

**Eskişehir
Eskişehir Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Nisan 2024**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Halime Dinç'in REKREASYONDA MEKÂNSAL DAVRANIŞLAR: ZİYARETÇİ TEMELLİ RİTİM ANALİZİ YAKLAŞIMI başlıklı çalışması 19/04/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Spor Yöneticiliği ve Rekreasyon Anabilim dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Jüri Üyeleri</u>	<u>Unvan Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye	: Prof. Dr. Metin ARGAN (Danışman)	
Üye	: Prof. Dr. Nilüfer Z. AYDINOĞLU	
Üye	: Prof. Dr. Bülent GÜRBÜZ	
Üye	: Prof. Dr. Kerem Yıldırım ŞİMŞEK	
Üye	: Doç. Dr. Şeniz KARAGÖZ	

Prof. Dr. Semra KURAMA

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

19/04/2024

DANIŞMAN ONAYI

Danışmanlığını yürüttüğüm Doktora öğrencisi Halime DİNÇ, REKREASYONDA MEKÂNSAL DAVRANIŞLAR: ZİYARETÇİ TEMELLİ RİTİM ANALİZİ YAKLAŞIMI başlıklı tez çalışmasını tamamlamıştır. Hazırlamış olduğu tez tarafımda incelenmiş ve öğrencinin tez savunma sınavına alınması bilimsel ve etik açıdan uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Metin ARGAN

ÖZET

REKREASYONDA MEKÂNSAL DAVRANIŞLAR: ZİYARETÇİ TEMELLİ RİTİM ANALİZİ YAKLAŞIMI

Halime DİNÇ

Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı

Spor Yönetimi ve Rekreasyon Doktora Programı

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Nisan 2024

Danışman: Prof. Dr. Metin ARGAN

Kentsel mekânların önemli ve vazgeçilmez bir parçası olan kentsel yeşil alanlar, kent sakinlerine rekreasyonel fırsatlar sunmaktadır. Farklı açık ve kapalı mekânlarda ritimanalizi üzerine yapılan çeşitli çalışmalar bulunmasına karşın, kent parklarının ritimleri, özellikle de etkileyenler hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Bu nedenle, bu doktora tezinin amacı, literatürdeki boşluğu doldurmak için Manchester, İngiltere’deki iki kentsel park olan Ordsall Park ve St. John’s Gardens’taki ritim etkileyicilerini ve ritimleri araştırmaktır. Tez çalışması, şehir parklarının kullanımının altında yatan davranışsal ve psikososyal kalıpları daha iyi anlamak için otoetnografi yöntemini ve ritimanalizini birleştirmiştir. Ritimanalizi çalışmasının sonuçları altı ritim etkileyicisini belirlemiştir: Zamansal farklılıklar, mekânsal farklılıklar, mekânsal-zamansal farklılıklar, parkın somut ve soyut sınırları, parkın kesintisel etkileyicileri ve parkın etkileşimsel etkileyicileri. İki kent parkının ortak ritimleri olarak belirlenen temalar şunlardır: Çağırın ritimleri, somatik ritimler, hava temelli ritimler, aşınma ve kalıntıların sonucu olarak ritimler, insan dışı ve sonik ritimler, mutluluk ritimleri, nostaljik ritimler, parkın aritimleri ve park çalışan ritimleri. Tez çalışmasının sonuçlarının teorik ve pratik sonuçları vardır. Sonuçlar, şehir parklarındaki ritimler ve onu etkileyenler hakkında yeni bakış açıları sunarak park rekreasyonu ve ritimanalizi literatürüne katkıda bulunmaktadır. Tezin sonuçları ayrıca park yöneticileri, park tasarımcıları, hizmet yöneticileri, politika yapıcılar ve yerel yönetim yöneticileri de dahil olmak üzere bir dizi paydaş için çeşitli pratik ve yönetsel çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Ritim, Ritimanalizi, Park rekreasyonu, Park ritmi, Lefebvre, Park rekreasyon davranışı*

ABSTRACT

SPATIAL BEHAVIORS IN RECREATION: VISITOR-BASED RHYTHMANALYSIS APPROACH

Halime DİNÇ

Department of Sports Management

Sports Management and Recreation Master Program with Thesis

Eskişehir Technical University, Graduate School of Education, April, 2024

Supervisor: Prof. Dr. Metin ARGAN

Urban green areas, which are an important and indispensable part of urban spaces, provide recreational opportunities to city residents. Despite various studies on rhythmanalysis in different outdoor and indoor places, knowledge about rhythms of urban parks is limited, especially concerning its influencers. Therefore, the aim of this PhD thesis is to investigate rhythm influencers and rhythms in two urban parks, Ordsall Park and St. John's Gardens in Manchester, England, to fulfill the gap in the literature. The thesis study integrated the autoethnography method and rhythmanalysis to better understand the behavioral and psychosocial patterns underlying the use of the urban parks. The results of the rhythmanalysis study identified six rhythm influencers: Temporal differences, spatial differences, spatial-temporal differences, physical and abstract boundaries of the park, interruption influencers of the park, and interaction influencers of the park. The following were found to be the common rhythm themes of the two urban parks: Calling rhythms, somatic rhythms, seasonal rhythms, rhythms as a result of wear and debris, rhythms of non-human and sonic, happy moment rhythms, nostalgic rhythms, arrhythmia of the park, and rhythms of labor and workers. The results of the thesis study have the theoretical and practical implications. The results contribute to the literature on park recreation and rhythmanalysis by providing novel perspectives on rhythms and its influencers in urban parks. The results of the thesis also offer several practical and managerial implications for a range of stakeholders, including park managers, park designers, service managers, policymakers, and local government managers.

Keywords: *Rhythm, Rhythmanalysis, Park recreation, Park rhythm, Lefebvre, Park recreation behavior*

TEŞEKKÜR

Doktora sürecime başladığım günden itibaren, tez danışmanlığımı üstlenerek yardımlarını ve desteklerini asla esirgemeyen, bilgisi, tecrübesi ve akademik ahlakıyla yol gösteren, emekleri ve anlayışı ile hakkını ödeyemeyeceğim hem arkamda hem yanımda yer alan, sayesinde elde ettiğim her değer için saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Metin ARGAN'a minnettarlığımı ve teşekkürlerimi sunarım. İsimleri ile kendi ismimi bir arada görmekten gurur duyduğum, adımlarımı sağlamlaştırmamda gösterdikleri gayret için değerli jüri üyelerim Prof. Dr. Nilüfer AYDINOĞLU, Prof. Dr. Bülent GÜRBÜZ, Prof. Dr. Kerem Yıldırım ŞİMŞEK ve Doç. Dr. Şeniz KARAGÖZ'e, ayrıca Ritimanaliz teorisi ile beni tanıştıran, tüm doktora sürecimin şekillenmesinin arkasında var olan Prof. Dr. Mehpere ARGAN hocama teşekkürlerimi sunarım.

Tezimi ve araştırmamı gerçekleştirmek üzere hayatımda çok ayrı bir yeri olan İngiltere/Manchester Metropolitan University serüvenimde, kabulleriyle ve bana akademik olarak sağladığı katkılarıyla kendisine büyük hayranlık duyduğum Sayın Prof. Dr. Tim EDENSOR hocama çok özel bir teşekkür sunarak, bana tüm bu yurtdışı deneyimimi bahşeden, kendimi geliştirmeme DESTEK ve FIRSAT sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'na (TUBİTAK) minnettarlığım ile teşekkür ederim. Ayrıca kurumum Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne ve her zaman arkamda olan Spor Bilimleri Fakültesi hocalarıma, başta Prof. Dr. Yücel OCAK hocam olmak üzere tüm lisans ve lisanüstü süreçte verdikleri eğitim, destek, anlayış ve bana kattıkları her değer için kendilerine teşekkür ederim.

Defterime eğik çizgiler çizmeye çalıştığım günden bugüne kadar, var güçleriyle destek sağlayan, daima arkamda olan, doktora sürecim için hasrete katlanan tek şansım sevgili ailem; babam Cemal DİNÇ, annem Aysun DİNÇ, kardeşim Mert DİNÇ ve Songül DİNÇ'e sonsuz teşekkür ederim. Varlıkları ve bana sağladıkları enerji ile uykusuz gecelerimin kahramanları patili dostlarım Elen'im ve Ateş'ime teşekkür ederim.

Ve bir Türk Kadını olarak; yazabildiğim her bir harf için, Kurucumuz ve Başöğretmenimiz Başkomutan Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK ve kurucu ortaklarına Cumhuriyet'imizin 100. yılında tamamladığım doktora tezimi armağan ederek saygılarımla, sonsuz şükran, minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Halime DİNÇ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
DANIŞMAN ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu.....	5
1.2. Araştırmanın Problemi.....	5
1.3. Araştırmanın Amacı	7
1.4. Araştırmanın Önemi.....	7
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	9
1.6. Sınırlılıklar.....	10
2. LİTERATÜR.....	11
2.1. Ritimanaliz ve teorisi	11
2.1.1. Ortaya çıkışı ve tarihsel süreci	13
2.1.2. Ritim, tekrar ve fark	16
2.1.3. Ritimanalizde ritimler	19
2.1.3.1. Ritimanalizinde çatı ritimler.....	21
Doğrusal ve döngüsel ritimler	23
Poliritim.....	26
Öritim	27
Aritim.....	28
İzoritim	29
2.1.3.2. Ritimanalizinde bağlamsal ritimler.....	30
2.1.4. Zaman, mekân ve ritim.....	36

2.2. Mekânsal Davranış	41
2.2.1.Mekânsal davranış süreçleri.....	44
2.2.2.Mekânsal davranış etkileyicileri	45
2.2.2.1.Mekânsal farklılıklar	45
Park olanakları	46
Mekân imajı ve çekicilik	46
Mekânsal erişilebilirlik	47
Mekân yoğunluğu, canlılık ve kalabalık etkisi	48
2.2.2.2. Zamansal farklılıklar	49
2.2.2.3. Mekânsal zaman farklılıkları	50
2.2.2.4. Kullanıcı profili.....	50
Demografik profil	50
Psikografik profil	52
2.3. Park Rekreasyonu ve Davranışı	54
2.4. Park Rekreasyonu Davranışı ve Ritim İlişkisi	58
2.4.1. Parkın bedensel yararları	60
2.4.2. Parkın mevsimsel, sirkadiyen ve zamansal değişimleri	63
2.4.3. Parkın mekânsal özellikleri	66
2.4.4. Parkın mekânsal-zaman özellikleri	68
2.4.5. Park etkinlikleri	70
2.4.6. Çalışanlar, parkın bakım ve onarımı	74
3. YÖNTEM	77
3.1. Araştırma Yöntemi Olarak Otoetnografi	77
3.2. Araştırmacı/Otoetnograf ve Mekân	87
3.2.1. Araştırmacı/otoetnograf	87
3.2.2. Araştırma mekânı	88
3.2.2.1. Ordsall Park	89
3.2.2.2. St. John's Gardens	90
3.3. Araştırma Süreci ve Veri Toplama	92
3.3.1. Veri toplama yöntemleri	94
3.3.1.1. Katılımcı gözlem.....	94
3.3.1.2. Öz-düşünümsel/kendine yönelik gözlem (self-reflexive observations)	96
3.3.1.3. Saha görüşmeleri	97
3.3.1.4. Saha notları, anlatılar ve günlükler	100

3.3.1.5. Fotoğraflar ve videolar	101
3.3.1.6. İkincil veriler	102
3.4. Yansıtıcı Anlatı	103
3.5. Analiz, Kodlama ve Yorumlama	104
3.5.1. Geçerlilik, genellenebilirlik ve İnandırıcılık/güvenirlik.....	108
3.6.Sonuç/Rapor Yazma	115
3.7.Etik..	115
4. BULGULAR.....	118
4.1 Park Ritimlerinin Etkileyicileri.	118
4.1.1. Parkın zamansal farklılıklarının ritimlere etkisi	118
4.1.2. Parkın mekânsal (uzamsal) farklılıklarının ritimlere etkisi.....	122
4.1.3. Parkın mekânsal zaman (spatiotemporal) ritimlere etkisi.	132
4.1.4. Parkın somut ve soyut sınırların ritme etkisi	133
4.1.5. Parkın kesintisel etkileyicileri.	138
4.1.6. Parkın etkileşimsel etkileyicileri	138
4.2. Parkların Ortak Ritimleri	139
4.2.1. Çağırıcı ritimler.....	139
4.2.2. Somatik ritimler	144
4.2.3. Hava temelli ritimler	151
4.2.4. Aşınma ve Kalıntıların Sonucu Olarak Ritim	156
4.2.5. İnsan dışı ve sonik ritimler	163
4.2.6. Mutluluk ritmi.....	170
4.2.7. Nostaljik ritimler	173
4.2.8. Parkın aritimleri.....	177
4.2.9. Park görevli ritimleri	182
5. TARTIŞMA.....	186
5.1. Teorik ve Uygulayıcılara Yönelik (Pratik) Çıkarımlar.....	195
5.1.1. Teorik çıkarımlar	196
5.1.2. Uygulayıcılara yönelik (pratik) çıkarımlar	201
5.2. Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar	204
KAYNAKÇA.....	209
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. Otoetnografi kodlama ve temalaştırmaya ilişkin örnek	107
--	-----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Mekânsal sistemlerin elemanları	42
Şekil 3.1. Ritimanalizi kapsamında uygulanacak otoetnografi araştırma süreci	78
Şekil 5.1. Parka ilişkin ritim etkileyicileri ve ortak ritimler	187

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 3.1. Ordsall Park uydu görüntüsü	90
Görsel 3.2. St. John's Gardens uydu görüntüsü	91
Görsel 3.3. St. John's Gardens ön giriş kapısı	91
Görsel 3.4. St. John's Gardens arka çıkış kapısı	92
Görsel 3.5. Uzman görüşmelerinden örnek.....	94
Görsel 4.1. St. John's Gardens çiçekler örnek	121
Görsel 4.2. Ordsall Park'a sonbaharın gelişi.....	121
Görsel 4.3. Ordsall Park'ta sonbahar ortası	122
Görsel 4.4. Ordsall Park çocuk parkından görünüm	123
Görsel 4.5. Ordsall Park çocuk parkı	124
Görsel 4.6. Ordsall Park oyun alanı salıncaklar	124
Görsel 4.7. Ordsall Park bank aralıkları örneği.....	125
Görsel 4.8. St. John's Gardens bank aralıkları örneği.....	126
Görsel 4.9. St. John's Gardens yakınındaki ofis örneği	127
Görsel 4.10. St. John's Gardens ziyaretçisinin parktaki yazıyı okuması	127
Görsel 4.11. St. John's Gardens Simgesi etrafında fotoğraf çeken ziyaretçiler.....	128
Görsel 4.12. Ordsall Park'ın araştırmacının kaldığı evinden pencere görünümü	129
Görsel 4.13. St. John's Gardens gözlem yeri örneği.....	130
Görsel 4.14. Ordsall Park çimlerden yürüyen bir ziyaretçi.....	131
Görsel 4.15. Ordsall Park'taki yaya yolu ayrımları örnek	131
Görsel 4.16. Somut ve soyut sınırlara yönelik örnek görseller	135
Görsel 4.17. Somut ve soyut unsurların mevsime bağlı değişimi.....	136
Görsel 4.18. Park ziyaretçilerinin yalın bölge seçimleri	137
Görsel 4.19. Ordsall Park etkinlik duyurusu	140
Görsel 4.20. Ordsall Park serbest alanında sportif etkinlikte bulunan çocuklar	140
Görsel 4.21. Ordsall Park'ta akşam üzeri futbol oynayan ziyaretçiler	145
Görsel 4.22. Ordsall Park'ta rugby oynamaya hazırlanan yetişkinler	145
Görsel 4.23. Ordsall Park'ta yürüyüşe gelen her yaştan ziyaretçi örneği	146
Görsel 4.24. Ordsall Park'ta açık alan (outdoor gym) fitness aletleri.....	147

Görsel 4.25.	Ordsall Park somatik ritmin pasif eylemlerine ilişkin örnek 1.....	148
Görsel 4.26.	Ordsall Park somatik ritmin pasif eylemlerine ilişkin örnek 2.....	150
Görsel 4.27.	Ordsall Park'ta antrenman yapan çocuklar.....	151
Görsel 4.28.	St. John's Gardens yosun tutan yaşlı ağaç ve yaprak dökümü.....	152
Görsel 4.29.	St. John's Gardens yaprak döken ağaç	156
Görsel 4.30.	Ordsall Park yağmur sonrası aşınan zemindeki yağmur birikintileri	158
Görsel 4.31.	Ordsall Park üzeri yosun tutmuş bir taş.....	158
Görsel 4.32.	Ordsall Park çimlerin aşınımı ve aşınma çevresindeki çöpler.....	159
Görsel 4.33.	Ordsall Park bank aşınımı	159
Görsel 4.34.	St. John's Gardens oturak aşınımı	159
Görsel 4.35.	St. John's Gardens giriş kapısının sağ alanından bir görünüm	159
Görsel 4.36.	St. John's Gardens çöp kalıntıları ve ziyaretçi yazıları/kazımaları	162
Görsel 4.37.	St. John's Gardens izmarit kalıntıları	163
Görsel 4.38.	Ordsall Park yağmur sonrası kuşlar.....	164
Görsel 4.39.	Ordsall Park yürüyüş yolundaki güvercinler	165
Görsel 4.40.	St. John's Gardens güvercinler.....	165
Görsel.4.41.	Ordsall Park'ta çimenlerdeki sincap.....	168
Görsel 4.42.	Ordsall Park'ta insanları izleyen sincap	168
Görsel 4.43.	Ordsall Park'ta çocuk parkında sallanan yetişkinler.	176
Görsel 4.44.	St. John's Gardens simgesi.....	177
Görsel 4.45.	Ordsall Park gece patlatılan havai fişek örneği	180
Görsel 4.46.	Ordsall Park bahçe düzenleme	183
Görsel 4.47.	St. John's Gardens çöp tenekeleri örneği	183
Görsel 4.48.	Ordsall Park çim biçme	184
Görsel 4.49.	Ordsall Park köpek atıkları için örnek çöp	185

1. GİRİŞ

Kentsel mekânların önemli ve vazgeçilmez bir parçası olan kentsel yeşil alanlar, kent sakinlerine rekreasyonel olanaklar sağlamaktadır. Rekreasyonel çalışmaların çoğu şehirlerin etrafındaki yeşil alanlara/parklara odaklanmakta, rekreasyon olanakları da insanları mahalle düzeyinde doğayla buluşturan parklar aracılığıyla sağlanmaktadır (Sadeghi ve Bin, 2023). Bu bağlamda park rekreasyonu ve davranışı, açık veya yeşil alan olarak karakterize edilen yaklaşım altında değerlendirilip; park ziyaretçilerinin motivasyonları, ziyaretten elde ettiği yararları ve ziyaretlerini kısıtlayıcı unsurlarla ilişkilidir. Park rekreasyon davranışını harekete geçiren mekanizmalar, park deneyimi sonucu elde edilen somatik yararlar ve park ziyaretini engelleyici ya da kısıtlayıcı unsurlar; olası veya gelecekteki ziyaret davranışını etkileyebildiği gibi mevcut ziyaret davranışı üzerinde de etki yaratarak, ziyaret ritminin mekanizmasını şekillendirebilmektedir. Park ziyaretçi davranışlarının ortaya koyduğu ritimler, parkların rekreasyon deneyimleriyle uyumlaştırılması bakımından önem taşıyacaktır. Araştırmacılar ve park yöneticileri, sosyal açıdan anlamlı açık hava rekreasyon deneyimleri sağlamak için parkların uyum sağlaması gerektiğini düşündükleri bir dizi önemli nüfus ve rekreasyon trendi üzerinde çalışmaktadır (Zanon vd., 2019). Bu nüfus ve rekreasyon trendlerinin en önemli yansımalarından biri ritimanalizi olarak değerlendirilebilir.

Fransız filozof ve sosyolog Henri Lefebvre, insan varlığını karakterize eden zamansal ve mekânsal ritimleri anlamının bir yolu olarak ritimanaliz kavramını önermiştir. Lefebvre'ye (2004) göre ritimler; deneyimlerimizi ve etkileşimlerimizi şekillendirerek yaşamın her alanına nüfuz etmektedir. İnsan hayatı, içinde bulunduğu ve hareket ettiği mekânlar, çok çeşitli ritimler, zamanlamalar, hızlar ve ölçülerden oluşur (Edensor ve Holloway, 2008). Mekânlar “ritim demetleri, buketleri, taçları” ile şekillendirilir, “yavaş veya hızlı, senkoplu veya sürekli, karışan veya ayırık” olarak farklılaştırılır (Lefebvre, 2004). Mekânın ritimleri, deneyimsel alanları düzenler veya dağınıklaştırır. Zamanın alışılmış ritimlerle uyumsuz görünebildiği, hızlanabileceği veya sıkılmış hissedebileceği öznel algılamalarla iç içe geçer (Edensor ve Holloway, 2008). Park mekânı bağlamında ritimanalizi, kentsel mekânlarda ortaya çıkan hareket, aktivite ve sosyalleşme modellerini deşifre etmek için güçlü bir araç sağlamaktadır. Park ziyaretçilerinin tekrarlayan davranışlarının doğasında bulunan karmaşık kalıpları

ve ritimleri ortaya çıkarmayı, bu iç görülerin kentsel planlama ve tasarım üzerinde yaratabileceği derin etkiyi ortaya çıkarmayı amaçlıyoruz. Bir mekân olarak parklar, kentsel peyzajın ayrılmaz bir parçası olup, rekreasyon, sosyal etkileşim ve şehir yaşamının koşturmacasından uzaklaşmaya hizmet vermektedir (Hough, 1994). Parklar çok çeşitli ziyaretçilere ev sahipliği yaptığından, onların davranışlarını anlamak, etkili park yönetimi ve tasarımı açısından büyük önem taşır.

Park ziyaretçileri ve kullanımına yönelik çalışmalar, genellikle mekân teorileri veya sürdürülebilirlik perspektifleriyle sıklıkla çalışmalara konu olmuştur. Özellikle bir sosyal bilimci, kentsel yaşam ve kamusal alanlar hakkındaki gözlemleriyle tanınan William H. Whyte (1980), kentsel ortamlarda insan davranışını anlama konusunda pragmatik yaklaşımı savunmuştur. “Küçük Kentsel Mekânların Sosyal Hayatı” adlı eserinde detaylandırılan gözlemsel çalışmaları, insanların kamusal alanlardaki günlük aktivitelerini doğrudan gözlemlemenin ve belgelemenin önemini vurgulamaktadır. Ryan (2006), parkların kullanıcı sayısı veya basit gözlemlerle parkın başarısının ölçülmesinin eksik kaldığını savunmuş, durumu mekân bağlılığı perspektifinden ele almış ve ziyaretçilerinin davranışlarını anlamanın nicel yaklaşımlarla tam olarak anlaşılmadığının altını çizmiştir. Rekreasyon araştırmacıları tarafından kullanılan geleneksel park kullanıcısı tanımını, yalnızca belirli bir parkı fiziksel olarak kullananların ötesinde, parkla ilgili bir tür deneyimi olan geniş bir insan yelpazesine genişletilmesini önermiştir.

Diğer araştırmacıların çoğu ise, ziyaretçilerin motivasyonları, tercihleri, memnuniyet seviyeleri, seyahat modelleri ve şehir parklarında onları etkileyen faktörlere odaklanmıştır (Hu vd., 2023). Bunun yanı sıra, park ziyaretçilerinin dinlenme, doğayı deneyimleme, eğitimsel ve kültürel aktiviteler ve çocuk aktiviteleri ile motive edilebileceği bildirilmiştir (Halkos Leonti ve Sardanou, 2021). Bunun dışında çeşitli araştırmalar, bazı belirli ziyaretçi davranışlarını etkileyen ve mekân-zamansal (spatiotemporal) davranışları için büyük önem taşıyan ziyaretçi yolu/patika/güzergâh seçimi, süresi, fotoğraf çekimi gibi faktörlere odaklanmıştır (Yao vd., 2020). Gerçekleştirilen çalışmaların bir kısmında GPS veya GIS tabanlı mobil uygulamalar (Meijles vd., 2014; Zhou vd., 2022) ile veri seti kullanan çalışmalar, ziyaretçilerin parklardaki faaliyetlerinin mekânsal ve zamansal (yani mevsimsel ve saatlik) kalıplarını incelemektedir. Bu tür nicel ya da teknoloji temelli uygulamalar da parklardaki

davranışın kuş bakışı anlaşılmasında oldukça yararlı çerçeveler sunmasına karşın, olayın mikro düzeyi ya da nitel yönü hakkında yeterli bilgi sağlayamamaktadır.

Geçmiş çalışmalarda gözden kaçırılan unsurun holistik bakış açısına yönelik eksikliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir mekânın ziyaretçilerini ele almak zaman ve mekân birlikteliğinin ayrılmaz yapısıyla mümkün olabilir. Lefebvre (2004) tarafından öne sürülen ritimanalizin bu işi başarmakta etkili olacağı görüşündeyiz. Ritimanalizinin doğası, hem rekreasyonel mekânların ritimanalizi bağlamında ve ziyaretçilerin davranışlarının çözülmesi hem de ritimanalizinin teorik unsurlarını genişletmekte çok önemli bir rol oynadı. Lefebvre'nin ritimanalizinin özgünlüğü ve zenginliği, kentsel mekân-zamanın yaşanmış deneyimlerinde yer alan daha az algılanabilir ve gözden kaçan ritimleri kavramasında yatıyor olması (Lyon, 2021) ziyaretçilerin davranışını anlamakta derin iç görüleri açıklamakta ritimlerin anlaşılmasının önemini yeniden vurgulamaktadır.

Son yıllarda, Lefebvre'nin "ritimanaliz" yaklaşımı üzerine boş zaman ve rekreasyon literatürüne yönelik araştırmalara ilgi artmıştır. Kent yaşamında, turizm mekânlarında, rekreasyonel faaliyetlerde ritimanaliz konusunda önemli araştırmalar yapılmış olmasına rağmen, parklar gibi rekreasyonel dış mekânlarda nispeten daha az ritimanaliz araştırması yapılmıştır. Özellikle boş/serbest zaman ve rekreasyon alanında sınırlı sayıda araştırmanın olması, literatürdeki önemli bir boşluğu işaret etmektedir. Ayrıca ritimanaliz konusunun, alandaki teoriler ve uygulamalar üzerindeki etkileri hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Hem uluslararası hem de ulusal alanda park-temelli ritimanaliz çalışmalarının eksikliği bu araştırmanın önemini altını çizmektedir. Araştırma, boş/serbest zaman, rekreasyon, açık alan (outdoor) rekreasyonu, boş/serbest zaman sosyolojisi ve rekreasyon parkları literatüründe oldukça yeni ve geliştirilebilecek bir teori/yöntemi olan ritimanalizi kapsamında ele alınmaktadır. Boş/serbest zaman ve rekreasyon literatüründe ritimanalizini konu alan çalışmaların sayısının, alandaki diğer konular dikkate alındığında sınırlı olduğu görülmektedir. Ritimanalizi kapsamında yapılan çalışmalar daha çok etkinlik veya aktivite (ör., Johansen vd., 2021; Thurnell-Read vd., 2021) düzeyindeki çalışmalardır. Boş/serbest zaman ve rekreasyondaki ritimanalizi odaklı bu sınırlı sayıdaki çalışmalar, aktivite/etkinlik konularına ilişkin ritimleri betimlerken, açık alan mekânları olarak parklardaki mekânsal, zamansal ve duysal ritimleri ele almamaktadır. Bu açıdan çalışma, ritimanalizinin ziyaretçi

deneyimlerini ve/veya davranışlarını açıklamadaki rolünü ortaya koyarak literatüründeki boşluğu doldurmaktadır.

Rekreasyon alanlarında ritimanaliz teorisinin boş/serbest zaman ve etkinlik, festival ve kapalı (indoor) mekânlarda uygulanabilirliğinin kapılarını açacak bir potansiyel taşımaktadır. Parklardaki ritimlerin ortaya çıkmasını etkileyen zamansal, mekânsal, zamansal-mekânsal (spatio-temporal), soyut-somut sınırlar, kesintisel ve etkileşimsel etkileyicilerinin belirlenmesi aracılığıyla ritimleri ortaya koymak hem teorik hem de uygulama bakımından katkı sağlayıcı ve/veya özgün değeri işaret eder. Mevcut literatürde göz ardı edildiği düşünülen ancak ritimleri ortaya çıkmasında önemli bir rol oynayan ritim etkileyicileri üzerine odaklanmak tez çalışmasının önemli çıkarımları olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmanın diğer bir özgün değeri, park-temelli ritimanaliz kuramının açık alan mekânlar (outdoor) olarak parklar düzeyinde incelenerek bu özel mekânlara ilişkin ortaya konabilecek ve literatürde bulunmayan yeni ritimlerin rekreasyon bilimi alanındaki akademisyenlere sunulmasını, tanıtılmasını ve kullanımını sağlamak şeklinde ifade edilebilir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan ritimler ve alt ritimlerin farklı etkileyicilerin düzeylerine göre şekillenebildiği dikkate alındığında, yeni ritimsel temaların mevcut literatüre farklı bakış açıları kazandırmasından söz etmek olasıdır. Çağırın, somatik, mutluluk temelli (mutlul) ve nostaljik ritimler tez çalışması kapsamında ortaya çıkan park temelli yeni ritimleri temsil ederken, bu özgün ritimler açık alan rekreasyon mekânlarına yönelik anlayışı genişletme potansiyeli taşımakta, bu yönüyle de kayda değer çıkarımsal katkılar sağlamaktadır. Ayrıca sadece alandaki literatür açısından değil, aynı zamanda mimarlık, tasarım, pazarlama ve kent sosyolojisi bakımından da önerilen araştırma sonuçlarından yararlanılabilecek olması hem özgün değer hem de yaygın etki bakımından kayda değerdir. Çalışma, mekânsal-zamansal (spatial-temporal) ritimanalizinin belirlenmesinde mekân tasarımının etkileri, günlük, haftalık ve mevsimlik düzeydeki zamansal ziyaretçi davranışı analiz edilerek, açık alan mekân davranışı kapsamında analiz edilen ritimlerin nasıl farklılaştığı ortaya konacaktır. Son olarak, önerilen araştırma mekânsal-zamansal (spatial-temporal) ritimanalizi yaklaşımının insan-mekân ilişkisi, mekân davranışı ve mekân etkileşimi bağlamında gerçekleşme düzeyi bakımından da önemli sonuç ve çıkarımlar sağlamaktadır.

Bu doktora tez çalışması beş bölüm altında tasarlanmıştır. Birinci bölümde giriş, araştırmanın amacı, araştırmanın problemi, araştırmanın varsayımları ve sınırlılıklar başlıklarından oluşmaktadır. Tezin ikinci bölümü literatür ile ilişkili olup ritimanaliz teorisi, mekânsal davranış ve mekân davranışında ritimanalizini kapsamaktadır. Üçüncü bölüm yöntem olarak otoetnografi yöntemini kapsarken dördüncü bölüm bulgular başlığını içermektedir. Tezin son bölümü ise tartışma, teorik ve pratik çıkarımlar ile sınırlılıklar ve gelecek çalışmalara yönelik öneriler üzerine odaklanmıştır.

1.1. Araştırma Konusu

Rekreasyonel açık alan mekânları olarak kent parklarını ziyarette bulunan kişilerin ritimlerini ortaya çıkarmak, mekâna yönelik değişen ve sabit ritimleri keşfetmek, rekreatif mekân ziyaretçilerini ritimanalizi yaklaşımı ile mekânsal davranışlarını ortaya çıkarmak bu araştırmanın konusudur.

1.2. Araştırmanın Problemi

Hem uluslararası hem de ülkemizdeki alan yazında gerek park ve açık (outdoor) rekreasyon alanlarında, gerekse kapalı rekreasyon alanlarında kullanıcı, tüketici ya da ziyaretçilerin hareket, mekân kullanımı ve ritimlerini inceleyen çalışmaların sayısı, yok denecek düzeydedir. Konu kapsamındaki çalışmalar daha çok günlük yaşam, şehir merkezleri, turizm destinasyonları, alışveriş merkezleri ve balık pazarı gibi kapalı mekânlar üzerine yoğunlaşırken, uluslararası düzeydeki çalışmaların rekreasyon ve park alanlarına yeterince odaklanmamış olması tez çalışmasının ana problemi şeklinde değerlendirilebilir. Bu nedenle Ordsall Park ve St. John's Gardens park ziyaretçilerinin, zamanın döngüsellliği ve mekânın kullanımına ilişkin gözleme dayalı hareket mekanizmaları, sözel ve görsel raporlamaya dayalı duygularının neler olabileceği sorusunu araştıran bir çalışma planlanmıştır. Bu sorunun doktora çalışması çerçevesinde araştırılması sırasında güncel bilimsel literatürde ön planda olan ritimanalizi teorisi ve araştırma yöntemi perspektifinden araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışmada benimsenen ritimanalizi olgusu hem teorik hem de nitel bir araştırma yöntemi özelliği taşımaktadır.

Yukarıda çerçevesi çizilmeye çalışılan yaklaşım ve/veya problem kapsamında ortaya konan ana problem ve alt problemler aşağıdaki gibidir:

Ap1. Ritimlerin ortaya çıkmasını etkileyen parka özgü/spesifik ritim etkileyicileri nasıl tanımlanabilir?

Ap1.1. Zamansal farklılıkların ritimlerin ortaya çıkması üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.1.1. Ritimlerin ortaya çıkmasını belirleyen mevsimsel faktörler nasıl tanımlanabilir?

Ap1.1.2. Ritimlerin ortaya çıkmasını belirleyen haftalık (hafta içi/hafta sonu) günlerin etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.1.3. Ritimlerin ortaya çıkmasını belirleyen saatlerin etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.2. Ritimlerin ortaya çıkmasının altında yatan mekânsal durumlar/farklılıklar nasıl tanımlanabilir?

Ap1.2.1. Mekânsal farklılık/tasarımın ritimlerin ortaya çıkması üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.2.2. Mekânsal ulaşılabilirliğin ritimlerin ortaya çıkması üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.2.3. Mekânsal çekiciliğin (bireysel, çocuklu aile vb.) ritimlerin ortaya çıkması üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.2.4. Mekânsal ulaşılabilirlikte durumsal faktörlerin (zaman baskısı, yorgunluk, seçenek sıralaması vb.) ritimlerin ortaya çıkması üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.3. Zamansal-mekânsal (spatio-temporal) farklılıkların ritimlerin ortaya çıkması üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.4. Mekâna ilişkin somut ve soyut sınırların/farklılıkların ritimlerin ortaya çıkması üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap1.5. Mekâna ilişkin davranışları, duyguları ve ziyaret kalıplarını etkileyen kesintilerin parklarda ortaya çıkan ritimler üzerindeki etkisi nasıl tanımlanabilir?

Ap2. Ordsall Park ve St. John's Gardens' da açık alan rekreasyon olarak ifade edilen parkta ortaya çıkan ortak ritimler nasıl tanımlanabilir?

1.3. Araştırma Amacı

Yukarıda ifade edilen araştırma problemleri (ana problem ve alt problemler) ışığında; park ziyaretçilerinin ritimsel döngülerini ortaya koymak için Ordsall Park ve St. John's Gardens'taki ritimlerin ortaya çıkmasını etkileyen zamansal, mekânsal, zamansal-mekânsal (spatio-temporal), soyut-somut sınırlar, kesintisel etkileyiciler ve etkileşimsel etkileyicilerinin belirlenmesi ön amacı oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasının ana amacı ise, ritimleri etkilediği düşünülen yukarıdaki faktör/unsurları göz önünde bulundurarak; Lefebvre'nin ritimanalizi kuramı ışığında rekreatif alan olarak kent parklarındaki ziyaretçilerin algısal, davranışsal ve ritimsel döngülerini ortaya koymak, ritimleri belirlemek, tasvir etmek ve ortaya çıkan ritimler doğrultusunda rekreatif alan olarak kent parklarının yapılandırılmasına görgül katkılar sağlamaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Lefebvre'nin ritimanalizi üzerine mevcut araştırmaların çoğu, festival alanları, sokak performansı, gece ekonomisi, pedagoji, şehirler ve gündelik hayatla ilgili konu ve olgular üzerinde gerçekleştirilmiştir (Borch vd., 2015). Ritimanalizi, farklı gruplar bakımından incelendiğinde (bisikletçiler, yaşlılar, göçmenler, turistler vb.) çelişkili zamanları yakalamak için kullanılmıştır (Osman ve vd., 2022). Brighenti ve Kärholm (2018)'ye göre öneminin giderek daha fazla anlaşılmasına rağmen, sosyal ve kentsel çalışmalarda ritimler, ritimanalizi savunucularının umduğu gibi henüz özel bir bilim ya da disiplin haline gelmemiştir. Sosyoloji, mekân sosyolojisi, mimari, peyzaj gibi alanlarda Lefebvre bir marka haline gelmiş ve pek çok çalışmada hem yöntem olarak hem de esin kaynağı bir olgu veya analiz olarak kullanılmaktadır. Mimarlık, tasarım ve peyzaj alanında nosyon (kavram) ve teknik olarak ritimanalizi farkındalığının yüksek düzeyde olduğu görülürken buna karşın, ortaya konulan diğer yaklaşım türlerinin ise konunun/yöntemin gelişme potansiyelini ortaya koymaktadır. Henri Lefebvre'nin ritimanalizine 1992'de yaptığı önemli katkısı, sonrasında ise yazarının ölümünden kısa bir süre sonra yayımlanan ve özellikle 2004'te Stuart Elden küratörlüğünde İngiltere'ye çevrilmesinden sonra (Lefebvre, 1992;2004) ritimanalizinde, genellikle ampirik odaklı çok çeşitli farklı çalışmalar (örn., Edensor, 2010a, 2012; Johansen vd., 2021) yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışma ve araştırmalar, ritimanalizin sosyal ve mekânsal bilimlerde hassas bir tutum ve bir araştırma tekniği olarak son derece önemli ve yararlı bir konu olduğunu kanıtlar niteliktedir. Brighenti ve Kärholm, (2018) ritimanalizin,

metodoloji ders kitaplarında kabul edilmekte olduğunu ve/veya kabul görmüş bir araştırma yöntemi haline geldiğini ortaya koyarak öneminin altını çizmektedir.

Ritimanalizini yeni açılımlarla öteye taşımak gerektiğini ortaya koyan yaklaşımlar bulunmaktadır (Brighenti ve Kärholm, 2018). Bu yaklaşımlardan biri, teori ve analizi daha da geliştirmek, geniş bir bakış açısı ile bölgesel oluşumlar bilimine entegre etmekten bir fayda sağlanabileceğini öne sürmektedir. Bu anlamda ritimanalizin genel bölge bilim için temel bir bileşen olduğunu ortaya koyan yaklaşımlar bulunmaktadır (Kärholm, 2007). Benzer şekilde farklı alan ve bölgelerde ortaya çıkan ritimlerin tespit edilmesi ile rekreasyonel mekân/alan tasarımına gidilmesi daha kolay olabilecektir. Nitekim Johansen ve arkadaşları (2021) çalışmalarında, insanları doğaya ve yaşadıkları yere bağlayan duygusal ilişkileri, ritimleri ve uygulamaları inceleyerek, kırsal kesimde yaşayanlar için açık hava rekreasyonunun nasıl oluşturulduğunu araştırmıştır. Bu ve benzer çalışmalar, Lefebvre ve onun kentlere ilişkin ritimlere dayandırılmasına karşın, konuyu ve analizi daha ileriye taşıyarak şehirden köye, ormandan okyanusa vb. belirli coğrafi parsel türleriyle sınırlandırılmayan daha genelleştirilmiş bir ‘mekân’a taşımışlardır (Johansen vd., 2021).

Toplumların veya bireylerin bulundukları ortamda birçok etken tarafından çerçevelenen ritmik düzenleri mevcuttur. Bu ritmik düzenleri anlamak bireylerin beden hareketliliği mekân hareketliliği sosyal ortam davranışlarını çözümlemekten geçmektedir. Kamusal ve rekreatif alanların gündelik ritimlerini ve bu alanlardaki belirli pratiklerin durumunu bu karmaşık yapıyı ele alarak ritimanalizi bağlamında çözümlemek son derece önemlidir (Gümüş ve Yılmaz, 2020). Durum boş zaman, açık alan-kapalı alan rekreasyonu bakımından da ele alındığında uluslararası çalışmalar da dahil olmak üzere bu alanda yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle gerçekleştirilen bu tez çalışması hem kendi bağlamında hem de konunun/yöntemin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi bakımından hayati bir rol üstlenmektedir. Rekreasyon ve boş zaman çalışmalarında jenerik bir misyon üstlenmesi bakımından da bu tez çalışması ve özelinde de gerçekleştirilecek araştırma ehemmiyetli olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda, rekreasyon alan veya mekânlarındaki yaşamın ve ziyaretçilerin ritimlerini incelemek, orada yaşayanlar arasında rekreasyonunun ne olabileceğine dair deneyimleri ve uygulamaları dikkate almaktadır.

Birçok alanda kullanımı yaygın olan ritimanalizi yaklaşımı, rekreasyonel alanların kullanımında -özellikle açık rekreatif alan olarak parklar- ziyaretçi katılımı temel alınarak yapılması planlanmaktadır. Bu doğrultuda yapılan çalışmaların kısıtlılığı ve rekreatif mekânların kendine özel ritmik doğasını ve ziyaretçi katılımı ile ortaya çıkabilecek ritim türlerini keşfetmek bu çalışmanın öncelikli önemleri arasında sayılabilmektedir. Nitekim her mekân, kendi içerisinde bir ritim barındırır ve içerisinde bulunan katılımcılar ilgili mekâna yönelik ritimlerin üretimini gerçekleştirir. Bu noktada rekreasyonel alan olarak park ziyaretçilerinin bulundukları mekânda yarattığı ritimlerin ortaya konulması ve mekânın kullanımına özgü ortaya çıkabilecek ritim kökenli özellikler, deneyimlerin ilişkiselliğini bir araya getirmesi ile bu çalışma önem kazanmaktadır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada;

- Ritimanalizi konusunda uzmanlık ve yetkinliği uluslararası düzeyde kabul gören, İngiltere'nin Manchester Metropolitan Üniversitesi'nde görev yapan ikinci danışmanca kent parkı ve mahalle parkı için önerilen iki parkın araştırmaya konu olan kent parklarını temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Araştırma yürütücüsü/otoetnografin nitel araştırma konusundaki deneyim ve yetkinliğinin araştırmanın yürütülmesinde yeterli olduğu varsayılmaktadır.
- Ritimanalizi çalışmasının otoetnografik görüşme sürecinde, katılımcıların görüşme sorularına içten ve samimi bir şekilde yanıt verdikleri varsayılmaktadır.
- Araştırmacı, araştırma süreciyle ve konusuyla ilgili görüşme yapılan kişilere yazılı ve sözlü olarak yeterli bilgileri sağlamış olup, katılımcıların görüşme sorularının özünü, benzer ve aynı şekilde algıladıkları varsayılmıştır.
- Otoetnograf/araştırmacının gözlemsel, aktarımsal ve günlükleri kullanarak kişisel deneyimi keşfettiği ve otobiyografik örüntüyü ritimlere yansıttığı varsayılmıştır.
- Ritimanalizinde uygulanan otoetnografi çalışmasının refleksif temelli ritimleri yansıttığı varsayılmıştır.
- Nitel bir yöntem olarak otoetnografideki yöntem çeşitleme araçlarından biri olarak kullanılan Google Maps yorumlarının genel hedef kitleyi temsil ettiği varsayılmıştır.

- Otoetnografideki günlük, gözlemsel saha notları ve anlatıların parktaki ziyaret davranışlarını doğru bir biçimde temsil ettiği varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma sürecinde yer alabilecek sınırlılıklar;

- Araştırma mekânı Ordsall Park ve St. John's Gardens parkları ile sınırlıdır.
- Araştırmanın mekânı Mayıs 2023-Mart 2024 dönemi ile sınırlıdır.
- Araştırmanın veri toplama süreci araştırmacının alanda bulunduğu dönem, gün ve saatler ile sınırlıdır.
- Gönüllü olarak katılım sağlayan katılımcılar ile sınırlıdır.
- Görüşmelere katılan park ziyaretçileri, katılmayanlar veya katılmayı kabul etmeyenler kıyasla farklı özelliklere veya görüşlere sahip olabileceğinden, görüşme verilerindeki yanıt yanlılığı diğer bir sınırlılıktır.
- Parktaki ziyaretçi eğilimleri ve davranışlarına ilişkin mevcut ulaşılabilen ikincil verilerden yararlanılmış olması diğer bir sınırlılıktır.
- Bulgular, otoetnografi yöntemi teknikleri ile sınırlıdır.

Araştırma ve veri toplama ile ilgili yukarıda jenerik olarak ifade edilen sınırlılıklara ilave olarak; parka ve mekâna, araştırma bağlamına, otoetnografinin özgün doğasına vb. daha detaylı kısıtlılıklara “Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar” başlığı altında yer verilmiş olup, gelecekte yapılacak çalışmalara yol gösterici olarak değerlendirilmektedir.

2. LİTERATÜR

2.1. Ritimanaliz ve Teorisi

Lefebvre, “yeni bir ritimanalizi bilimi” geliştirirken, toplumsal dünyanın ritimlerden oluştuğu ve ritimleri çalışmanın yolunun bu “yeni bilim” olarak ifade ettiği Ritimanaliz’inden geçtiğine dair onto-epistemolojik bir iddiada bulunmuştur. Ritimler her türlü sosyal olguyu oluşturmakta ve bu nedenle uygulamaları ritmik olan açık mekân-zamansal varlıklar olarak değerlendirmektedir (Blue, 2019). Lefebvre’nin (her zaman çoklu) ritim kavramı özellikle güçlü olarak görülür çünkü zamanı ve pratiği kavramsallaştırmanın aynı üçüncü yolu üzerine inşa edilmiştir, yani pratik zamandır. Bu haliyle, hem “zamanı sıkıştırma” deneyimlerinin günlük yaşamın organizasyonu için ne kadar önemli olduğunu, hem de uygulamaların performanslarını mümkün kılan ve kısıtlayan zamansal bir manzarayı nasıl oluşturduğunu incelemenin ötesine geçen bir analize izin verir (Blue, 2019). Lefebvre’nin iddia ettiği gibi, ritimanalizi, sosyal teorideki sorunlu ayrımların ve ikiliklerin yeniden üretilmesinden sorumlu olan yaygın diyalektik düşüncenin ötesinde açıklamaları daha iyi geliştirme fırsatı sunmaktadır. Lefebvre (1992;2004), ritimanalizi bir nesneyi, bir konuyu veya bir ilişkiyi izole etmez, hareketli ama belirli bir karmaşıklık (determinizmi gerektirmeyen belirlenim) kavramayı amaçlar şeklinde ifade etmiştir.

Lefebvre’nin öne sürdüğü gibi, “yaşadıklarımız ritimlerdir” (1991b). Ritimler ve gündelik yaşam bu nedenle değişmez bir biçimde iç içe geçmiştir (Conlon, 2010). Yani ritimler hayatımızın her alanında mevcuttur. İnsanlar uyurken, yürürken, gezerken, dinlenirken hem biyolojik hem de fiziksel olarak bir ritme sahiptir. Ritimanaliz, hareketin nabzının ötesinde, “kokuları, toplumun körelttiği izlenimleri ihmal etmez” (Lefebvre, 2004), böylece görüntülere, seslere ve kokulara bakmak onların ölçülerini de ortaya koyar (Conlon, 2010). Ritimanaliz, sosyal hayatı ve insanların sosyal dünyalarına nasıl dahil olduklarını keşfetmek için duysal, somutlaşmış bir merceğe sunar (Lyon, 2018; Lefebvre, 2004). Ritimanalizin temel ilkeleri şunlardır: İlki zamansallıklar ve bunların bütünlerle ilişkileri üzerine odaklanma iken ikincisi ise; bu tür deneyimler ve ilişkiler lineer bir şekilde, bedensiz bir tarzda keşfedilemez olmasıdır (Lefebvre, 2004). Nitekim Lefebvre (2004) ritimanalisti tanımlamalarının içerisinde “bedeniyle birlikte düşünür, soyutta değil, yaşanan zamansallık içerisinde” ifadelerini kullanmıştır.

Lefebvre'nin ritimanaliz yaklaşımı hem ritimleri hem de ritimanalizi uygulamasını tanımlaması açısından genel ve ele alınması zor olmakla eleştirilebilir (Tartia, 2020). Bunlar, ölümünden sonra yayınlanan çalışmasında açık bırakılmıştır ve pratik bir araştırma ortamı için yalnızca birkaç ipucu sağlamaktadır (Edensor, 2010b). Daha spesifik olarak, Andrea Mubi Brighenti ve Mattias Kärrholm (2018; 2007), ritimanalizinin bir teori olarak sınırlamalarına dikkat çeker çünkü ritimanalizi, bazı “keskin karşıtlıkları” dualistik bir tarzda (döngüsel ve doğrusal ritimler, öritmiye karşı aritmi gibi) sunmaktadır (Tartia, 2020). Lefebvre'nin “her şey söylendi ve hiçbir şey söylenmedi” ifadesi Vojcic (2014) tarafından ritim dikkate alınmamış ya da “kötü” bir şekilde dikkate alınmıştır şeklinde yorumlanmıştır. Lefebvre'nin, gelişen ritim ve düzenleme teorileri açısından önemli olan, kapsamlı bir ritim teorisine meydan okumanın, kolayca somutlaştırılabileni açıklamakta yattığı yönündeki çıkarımıdır. Beden bir işaret yaptığında ritim kolaylıkla kavranır; ama anlaşılması güçtür (Vojcic, 2014). Ritim, salt hassas bir olgu olmaktan çok uzak, dolayısıyla yalnızca estetikle ilgili olan, bireyleşme olgusunun, yani birbirinden ayrı fakat yine de sürekli olmasa da kalıcı bir mutasyon içinde olan varlıkların ortaya çıkışının desteği olarak kabul edilir (Michon, 2020).

Literatürde ritimanalizinin ampirik kullanımına ilişkin olarak iki yönüne vurgu yapılmaktadır. Birincisi ritim ve şekillenmeyi içerir. Lefebvre, ritimanalizinin öncelikle nefes alma, nabız, döngünün süresi ve farklı aşamalar gibi bireyin vücudunda algılanması gerektiğine inanır. Bilim insanları, yürüyüş, at binme, dans ve bisiklete binmeyi analiz ederek farklı ritim ve hareketler ortaya koymaya çalışmıştır. Ritimanalizinin ikinci yönü, üç kilit noktayı dikkate alan bir ritim ve hareketlilik analizini temsil eder. İlk olarak, iç hareketler, bir maraton veya bir şenlik alanı gibi yerel özellikler haline gelir. Buradaki akış örüntüsü, örüntünün dinamik ya da statik ve hızlı ya da yavaş olup olmadığına bakılmaksızın bir yerin mekân-zaman özelliklerini oluşturur ve benzersiz bir ritim ve özel anlam yaratır (Edensor vd., 2018). İkinci kilit nokta, işe gidip gelme (Edensor, 2000), koşma (Edensor ve Larsen, 2018) ve seyahat etme gibi düzenli hareket ritimleri olup bir akış hissi yaratır (Rantala ve Valtonen, 2014). Üçüncü ve sonuncu kilit nokta ise, hareket eden araçlar veya diğer araçlar, metro gibi kendi ritmi ile özel bir alan haline gelir. Fiziksellik ve hareketliliğe ek olarak, pazar (Borch vd., 2015) ve alışverişte (Karrholm, 2009) de ritimanalizi kullanılmaktadır.

Lefebvre'nin ritimanalizinde günlük yaşam özel bir yer tutar ve günlük yaşam sosyal zamanı betimlemek için etkili bir yaklaşım olarak karakterize edilir. Literatürde pek çok çalışma mekân ve yere ilişkin ritmik anlayışa odaklanırken, günlük yaşamın diğer yönleri çoğunlukla es geçilmiştir veya az çalışılmıştır. Ritimanaliz, zaman ve mekânın bir kombinasyonu olsa da ampirik araştırmalarda mekânsal analizlere yönelik önyargı, zaman boyutuna dikkat eksikliği ile sonuçlanır. Balıkçılık, çiftçilik, avcılık ve hayvancılık gibi geçim kaynağı olarak karakterize edilen mevsimlik faaliyetlere sahip olduğundan (Briske vd., 2015; Van Vliet ve Nasi, 2008), döngüsel tekrarlama, belirgin bir geçim ritmi oluşturur. Diğer bir yaklaşıma göre, ritimanalizi, kendi başına bir ritimanalizi değil, daha çok ritmi, sosyal ilişkilere ve fenomenlere, bu durumda, sosyal yakınlık biçimlerine analitik bir giriş noktası- bir matris- olarak kullanmakla ilgilidir (Holmberg, 2019).

Teorik bir bakış açısından, Lefebvre'nin çalışmalarının sıklıkla kentsel müdahaleleri, değişiklikleri ve siyaseti yorumlamak için kullanıldığını belirtmek gerekir. Bununla birlikte, zaman ya da mekân açısından ayrı ayrı ele alınmıştır (Osman vd., 2022). İlginç bir şekilde, Lefebvre'nin kendi kavramlarını kullanmayan, Lefebvre'nin uzamsal (spatial) kavramlarını zamansallaştırmayı veya onun zamansal kavramlarını uzamsallaştırmayı öneren çalışmalar ortaya çıkmıştır. Örneğin, Monika Degen (2017), kentsel mekânın yenilenmesiyle uğraşırken, Lefebvre'nin Mekân Üretimi'ni zamansallaştırdı, ancak bunu Adam'ın (1995) zaman kurgusu kavramı aracılığıyla yaptı. Benzer şekilde, Lefebvre'nin ritimanalizi kentsel mekân yenilenmesinin zaman analizi için kullanılmamıştır (Osman vd., 2022). Bu yenilenmeyi yorumlamak için Lefebvre'nin fikirleri kullanılarak iki tür çalışma bulunabilir, ancak bunlar ya mekân üretimi ile sınırlıdır ya da diğer yaklaşımlarını kullanırken kentsel alanların yenilenmesini zamansal perspektiften analiz eder (Osman vd., 2022). Bu durum rekreasyon mekânlarının yenilenmesinde ya da yeniden tasarlanmasında teorinin kullanılabilirliğinin potansiyeli hakkında ipucu niteliğindedir. Bu tür yaklaşımlar teorinin gelişmesine katkı sağlayan açılımlar olarak değerlendirilmektedir ve aynı şey yöntem olarak da devam etmektedir.

2.1.1. Ortaya çıkışı ve tarihsel süreci

Her ne kadar ritimanaliz denildiğinde Lefebvre akla gelse de ritim ve analizine ilişkin çalışmalar geçmişe dayanmaktadır. Dilbilimsel olarak ritim, “düzenli akış veya

hareket” anlamına gelen Yunanca ritimden kaynaklanır (De Caprona, 2013). Ritimle ilgili ilk araştırmalar antropoloji ve sosyolojiye odaklanmış olup, nitekim 1924 yılında Fransız antropolog Marcel Mauss, “Her sosyal işlevin muhtemelen kendi ritmi olduğunu” öne sürmüş olup (Mauss, 1979, akt. Rongna ve Sun, 2020), konu ve araştırma ile ilgili ilk araştırmacı olarak değeriendirilebilir. Durkheim ise ritimdeki zaman çizgisinin üzerinde durmuş ve şu ifadede bulunmuştur: “Bir takvim, kolektif faaliyetlerin ritmini ifade ederken, aynı zamanda işlevi onların düzenliliğini sağlamaktır” (Durkheim, 1954, akt. Rongna ve Sun, 2020). Zerubavel (1985), sosyal hayatta zaman çizelgesi ve takvimde saklı olan ritmi resmetmiştir.

Ritim kavramı on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında büyük ilgi görmüştür ve hatta “modernizmin fetişleştirilmiş bir anahtar kelimesi” haline gelmiştir. Bu dönem, mekanize ulaşımın gelişimi ve buna bağılı sanayileşme süreçleri, kayda değeri kaygılara yol açan değerişiklikler ve ritim farkındalığının artması gibi günlük yaşamın hızı ve erişiminde önemli değerişikliklerle işaretlenmiştir (Lyon, 2020). Fransa’daki gelişmelere odaklanan Fransız filozof Pascal Michon ve önceki araştırmacıların (Roland Barthes, Émile Benveniste, Michel Serres, Michel Foucault ve Edgar Morin) aracılığı ile ritmin entelektüel bir soy kütüğünü sunmuştur (Lyon, 2020). Antropolojide, daha geniş anlamda Franz Boas, Marcel Mauss ve E. E. Evans-Pritchard için çok önemli olan ritim kavramı, II. Dünya Savaşı’ndan sonra bir kenara atılmış ve bilimsel ilgi çemberinden bir süreliğine reddedilmiştir (Michon, 2015)

Foucault’nun ilk olarak 1975’te yayınlanan *Discipline and Punish (Disiplin ve Ceza)* adlı eseri, ritme açık bir gönderme yapmamasına rağmen, Michon’un iddiasına göre bu durum tamamen sosyal ve bedensel ritimlerle ilgilidir. Dewey ve Lefebvre-pragmatizm konusundaki kararsızlıklarına rağmen- “bedenlerin katıldığı uzay-zamanları kavramak için bedensel ve kavramsal bir bağlantı noktası olarak ritmin vaadini” benimsemişlerdir. Her ikisi için de ritim sadece zamansal değeri değil aynı zamanda Dewey’in ifadesiyle -meydana gelen- bir şeydir (Lyon, 2020).

Alandaki bilim insanların bu çalışmalarının ardından Lefebvre, *The Critique of Everyday Life*’ın (*Gündelik Hayatın Eleştirisi*) üçüncü cildinin ilk girişinde ritimanalizini önermiştir (Lefebvre, 1981). Bu yaklaşım, kavramın tarihsel olarak eski bir geçmişi olmasına karşın milat olarak değeriendirilebilmektedir. Lefebvre’nin *Éléments de rythmanalyse: Introduction à la connaissance des rythmes* adlı eseri ilk

olarak 1992’de, ölümünden bir yıl sonra Fransızca olarak yayımlanmıştır. Ancak Lefebvre’ye olan ilgiyi yeniden canlandıran şey, Stuart Elden’in (2004b) yerinde bir şekilde ifade ettiği gibi ona bir tür -öteki yaşam- kazandıran, 2004 yılında İngilizce çevirisi *Rhythmanalytic*’in yayınlanması olarak görülmektedir (Lyon, 2020). Kitabın ana fikri: “Bir yer, zaman ve enerji harcaması arasında, etkileşimin olduğu her yerde ritim vardır” (Lefebvre, 2004) felsefesine ve/veya teorisini dayanıyordu. *Elements de rythmanalyse* adlı kitapta Lefebvre ve Régulier (1985), kapitalizmin monoton, nicelleştirilmiş “doğrusal” zamanının, doğanın, mevsimlerin ve bedenin “döngüsel” zamanını gölgede bıraktığını savunmaktaydı. Kapitalizmin hayatın farklı alanlarını, özellikle tüketim yoluyla sömürgeleştirmesi, Lefebvre’nin (2004) “la vie quotidienne” veya “gündelik yaşam” dediği şeye hükmetmeye başladığı anlamına geliyordu. Lefebvre, gündelik yaşam terimini, kapitalizmin kültürel ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında, özellikle de şehirde boş zaman ve dinlenme aynı zamanda iş gibi rutin pratikleri ne ölçüde “işgal ettiğini”, hatta “ezdiğini” anlatmak için kullanmıştır (Reid-Musson, 2018). Onun çerçevesi, kapitalizmin yaşanmış mekân ve zaman deneyimlerini nasıl organize ettiğini ve yeniden yapılandırıldığını vurgulamada öğreticidir. Hem kapitalist mekân hem de doğrusal zaman, günlük ve daha uzun vadeli ritimleri şekillendirir. Lefebvre’nin ritimanalizinin özgünlüğü ve zenginliği, kentsel mekân-zamanın yaşanmış deneyimlerinde yer alan daha az algılanabilir ve gözden kaçan ritimleri kavramasında yatar (Lyon, 2021).

“Ritimanaliz” terimi Lúcio Alberto’dan gelmektedir. Portekizli bir filozof olan Pinheiro dos Santos (1889–1950), 1931’de yayınlanan *Ritmanálise* adlı kısa eserinde maddi, biyolojik ve psikolojik ritimlerle ilgileniyordu, ancak bu fikrin o zamanlar çok az etkisi olduğu düşünülmektedir (akt; Lyon, 2020). Lefebvre’den önce dos Santos’un katkısını tartışan Fransız filozof Gaston Bachelard’dı. Lefebvre, anlamını geliştirmemiş olmalarına rağmen hem dos Santos’un hem de Bachelard’ın “ritimanaliz” terimini kullandığını kabul etmiştir. Lefebvre (2004), kendi katkısıyla, ritim analitiği projesinin “yavaş yavaş gölgelerden ortaya çıktığını” ifade etmiştir. Ritimanaliz kitabı; “Bu küçük kitap tutkusunu gizlemiyor. Yeni bir bilim, yeni bir bilgi alanı kurmaktan başka bir şey önermiyor” sözü ile başlamaktadır. Diğer yandan kitap başlangıçta ritimanalizin “felsefi yöntemi” takip ettiğini ve daha genel olarak Lefebvre’nin çalışmalarının karakteristik özelliği olan geniş disiplinler arası düşünceye dayandığını açıklamaktadır (Lefebvre,

2004). Burada bir yöntem ve teori olarak tanımlanan ritimanalizi, çok çeşitli uygulamaları ve çok farklı bilgi türlerini bir araya getirerek bu kadim emeği (ritimlerin keşfini) sistematik ve teorik bir şekilde sürdürmenin kapılarını açmaktadır (Lyon, 2020).

Lefebvre (2004), yalnızca ritimanalizine değil onun keşfini yapan/yapacak olan analiste özel bir anlam yükler, “Ritimanalist” kavramını ortaya koyar ve özelliklerini tanımlar. Ritimanalistinin sözel ve estetikle ilgilenmesi ve gözlemlediklerini değiştirmesi nedeniyle ritimanalistinin şaire benzer olduğunu düşünebileceğimizi öne sürer. Ritimanalisti aynı zamanda görevlerine getirdiği dikkatin kalitesi açısından psikanaliste benzetilir. Öte yandan, ritimanalisti, belirttiği istatistiklilikle daha az ilişkilidir, en azından şeyleri "hareketsizlikleri" içinde sayan ve tanımlayan biri değildir. Ritimanalistik projenin merkezinde “geçicilikler ve bunların bütün içindeki ilişkileri” ile ilgili bir kaygı vardır (Lefebvre, 2004). Bazı ritimlerin “yüzeyde işlediğini” ve bu nedenle takip edilmesinin kolay olduğunu, diğerlerinin ise “gizli derinliklerden kaynaklandığını” ve “dolaylı etkiler yoluyla” takip edilmesi gerektiğini belirtir (Lefebvre, 1991b).

2.1.2. Ritim, tekrar ve fark

Lefebvre (2004), ilk olarak ritmin tekrarlamalar ile oluşması gerektirdiğini şöyle ifade etmiştir “Fakat sonsuza kadar aynı mutlak tekrar yoktur... Farklılık, tekrarın içine giren yeni ve öngörülmeleyen bir şey olarak anahtardır... Hiçbir geri dönüş kesinlikle kesin değildir. ... Aksi olsaydı döngüler kısır döngü olurdu ve çemberin geometrisi mümkün olan her şeyi tüketti”. Lefebvre (2004), ritimanalizinde tekrar ve farklılığın bağlantılı olduğunu, tekrarın her ögenin önceki veya sonraki ögeden farklı olması anlamında farklılığı içerdiğini ve farkın, tekrarlama eyleminin kendisinden ortaya çıktıkça, tekrarın farklılık ürettiğini söyler (Lyon, 2020).

Lefebvre’nin (2004) düşüncelerinin başlangıç noktası “süresiz olarak özdeş bir mutlak tekrar yoktur” önermesini içermektedir. Ona göre tekrar ile farklılık arasındaki ilişki buradan kaynaklanır. Günlük yaşam söz konusu olduğunda, her zaman kendini tekrarlayanın içine sokan yeni ve öngörülemeyen bir şey vardır ki o da “farklılık” olarak karakterize edilir (Lyon, 2020). Lefebvre’ye göre ritim, zaman ve mekânda asla mutlak olmayan ve farklılıklar üreten bir tekrardır. Ritimanalisti, tekrarla meşgul olur, hareket

ve farklılığa dikkat eder (Holmberg, 2019). Kısacası, Lefebvre (2004) için günlük yaşam (her gün), ritim, ilişkiler ve pratiklerle ilgilidir. Açık alan ve kırsal rekreasyonla ilgili çalışmalarda dikkat, kırsal manzaralar ve doğalarda yerleşik olan gündelik hayatın bu unsurlarına yönlendirilmektedir. Ritim, zaman ve özellikle tekrar ve onun içindeki farklılığın ortaya çıkması anlayışından ayrılamaz (Elden, 2004a). Mutlak tekrar sadece bir kurguda bulunur ve günlük yaşamdaki tekrarlar çoğu zaman değişen olasılıklar yaratan çeşitli farklılıklar doğurur (Potts, 2015). Buna karşılık, tekrarların ürettiği farklılıklar zamanın ipliğini oluşturur. Fark ve tekrar çelişkili değildir; daha ziyade karmaşık bir zaman yapısında (yani geçmiş, şimdi ve gelecek) birbirine bağlıdır (Deleuze, 2014). Ritimanalizi yapmak, araştırmacının bilinçli olarak bir ritmi deneyimlemesini ve ona uyum sağlamasını, aynı zamanda tekrarlar ve tekrarlar boyunca meydana gelen farklılıkları ve farklılıkları fark etmesini gerektirir (Brown ve Morgan, 2021). Lefebvre ritim kavramını fark ve tekrar arasındaki bu ilişkiyi yakalamak ve keşfetmek için kullanmış ve “tekrar sadece farklılıkları dışlamakla kalmaz, aynı zamanda onları doğurur; onları üretir” (Lefebvre, 2004) şeklinde değerlendirmiştir. Benzer şekilde, Deleuze (1994)’ye göre “fark, kılık değiştirme yoluyla ve sembolün sırasına göre tekrara dahil edilir”. “Bu nedenle çeşitlemeler dışarıdan gelmez”, “daha çok, tekrar edilenin özüne ve kökenine ait olan farklı mekanizmaları ifade eder” (Johansen, Fisker ve Thuesen, 2021). Yani tekrarlanan tekrar değil, tekrar kılığına girmiş farklılıktır (Lyon, 2020).

Tekrarı rutin olarak görmek, uygulamaya ve sosyal yaşam anlayışlarına kapalılık getirme potansiyeline sahiptir. Aynı zamanda performanstaki farklılıklara da sınırlamalar getirir ve uygulamaları sürdürmenin “normal” yollarının nasıl oluşturulduğuna dair anlayışlara gölge düşürür. Yani rutin kavramının kapalılığı, uygulamaların nasıl birbirine bağlandığını ve uygulamaların ve uygulama düzenlerinin nasıl değiştiğini kavramsallaştırmaya yönelik çıkarımlara sahiptir. Schatzki’nin (2016) açıklamasına göre bağlantılı eylem ve söylemlerin bağları yalnızca geçici olarak istikrarlıdır: Performans anları her zaman bir ekstralık getirir ve uygulamaları saf tekrardan daha fazlası olarak tanımlar. Bu nedenle Schatzki’ye (2016) göre pratik, salt tekrar olarak tanımlanmamalıdır. Uygulamaların sergilediği açık düzenliliği vurgulayarak toplumsal yaşamın yeniden üretimine ilişkin açık bir açıklamayı sürdürme tutkusuyla Schatzki’nin uygulama teorisinin, Lefebvre’nin ritimanalizinde tekrarı

konumlandırma biçimiyle pek çok ortak noktası vardır (Blue, 2019). Lefebvre (1996); “...şafak her zaman yenidir...” sözüyle saf tekrarı vurgulayarak, ritimanalizini karakterize eden tekrarın tıpkı Schatzki’nin (2016) uygulamaların temelde açık olduğunu iddia etmesi gibi doğası gereği açık olduğu görüşü ile açıklanabilir. Lefebvre’ye göre, A=A olduğunda bile ikinci A her zaman farklıdır, çünkü tam da ikincidir (1992; 2004). Ayrıca giderek daha az yerleşik, yoğun ve karmaşık yollarla ve büyük sosyal olguların ve kurumların yeniden üretilmesiyle bağlantılıdır (Blue, 2019).

Gilles Deleuze’ün ilk monografisi olan Fark ve Tekrar ([1968] 1994)’da bu iki varoluş tarzı arasındaki temel farkı analiz etmeye koyulur; bu, sonraki çalışmalarında da düşüncesinin temelini oluşturacaktır. Başlangıçta tekrar tartışmasını, ikincisinin temsil ilkesine bir alternatif olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulayarak başlatır. Yani kendisinin ifade ettiği gibi: “Bizim sorunumuz tekrarın özüyle ilgilidir. Tekrarın neden kavramlardaki veya temsillerdeki kimlik biçimiyle açıklanamayacağını bilmek meselesidir; hangi anlamda üstün bir ‘olumlu’ ilke talep etmektedir” (1994). Deleuze ve Guattari’nin (2011; akt: Crespi ve Manghani, 2020) ana hatlarını çizdiği nakarat kavramından yararlanarak ritimle bağlantısını daha açık sözlü hale gelir; burada fark ve tekrar arasındaki ilişki de daha ayrıntılı bir mekânsal-zamansal boyut kazanır: “Her ortam titreşimlidir, başka bir deyişle, bileşenin periyodik tekrarından oluşan bir uzay-zaman bloğudur. Her ortam kodlanmıştır; periyodik tekrarlarla tanımlanan bir kod; ancak her kod, sürekli bir kod dönüştürme veya dönüştürme durumundadır”. Tıpkı Lefebvre’deki gibi, “bir ortamdan diğerine kodlanmış bir geçiş, bir ortam iletişimi, heterojen mekân-zaman arasında koordinasyon olduğunda ritim vardır” anlayışı hakimdir. Farklılığın ritim yoluyla tekrar olarak gizlenmesi, aşinalık ve anlam sağlar ve Edensor’dan (2010) sonra, Lefebvre’ci ritmin Deleuze’vari nakaratla bulunduğu yer burasıdır, çünkü her ikisi de “birçok kişinin eylemlerinde yankılanan, aynı zamanda doğaçlama ve uyarlamaya izin veren tanınabilir, tanıdık, ilişkiler arası bir yer ve uygulama duygusu sağlayan” “daima dinamik bir süreci” tasvir etmek için tekrarın üretkenliğini vurgular (Crespi ve Manghani, 2020).

Sonuç olarak, kadans-tekrar ile ritim-tekrarını her durumda birbirinden ayrılmamalıdır; birincisi yalnızca dış görünüş veya ikincisinin soyut etkisidir. Çıplak, maddi bir tekrar (Aynı’nın tekrarı), yalnızca başka bir tekrarın onun içinde kılık değiştirmesi, onu oluşturması ve kendini gizleyerek kendisini oluşturması anlamında

ortaya çıkar (Crespi ve Manghani, 2020). Doğada bile, izokronik rotasyonlar daha derin bir hareketin yalnızca dış görünüşüdür, dönen döngüler yalnızca soyutlamalardır: Bir araya getirildiklerinde, ilkesi değişken bir eğri olan ve yörüngesi iki simetrik olmayan yöne sahip olan evrimsel döngüleri veya spiralleri ortaya çıkarırlar. Sanki bir sağ bir de solu varmış gibi. Yaratılanlar her zaman olumsuzlukla karıştırılmaması gereken bu boşlukta tekrarlarını örerler ve aynı zamanda yaşama ve ölme armağanını alırlar (Deleuze 1994). Ritim olabilmesi için bir harekette tekrarın olması gerekir, ancak herhangi bir tekrarın olmaması gerekir. Aynı, kendine özdeş gürültünün monoton geri dönüşü, kendi yörüngesinde hareket eden bir nesnenin, örneğin düşen bir taşın oluşturduğundan daha fazla bir ritim oluşturmaz; ancak kulaklarımız ve şüphesiz beynimiz her tekrara, hatta tamamen doğrusal olanlara bile bir ritim katma eğilimindedir. Ritim, bir ölçüyü dahil ederek belli bir hafızayı ima eder (Crespi ve Manghani, 2020). Mekanik tekrar, kendisinden önceki anı yeniden üreterek çalışırken, ritim hem süreci başlatan ölçüyü hem de bu sürecin değişikliklerle yeniden başlamasını, dolayısıyla çokluğunu ve çoğulluğunu korur. Aynı ‘aynı’yı tekrarlamadan, aynıyı başkalağa, hatta başkalaşmaya, yani farklılığa tabi kılarak gerçekleştirir (Lefebvre, 2004).

2.1.3. Ritimanalizde ritimler

Lefebvre’nin ritimanalizinin teorik uygulaması temel olarak üç perspektiften yürütülür: Birinci perspektif, beden, hareket vb. tempo veya hızdır. Bu perspektif aynı zamanda deneğin poliritmisini, aritmisini ve öritmisini daha fazla dikkate alan ikinci perspektifin yerine geçer. Lefebvre, kavramları açıklarken örnek olarak “bedeni” kullanır. Bedeni bir ritim taşıyıcısı ve organik bir bütün olarak anlamada, her farklı organın farklı bir ritmi vardır. Böylece vücudun organik bütünü çeşitli organlardan oluşur. Farklı ritimler içeren bu ritme poliritmi denir. Vücudun organları birbiriyle koordineli ve normal çalıştığında, vücut bir denge sağlar. Bu süredeki ritim öritmidir. Ek olarak, aksaklık veya hastalık gibi nedenlerle bu ritim bozulduğunda, ritim dengesiz ve dağınık olur, ki buna aritmi denir. Bu ritim dünyayı nasıl gözlemlediğimizi değiştirir ve çoklu ritimlere dayalı bazı sosyal fenomenleri analiz etmek için kullanılır. Üçüncü perspektif, ritmik terbiye sürecini açıklamayı içerip; Lefebvre, “terbiye” kelimesini, maraton koşucularının ön eğitimi gibi, içsel tekrar ve dolaşım yoluyla dış bilgi, değer ve düşünceyi evcilleştirerek/ehlileştirerek bir ritim kontrolü aracı olarak kullanır. Ritmik

terbiye, kontrol, durdurma ve ödüllerin dahili aktivitesi arasındaki bir dengeyi temsil eder (Lefebvre, 2004).

Bu yaklaşım çerçevesinde ritimden söz edebilmek için üç unsurun varlığı üzerinde durulmaktadır. Bunlar: “(a) tekrar (hareketlerin, jestlerin, eylemlerin, durumların, farklılıkların); (b) doğrusal süreçlerin ve döngüsel süreçlerin müdahaleleri; (c) doğum, büyüme, zirve, sonra düşüş ve son” (Lefebvre, 1992;2004; Borch vd., 2015). Bu yaklaşım daha önceki yıllarda farklı şekilde de olsa ifade edilmişti. Lefebvre’nin kitabında etkinlikler, duraklamalar ve tekrarlar ritmik modelin önemli unsurları olarak ele alınmaktadır. Edensor (2012) ve Simpson (2012) gibi birçok bilim insanı, Lefebvre’nin ritimanalizi teorisine dayanan beşerî coğrafya ile ilgili bir dizi ampirik çalışma başlatmış ve makale koleksiyonları yayınlamıştır (Cresswell ve Merriman, 2011). Nitekim günümüze gelindiğinde sınırlı sayıda da olsa boş zaman, rekreasyon alanlarında kullanıldığına rastlamak mümkündür.

Ayrıca teorik olarak, Lefebvre (2004) birbirinin içine geçen iki ritmi ayırt eder: monoton ve yorucu olan, günlük öğütme ve rutinde yer alan önemli rolleri açıklayan lineer (doğrusal) ritimler ve sosyal hayatı uzun bir süre boyunca etkilediği düşünülen döngüsel ritimler. Döngüsel ritimler, doğrusal ritimlerden ve doğada, “günler, geceler, mevsimler, denizin dalgaları ve gelgitleri” gibi fenomenlerde ortaya çıkar (Lefebvre, 2004). Örneğin, kalabalık bir şehir meydanını gözlemleyerek (insan kalabalığının gelgitleri) “deniz ritimleri” keşfedilebilir (Sun, 2022). Ritimanalizi paradigmasına göre ritim her yerdedir; müzikte, yürürken, çalışırken, dinlenirken veya herhangi bir parkı gezerken. Yukarıda ifade edilen poliritim, öritim ve aritim pek çok kompozisyonda kendini ortaya koyar. Örneğin, bir senfoni orkestrasındaki farklı seslerin farklı bir ritmi vardır, ki bu poliritimi sembolize ederken, enstrümanların birbiriyle uyumlu bir biçimde çalışması ve kümülatif sesin muhteşemliği öritmiyi anlatır. Öritimde günlük hayatın çeşitli ritimleri uyum ve düzen oluşturmak için senkronize olurken, aritimde ritimler parçalanır ve düzensizlik üretir (Rosenthal ve Brito, 2022). Müzik örneğinde araya melodiyi bozan veya sekteye uğratan yukarıya taşıyan ritimler ise aritim olarak karakterize edilip, duygu durumunu daha fazla etkileyebilmektedir. Öritmi ve aritmi birbirinin tersi değil, günlük yaşamda ardışıktır çünkü her öritmi için eninde sonunda bağlantıları ve uygulamaları istikrarsızlaştıran ve yeni bir öritmi için alan açan bir aritmi meydana gelir (Blue, 2019). Deleuze ve Guattari, (2011)’ye göre ritim açıktır; bizi

dogmatik temponun, ölçünün ve temponun alt üst oluşundan sarsarak verimli bir çarpışma yaratabilir (Kumm vd., 2021). Aşağıda Lefebvre (2004) ve Edensor (2010;2016) gibi bilim insanlarının temel ritim çerçevesi olarak kabul ettiği çatı ritimler; aynı zamanda çeşitli ve farklı bağlamlarda gerçekleştirilmesi sonucunda beliren/ortaya çıkan bağlamsal ritimler üzerinde ayrı başlıklar halinde durulacaktır.

2.1.3.1. Ritimanalizinde çatı ritimler

Lefebvre'nin müziğin zamansal mekânsallaştırılmasının bir uzantısı olarak, belirli bir zaman-mekân ortamına ilişkin herhangi bir analizin çerçevesi tekrara, doğrusal ve döngüsel süreçlerin müdahalesine ve Lefebvre'nin doğum büyümesi olarak tanımladığı genel bir yaşayan kemere -zirve-düşüş-son- dayanmaktadır. Ritimlerin (müzikal) eşzamanlılığı ve iç içe geçmesi açısından Lefebvre (2004), analiste rehberlik edebilecek dört form belirlemiştir. Bunlar; çoklu poliritmi, tek biçimli izoritmik, ideal eurythmia ve uyumsuz aritmidir (Glenney ve O'Connor, 2023). Bu kategoriler genel olduğu kadar müzikaldir de (örn. kentsel teoriye uygulanabilir) (Vojcic, 2014). Ayrıca Ritimanaliz çalışmalarında üzerinde yaygın bir biçimde durulan doğrusal ve döngüsel ritimlere ilişkin gerekli açıklamalara aşağıda yer verilmiştir

Ritimanalizde, Lefebvre (2004) müzikten esinlenerek, her gün senfoniye oluşturan poliritmik, öritmik, izoritmik ve hatta aritmik ölçülerin yanı sıra gizli, genel, iç ve dış vuruları içeren bir dizi kesişen ritmi tanımlayıp sınıflandırmıştır. Bir hafta sonu sabahı Dublin'den batıya seyahat ederken, yaşananların gözlemlenmesi ile ritimler ortaya konmaya çalışılmış, Midland kasabasında tasvir edilmiştir. Kasabanın merkezinde, her biri, önceki yolculuklardan hatırladığı çok daha kentleşmiş ve kozmopolit bir ambiyansa sahip bir sosyal alanı olan bir pazar meydanı, dükkânlar ve barlar bulunmaktadır. Kısa bir süre önce sığır ticaretinin yapıldığı pazar meydanı, bir otopark haline gelmiştir. Arabalar ve sürücüler tarafından somutlaştırılan ritimler hız ve acele, periyodik duraklamalar ve park yerlerine yalpalamalar ile ritimler tasvir edilmektedir. Kornalar, yoğun alışveriş yapanlar, durup alışveriş yapanlar, sonra dönüp gitmeler ritimleri ortaya koymaktaydı. Lefebvre'nin Paris'teki bir pencereden yaptığı gözlemler gibi, hareketler ve ölçü, senkronize olmakla birlikte, sürekli olarak düzensizdir. Arabalarla birlikte yaya akışı da vardır. Barların dışında, insanlar – çoğunlukla genç ve yaşlı erkekler – sigara içerken ve konuşurken ayakta durur veya yaslanır; kafe pencerelerinde çiftler menüleri incelemek için duraklar ve hamur işlerine bakarlar. Tüm bunlar farklı, tekrarlı, iç içe

geçmiş, zaman zaman bozulan ritimleri tasvir etmektedir (Conlon, 2010). Lefebvre'in (1991a) önerdiği gibi, "[birden çok] ritmin dolayımıyla, hareketli bir alan ortaya çıkmaktadır".

Lefebvre (2004) zaman, mekân ve enerji etkileşime girdiğinde ritimlerin ortaya çıktığını öne sürerek, ritimanalizinin mekânın nasıl kavrandığını, algılandığını ve yaşanan yönlerinin "ayrı ayrı ve birlikte var olduğunu" anlamamıza yardımcı olabileceğini öne sürer (Bennett, 2015). Bu nedenle, yoğun saatlerde trafik akışı, hafta sonu alışveriş yapanların koşuşturması veya tatil sırasında turistlerin gelişi gibi nedenlerle ritim farklılıkları alanları değiştirebilir. Benzer şekilde turizmdeki yüksek sezon bir mekânı, alışveriş merkezini, plajını veya bir tatil beldesini dönüştürebilir (Edensor, 2012; Edensor ve Holloway, 2008). Böylece, enerjinin zaman ve mekânlar üzerinde harcanması karmaşık, yani mekanik veya organik, tekrarlı veya farklı, küçük veya büyük ölçekli, yavaş veya hızlı, kolektif veya kişisel ritim çeşitleri üretir (Lefebvre, 2004). Bu nedenle araştırılan veya incelenen konuya göre farklı ritim türlerinden söz edilmesi mümkün olabilmektedir.

Farklı zamansal boşluklarda farklı ritimler mevcuttur. Bireysel bir insan yaşamının ötesine geçen ritimler, aile hikayelerinde yer alır, yadigârlarda ve eski binalarda izlenir. Okula gitmek veya belirli zamanlarda çalışmak gibi düzenli ritimler, paylaşılan döngüsel ritimler sağlarken, ev işleri, gazete veya kahve satın almak günlük yaşamın temel doğrusal ritimlerini karşılayabilir. Vuruşlar bir yaşam boyunca değil, aynı zamanda bir hafta boyunca da değişmektedir. Hem doğrusal hem de döngüsel ritimler, topluluk, tarih (veya zamansallık) ve yerelliğin ritmik veya uyumlu bir birleşimini yaratmak için birlikte çalışır (Bennett, 2015). Düzenli, tekrarlayan ritimler bazen tipik caz ritimleri olan kapalı vuruşta başlayan ritimlerle dengelenir. Bunlar aksama, rutinin olmaması ya da güçsüzlük duygusu ile tetiklenebilir (Bennett, 2015), ancak aksama ve aritmi de günlük yaşamın bir parçası olarak anlaşılmalıdır (Edensor, 2013). Ritimler, günlük yaşamda olduğu gibi, en çok düzensiz hale geldiklerinde fark edilir (Lefebvre, 2004). Bunlar ayrıca doğum günü kutlaması, düğün veya doğum gibi "olumlu" aksaklıklar olabilir. Diğer bir ifadeyle ritmi bozan şeyler her zaman olumsuz olarak değerlendirilmemelidir. İnsan vücuduna ilişkin benzetmelerde aritmi kötü olarak karakterize edilirken, rutinin dışına çıkmayı temsil eden aritimler ise çoğu durumda hatıra defterine düşen bir kırmızı gül lekesi gibi görülebilmektedir.

Doğrusal ve Döngüsel Ritimler

Lefebvre ve Régulier'e (1985) göre gündelik yaşam, yanıltıcı derecede benzer olan iki tür tekrarı çağrıştırmakta olup, bu tekrarlardan biri döngüsel iken diğeri ise doğrusal olarak karakterize edilmiştir. Gündelik yaşamın her zaman her toplumun temeli olarak var olduğu doğrudur, ancak bu modern çağdan çok farklı şekillerde tezahür etmiştir. Sanayi öncesi toplumlarda günlük yaşam doğanın döngüleri etrafında şekillenip, bu döngülerle ilişkili zamansallık türü ise ne kümülatif ne de döngüseldir, (iki mevsimin birbirinden farklı olması) ikame olarak düzenli ve tekrarlı bir yapıya sahiptir (Zayani, 1999). Ritim, doğrusal zamanın yanı sıra döngüsel zaman için de kapsayıcı bir çerçeve sağlarken, Lefebvre (2004) kozmik kökene sahip olması ve çeşitli doğal döngülerin göstergesi olması nedeniyle döngüsel zamana ayrıcalık tanırken, doğrusal zaman insan faaliyetlerinden kaynaklandığını ifade eder. Döngüsel ritimler bir bakıma doğrusal ritimler tarafından kolonileştirilmiştir (Elden 2004a); “döngüsel olan, kendini gösteren toplumsal organizasyondur”. (Tartia, 2020).

Doğrusal ve döngüsel ritimler ritimanalizin merkezinde yer almaktadır ve birbirleriyle gerilim ve karşıtlık içindedir. Lefebvre öncelikle ritim terimini döngüsel olana ayırmış ve doğrusal olanı tekrarlama açısından tartışmış daha sonra aralarındaki farkları belirtmek için müzik terimlerini kullanmıştır (Lyon, 2020). Müzikte ölçü ve vuruş doğrusal iken melodi ve armoni döngüseldir (Lefebvre, 1991a). Lefebvre (2004)'e göre döngüsel zaman ölçekleri, gündelik yaşam üzerinde uzun süredir egemenlik kuran doğayla bağlantılıdır. “Moleküllerden galaksilere kadar mevcut olan, kalp atışlarından, göz kapaklarının yanıp sönmelerinden ve nefes alışverişinden, günlerin ve gecelerin, ayların ve mevsimlerin değişmesinden vb. geçen” ritimlerden oluşurlar (Lefebvre ve Régulier, 1985).

Döngüsel ritimler evren ve doğa için semptomatiktir. Geniş ve basit aralıklarla ortaya çıkarlar ve oldukça olumlu algılanırlar. Gündüzlerin, gecelerin, mevsimlerin, dalgaların ya da biyolojik ritimlerin ritimidir. Doğrusal ritimler insan faaliyetleriyle bağlantılıdır, monoton ve yorucu olma eğilimlidir ve sıklıkla mekanik işlerle ilişkilidir. Lefebvre bu iki tür ritmin diyalektik ilişkisinden bahseder çünkü “her şey doğrusal tekrarlar yoluyla döngüsel tekrardır” (Procházková, 2018). Lefebvre (2004) için ritimler hız veya hareketle karıştırılmamalıdır; ritimler mekân, zaman ve eylemin kesişiminden türer. Ritimler tekrara -mekân ve zamanda ve karşıtlığa- örneğin kişinin kendi

ritimlerine bağlıdır, alışkanlıklara ve yaşanmış deneyimlere girerek bedene ve rutinlerine kaydedilir (Edensor, 2012; Rosenthal ve Brito, 2022). Lefebvre'ye (2004) göre ritimler, birey (biyolojik ritimler) ve toplum (doğrusal ritimler) arasındaki etkileşimde oluşur. Toplumun ritimleri (örneğin çalışma ve boş zaman saatleri) bireyi etkilerken, biyolojik ritimler bu etkiyi aşmaktadır (Rosenthal ve Brito, 2022).

Döngüsel zaman, varoluş düzenine (yani ölümün veya yaşamın hareketine) gönderme yapan bir dizi içinde ortaya çıkar. Ancak planlama ve ölçülebilirlik üzerine kurulu bir toplumda, gündelik yaşamı yönlendiren doğal döngüler, egemen üretim tarzının gereklerine uygun olarak köklü biçimde değişmiştir. Modern çağı tanımlayan zaman, saatin ölçülebilirliğine ve iş gününün rutinine tabi olan zamandır. Saatlerin, günlerin, haftaların, ayların, mevsimlerin ve yılların arkasında, iş bölümü ve üretim otomasyonunun damgasını vurduğu bir yaşam tarzının giderek baltalandığı bir deneyim durmaktadır. Akılcılık çağında, doğal döngüler ve spontane hareketler, yoğun bir şekilde programlanmış günlük yaşamın hizmetine tahsis edilmektedir. Bu durumu farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, döngüsel zaman, taahhüt edilen zaman (işte harcanan zaman), boş zaman (boş zamana ayrılan zaman) ve kompulsif zaman (ayak işlerini yürütmek gibi şehir yaşamının gerektirdiği diğer talepler) gibi işlevsel kategoriler halinde giderek yeniden yapılandırılmıştır. O halde gündelik yaşamın rutinleşmesinin incelenmesi önemlidir çünkü yapısal olarak kapitalizmin hareketine benzeyen zamansal bir yöntemi perspektife koyar (Zayani, 1999). Kapitalizmin hegemonyasıyla birlikte döngüsel zaman giderek derinliğini kaybederek yerini daha doğrusal bir zamana ya da Lefebvre ve Régulier'den (1985) esinlenerek belirsiz ilerlemenin zamanına bırakmıştır. Bu değişimin bir sonucu olarak gündelik hayat hâlâ tekrarlar etrafında dönüyor ama ortaya çıkan ritim, mekanik üretim çağına özgü; kapitalizmin temelinde yatan, daha spesifik olarak üretim için üretim ilkesini tekrarlama zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Artık değer üretimi etrafında yapılan sosyo-simgesel bir yapının gerekliliğiyle, döngüsel zamanın her zaman üzerinde geliştiği birikimli olmayan süreç, birikimin "Ur-tekrarı" haline geldiği birikimli bir sürece katlanır (Zayani, 1999). Kapitalizmin hareketinin döngüsel değişimlere nüfuz ettiği akışkan bir toplumda, yaşam ve ölümün hareketi (doğa kanunu), üretim ve yıkım süreci (değer kanunu) tarafından sürekli olarak baltalanır. Bu açıdan bakıldığında, gündelik hayat sadece ekonomik çıkarların hakimiyetinde değildir (Zayani, 1999).

Çağdaş yaşamda doğrusal zamanın yaygınlığının bir sonucu olarak Lefebvre (2004) şunu iddia eder: “Ritimlere mekanik bir ton, fırçalama atfetme eğilimindeyiz. Yalnızca mekanik olmayan bir hareket hem doğrusal hem de dairesel zamana referansla var olduğundan ritme sahip olabilir. Döngüsel ve doğrusal olan arasındaki ilişkilerin uzlaşmaz birliği bazen uzlaşmalara, bazen de karışıklıklara yol açar”. Zaman ve mekân, döngüsel ve doğrusal, karşılıklı bir etki uygular ve ölçü haline getirilir. Diyalektik bir ilişki (karşıtlık içinde birlik) böylece anlam kazanır (Vojcic, 2014). Doğrusal tekrar yoluyla döngüsel tekrar kavramı (“kendilerini birbirlerine göre ölçerler”), ritmi tanımlama ve anlamada ölçü kavramının öneminin ortaya çıkmasına neden olur (Lefebvre, 2004).

Döngüsel ritimler, kozmosa (doğal olana) dayanan zamansallıklara atıfta bulunur ve dolayısıyla gece, gündüz, ay ve yılların değişen mevsimlerini içerir. Elden (2004a)’e göre “Döngüsel zamanın amacı, başlangıcının ve sonunun olmamasıdır; yeni döngülerin öncekilerden doğmasıdır”. Bu nedenle döngüsel ritimler, açlık, boşaltım, uyku ve günlük zamanlar gibi biyolojik tekrarların tekrarlarına atfedilebilir (Akponah, 2018). Öte yandan doğrusal ritimler, sosyal süreçler tarafından üretilen ve üretken bir çalışma tarzı, işe gidip gelme kalıpları ve sosyal yapıların kurumsal ritimleri tarafından dayatılan insan eylemlerine odaklanan ritimleri ifade eder (Akponah, 2018). Edensor (2010), Lefebvre’nin, kapitalist doğrusal ritimlerin gündelik yaşam üzerindeki kademeli sömürgeleştirmesinden giderek daha fazla endişe duyduğunu açıklamaktadır. Bu, işe gidip gelme, marjinalleştirilmiş aktörlerin gizli hareketleri ve belediye yetkililerinin dışlama politikalarıyla ilgili uygulamaların sağlamlaşmasında kendini göstermektedir (Akponah, 2018). Cronin’in (2006) gözlemlediği gibi, doğrusal ve döngüsel ritimlerin her ikisi de uzlaşmalar ve rahatsızlıklar yaratacak şekilde karmaşık şekillerde birlikte çalışırlar “(geleneksel) saat kadrantları ve saatler üzerindeki akrep ve yelkovanın dairesel seyrine doğrusal bir tik-tak eşlik eder”. Akponah (2018)’e göre döngüsel ritimler kesintiye uğramaz, aksine günlük doğrusal hareketleri yavaşlatarak değiştirir.

Döngüsel ve doğrusal süreçlerin müdahaleleri de birer ritimdir; bunlar doğum, büyüme, zirve, gerileme ve sondan oluşur (Lefebvre, 2004). Lefebvre’nin yaptığı temel farklılık döngüsel ve doğrusal ritimler arasındadır. Döngüsel ritimler, insanların maruz kaldığı günler, haftalar, yıllar gibi başlangıcı ve sonu olmayan, asla eşit olmasa da tekrarlanan doğal döngüleri ifade eder. İkinci tür ritimler ise işe gitme pratiği gibi sosyal

uygulamalardan kaynaklanan doğrusal ritimlerdir (Edensor, 2012). Doğrusal ritimler günlük olaylar, günlük rutinlerdir (Lefebvre, 2004). Lefebvre bu ayrımı yapsa da döngüsel ve doğrusal ritimler her zaman karşılıklı etkileşim içindedir. Önemli olan, bir ritim tipini ancak diğer tipi de görürken görebilmemizdir; dolayısıyla doğrusal olanı “ölçmek” için döngüsel bir ritme ihtiyacımız var ya da tam tersi (Edensor, 2012). Örneğin sebze işleme fabrikasının konveyör bantlarındaki monoton ve tekrarlayan iş görevlerinin kontrollü performansı doğrusal olarak kategorize edilirken, ritimler aynı zamanda doğal düzenin, gündüz ve gecenin, değişen mevsimlerin, çalışma ve dinlenmenin döngüsel kalıpları şeklinde de olabilmektedir (Agar ve Manolchev, 2020; Reid-Musson, 2017; Edensor ve Holloway, 2008). Lefebvre, tekrar fenomeni ile bir ritim anlayışını gösterir. Doğrusal ve döngüsel tekrarın kültürel, endüstriyel ve kozmolojik güçlerin gelgitlerini karakterize ettiğini ve bunların yaşanmış deneyimi şekillendiren ve düzenleyen önemli yapısal güçlerdir. Özyinelemeli fenomenler, ritimleri tanımlamanın merkezinde yer alır. Tekrarı ima eden ritmin, deneyimin çok önemli bir özelliği olduğunu akılda tutarak, ritimlerin canlandırılmasının bir düzenleyici maddesellik modeli aracılığıyla gerçekleştirildiğini vurgulayarak bu tartışmayı genişletmektedir. Ritim kavramı, zaman aralığı uygulamaları üreten maddiliklerin modellenmesini ve ritimlerin bu uygulamaların etkileri olduğunu öne sürer (Chen, 2016).

Poliritim

Lefebvre (2004), kentsel ve yaşanan mekânda var olan ritimler kümesini tanımlamak için poliritmi kavramını kullanır. “Pencereden Görülen” makalesinde Lefebvre, birden fazla ritmin nasıl bir arada var olduğunu ama aynı zamanda ayrı kaldığını açıklamak için insan dışı varlıkların ritmik kalitesini şu ifadeyle gösterir: “Ama şu ağaçlara, şu çimlere ve şu korulara bakın. Sizin gözünüzde kendilerini kalıcılık içinde, mekânsal bir eşzamanlılık içinde, bir arada varoluş içinde konumlandırıyor... Bu eşzamanlılık belli bir noktaya kadar yalnızca görünüştedir; bir yüzey, bir gösteri. Daha derine inin, yüzeyin altını kazın, bir aynanın etkilerini yansıtmak yerine sadece bakmak yerine dikkatle dinleyin. Böylece her bitkinin, her ağacın birkaç taneden oluşan kendi ritmi olduğunu algıyorsunuz. Ağaçların, çiçeklerin, tohumların ve meyvelerin her birinin kendi zamanı var”. Lefebvre, bahçenin “ağaçların, çiçeklerin, kuşların ve böceklerin” poliritimleriyle, “bin bir hareket içeren bariz bir hareketsizlikle” nasıl kaplandığını

göstermek için ilk başta hareketsiz ve hareketsiz görünen bahçeyi örneklendirmiştir (Lefebvre, 2004). “Yavaş veya canlı (bize göre), çok çeşitli ritimler” yoluyla beslenen sanatçı, “dünyada hiçbir şeyin hareketsiz olmadığını” iddia eder (Lefebvre, 2004). Lefebvre’nin analizi, çoğu zaman insani olmayan, teknolojik ve maddi alanlar da dahil olmak üzere farklı mekânların çok ritmik yapısına duyarlı olmasına rağmen, bu ortak evrimin nasıl bir araya getirildiğini ve ritimlerin, gelişen mekân ve zamana dair bir kavrayışı nasıl ürettiğini hiçbir zaman tam olarak kavrayamıyor (Edensor ve Holloway, 2008). Lefebvre (2004), poliritmiyi tanımanın ötesinde, endüstriyel, bürokratik ve kapitalist ritimleri eleştirerek “siyasi gücün zamanı, tarihleri, zaman çizelgelerini nasıl kullanacağını ve manipüle edeceğini bildiğini” ortaya koyar ve “rasyonel, sayısal, niceliksel ve niteliksel ritimlerin nasıl üst üste bindiğini” araştırır. Böylece, saat zamanının "gündeliğin" zamanı haline geldiği endüstriyalizmin ritimleri ve onun tekrarları ve mekanizasyonları, bedeni ve onun ritimlerini kontrol etmeye, engellemeye ve uyum sağlamaya çalışır. Bu ritimler “doğrusal” kabul edilir: “uzun veya kısa zaman dilimleriyle ayrılmış herhangi bir özdeş olgu dizisi; bir su damlasının düşüşü, çekiç darbeleri, motorun gürültüsü” (Lefebvre, 2004) ve yine de düzenleyici ve “rasyonel” olmasına rağmen bunlar sürekli olarak insandaki en az rasyonel olan şeyle temas halindedir (Edensor ve Holloway, 2008).

Poliritmi çeşitli ritimlerden oluşur, ancak günlük eşzamanlılıklarda ve örtüşmelerde yaygındır. Ancak doğada yaygın olarak bulunan şey, toplumun geneli tarafından kullanıldığı için “doğal” kelimesiyle eş anlamlı değildir (Vojcic, 2014). Lefebvre’nin “doğal”a yönelik tutumu, kendisinin de belirttiği eğitime (terbiye) benzetir ve şiddetle eleştirir: “Bir şey, kabul edilmiş modellere, geleneğin değer verdiği alışkanlıklara kusursuzca ve belirgin bir çaba göstermeden uyduğu zaman, tam da doğal sayılır” (Vojcic, 2014). Poliritim müzikal söylemde yaygın bir terim olduğundan, burada Lefebvre’nin tanımlarında terimin geleneksel müzik kullanımına aykırı olacak hiçbir şeyin bulunmadığını belirtmek önemlidir. Dikkate değer olan, Lefebvre’nin poliritmiyi temelde sıradan veya istisnai olmayan bir şey olarak değerlendirmesidir (Vojcic, 2014).

Öritim

Öritim (eurhythmy/eurythmia) binlerce yıldır kullanılan bir terimdir ve başlangıçta “duyularımız aracılığıyla algılanabilen güzel veya uyumlu bir hareket akışı

(Wohlfl uss)” anlamına gelmekteydi. Hayal edilebilecek tüm hareket dizilerinin bütünlüğü, doğası gereği ritimdir (Michon, 2020). Lefebvre (2004) ritimlerin eşitliğinin bireysel beden parçaları (yani akciğerler, kalp ve diğer parçalar) arasındaki uyum üzerine kurulduğunu savunmak için öritim kavramını kullanır. Öritim, vücut ritimlerinin uyumlu bir ilişki yaşadığı noktayı ifade eder (Lee, 2017). Beden ve ritimler arasındaki bu tür bir senkronizasyon, bir koro yönetmeni tarafından yönetilen koordineli müziğe benzer. Lefebvre’ye göre, öritmi ile ilişkili ritimler muhtemelen fark edilmeyecektir ve bu nedenle ritimlerde bir bozulma olana kadar, olduğu gibi kabul edilir ve bu da onun aritmi olarak adlandırdığı duruma yol açar. Alışılmışlık ve rutinlik olgusu zamanla ritmi olağanlaştırır, ta ki ritim bozulana kadar.

Poliritminin günlük doğasının aksine, öritmi “sağlıklı” bir durumda birleşen farklı ritimlerin birleşimini temsil eder. Öritmi özel bir kimliğe sahiptir ve doğada bol miktarda bulunur (Vojcic, 2014). Oluşturucu ritimler aynı veya eşdeğer değildir, ancak uyumlu bir şekilde bir arada bulunurlar. Özünde öritmi, metrik müzikteki vuruşların hiyerarşik organizasyonunu ve farklı bir önem derecesine sahip döngüsel zamansallıkları içerebilen çeşitli ritmik eşzamanlılıkları içerir (Vojcic, 2014). Müzikal çoklu döngüler perde, ritim vetireden (süreç, üslup) oluşur (Vojcic, 2014). Konuşma ve hafızanın müdahalesi bir uçurum açmaz. İhtiyaç ve arzu, uyku ve uyanıklık, çalışma ve dinlenme etkileşim halindeki ritimlerdir” diğer yandan, konfluensler (kavşak, bağlantı noktası) ve öritimler birbirinden koptuğunda, değiştiğinde ve senkronizasyonu atladığında ortaya çıkan ritimler arasındaki uyumsuzluğu temsil eder (Vojcic, 2014).

Aritim

Aritmi, temel olarak öritmin çözülmesidir. Lefebvre şöyle açıklıyor: Bir gözlemden tanıma kadar uzun bir yol var ve hatta bir ritmi kavramaktan da öteye... çeşitli ritimlerin eşzamanlılığını ve iç içe geçmişliğini, çeşitlilik içindeki birliğini kavrayan anlayış. Aritmi, vücut parçaları (yani biyolojik ritimler) arasındaki senkronizasyonsuz etkileşim olarak tanımlanabilir. Lefebvre (2004), aritmi yaşayan yapı ve organizasyonların normale dönmek için çaba harcayacağını ve bu süreçte ritmik bir durum yaratacağını ileri sürer. Lee (2017) de aynı görüşte olup şunu savunur: “Hastalık sırasında olduğu gibi kabul edilen ritimde bir bozulma olduğunda, fiziksel bedenin genellikle yapması gereken sorumlulukları yerine getirecek enerjiye sahip olmadığı durumlarda, enerji seviyesi yakalanıncaya kadar dinlenmesi gerekiyor”. Bu

değişikliklere uyum sağlama veya uyum sağlama süreci, yeni bir alan bulma veya yeni bir ritme uyum sağlamak veya ona uyum sağlamak için bir denge geliştirme biçimini alabilir (Akponah, 2018).

Ritimlerimizin çoğunun ancak bir düzensizlikten acı çekmeye başladığımızda farkına varırız. Düzensizlik kavramı, Lefebvre'nin bedensel rahatsızlıkla bağlantılı olarak, ama aynı zamanda ritim algımız veya ritim eksikliğiyle bağlantılı olarak araştırdığı bir kavramdır (Vojcic, 2014). Örneğin, onun uzay hakkındaki tartışması geometrinin ustalığını vurgular: Uzayı yalnızca durakladığımızda geometrik olarak düşünürüz. Benzer şekilde, kendi sirkadiyen ritimlerimize, sapkın hale gelmedikçe (örneğin, kalp aritmisi veya çarpıntı geliştirmedığımız sürece) nadiren dikkat ettiğimizi belirtiyor (Vojcic, 2014). Alışılmış rutinlerin -ne kadar istikrarlı görünseler de- kendilerini sonsuz bir şekilde yeniden üretmedikleri belirtilmektedir (Holmberg, 2019). Aksine, tüm ritimler, rutinler bozulduğunda tekrarı bozma potansiyeli taşır. Tekrarlamanın “aritmî” yoluyla kırılması, gecikmiş bir otobüs beklemek gibi sıradan duraklamaları veya bir uçak kazası gibi daha radikal kesintileri içerebilir (DeLyser, 2010).

İzoritim

Lefebvre'nin çatı olarak tanımladığı sonuncu ritim türü izoritimdir (isorhythmia). İzoritim ritimlerin gerçek eşitliği olarak karakterize edilir. Bu durum izoritim ve öritimin birbirini dışlamasına sebep olur (Lefebvre, 2004). Doğada çok az sayıda ritmik eşitlik ve daha yüksek düzeyde eşdeğerlik olduğundan çok az sayıda izoritmî vardır: “İki zamansallık arasında izoritmî olsaydı bunlar çakışırdı” (Vojcic, 2014). Müzikte ritmik ve/veya perde kalıplarının döngüsel tekrarını ifade eden izoritm teriminin kullanımından farklı olarak Lefebvre, izoritmîyi bir tür birleştirme türü değil, bir eşzamanlılık türü olarak görür. Lefebvre'nin sunduğu izoritmî örneği, bir orkestra performansında doğal olarak ortaya çıkan, birden fazla enstrümanın ve dizinin, birinin diğerine göre doğal önceliği olmaksızın bir arada var olduğu örnektir (Vojcic, 2014). Bu durumu orkestra şefinin esasının (sihirli değneği) yönetimi altında, bir ritim yerine oturtur ve kaç kişi olursa olsun tüm sanatçılara yayılması durumunun dikkate değer izoritmî olduğunu belirtmektedir.

2.1.3.2. Ritimanalizinde bağlamsal ritimler

Ritimlerin sınıflandırılmasına yönelik çaba yıllar içerisinde hep var olmuştur. Nitekim Evans Pritchard (1969), ritmi fiziksel, doğal ve sosyal ritimler olarak ikiye ayırmıştır (akt. Rongna ve Sun, 2020). Tıpkı ilk araştırmalarda olduğu gibi, Yirminci yüzyılda da bazı araştırmacılar ve/veya bilim insanları (örn., Durand, 2004; Turner, 2001; Bourdieu, 2006), ritimle ilgili antropolojik ve etnografik araştırmalarını yürütmüştür. Bu şekilde ritimanalizi çalışmaları gelişimine devam etmiştir. Ritimanaliz, kültürel coğrafya (Edensor, 2010b; Edensor ve Larsen, 2018) ve spor sosyolojisi (Blue, 2019) alanlarında etkili bir teoridir. Goodman (2010), ritimanalizi teorisinin felsefi arka planını sunmuştur. Iparraguirre (2016), kültürün ritmini günlük mevsimlik ve yıllık ritimler, iletişimsel ritim, ekonomik ve politik ritimler, iş ve üretim ritmi ve ritüel ve din ritmi olarak ayırmıştır.

Yukarıda çatı ritimler bağlamı altında ifade edilen doğrusal ve döngüsel ritimler, poliritim, öritim, aritim ve izoritim dışında araştırma yapılan bağlam veya mekâna göre ortaya çıkan ritimler bulunmaktadır. Bağlama veya mekâna göre ortaya çıkan ritimler bir yönüyle tali ritim olarak da ifade edilebilir. Bağlamsal ya da tali olarak karakterize edilen, araştırma yapılan mekân veya ortama dayalı olarak beliren bu ritimler; büyük halkalardaki (çatı ritimler) diğer veya küçük halkalar (tali/baglamsal ritim), ana yola (burada kastedilen çatı ritimler) bağlanan tali yollar şeklinde tasvir edilip bağlamsal yönden ele alınır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ritimler bu nedenle çok çeşitlidir: Bazıları uzun vadeli, bazıları kısa vadeli, bazıları sık, bazıları nadir, bazıları kolektif, bazıları kişisel, bazıları büyük ölçekli, bazıları neredeyse hiç fark edilmeyen (kentsel veya kırsal) yer veya alan bunların kalıplarıyla oluşur ve karakterize edilir (Crang, 2001). Ritim bir şey veya nesne değildir, somut da değildir (zaman zaman beden aracılığıyla somut bir tepki yaratabilse de), ama zaman gibi yerin somutluğuna dayanır (Bennett, 2015; Miller, 2005). Ritimler değiştikçe mekânlar ve buralarda yaşayanlar veya topluluklar da değişir. Mekânlar böylece ritimler aracılığıyla oluşturulur ve ritimler bir gün (yoğun saat) veya bir hafta (cumartesi alışverişçileri) veya bir yıl (tatil yapanlar) veya daha uzun süre boyunca değişiklik gösterdiğinden yapılarına göre değişir (Bennett, 2015; Edensor, 2013).

Edensor (2016), ritimlerin dinamik ve akışkan doğasına rağmen, rutinlerle ve daha yavaş değişim süreçleriyle iç içe geçerek zaman içinde mekânlara tutarlılık ve istikrar

sağladığını belirtmiştir. Yerleri karmaşık mekânsal ağların bir parçası olarak görerek ve ritimanalizi yoluyla keşfedilen ritimlerin manzaraların ve sosyal etkileşimlerin sürekli evrimine nasıl katkıda bulunduğunu vurgulayarak bu bakış açısını küresel ölçeğe taşımaktadır. Ritim yerleştirme olarak öne sürdüğü ve bahsettiği etkileşimlerin tematik ayrımlarını: İnsanların ritimleri, bedensel ritimler, hareketliliğin ritimleri, insan dışı ritimler, gündelik ritimler ve abartı ve hızlı ritimler olarak sınıflamıştır. Edensor'un (2016) sosyal ritimler bağlamında ele aldığı sınıflandırma, ritimsel açıdan öncülük üstlenerek önem teşkil etmektedir. İnsanların ritimlerini, bireylerin mekân ve yer içindeki rutinlerini, günlük akışlarını, işe gidip gelmenin yoğun saatlerini, öğrencilerin yaşam tarzını vb. birçok örnekle ele almıştır. Lefebvre'nin terbiye kavramına atıfta bulunarak ve insan beden ilişkisinin (solunum-nabız-dolaşım) birleşiminin bir sonucu olarak bedensel ritimleri kavramlaştırmaktadır. Hareketliliğin ritimleri olarak odaklandığı ritim ise ritimlerin iç içe geçmiş yapısını destekler bir biçimde işe gidip gelmenin hareketliliğin ritimleri açıklamasında yeniden yer vermiştir. Hareketliliğin ritimlerinin yeri oluşturmada üç anlamdan bahsetmiş ve ilk olarak Lefebvre'nin (2004) örneklendirdiği trafik lambası sahnesini ele alarak trafiğin dur kalk ritimlerini ve günlük döngüdeki değişimlerini yer ve içinden geçen hareketlilikler tarafından karakterize edildiğine değinmiştir. Buradaki hareketlilik hareketli akış kalıpları, dinamik veya durağan ya da hızlı veya yavaş olarak mekânın uzam-zamansal karakterine katkısından söz etmektedir. Burada ayrıca Hint yolunun ritmik örüntüsünü betimlerken “alacalı ritim” kavramını ortaya koymuş ve yararlanmıştır. İkinci olarak, işe gidip gelme konusuna odaklanarak, hareketliliğin düzenli ritimleri aracılığıyla bir yer duygusunun oluşumunu ele almıştır. İşe gidip gelme gibi alışılmış yolculukların nasıl farklı bir “hareket halinde yaşama” deneyimi yarattığını vurgulayarak hareketli deneyimlerin geçici doğasına rağmen, bunların hem tekrarlanan hareketlerle hem de ikamet etme duygusuyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Üçüncü olarak motorun oluşturduğu mekanik darbelerde ve ön cam silecekleri ile göstergelerin metronomik hışırtıları örneği ile hareketliliğin ritimlerine değinmiştir. Daha önce tartışılan ritimlerle iç içe geçmiş mobilitenin veya başka bir ulaşım aracı örnekleri ile farklı türdeki yapıları işaret ederek hareketliliğin ritimlerine açıklık getirmiştir.

Edensor (2016), nesneleri, enerjileri, florayı ve faunayı kapsayan, insan dışı ritimlerin önemini daha geniş sosyal dinamikler bağlamında ritmi farklı bir açıdan ele

almıştır. İnsan dışı unsurların insan etkinliklerinin pasif arka planı olduğu yönündeki geleneksel görüşe meydan okuyarak, mekânların sürekli olarak geliştiğini, insanların keşişen yörüngeler ve zamansallıklarla dolu dinamik bir mekânda sadece bir unsur olduğunu vurgulamıştır. Bu önermeyi Lefebvre'nin (2004) ağaçların, çiçeklerin, kuşların ve böceklerin poliritimleriyle titreşen görünüşte sessiz bir bahçe gibi örneklerini kullanarak yine onun dünyada hareketsiz hiçbir şey olmadığı fikrine gönderme yaparak gerçekleştirmiştir. Büyüme ve çürümenin döngüsel ritimleri, nehirlerin taşması, hava değişiklikleri ve hayvan faaliyetleri gibi doğal süreçler, yeri şekillendiren tamamlayıcı bileşenler olarak kabul edilmektedir (Edensor, 2016). At ile bir insan binicisi arasındaki ortaklık gibi, canlıların kombinasyonlarının, her ikisinin de bağımsız olarak başaramayacağı benzersiz ritimler ürettiğini öne sürmektedir. Ayrıca dönüştürücü aşamaların genellikle insan ömrüyle uyumlu olmayan daha uzun zamansal ölçeklerde işlediğine de dikkat çekerek insan dışı ritimlerin altını çizmektedir.

Edensor'un (2016) günün zamansallığı üzerine yoğunlaşarak, olayların işleyişi üzerine düşünceleriyle gündelik ritimler olarak kast ettiği şey, insan yaşamının yapılandırılmış ritmini ve düzenliliğini teşvik eder ve bu yapıların bütünü içinde barındırdığı fikri üzerinedir. Günlük yaşam, ontolojik bir öngörülebilirlik ve güvenlik sağlayan çok sayıda alışkanlık, program ve rutinden oluşur. Tanıdık yerler, günlük görevler, zevkler ve ritmik olarak algılanan rutinler için sorgulanamaz ortamlardır; çünkü düzenli yürüme, araba kullanma, alışveriş yapma ve diğer rutinleştirilmiş uygulamalar, tanıdık mekânsal-zamansal deneyimin bir parçasıdır. Mağazalar, barlar, kafeler, garajlar ve benzeri yerler, bireysel yolların birleştiği buluşma noktalarıdır; toplumsal faaliyetlerin eşgüdümlü ve senkronize olduğu toplumsallık ve süreklilik coğrafyaları sağlar (Edensor, 2016). Her ne kadar gündelik yüz yüze etkileşimin yerini sanal eş zamanlı etkileşimin aldığı yerinden çıkarma süreçleri olarak temsil edilse de tipik olarak eve yeniden yerleştirilen aracılı eşzamanlılıklar yoluyla genişletilir (Moore, 1995). Edensor'a (2016) göre; insanlar bilgisayarlarını, cep telefonlarını ve televizyonlarını açıp kapattıkça medya da günlük hayatın akış ve ritminin bir parçası haline gelmiştir. Çünkü gündelik hayat birden fazla ritmin ortaya çıktığı bir yerdir ve her ne kadar deneyimin içkinliği genellikle alışkanlık ve rutin anlayışla sabitlense de dinamik ile hayati olan ve düzenli ile yinelenen arasında her zaman bir gerilim vardır. Zamansallık ayrıca Walker (2014) tarafından toplumsal ritimlerin uygulamaları ve dolayısıyla enerji

talebini düzenleyen zamansal yapıları nasıl sağladığı perspektifinden tanımlamıştır. Daha ampirik çalışmalar, zamansal ritimlerin uygulamalar tarafından yaratıldığı ve uygulamaları kısıtladığı fikri üzerine inşa edilmiştir (Blue, 2019). Anderson (2016), zaman kullanımı verilerini kullanarak, çamaşır yıkama ve diğer ev içi uygulamaların günün saatine ve dolayısıyla zamansal ritimlere ne ölçüde bağlı olduğunu incelemiştir.

Literatürdeki çalışmalar ritim ayrımlarını Edensor (2008;2010;2016) tarafından önerilen çizimlerin aksine bağlamlar üzerinden ritimanalizi gerçekleştirerek ortaya çıkan ritimler üzerinde durmuştur. Ancak bu durum her zaman sınıflama ve kavramsal bir yaklaşım olarak değil sürecin anlatıları (etnografik, ritimanaliz) ile yapılan çalışmalar olarak görülmektedir. Örneğin Apperley (2010) çalışmasında “oyun ritimleri” olarak ele aldığı ritim türünü video oyunları dünyasını, Lefebvre’nin ritimanalizi merceğinden oyunun zamansal ritimlerini araştırmıştır. Apperley (2010), dijital oyun yazılımının çoklu tezahürleri, mekânın günlük ritimleriyle kesişen olası oyunların (ve oyunlar içindeki deneyimlerin) esnek, çok ritmik bir repertuarını sağlar açıklamasında bulunmuştur. Günlük yaşam bağlamında yerel ritimler, oyuncular açısından bir adaptasyon, konfigürasyon ve uyum süreci aracılığıyla küresel ritimlerle kesişir ve onu harekete geçirir (Apperley, 2010). Oyunların oynandığı fiziksel ve sanal alanların oyuncu katılımını nasıl etkilediğini göz önünde bulundurarak oyunun mekânsal boyutlarını da araştırmıştır. “Oyun Ritimleri”; bu dinamik ve küreselleşmiş eğlence biçimi içindeki zaman, mekân ve kültürün karşılıklı etkileşimini göz önünde bulundurarak, video oyunu oynama deneyimini tanımlayan çok yönlü ritimlerin incelenmesini içermektedir. Ayrıca Lefebvre’nin adaptasyon, zorlama ve terbiyeden oluşan üç kavramından etkilenecek “belirsiz ritimler” kavramını öne sürerek dijital oyun ekolojisinde eğitim ve uygulama arasındaki gerilimin derinlemesine düşünülmesi için yararlı bir çerçeve sağlamaya çalışmıştır. Bu durumu: “Oyuncu bedeni adaptasyon (pratik) ve zorlama (eğitim) arasında gidip gelir, ancak her zaman terbiyeye tabidir, bu da uygulama ve yenilik sorununu son derece belirsiz hale getirir.” ifadesi ile açıklamaktadır.

Ortam temelli olarak ritme yaklaşan çalışmalarda özgün ritimlerden söz edilebilmektedir. Örneğin, Covid-19 sürecindeki doğayı dinleme ritimlerinin ele alındığı çalışmada yavaş tempo boş zaman olarak ortaya konabilmektedir. İlgili çalışmada öğrenciler, ritimleri, insan dışı “seslerin” varlığını ve yokluğunu ve bunların

dünya hakkında neler iletebileceğini deneysel olarak ilişkilendirmeye davet edilmiştir. Şöyle ki, öğrenciler, Pandemi sırasında kuş sesleriyle rahatladıklarını, sessizliğin sesinden ve oyun oynayan, tartışan ve gezinen ailelerin seslerinden rahatsız olduklarını bildirmiştir (Kumm vd., 2021). Sonuçta Covid-19 sürecinde insanlar daha önce duyulmamış ritimlerle karşı karşıya kalmıştır.

Dinç ve Argan (2022), sanal bir mekân olarak metaverse üzerine duygu temelli ritimanalizi çalışmalarında metaversedeki ritimleri ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmada “görelî ritim” kavramını kullanmış ve görecelik esasına göre kişinin bedensel durumu, ruh hali ve duygusuna bağlı olarak ortaya çıkan ritmi temsil ettiğini, zaman ve mekân tasvirinin gelenekselden farklılaştığı metaverse bağlamında ritim türlerine görelî ritim kavramını önermiştir.

Drevon vd. (2020), jazz festivali üzerine yaptıkları araştırma kentsel olayları ritimanalizi bağlamında ele alarak, ritimleri mekânsal düzeyde ölçekleme ve mekânsal ritimlerin festival etkisi ve festival ritimleri boyutunu sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma yayılma, açıklık ve kavrama analizi perspektifleri ile ritimlerin ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Buradaki özel vurgu festival ritimleri ile daha geniş toplumsal ritimler arasındaki etkileşimi, özellikle de iş ve boş zaman arasındaki ikili çerçeveyi dikkate almanın gerekliliği üzerinedir.

Marković (2019), sigara içmenin günlük ritimlerini ortaya koyduğu çalışmada doğrudan ayrılmayan ritimler insandan öte, eylemlilik, alışkanlık ve bağımlılık üzerine tartışmaları ile sigara içme ritminin biyolojik yönlerine değinmektedir. Nikotin bağımlılığının üzerinde dururken, Lefebvre’nin kavramsallaştırdığı terbiye kavramına değinerek, sigara içme zamanlarını sigara ve modernitenin ritimleri şeklinde açıklamıştır. Çalışmasında hem bedenin içinde hem de ötesinde, sigara içmenin poliritmisini oluşturan sayısız başka ritim olduğunu; iş, ev, sokak ritimleri ve bar; arzu, hafıza ve kaygı; hukuk, sermaye, tüketim ve üretimin daha soyut ritimlerin ile açıkladığı sigara içme ritimleri üzerinde durmuştur.

Chen (2016), ritim kavramının geleneksel duyuşal kategorilerin ötesine geçerek ritim kavramını meta-duyuşal olarak ritim (rhythms as “Meta-Sense”) önermesi ile araştırmıştır. Geleneksel duyuşal kategorilerin ötesine geçerek ritim kavramını bir meta-duyuşal olarak kavramsallaştırmıştır. Chen’e (2016) göre ritimanalizi, ritmin meta-duyusu

yoluyla deneyim biçimlerini ön plana çıkararak duyuları, bedenleri ve algısal ilişkileri anlamak için benzersiz bir topolojik yaklaşım sağlar. Duyuların farklı ilişkilerini, tekrarlarını, dönüşümlerini ve sosyal aktörlerin etkileşimi ve ara bağlantılarını anlamadaki rollerini vurgular. Sonuçta toplumsal olanı hissetmenin temeli olarak bir ritim duygusu öne sürülür. Chen (2016), ritim kavramı duyusal düzeyde kavrandığını iddia eder. Algısal mekanizmaları kategorize etmenin görsel, işitsel veya dokunsal gibi geleneksel yolları olsa da ritim, bedensel ve vücut dışı izlenimleri sentezleyen bir meta-duyudur. Başka bir deyişle, bir duyu merkezi olarak ritim, tanımlanabilir ve tanımlanamayan kaynakların duyularının devreye girdiği bir sinesteziyi akla getirir. Bir meta-duyu ya da bir meta-algılama biçimi olarak ritim, çevrede bulunan ama incelikli yollarla çalışan duyu biçimlerinden yararlanan yeni sözcük dağarcığının (kelimeler, terimler ve deyimler) inşasını davet eder. Ruh hali, atmosfer ve duygulanım gibi kavramlarla ilgili güncel tartışmalar, duyuları keşfetmeye yönelik ritim-analitik tarzın tanıtımına benzer. Ritimanaliz, genellikle tanımlamanın ötesine geçen, duyusal deneyimin incelikli tanımlarını sağlar (Chen, 2016).

Ritimanalizi bağlamındaki çalışmalar doğrudan ritmik öğelerin kapsamı bağlamından ele almaktan ziyade ritimleri incelendiği bağlamdaki süreçlerin açıklaması ile ilişkilendirme içindedir. Örneğin Rouse ve arkadaşları (2021) doğum izninden işe dönüşün ritimanalizini konu aldığı çalışmada gebelik, doğum izni ve işe dönüş aşamalarını açıklamakta “ritim zekâsı” kavramını öne sürerek işyeri ritimlerini anlama ve yönetmede çok önemli bir faktör olduğunu iddia eder. Diğer yandan Edensor (2018), Pildammsparken’deki çeşitli koşu deneyimlerini araştırmasında rotaların ve alanların belirli olanaklarına dayalı olarak farklı koşu ritimlerini şekillendiren çeşitli arazileri vurgulamıştır. Pildammsparken’deki koşu deneyimlerini araştırarak çeşitli arazilerin koşu ritimleri üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur. Koşucuların parkın özelliklerine göre antrenmanlarını nasıl uyarladıklarını, belirli antrenmanlar için farklı alanları nasıl kullandıklarını ve amaçları doğrultusunda belirli ortamları kullanım şekillerine odaklanarak koşu ritminin inceliklerini sunmaktadır (Edensor vd., 2018).

Özellikle Edensor’un çabaları, ritmin tematik mantığının daha açık hale gelmesinde öncü çalışmalar sağlamaktadır. Birçok çalışmada özel olarak incelediği araştırma konularında Lefebvre’nin ışığında yeni açılar kazandırarak katkı sağlamaktadır. Örneğin Edensor ve Larsen (2018) Berlin Maratonu’nun çeşitli

ritimlerini incelemek için Lefebvre'nin ritimanalizini kullanarak, yerler ve hareketliliklerle ilişkili ritimlerin anlaşılmasını amaçlamıştır. Çalışma maraton boyunca ortaya çıkan gelişen “bireysel” ve “kolektif” ritimleri araştırmıştır. Hem aritmik hem de ritmik deneyimleri kapsayan dinamik bir ritim anlatımını sunmuştur. Spesifik olarak “maraton ritimlerine, antrenman ritimleri ve yarış ritimlerini” kendi özel bağlamlarında ritimleri tanımlamıştır.

...

Yukarıda ana çerçevesi çizilmeye çalışılan bağlamsal ritimler, bitmeyen bir senfonidir. Ritimanalizi çalışmaları devam ettikçe ağacın ana dallarından filizlenen yan dallar olarak yeşermeye devam edecektir. Ritim türlerine ilişkin yapılan tüm bu değerlendirmeler, beden, mekân, an, konu, kapsam ve bağlama göre ritimlerin farklı bir biçimde karakterize edildiğini ortaya koyarken, dipsiz bir kuyu olarak karakterize edilip çalışmaların sayısını arttıkça kuyunun derinliği belirsiz hale gelebilmektedir. Tıpkı Lefebvre'nin de ifade ettiği gibi “ritimanalizi bitmemiş ve tamamlanmamış bir kitaptır”.

“Zaman asla ölmez, çember yuvarlak değildir” Before The Rain.

2.1.4. Zaman, mekân ve ritim

Zaman ve mekânın karşılıklı anlamlarını kabul etmek, farklı mekânların ve yerlerin ritimanalizine izin verir; burada farklı mekânsallıklar -demetler, buketler, ritim çelenkleri- aracılığıyla oluşturulur ve yavaş veya hızlı, senkoplu veya sürekli ve müdahaleci olarak farklılaştırılır (Lefebvre, 2004). Uzak ve yerin bu farklı ritimlerini tanımak, ritimanalizin çalışma nesnesi haline gelir. Ritimanaliz, kişiyi zaman-mekân topluluklarına “duyarlı” hale getirmek için tüm duyularımızı çağırma gerektiren (multidisiplinli) bir yöntemdir (Edensor ve Holloway, 2008). Zamansallık ritimler için hayati öneme sahiptir ve Lefebvre (2013) iki tür ritmi tanımlar; üretken olsa da geri dönen aralıkların döngüsel ritimleri ve zamanlı bilgi veya olay akışını temsil eden doğrusal ritimler. Birincisi, köklü, gündelik bir ritim anlayışı olsa da ikincisi, sosyal bilim araştırmalarında, özellikle de iç içe geçmiş farklı ritimler (Paiva, 2016), başkalarıyla birlikte oluşan zamansal unsurlar arasındaki etkileşimi analiz eden çalışmalarda giderek artan bir ilgi kazanmıştır (Flemonsæter vd., 2018). Ritmik tutarlılık dereceleri, olaylar arasındaki zaman ve mekâna, öğelerin kümelenmesine veya ayrılmasına, tempolarına ve yoğunluklarına, öngörülemezlik ve kesinti

modülasyonlarına ve poliritmi, öritmik eşzamanlılık veya aritmi üreten çakışan etkilere göre ortaya çıkar. Uzay düzeni ve düzensizlik deneyimsel alanların ritimleri, zamanın sürüklendiği, hızlandığı veya alışlagelmiş olarak yerleştirilmiş ritimlerle çeliştiği hissini veren öznel kavrayışlarla iç içe geçer (Edensor ve Holloway, 2008).

Lefebvre, zaman içindeki belirli bir sabitliğe, bir dizi an, olay, durum ve diyalektik harekette ortak olan bir ögeye gönderme yapar. Lefebvre'nin süre kavramı daha az açıktır ve “anlara” dair daha kesin bir şekilde formüle edilmiş bir görüşten kaynaklanır (Vojcic, 2014). Genel anlamda anlar, radikal değişim potansiyeli olan, mevcut ortodokslukları altüst eden veya yalnızca dönüm noktalarıyla ilişkili olan zamanlardır. Bu bağlamda Lefebvre (2004), Nietzsche'nin an kavramını Bergson'un süre kavramına göre ayrıcalıklı kılar. Lefebvre'nin (2004) anı epistemolojik ya da ontolojik değildir (hatta ikincisinin eleştirisi bile değildir). Daha ziyade, bir an, kendisi de gündelik gerçekliğin incelenmesiyle gerçekleştirilen bir olasılığın bütünüyle gerçekleştirilmesine ulaşma girişimiyle ilişkilidir. An hem “bir biçimi tanımlar, hem de bir biçimle tanımlanır” (Vojcic, 2014).

Fortes (1970; akt. Lee, 2017) zaman ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi tartışırken zamandan çeşitli şekillerde “salt süre”, “süreklilik” veya “genetik” olarak bahseder. Fabian (2002; akt. Lee, 2017) zamanı “fiziksel”, “sıradan” ve “tipolojik” olarak sınıflandırır. Hall (1983, akt. Lee, 2017) insanlara kutsal ve dünyevi zamanı, fiziksel ve metafizik zamanı ve “biyolojik saatin” nasıl “aşama dışına” çıkabileceğini anlatır. Edensor (2013) ise jet ile seyahat edildiği anı örnek göstererek “eşzamansız” ifadesini kullanmıştır. Adam (1988) olaya daha farklı bir perspektiften yaklaşarak; sosyal-doğal zamanın ikiliğini benimsemenin yararını sorgulamıştır. Bu nedenle, “saat-zamanının asla tek toplumsal zaman olamayacağı gösterildiğinden”, sosyal bilimcilerin saat-zamanını “diğer sosyal zaman biçimleriyle birlikte” kullanmaları gerektiğinden söz edilmekte olup, konu, ya/ya da meselesi olarak görülmez. Adam (1995), “burada tek bir zaman olmadığını, sadece günlük yaşamlarımıza nüfuz eden çok sayıda zamanın” olduğunu iddia etmektedir (akt. Lee, 2017). Novotny (1994) tarafından genel zaman ve özel zaman, çalışma zamanı ve boş zaman, kadınların zamanı ve erkeklerin zamanı, bireysel zaman ve küresel zaman ve döngüsel zaman ve doğrusal zaman, ayrıca saat ve takvim zamanı gibi sıralamalar listelenmiştir (akt. Lee, 2017). Brown ve Morgan

(2021)’a göre ritim, aynı zamanda günün saatinden etkilenen mekândakilerin değişen ihtiyaçlarından da etkilenir.

Zaman öznel, bireysel, nesnel ve/veya kolektif düzeyde deneyimlenebilir (Brown ve Morgan, 2021). Örneğin, uçak yolculuğunda destinasyona inişi beklerken, zaman geçmek bilmez, ya da “Esaretin Bedeli” filmindeki gibi zaman su gibi akıp gider. Bu nedenle kişi için zaman bazen durur, bazen Kıraç’ın “Zaman akıp gidiyor, dur demek olmaz” şarkı sözünde ifade ettiği gibi nasıl geçtiğini anlamayacak düzeyde hızlı akar, gider ve “keşke” kavramını dedirtir. Durum böyle olunca zaman tarafsız değildir, algımızda hızlanır veya yavaşlar. Zaman deneyimi aynı zamanda duygusal ve psikolojik faktörlerle de bağlantılıdır ve duygu durum bozuklukları ve akıl sağlığı hastalıkları teşhisi konan birçok kişi zamanın yavaşlamasını yaşar (Brown ve Morgan, 2021). Örneğin, günlük hayatımızda, kendimizi ilginç şeylere kaptırdığımızda ve zamansal deneyim ürettiğimizde yaşanan zaman hızlanır; bu arada, saatin kaç olduğunu merak edene dek genellikle saati görmezden geliriz. Bu itibarla, Lefebvre (2004), “herkes bu kelimenin ne anlama geldiğini bildiğini zannediyor. Aslında, herkes bunu bilgidan çok uzak bir şekilde algılar” (Sun, 2022).

Ritimanalizin ilgili olduğu diğer bir kavram yer ve mekânlardır. Mekânlar ve yerler, değişen düzenlilikteki olayların belirli bir zamansal karışımını üretmek için yer içinde ve yer boyunca iç içe geçen ritimler topluluğuna göre ayırt edici özelliklere sahiptir (Edensor, 2010b). Bu tür çoklu ritimler; dinamik ve sürekli değişen, dinamik bir zaman-mekân üretir veya mekânın sabit görüldüğü yerde, tutarlılıklarının seri yeniden üretimi yoluyla, değişen ayının yeniden üretimi yoluyla sonsuz bakımını gizler. Yerin çoklu ritimlerini göz önünde bulundurarak mevsimsel, iklimsel ve gelgit ritimlerinin varlığından söz edilmektedir.

Ritimanaliziyle ilgili olan “sosyal” mekânı doğru anlamak için Lefebvre’nin temel üçlülerinden birini sunmak gerekir: Mekânsal pratikler, mekânın temsilleri ve temsilin mekânları. Bir yandan mekânsal pratikler, bireylerin uyanma, bulaşık yıkama, kahvaltı etme vb. günlük pratiklerini ifade ederken, daha büyük sosyal grupların, örgütlerin veya kurumların farklı uygulamaları anlamına gelir. Bu iki grup, her zaman somut bir maddi pratiğe, yani mekânın belirli bir maddi pratiğine atıfta bulunmaları gerçeğiyle bağlantılıdır (Osman vd., 2022). Lefebvre’nin üçlüsünde bu pratiklerin, kişi için algılanan mekân olarak adlandırdığı toplumsal mekân yaratımının maddi boyutunu

temsil etmesi önemlidir. Mekânın organik, fiziksel veya maddi yönlerinin doğrudan algılanmasını ifade eden ve onları mekânın tüm entelektüel yapılarından ayıran yapay bir analitik kategori söz konusudur (Lefebvre, 1991a). Mekânın entelektüel boyutu, mekânın temsilleriyle ifade edilir. Mekânın temsilleri, Lefebvre tarafından mekân hakkında baskın veya geleneksel düşünme biçimi olarak görülür. Çeşitli mekânsal fikirleri, düşünceleri, kavramları, teorileri ve hayalleri mekânla ilgili herhangi bir soyut fikri içerir. Mekânsal pratikler, sosyal mekânın maddi boyutunun ifadesi olarak anlaşılabilirken mekânın temsilleri, sosyal mekânın söylemsel boyutunun ifadesidir. Lefebvre, ilişkilerini diyalektik olarak tanımlar; bu sayede, mekânsal pratikler temsilleri etkiler ve mekân temsilleri mekânsal pratikleri etkiler (Osman vd., 2022).

Gieryn (2000), mekânın tanımlayıcı özellikleri bakımından “konum”, “maddi biçim” ve “anlamlılık” üzerinde durmaktadır. Ona göre mekân duygusu, yalnızca şeyleri bilişsel olarak konumlandırma yeteneği değil, aynı zamanda belirli bir konuma verilen anlamı ortaya koyar. Mekân olgusu çalışılan konu ve bağlama göre farklı yorumlanabilmektedir. Söz gelimi katılımcılar veya deneyimleyiciler mekânın konumuna göre farklı değerlendirmeler yapabilmektedir (Nash, 2020). Örneğin, organizasyon çalışmalarında mekânın rolü, günlük yaşanan iş deneyimiyle ve işyerlerinde sosyal ve malzeme arasındaki ilişkiyle bağlantılı olarak incelenmiştir. Liu ve Grey (2018), binaların bir organizasyonun ne olduğuna dair algısına nasıl katkıda bulunabileceğine odaklanarak, yerin önemliliği ile değişen kurumsal kimlik arasındaki ilişkiyi araştırmak için Lefebvre’den yararlanmıştır. Benzer şekilde anlam da mekândan hissedilen duygularla bağlantılı olarak karakterize edilebilmektedir (Nash, 2020). Lyon (2016), organizasyonel yeri araştırmak için metodolojik bir araç olarak ritimanalizini kullanarak yaptığı birkaç çalışmanın birinde, Billingsgate balık pazarının ritimlerini analiz etmiştir. Yerin özelliklerini ve içinde yürütülen çalışmayı şekillendiren, belirli ve yerleşik bir mekân-zamanı oluşturan ritimler olduğunu savunarak, bir yeri yapılandıran şeyin sadece zamansal kalıplar değil, aynı zamanda içindeki insanların faaliyet ve hareketi olduğunu belirtmiştir. Ritim, atmosfer ve hareketlilik arasındaki ilişkileri araştıran Lyon (2016), yerleşik ritimleri sonucunda sürekli olarak şekillenen ve yeniden şekillenen bir yeri tasvir etmiştir. Benzer yaklaşımlar açık veya kapalı rekreasyon alanları için de söz konusu olabilmektedir. Rekreasyon alanlarındaki ritimler, atmosfer ve hareketlilik arasındaki ilişkiler, deneyimler sonucu ortaya çıkmaktadır. Lefebvre

(1991a), sosyal mekânın nasıl üretildiğini ve mekânsal pratik, mekân temsilleri ve temsil mekânları veya başka bir deyişle algılanan, tasarlanan ve yaşanan kavramsal üçlü aracılığıyla deneyimlendiğini açıklar. Lefebvre'nin mekânsal ve ritmik süreçler üzerine yazıları mekânın organizasyon mekanizmalarını anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Ritimanaliz eserinde Lefebvre (2004), kentsel ritimlere özel bir önem vermektedir. Mekânların ritimlerini dinleyerek ve analiz ederek onların özel karakterlerini ve yarattıkları etkileri daha iyi anlayabileceğimizi savunmuştur (Nash, 2020). Ritimleri başarılı bir şekilde analiz etmek, “mekânlardan çok zamana, görüntülerden çok ruh hallerine, belirli olaylardan çok atmosfere karşı daha duyarlı olmak” anlamına gelir (Lefebvre, 2004).

Deleuze ve Guattari (2011)'ye göre “ritim kritiktir; kritik anları birbirine bağlar veya bir ortamdan diğerine geçerken kendini birbirine bağlar”. Ritimler özel anlarda ortaya çıkar, bu anlar farklı ortam ve keşmekeşleri (kaos) ortaya koyan kesişimleri temsil eder. Ritim, söz gelimi denizin kıyı ile buluştuğu anı ifade eder gibi, heterojen ve farklı, ölçülemez ilişkilere dayanır. Birbirinden çok farklı iki ortamın birbirine karışması, dalgaların ve gelgitlerin birbirine geçmesinde ritimleri üretir (Kumm vd., 2021). Lefebvre'nin ritimanalizi kuramını genişleten Potts (2015), mekân ve zamanın eşzamanlı olarak günlük yaşamla ilişkili olarak düşünülmesi gerektiğini belirtir ve soyut zamansallık ve mekânsallık kavramlarını pratik örneklerle değiştirir. Bu örnekler; zamansallaştırılmış mekân ve yerelleştirilmiş zamandır (Sun, 2022). Ritimlerin yakından ilgili olduğu konulardan biri senkronizasyondur. Zaman-mekân rutinlerinin ve ritimlerin senkronizasyonu insanları çeşitli şekillerde bir araya getirebilir. Seamon (1980) bu durumu “mekân baleleri” olarak betimlemektedir (akt. Bennett, 2015). Örneğin, düzenli alışkanlıklar nedeniyle aynı treni yakalamak, aynı anda bir kahve almak üzere bir mekânda aynı anda bulunan ve birbirini tanımaya gelen yabancıları bir araya getirmektedir (Bennett, 2015).

Boş zaman ve rekreasyon alanındaki çalışmalar zaman, mekân ve deneyimler üzerine odaklanmaktadır. Nitekim, Lefebvre (2004) ritim çalışmasına “bir yer, zaman ve enerji harcaması arasında etkileşimin olduğu her yerde ritim vardır” önermesiyle başlar. Lefebvre (1996), mekân-zamansal (spatiotemporal) özellikleri dikkat çekerken, “her ritmin bir zamanın mekânla, lokalize edilmiş bir zamanla ya da istenirse zamansallaştırılmış bir yerle ilişkisini ima ettiğini” ileri sürmektedir. Bu açıklamalar ve

ritimanalizinin kendisi pek çok açık alan (outdoor) ve kapalı alandaki rekreasyon ile ilişkili olabileceğinin altını çizmektedir.

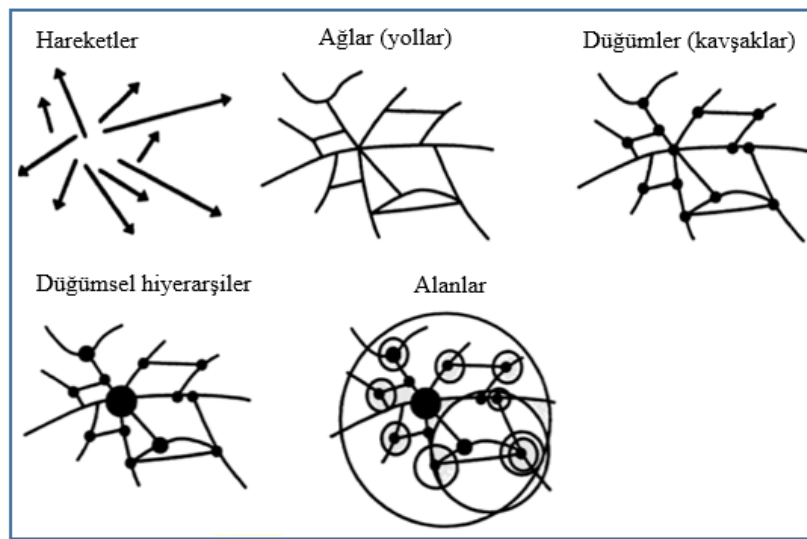
Açık hava rekreasyonu üzerine yapılan araştırmalarda, rekreasyon faaliyetlerinin genellikle doğada gerçekleştirildiği varsayılır. Bu boş zaman yerleri, örtük veya açık bir şekilde, iş ve ev yaşamının rutinlerinden, evden uzakta veya sadece iş söz konusu olduğunda değil, aynı zamanda günlük aile hayatı dışındadır (Johansen vd., 2021). Lefebvre'nin (2004) belirttiği gibi, kapitalist toplumda “boş zaman gündelik hayattan kopmalıdır”. Nitekim boş zamanın kendisi bile ayrı bir ritim olarak karakterize edilebilecek bir niteliktedir.

2.2. Mekânsal Davranış

Yer ve mekân kavramı farklı anlamlarda kullanılsa da çoğu durumda birbirinin yerine ikame olarak kullanılan kavramlardır. Yer kavramı çok geniş bir kavram olup; “ikamet alanı, ikinci ve mevsimlik evler (yazlık), rekreasyon alanları (park ve müze gibi), kutsal alanlar (cami, kilise gibi) ve çalışma yerleri” dahil olmak üzere herhangi bir “anlamı olan alan” mekân olarak tanımlanır (Bugden ve Stedman, 2019, s. 110). Halpenny (2010) tarafından yapılan diğer bir tanıma göre “yer, toplum ve bireyler tarafından anlamlar ve değerler yüklenen mekânsal bir konumdur”. Yer somut veya soyut olabilir ve zamanla önemi ve anlamı bireyler, gruplar ve kültürler arasında değişir (Halpenny, 2010). Farklı sınıflandırmalar bulunabilmesine karşın, yer kavramı üzerine çalışan akademisyenler yer kavramını dört şekilde sınıflandırmışlardır. Bunlar: Küçük ölçekli nesneler, orta ölçekli ortamlar (ev gibi), büyük ölçekli topluluklar ve mahalleler ve çok büyük ölçekli şehirler ve bölgelerdir (Altman ve Low, 1992). Bu sınıflandırmaya göre parklara ilişkin net bir çerçeve çizilmemesine karşın, parkların bu sınıflandırma içerisinde büyük ölçekli veya çok büyük ölçekli olarak sınıflandırılabilceğini ifade etmek mümkündür.

Yer duygusu ile davranış arasında ilişki olup olmadığını inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, yer duygusunun sosyal ve fiziksel bağlama göre değiştiği argümanı yeni değildir (Bugden ve Stedman, 2019). Davranış, Van Riper ve Kyle (2014) tarafından, “içsel süreçlerin bir fonksiyonu olarak gerçekleştirilen amaca yönelik bir eylem olarak” tanımlanmıştır. Mekân bağlamında davranışlar, “kişinin belirli bir çevrede, mekânda veya ortamda sergilediği çaba, hareket ve sonuçlar” olarak

kabul edilebilir ve genel olarak mekân bağlamı altında incelenir. Bireysel veya ayrılmış davranış; öğrenme, düşünme, tutum oluşturma, algılama, hissetme, duyumsama, değer ve anlam atfetme, hayal etme, temsil etme ve mekânsal bilginin kullanılmasını kapsamaktadır (Golledge, 1997). Mekânsal davranışlar; hareket sıklığı, çıkış ile varış noktaları arasındaki mesafe, artan mesafe ile hareket sıklığının azalması ve mekânsal eylemlerin diğer fiziksel gözlenebilir özellikleri olarak değerlendirilmektedir. Nitekim coğrafik alan davranışı üzerinde çalışmalar yapan bilim insanları dağılım özellikleri, etkileşimler, ağ bağlantıları, davranış kalıpları, düğümler, yüzey özellikleri ve mekânsal sistemlerin hiyerarşik elemanlarıyla ilgili tanımlayıcı ve normatif teoriler geliştirmektedir (Golledge, 1997). Mekân davranışına ilişkin bu yaklaşımlar büyük ölçüde ritimlerin de altını çizmektedir. Şekil 2.1.'de gösterildiği mekânlarda hareketler, ziyaret edilen mekânlar arasında yollar/patikalar, mekânlar arasındaki bağlantılar ve bu bağlantılar sonucu oluşan hiyerarşik yapılar ile alanlar ortaya çıkmaktadır. Mekân kavramı çok geniş olarak ele alınan bir olgu olduğu için mekândaki davranışların durum ve ortama göre farklılık gösterebileceğinin altının çizilmesinde yarar vardır. Mekânsal davranışlara konu teşkil edebilecek teorik çerçeve ve/veya yaklaşım, modellerden yararlanmak gerekmektedir. Örneğin, planlanmış bir eylemin mekândaki yansımaları ile dürtüsel olarak bir mekânda ortaya çıkan davranışın sonuçları farklı olacaktır. Bu nedenle mekânsal davranış konusu ele alınırken alternatif olabilecek yaklaşımlar üzerine odaklanma, konuya holistik bir perspektif kazandırabilecektir.

Şekil 2.1. Mekânsal sistemlerin elemanları **Kaynak:** Golledge, (1997), s.5.

Mekân ile bir dizi değişken arasında ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar olup, bu çalışmalar mekân davranışının farklı düzeylerde ortaya çıkabileceğinin altını çizmektedir. Örneğin, insanlar mekânlara özel anlam atfederler ki bu durum mekân/yer kimliği ile ilişkilendirilir. Birey ya da ziyaretçilerin bir parka veya parktaki belirli mekânlara ilişkin değerlendirmeleri, o yerin kimliği ile ilişkili olabilmektedir. Dolayısıyla mekân kimliği davranışta belirleyici olabilmektedir. Proshansky (1978, s. 155)'ye göre yer kimliği, sözü edilen çevreyle ilgili bilinçli ve bilinçsiz fikirlerin, inançların, tercihlerin, duyguların, değerlerin, hedeflerin, ilgili davranışsal eğilimlerin ve becerilerin karmaşık bir modeli aracılığıyla fiziksel çevreyle ilişkili olarak bireyin kişisel kimliğini tanımlayan benlik boyutları olarak tanımlanmıştır (akt. Halpenny, 2010). Yer kimliği zamanda, bir birey ile bir ortam arasındaki, birey ile doğal dünya arasındaki sembolik olarak önemli bir bağlantı ve zaman içinde gelişen bir ortam ile psikolojik bir yatırım olarak tanımlanmıştır (Halpenny, 2010). Çevre psikolojisi üzerine çalışan pek çok araştırmacı ister olumlu ister olumsuz duygular olsun, bireylerin yerlerle olan bağlarının bir yönü olarak duygunun önemine dikkat çeker (Kals vd., 1999). Nitekim mekâna ilişkin bu duygusal bağlantı, açık hava rekreasyon literatüründe de belirtilmiştir (Halpenny, 2010). Özellikle belli bir bölgede yaşayan, ikamet eden ya da yerleşik bireyler için mekân kimliği, mekânla meşgul olma ya da bağlılık (attachment), mekân bağımlılığı (dependence) ve mekân duygusu arasında ilişkileri ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Halpenny, 2010). Bu tür çalışmalar yoğun kullanım davranışını temsil eden park veya mekân davranışını açıklamada yararlı çerçeveler çizmektedir.

Mekân davranışı ile ilgili üzerinde durulması gereken önemli bir konu mekâna ilk kez gelen ve tekrar gelen ziyaretçiler arasındaki farklılıklardır. İlk kez gelenlerin yenilik ve yeni deneyimler aradıklarını ve bu nedenle destinasyon boyunca oldukça geniş bir alana seyahat ettiklerini, tekrar gelen ziyaretçilerin ise rahatlama, aileler ve akrabalarla daha fazla zaman geçirme üzerinde odaklandıkları bulunmuştur. Ayrıca motivasyonlarda ve destinasyon imajında da önemli farklılıklar kaydedilmiştir (McKercher vd., 2012). Lau ve McKercher (2004) ayrıca Hong Kong'da ilk kez ve tekrarlayanlarla ilgili çalışmalarında test edilen 26 motivasyonel değişkenin 18'inde önemli farklılıklar belirlemiştir. Bu araştırma sonucuna göre ilk kez gelen ziyaretçiler merak, entelektüel teşvik ve kültürel zenginleşme güdülerinde çok daha yüksek puan alırken, tekrar gelen ziyaretçiler ilişki kurma ve fayda arama değişkenlerinde daha

yüksek puan alma eğiliminde olduğu belirlenmiştir. Bu farklılıklar, ilk kez gelen ziyaretçilerin keşfetmeye ilgi duymasıyla ve tekrarlayanların pasif tüketimle daha fazla ilgilenmesiyle, önemli ölçüde farklı davranışsal niyetlere dönüşmüştür (McKercher vd., 2012). Benzer sonuçlar Rosenbaum ve Spears (2005) ve Li vd. (2008) tarafından da ifade edilmiştir.

Bir şehirdeki veya ülkedeki kent parklarının dağılımı, park sisteminin performansı kadar o yerde yaşayan sakinlerin günlük kullanım olanakları ile de yakından ilgilidir. Parklar, kentsel alanlara çevresel, sosyal ve ekonomik faydalar sağlayan kentsel peyzajın önemli bir parçası olup (Carmona, 2019), yaygın olarak kent sakinlerine veya kullanıcılarına önemli halk sağlığı ve sürdürülebilirlik faydaları sağlayarak kentsel yaşam kalitesini artırmada hayati bir rol oynadıkları kabul edilmektedir (Rigolon, 2016).

Parklar bir bölge veya şehir için sosyal bir alan olarak tanımlanmakta olup, kentsel sosyal alan ise, heterojenlik ve karmaşıklık (Lefebvre, 1991b) ile karakterize edilir. Gerçekleştirilen pek çok çalışmada bu tür sosyal alanların mekân kullanımındaki adalet, eşitlik ve çatışma bakımından ele alındığı görülmektedir. Ancak buna karşın bu tür problemleri ortadan kaldırmak için ülke yönetimleri (merkezi yönetim) veya yerel yönetimler mekânlardaki endişeleri ortadan kaldırmak, sosyal eşitliği ve adaleti teşvik etmek, kentsel gelişim politikalarını formüle etmede argüman olarak kullanmaktadır (Yang vd., 2022).

Temel kamu tesisleri ve hizmetleri olarak parkların kentsel mekânda eşit bir şekilde dağıtılıp dağıtılmadığı sorusu her zaman bir ilgi odağı olmuş (Yang vd., 2022), belki de bunu belirlemenin en etkili yolu olarak mekân davranışı veya mekânda ortaya çıkan ritimanalizler olabilmektedir. Bu anlamda, sosyal bir mekân olarak kent parklarının dağılımı, park sistemlerinin performansının yanı sıra, site sakinlerinin günlük erişim olanaklarıyla yakından ilgilidir (Boone vd., 2009).

2.2.1. Mekânsal davranış süreçleri

Riungu vd. (2021) tarafından mekânsal davranış süreçleri; “yayılma”, “etkileşim”, “etkiler” ve “bölümlendirme” başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Mekânsal yayılma ziyaretçilerin nereye gittiğini, mekânsal etkileşim ziyaretçilerin oraya neden gittiklerini, mekânsal etkiler etkilenebilecek kimlik kaynaklarını ve mekânsal

bölümlendirme ise mekânın nasıl yönetilebileceğini tanımlar. Süreçteki her bir unsuru biraz daha detaylandırmak gerekirse mekânsal yayılma, mekânsal dağılımın coğrafi modeli (Beeco ve Brown, 2013) olup, insanların ziyaret ettiği yerler, seyahat rotaları ve bu yerlerde geçirdikleri süre, rekreasyonla ilgili en temel ancak ilgili verilerden bazılarıdır (Hallo vd., 2012). Ziyaretçilerin kullanım modellerini anlamaya yönelik bir başka yaklaşım da olguları farklı ölçeklerde incelemek olmuş ve Balmford vd. (2015), ziyaretçinin mekânsal davranışını ziyaret oranları, yerel nüfus büyüklüğü, uzaklık, doğal çekiciliği ve milli gelir gibi değişkenleri kullanarak modellemişlerdir. Mekânsal etkileşim süreçleri, mekânın bir alanının mekânın diğer alanlarını etkilediğinde ortaya çıkmaktadır (Beeco ve Brown, 2013). Etkileşim olgusu ziyaretçilerin seyahat etme nedenlerinin altını çizmekte olup, iki yaklaşım üzerine odaklanmaktadır. Bunlardan ilki mekânsal davranışı etkileyen ziyaretçilerin özellikleri, motivasyonları ve hedefleri hakkında düşünceler iken, ikincisi ise, belirli ziyaretçi davranışlarının diğer ziyaretçilerin davranışlarını nasıl etkilediğiyle alakalıdır. Bu iki yaklaşım sonucunda da zamanın ziyaretçi kullanım modellerini nasıl etkilediğine ilişkin cevap bulunmaya çalışılır. Mekânsal etkiler ziyaret edilen mekân bağlamında farklılık gösterebilmekte ve çeşitlilik göstermektedir (Riungu vd., 2021). Bunlardan bazıları ekonomik etkiler (ziyaretçi veya turistlerden elde edilen) ve sosyal etkileşim etkileridir (kalabalık veya çatışma). Son değişken olan bölümlendirme veya segmentasyon, kullanıcı gruplarının benzer özelliklere göre alt gruplara veya homojen gruplara ayrılmasını temsil eder. Etkin bir park yönetimi için bölümlendirme önemli bir aksiyon olarak karakterize edilir. Park ziyaretçilerinin hareket kalıpları, ekolojik ve rekreasyon alanlarını tanımlamak için kullanılabilir (Riungu vd., 2021).

2.2.2. Mekânsal davranış etkileyicileri

Mekân davranışı üzerinde etkiye sahip olabilecek bazı faktörler ve bu faktörleri ilişkin gerekli açıklamalara aşağıda ayrı başlıklar halinde yer verilmiştir.

2.2.2.1. Mekânsal farklılıklar

Mekânsal farklılıklar, belirli bir çevredeki mekânın fiziksel düzenlemesi, düzeni ve kullanımındaki farklılıklar anlamına gelir. Bu kavram farklı alanlarla ilgilidir ve bireylerin çevreleriyle nasıl deneyimlediğini ve etkileşime girdiğini etkiler (Lentini ve Decortis, 2010). Mekânsal farklılaşmayı yalnızca toplumsal ilişkilerin şekillendirdiği bir tercih sisteminin sonucu olarak görülmesi olarak değil aynı zamanda, sınıf

ilişkilerini ve toplumsal ayrımları üreten ve sürdüren süreçlerin tamamlayıcı bir sonucu olarak görülmelidir (Harvey, 2002). Mekânsal farklılıkları etkileyen unsurlar aşağıdaki başlıklar altında açıklanmıştır.

Park Olanakları

Mekân ziyareti üzerinde etkili olan faktörlerden biri park olanaklarının düzeyiyle ilgili olacaktır. Yüksek düzeyde park imkanlarına sahip olan mekânı ziyaret etme niyeti, çok nadir olanına kıyasla yüksek düzeyde gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda park olanakları da mekânsal davranış üzerinde etkili olabilen bir değişken olarak değerlendirilmektedir.

Mekân imajı ve çekicilik

Özellikle yeni ziyaretçiler için veya eski ziyaretçilerin tekrarlı davranışlar sergilemesinde belirleyici olan faktörlerden biri mekânın imajıyla ilişkilidir. Açık bir mekân olarak parkın tüketici zihnindeki konumu, çekiciliği, tanınmışlık düzeyi, medyada yer alma şekli gibi konular ziyaret davranışının determinantlarından biri olarak karakterize edilir. Örneğin, New York'taki Central Park veya Londra'nın en büyük parkı olan Hyde Park şehirde ikamet edenlerin yanı sıra özellikle yeni ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Bu açık alan mekânlarını ziyaret etmeyi güdüleyen temel etmenlerden biri veya en önemlisi parkın potansiyel ziyaretçinin zihnindeki konumsal özelliğiyle ilgili olabilmektedir.

Mekân davranışını etkileyen ve aynı zamanda erişilebilirlikle ilişkili olan temel karar verici faktörlerden biri veya ilki parkın çekiciliği (Yang vd., 2022) ile ilgilidir. Tüketici ya da ziyaretçiler bir parka karar verirken parkın farklı oluşu, özel oluşu, otantik oluşu, kendileri için veya refakat ettikleri kişiler için yeni oluşu da temel değişkenler arasında değerlendirilebilmektedir. Bir boş zaman faaliyeti olarak parkın zaman geçirmeye geçecek şekilde yeterli büyüklüğe sahip olması da özellikle açık alan rekreasyonu olarak park ziyaretinde önemli bir değişken olarak karakterize edilebilir. Örneğin, New York'taki Central Park pek çok şehir ziyaretçisi için önemli bir cazibe merkezi olarak değerlendirilebilmektedir. Parkı gezmek, zaman geçirmek, deneyim yaşamak için hem cazip/çekici olması hem de boş zaman etkinlikleri bağlamında yeterli büyüklüğe sahip olması bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.

Mekânsal erişilebilirlik

Mekân davranışının ortaya çıkmasında önemli bir olgu olan mekânsal erişilebilirlik kavramı ilk olarak Hansen (1959) tarafından önerilmiş olup ve “etkileşim fırsatlarının potansiyeli” (s. 73) olarak tanımlanmıştır. Erişilebilirlik ölçütleri temel olarak dört mekânsal ve mekânsal olmayan bileşenin etkileşimini içerir. Bu bileşenler (1); potansiyel destinasyonların mekânsal dağılımı, (2) her bir destinasyona ulaşmanın kolaylığı ve süresi, (3) hizmetlerin çekiciliğinin türü ve gücü ve (4) hizmetler için bireysel ihtiyaçlar ve tercihlerden oluşur (Geurs ve Van Wee, 2004; Yang vd., 2022). Benzer bir mantıkla parklara mekânsal erişim bakımından yapılan çalışmalar pek çok faktör üzerinde durulmakta olup, bu faktörler mekân davranışının öncülleri olarak karakterize edilebilmektedir. Örneğin, en yakın parka ulaşım mesafesi/zaman maliyetinin ve belirli bir seyahat aralığında kapsanan park sayısının veya mevcut toplam park alanına (Yang vd., 2022) ilişkin bilgiler erişilebilirlik kapsamında değerlendirilebilmektedir. Ulaşım mesafesi çoğunlukla seyahat maliyeti ile ilişkilendirilip, seyahat maliyeti, park erişilebilirliğini ölçmede kilit faktörlerden biridir (García-Albertos vd., 2019).

Kent parklarını kullanan bireyler için mekân ya da parkın ulaşılabilirliği önem taşıyacaktır. Benzer şekilde kişilerin çalıştıkları mekânların açık dinlenme alanlarına olan mesafesi de mekân davranışı ile ilişkilendirilebilmektedir. Diğer bir konu olan zaman ise yaya hareketi ile ilişkilidir (Zhu vd., 2006). Parklarda veya açık alan rekreatif alanların tasarımında optimum yaya yolu, yürüyüş mesafesi, yaya yolunun uygunluğu gibi etmenler dikkate alınır. Tüketim davranışında her birey için bilişsel mesafe ile alışveriş sıklığı arasındaki ilişkiye (MacKay vd., 1975) benzer şekilde park ziyaretçisi için de bilişsel olarak algıladığı mesafe ile mekânların deneyimlenme düzeyi arasında ilişkiden söz edilebilir.

Parklar çoğu durumda yeşil alan olarak da karakterize edilip, doğal ortamların mutluluğa katkıda bulunduğu (MacKerron ve Mourato, 2013) ve kentsel yeşil alanların diğer refah biçimleriyle ilişkisi de incelenmiştir (Benton vd., 2018). Seçkinlerin tüketimine öncelik veren ve ayrıcalıklı olabilen alışveriş merkezleri gibi sınırlı kentsel mekânların kullanımlarıyla karşılaştırıldığında, yeşil kamusal alanlar potansiyel olarak daha erişilebilir, daha az enerji, yoğun ve daha az tüketim temellidir. Araştırmalar,

parkların sağlık yararları sağladığını ve bu nedenle genellikle düşük gelir gruplarının yaşadığı erişim eksikliğinin bir sosyal adalet sorunu olduğunu göstermiştir (Sahakian ve Anantharaman, 2020). Diğer bir ifadeyle bazı yer veya mekânlara erişim olanağı bulunmayan kişilerin parklara rahat erişimi adalet kavramı ile açıklanır. Bu nedenle mekânsal davranış olarak parkların geniş bir insan grubunu dahil ettiğinden söz etmek olasıdır. Doğal ortamların mutluluğa katkıda bulunduğu (MacKerron ve Mourato, 2013) ve kentsel yeşil alanların diğer refah biçimleriyle ilişkisi de incelenmiştir (Benton vd., 2018). Parklar insanların buluşmasını sağlamakta ve serbestçe fikir alışverişi yapabilmesine olanak tanır (Sahakian ve Anantharaman, 2020).

Mekân yoğunluğu, canlılık ve kalabalık etkisi

Mekân davranışı üzerinde etkiye sahip olabilecek faktör veya değişkenlerden biri ilgili destinasyondaki yoğunluk ve kalabalık olacaktır. Zaman faktörün olduğu gibi çok yoğun mevsim, gün ve saatlerdeki mekânda hareket mekanizmaları ile diğer veya daha seyrek zamanlardaki hareket tarzları farklılık taşıyabilmektedir. Manning (2011), rekreasyonistlerin kalabalık algılarını etkileyen üç değişken kategorisi tanımlamıştır: Bunlar; (a) motivasyonlar, beklentiler ve tercihler ve geçmiş ortam deneyimi gibi rekreasyonun kişisel unsurları (b) ortam yoğunluğunu sıklıkla etkileyen ortam özellikleri, zaman, kaynak konumu ve uygunluğu ve ortam yönetimi uygulamaları ve (c) mekânda karşılaşılan grubun türü ve boyutu, diğer grupların davranışları ve ortamda karşılaşılanların algılanan benzerliği dahil olmak üzere karşılaşılanların özellikleridir (Sharp vd., 2015).

Pek çok çalışma, rekreasyon alanlarına gelen ziyaretçilerin çoğunun kalabalıklığı ve ilgili normları ölçmek için tasarlanmış sorulara yanıt verebildiğini ve daha önce belirtildiği gibi bu çalışmaların çeşitli sosyal ve kaynak koşullarını ele aldığını ortaya koymuştur. Örneğin, kişisel normlarından daha fazla sayıda yürüyüşçü grubuyla karşılaştığını bildiren katılımcılar, kişisel normlarından daha az sayıda yürüyüşçü grubu gördüğünü bildiren katılımcılara göre daha yüksek düzeyde algılanan kalabalık bildirme eğilimindedir (Manning vd., 2001). Herhangi bir eğlence deneyiminin kalitesinde standartları korumak için çevre yönetimi eylemleri gereklidir. Gerçek veya potansiyel ekolojik etkiler hakkındaki bilgilerin yanı sıra, yerel karar vericinin açık hava rekreasyonunun sosyal boyutunu da izlemesi gerekir (Kalisch ve Klapthake, 2007). Bir alanda karşılaşılan veya gözlemlenen kişi sayısı çok fazla olduğunda ziyaretçi, durumu

kalabalık olarak algılar (Shelby vd., 1989). Kalabalıklaşmanın, diğer kullanıcıların davranışlarının bireyin kendi hedeflerine veya normlarına müdahale etmesi durumunda da meydana geldiği söylenmektedir (Tarrant vd., 1997). Dolayısıyla rekreasyonel bir ortamda kullanıcı yoğunluğunun subjektif değerlendirmesi, bireysel kalite standartlarına bağlıdır. Ziyaretçi yoğunluğunun bireysel standartlarının aşılması halinde rekreasyon deneyimini olumsuz olarak ve bu durum kabul edilemez şekilde değerlendirilmektedir (Kalisch ve Klaphake, 2007).

2.2.2.2. Zamansal farklılıklar

Mekânsal davranış aynı şekilde zamanla güçlü bir şekilde bağlantılıdır, bu nedenle “mekân-zamansal (spatiotemporal)” jargon terimi de buradan gelmektedir (Birenboim vd., 2013). Hägerstrand (1970) sınırlı bir kaynak olarak zamanı mekânsal davranış düşüncesine entegre etmiştir. Bu çerçeve, insan faaliyetinin doğasına ilişkin birkaç temel varsayıma dayanır. Bunlar; bireyin bölünmezliği, her seferinde tek bir faaliyete katılma yeteneği ve hareket gibi her faaliyetin de zaman tahsisi gerektirdiği gerçeğidir (Grinberger vd., 2014). Bu nedenle, harekete yansıyan alan ve faaliyetlere katılıma yansıyan zaman ikame kaynaklardır.

Zamana ilişkin olarak ele alınması gereken önemli bir nokta olan zamansal maliyet olgusu, yürüme modu ve optimum zaman ile ilişkili bir kavram olarak karakterize edilir (Yang vd., 2022). Parkı ziyaret etmeyi düşünen kişilerin bu iş için harcayacakları zaman, orada geçirebilecekleri optimum zaman ile ilişkilendirilip, parkın ne kadarının yürüme modlu olarak gerçekleştirileceği de değişken olarak göz önünde bulundurulmaktadır. Parasal maliyetler ise ziyaret edilecek parka ilişkin giriş ücretleri, özel mekânlara ilişkin ücretler (varsa), yeme ve içme gibi temel ve/veya boş zaman faaliyetlerinde yapılacak harcamalar bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Zaman farklılıklarına ilişkin olarak üzerinde durulması gereken diğer olgular olan mevsimsellik veya haftalık gün ve günün saatleri mekân ziyaret davranışının etkileyicileri arasında gösterilir (Bertram vd., 2017). Mevsimsel olarak kış, sonbahar ya da ilkbahardaki ziyaretler, mekânsal farklılık gösterebilecek niteliktedir. Benzer şekilde hafta içi-hafta sonu ayrımı, hafta sonu veya hafta içindeki saat farklılıkları temelinde ortaya çıkabilecek mekânsal davranışlar da zaman kavramı altında değerlendirilir. Bu

bağlamda zamanın makro ve mikro düzeyinden, zamanın maliyetinden, zaman-mekân ilişkisinden söz etmek olasıdır.

2.2.2.3. Mekânsal zaman farklılıkları

Zaman ve mekân veya tersi bir felsefi bakış açısıyla mekân ve zaman bazı yönlerden ayrılmaz bir özelliğe sahip olup mekânsal-zaman (spatio-temporal) olarak değerlendirilir. İngilizce “Spatio-temporal” kavramı uzay-zamansal, mekânsal-zamansal ve mekânsal-zaman şeklinde bir kullanıma sahip olup; bu tez çalışmasında uzay kavramı yerine çalışmanın alanıyla ilgili olabilecek şekilde mekân kavramı kullanılarak İngilizce kavramın karşılığı olarak “mekânsal-zaman” şeklinde kullanılmıştır (Pfoser ve Tryfona, 1998). Örneğin, sıcak yaz günlerinde belirli saatlerde gölgeli mekân arama davranışı mekânsal-zamansallık bağlamıyla ilişkili olarak değerlendirilebilmektedir. Bazı çalışmalar belirli ziyaretçi davranışlarını etkileyen faktörlere odaklanarak; ziyaret yolu seçimi, süresi ve fotoğraf çekme gibi aktivitelerin tümünün turistlerin mekânsal-zamansal davranışları açısından büyük önem taşıdığının altını çizmiştir (Yao vd., 2020). İnsanlar nereye giderse gitsin, mekân ve zamanın her yerde mevcut olduğu bir rota boyunca seyahat eder. Buna göre, her insan davranışı ve deneyimi, belirli bir zamanda, belirli bir yerde meydana gelir, çünkü mekân ve zaman doğası gereği bağlantılıdır (Hägerstrand, 1970; akt. Peterson vd., 2020). Zaman-coğrafya çerçevesine göre, tüm mekânsal davranışlar zamanın dikkate alınmasını içermelidir çünkü mekân ve zaman her zaman bağlantılıdır (Hägerstrand, 2019).

2.2.2.4. Kullanıcı profili

Park ziyaretçi davranışı üzerinde etkiye sahip olan kullanıcıların demografik profil (yaş, cinsiyet, eğitim, gelir, medeni durum) ile psikografik profile (motivasyon, kişilik ve yaşam biçimi ile değerler) yönelik açıklamalara aşağıda ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

Demografik profil

Park ziyaret ve mekân kullanma davranışı parkın türüne, parkın hedef kitlesine ve kullanıcı profiline göre değişkenlik göstermektedir. Aynı zamanda park kullanıcılarının sosyoekonomik ve sosyodemografik özellikleri de park kullanımını etkilemektedir (Zhang ve Zhou, 2018). Örneğin, çocuklara yönelik parklarda yoğun kullanılan mekânlar çocukların sevdikleri veya duygusal bağ kurdukları alanlar olabilirken,

gençlerin vakit geçirdiği veya yaşlıların yoğun olarak ziyaret ettiği parklardaki mekân davranışı farklılık gösterebilecektir. Benzer şekilde turistlerin yoğun olarak ilgi gösterdiği parklarda kullanılan mekânlar ile ikamet edip defalarca parka gelen yerel halkın tercih davranışı da farklı olabilecektir. Bu bakımdan parklardaki mekânsal davranışın kullanım statüsü (turist, ikamet eden), sıklığı, yaş grubu, parkı ziyaret şekli (tek başına, arkadaş grubuyla, tur vb.) gibi değişkenlere göre farklılık gösterebileceği dikkate alınmalıdır. Parklardaki aktivite/etkinlik türü ve yoğunluğu da benzer şekilde mekân davranışı üzerinde etki yaratabilmektedir (Lin vd., 2013). Benzer şekilde park ziyareti için ayrılan zaman da davranışı ve mekân kullanımını etkileyebilecek bir değişkendir. Örneğin, bir şehirdeki park ziyareti için 45 dakika ayıran biri ile parka ayırdığı zaman bakımından daha özgür olan veya 4-5 saat ayıran bir ziyaretçi için mekân davranışı hayli farklı olabilecektir. Bu durum “*amaç-görev yaklaşımı*” şeklindeki bir kavram ile ifade edilebilir.

Yaşlı bireylerin park kullanımına ilişkin olarak Seul, Güney Kore’de gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre, ilk olarak yaşlıların çoğunlukla metroyla erişilebilen, olanaklara sahip ve geleneksel pazarlara yakın parkları, kültürel mirasları korumak için kurulan tampon bölgeler veya yeşil alanlar etrafında toplandığı tespit edilmiştir. İkinci bulgu yaşlı dostu konseptiyle yenilenen parklarda yaşlı kullanıcı gözlemlenmiştir. Üçüncüsü, yaşlı dostu parklar için konumsal koşulların öneminden bahsedilmelidir. Dördüncüsü, yaşlı bireylerin parkları egzersiz yapmak ve yürüyüş yapmak (parkur) veya kendi yaşlıları ya da diğer yaşlılarla sosyalleşmek için parkı ziyaret ettiği belirlenmiştir. Beşincisi, yaşlı dostu parklar inşa etmek için en çok arzu edilen tesisler, fitness ekipmanları, parkur, atletizm ve bekçilik sahası gibi spor tesisleri ve bazı durumlarda soğuk havalarda rüzgârı önleyen sebze bahçeleri ve kapalı dinlenme alanlarının tercih edildiği bulunmuştur (Jung ve Chae, 2019).

Yaşlıların parkları kullanma davranışları bakımından parkın kullanım amaçları olarak ilk sırada diğer insanlarla (ziyaretçiler) ile zaman geçirme (%30) ilk sırada iken, bunu spor imkanlarından yararlanma takip etmektedir (%26). Parka ulaşım şekli olarak çoğunlukla yürüyüşün (%82) tercih edildiği, ziyaret sıklığı bakımından her gün ziyaret edenlerin oranı %65 olup, parkta kalış süresi bakımından ise dört saatten fazla kalışlar (%44) dikkat çekmektedir (Jung ve Chae, 2019).

Psikografik profil

Park kullanıcılarının psikografik profili kapsamında motivasyon, kişilik ve yaşam biçimi ile değerler konusu üzerinde durulmuştur. Literatürde kullanıcıların psikografik segmentasyonu/bölümlendirmesi üzerinde durulurken, mekân veya ürüne yönelik sergiledikleri davranışların psikolojik altyapılarını kapsadığından, davranışsal bölümlendirme olarak adlandırılabilir. Park ziyaretçilerinin psikografik segmentasyonunda, davranışsal bölümlendirme olarak da adlandırılan (Samdin ve Aziz, 2015), davranışların yanı sıra motivasyondan yararlanılmakta olup bunlar; itici (itme) faktörler ve çekici (çekme) faktörlerdir (Galloway, 2002). İlki davranışın kişi temelli belirleyicileri olup; yaş, gelir, eğitim, cinsiyet ve meslek gibi iyi bilinen sosyo-demografik özelliklerin yanı sıra ihtiyaçlar, kişisel değerler ve kişilik genel başlıkları altında gruplandırılacak çeşitli psikolojik değişkenleri içerir. Öte yandan, çekme faktörleri, kişinin dışındaki dünyanın özellikleridir ve aynı zamanda davranışın nedeni olarak da hareket edebilir (Galloway, 2002). Hem parkın özelliklerini yansıtır ziyaretçileri için cazibe unsuru olan yeşil ve gölgelik alan, oyun imkanları, dinlenme olanakları, somatik faydalara ilişkin koşu, yürüyüş, bisiklet parkurları gibi bir dizi değişken motivasyonun çekme yönünü işaret ederken, kullanıcıların kişisel, demografik ve sosyo-psikolojik özellikleri ise itme faktörü kapsamında değerlendirilir. Rekreatif aktivitelere katılım ile ilgili literatürde aktivite temelli farklı motivasyon faktörleri üzerinde durulmuştur. Ancak üzerinde yaygın olarak durulan rekreatif motivasyonlar; kaçış, heyecan, beceri gelişimi, sosyalleşme, başarı, fiziksel uygunluk, eğlence, strese kurtulma ve estetik gibi unsurları kapsar (Zafeiroudi ve Kouthouris, 2023).

Boş/serbest zaman davranışıyla ilgili çalışmalar, boş zaman katılımcılarının gerçek veya arzu ettikleri benlikleriyle yakından ilişkili görüntüleri ileten etkinlikleri seçme olasılıklarının yüksek olduğunu öngörmüş ve davranış etkileyen ayırt edici faktörler olarak kişisel kimliğin önemini vurgulamıştır (Vespestad ve Mehmetoglu, 2017). Park ziyaret davranışında bireyin kişilik özelliğinin de etkisinde söz edilebilmektedir. Kişilik özellikleri bireysel davranışları belirleyen temel özelliklerdir (Zhao vd., 2018). Kişiliğin belirli bir şekilde tepki vermeye yönelik istikrarlı bir eğilim olan bir durumdan ziyade bir treyt (özellik) olduğu konusunda genel bir fikir birliği vardır (Chen vd., 2021; Huang vd., 2017). McCrae ve Costa (1985), beş boyutu içeren

beş faktörlü modeli (FFM) oluşturmuş olup, beş kişilik faktör sınıflandırmasında bulunmuştur. Bunlar; nevroitiklik, dışa dönüklük, açıklık, uyumluluk ve vicdanlılıktır. Beş kişilik özelliği bakımından değerlendirildiğinde bireylerin bu kişisel özelliklere duygu veya davranışlarına yön verebilmektedir. Ilies ve Judge (2002) bazı bağlamlarda “dışadönüklük” ve “nevroitiklik” özelliklerinin ortalama ruh hali düzeyleriyle ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Açıklık ve vicdanlılık, daha yüksek düzeyde çevresel katılım ve çevresel kaygı (Hirsh, 2010) ile ilişkili bulunmuş olup; Kvasova (2015), kişilik özelliklerinin dört boyutunun (dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık ve nevroitiklik dahil) ziyaretçilerin çevreye karşı sorumlu davranışını olumlu yönde etkileyebildiğini bulmuştur (Zhao vd., 2018). Yeşil alanların insan fizyolojisi ve psikolojisi üzerindeki olumlu etkileri çok iyi belgelenmiştir. Ziyaretçilerin kişilik özellikleri rekreasyonel tatmin üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir (Chen vd., 2021). Dolayısıyla yeşil ve açık bir alan olarak parkların somatik yararları ve ziyaretçilerin algıladığı rekreasyonel tatmin düzeylerine olumlu etkisi bulunmaktadır. Kişilik özellikleri, bireylerin belirli ruh hallerine “sıkışıp kalmasına” yol açarak duygusal süreçleri etkileyebilir. Ruh hali durumları, duyguyla ilişkili kişilik özelliklerindeki bireysel farklılıklarla etkileşime girer ve bu da duyguyla uyumlu süreci etkiler (Chen vd., 2021). Örneğin, nostaljik eğilime sahip bireyler dışadönük kişilikten daha ziyade nevroitik kişiliğe daha yatkın davranış sergileyebilmektedir.

Park ziyaretçi davranışında psikografik temelde ele alınabilecek konulardan biri yaşam biçimi veya değerlerle ilgilidir. Yaşam biçimi park ziyaretçilerinin faaliyetleri, ilgileri ve dünya ya da hayata dair görüşlerini ortaya koyar (Samdin ve Aziz, 2015). Örneğin, kent parkında ziyaretçilerin yoga, köpek gezdirme, bisiklet gibi yaptıkları faaliyetlerin yanında dünyaya, çevreye, insanlığa yönelik ilgi alanları veya görüşleri yaşam biçim kapsamında değerlendirilmektedir. Örneğin, doğa temelli açık hava parklarında sosyal ve çevresel tutumlar ziyaret davranışında etkileyici olabilmektedir (Haukeland vd., 2013). Benzer şekilde somatik yararlarından ya da yaşam kalitesine (Hussain vd., 2010) ilişkin hayat görüşlerinden dolayı rekreasyonel sporları hayatlarında öncelleyen kişilerin yaşam biçimi park kullanım davranışında belirleyici bir mekanizma olabilmektedir. Psikografik profil bir bütün olarak değerlendirildiğinde park kullanıcılarının motivasyonları, kişilik tipleri ve hayata dair yaşam biçimleri ve hayata

atfettikleri anlam, kullanım davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup, ritimlerin ortaya çıkmasında gizli veya öncül değişkenler olarak değerlendirilebilmektedir.

2.3. Park Rekreasyonu ve Davranışı

Park rekreasyonu ve davranışına yönelik ilgi, dünya nüfustaki gelişmeler, şehirleşme düzeyleri ve açık/yeşil alan gereksinimi gibi bir dizi faktör nedeniyle artırmıştır. Günümüzde dünya nüfusunun yarısından fazlası kentsel alanlarda yaşamakta ve bu oranın 2050 yılına kadar %66'ya çıkması beklenmektedir (Li, 2020). Ayrıca küresel olarak artan ve çeşitlenen nüfusla birlikte, açık hava rekreasyon fırsatları, toplumun beklentilerinde buna karşılık gelen değişikliklerle karşı karşıyadır (Zanon vd., 2019). Kentsel yaşamdaki nüfus artışı ve çeşitlenmesiyle birlikte park gibi yeşil alanlar, kentliler için zorunlu ve vazgeçilmez açık mekânlar haline gelmektedir. Kent parklarının biyolojik çeşitlilik ve doğayı koruma, iklim değişikliğini azaltma, estetik değer sağlama, kent sakinlerine keyifli açık hava olanağı sağlama gibi birçok işlevi bulunmaktadır (Jim ve Zhang, 2013). Nitekim, Sallis, Linton ve Kraft (2005), fiziksel aktivite ve sağlık üzerine yapılan araştırmaların bu yüzyılın başlarında başlayan dördüncü büyük döneme girdiğini (ilk üç dönem sırasıyla: Fizyolojik çalışmalar, sağlık önceliği olarak görülen epistemolojik çalışmalar, fiziksel aktiviteyi teşvik için araştırmalar) ve bu dördüncü dönemin kentsel planlama, ulaşım, konut, park ve rekreasyon gibi sağlığı teşvik eden daha geniş bir politika yelpazesine ve çevresel faktörlere odaklandığını vurgulamıştır (Kaczynski ve Henderson, 2007). Bu anlamda değerlendirildiğinde; park, rekreasyon ve boş/serbest zaman araştırmaları, rekreasyon ve boş zaman kavramının girdilerini, çıktılarını, faydalarını, açıklamalarını ve anlamlarını ele almış, böylece daha geniş spektrumlu bir yaklaşım haline gelmiştir. Diğer bir deyişle, boş/serbest zaman araştırmacıları, sosyal ve çevresel faktörlerin bir sonucu olarak davranışın nasıl şekillendiğini analiz etmek için girdi, çıktı ve fayda tanımlarının ötesine geçmiştir (Ellis, 1993). Dolayısıyla park rekreasyonuna ve davranışına yönelik çalışmalar insan refahını artırmada bütünlük bir yaklaşım olarak değerlendirilebilmektedir. Park rekreasyonuna odaklanan günümüzdeki mevcut çalışmaların ilk üç dönemi de kapsadığı dikkate alındığında, parkta vuku bulan ritimlerin sonuçlarının park rekreasyonu ve davranışı kapsamında ele alınabileceği görülmektedir.

Açık ya da yeşil alan rekreasyonu altında kategorize edilen park rekreasyonu, çok genel bir ifadeyle mekân olarak parklarda gerçekleştirilen her tür boş/serbest zaman deneyimini, rekreasyon faaliyetini, etkinliğini ve aktivitesini temsil eder. Park rekreasyonu, ziyaretçilerin açık veya yeşil birer alan olarak parklarda sergiledikleri davranışları, sosyal ve psikolojik süreçleri kapsar. Bu bağlamda değerlendirildiğinde geniş yelpazedeki park rekreasyonu; mekân olarak park kullanımına ilişkin amaç, motivasyon, yarar, davranış ve kısıtlayıcıları temsil eder. Park rekreasyonu ile uyumlu olacak şekilde park rekreasyon davranışı; gerçekleştirilen aktivite şekli (aktif/pasif), mekân kullanım sıklığı, ziyaret şekli, alan kullanım düzeyi, kullanım motivasyonu, kullanım sonucu elde edilen yarar ve kısıtlayıcılar gibi pek çok unsur ile ilişkilendirilir. Bu yönü ile değerlendirildiğinde park rekreasyon davranışı öncü niteliğindeki farklı değişkenler, sürecin kendisi ve sürecin sonundaki çıktılarla ilişkili olarak değerlendirilebilmektedir. Park rekreasyon davranışının bazı öncülleri motivasyon, sosyal çevre, ulaşım veya erişim kolaylığını temsil ederken, bazı çıktıları ise somatik yararlar, psiko-sosyal yararlar şeklinde değerlendirilebilir. Daha geniş bir perspektiften ele alındığında park ziyaret davranışı; psikolojik (içsel), sosyal (dışsal), durumsal, demografik ve mekânla ilgili faktörlerden etkilenir. Park ziyaret davranışına içsel faktörler olan öğrenme, algılama, güdüleme kişilik faktörler etki edebileceği gibi; sosyal grup, sosyal sınıf, aile ve kültür gibi sosyal veya dışsal faktörler de etki edebilmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi durumsal faktörler bireyin içinde bulunduğu o anki durumdan etkilenerek davranışa yönelmesini temsil eder. Son olarak her katılım davranışı üzerinde etkiye sahip olabilen cinsiyet, yaş, eğitim, gelir gibi demografik özellikler de park davranışını şekillendirmede önemli rol oynayabilmektedir. Park davranışı öncülerden etkilenen belirli bir çıktı amacı güden süreç yoğun bir davranış olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle park rekreasyonuna yönelik bakış açısının bütünsel/holistik olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Park rekreasyon davranışı planlı, anlık/plansız veya plansız olarak ortaya çıkabilmektedir. Planlı park davranışı önceden hazırlık ve programlamaya dayalı olarak şekillenirken, anlık veya plansız park davranışı ise dürtüsel şekilde ortaya çıkmaktadır. Planlı ve plansız park rekreasyon deneyimi davranışı sonuç elde edilen akış, tatmin ve haz farklılık arz edebilmektedir. Şöyle ki planlama ve ön bilgiye dayalı davranış sonucu elde edilen tatmin düzeyi ile anlık olarak şekillenen bir deneyimin ortaya koyduğu

tatmin veya haz düzeyi farklı olacaktır. Parklarda kesintiler ve sürprizler nedeniyle plansız olarak gerçekleştirilen davranışların ürettiği ritimler de farklı olacağından sonuçları ya da katkıları da farklı olabilecektir.

Boş/serbest zaman hizmetlerinin, parkların ve rekreasyon ortamlarının, insanların fiziksel olarak aktif ve dolayısıyla daha sağlıklı olmalarına yardımcı olmada üstlendiği rol önem kazanmaktadır (Kaczynski ve Henderson, 2007). Ziyaretçiler parklarda gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili çeşitli faydalar ve deneyimler arar (Zanon vd., 2019). Kent parklarındaki rekreasyon; fiziksel aktiviteyi arttırmak, kaygıyı azaltmak ve topluluk kimliğini geliştirmekle ilişkilidir ve böylece park ziyaretçilerinin fiziksel, zihinsel ve sosyal sağlığına katkıda bulunur (Cao vd., 2023). Nitekim, park ve rekreasyon hizmetlerini kullanmanın kişisel sağlığa pozitif etkisine ilişkin yaygın kanıtlar bulunmaktadır (Ho vd., 2003; Liu vd., 2017). Gerçekleştirilen çalışmalar, park kullanıcıların çoğunluğunun park ziyaretleri esnasında fiziksel olarak aktif olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan bir çalışmaya göre parkta geçirilen zamanın yaklaşık yarısının yürüyüşe ayrıldığını ve on ziyaretçiden yedisinin yapılan fiziksel aktiviteden ortalama ile güçlü bir değerde keyif aldığını raporlamıştır (Ho vd., 2003). Kent parkları ve ormandaki rekreasyonel deneyimlerin ele alındığı bir araştırmada, Sasidharan (2001) sosyal aktivite (arkadaşlarla sohbet, çocuklarla oyun vb.), fiziksel egzersiz (yürüyüş, koşu, bisiklet vb.) ve yiyeceklerle ilgili aktivitelerin (piknik yapma, yeme-içme vb.) ön planda olduğunu bulmuştur.

Parklarda isteğe bağlı bir aktivite olarak rekreasyon, aktif ve pasif olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmakta olup, aktif ve pasif rekreasyonun kullanıcılar üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır (Sadeghi ve Bin, 2023). Bu bağlamda park rekreasyonu; fiziksel, psikolojik ve sosyal unsurların bir arada değerlendirildiği holistik bir bakış açısıyla sağlık üzerindeki olumlu etkisinden söz edilir (Ho vd., 2003). Parkların kullanımına ilişkin araştırmalar; dinlenme, çocukları dışarı çıkarma, yürüme, spor/egzersiz yapma, doğayı deneyimleme, arkadaşlarla buluşma, dinlenme, rahatlama ve kaçış/mola verme gibi ziyaret nedenlerini belirlemiştir. Tanımlanan faydalar arasında dışarıda olmanın keyfi, sosyal etkileşim, özgürlük, doğayla bütünleşme, rahatlama ve yenilenme yer almaktadır. Parkların aynı zamanda yansıma fırsatları sunduğu ve mekâna yönelik olumlu duygusal bağların ve yerle ilgili kimlik duygusunun kaynağı olduğu da tespit edilmiştir (Irvine vd., 2013).

Parklardaki fiziksel aktivite, eğitsel ve kültürel aktiviteler, doğa ile etkileşim ve sosyal rekreasyon ruh sağlığının iyileştirilmesi üzerinde önemli katkılar sağlamaktadır (Liu vd., 2017). Örneğin, yaşlı park ziyaretçileri arasında gerçekleştirilen bir çalışmada stres azaltma (rahatlama ve zihnin boşalması) ve egzersiz en temel yararlar şeklinde ifade edilmiştir (Godbey vd., 1998). Mahalle parklarındaki aktif ve pasif rekreasyonel aktiviteler, yaşam kalitesi açısından çeşitli faydalar sunmaktadır (Sadeghi ve Bin, 2023). Türkiye’de park ziyaretçileri üzerinde yapılan araştırmada yaşam memnuniyeti ile boş zaman memnuniyeti, boş zaman memnuniyeti ve boş zaman aktivitesinde algılanan özgürlük ve katılımcıların boş zamanlarında yaşam memnuniyeti ve algılanan özgürlük arasında olumlu ilişki bulunmuştur (Lapa, 2013).

Kent parkları ile ruh sağlığı ilişkisini ele alan önceki araştırmalar konuyu üç noktada özetlemektedir (Liu vd., 2017): (1) Doğal çevre, daha az konsantrasyon veya odaklanma gerektirdiği için stres tepkisini teşvik etmez, bu nedenle yalnızca doğaya maruz kalmak bile bilişsel işleyişi geliştirebilir ve onarıcı deneyimler sunabilir (Kaplan ve Kaplan, 1989), zihinsel stresi azaltabilir (Ulrich vd., 1989) ve dikkat yorgunluğunun iyileşmesini destekleyebilir (Liu vd., 2017). Psikofizyolojik veya stres azaltma teorisi doğa deneyimlerini insan fizyolojisine bağlar. Deneysel araştırmalar, tehdit edici olmayan doğal bir ortamda olmanın kan basıncı, kalp atış hızı, cilt iletkenliği, serum kortizol ve idrar adrenalini gibi dışarı akış ölçümlerini azalttığını göstermektedir ve bu da doğanın sağlık yararlarının fiziksel bir aracı olduğunu düşündürmektedir (Irvine vd., 2013). (2) Kentsel yeşil alan, fiziksel aktivite için ücretsiz ve rahat erişilebilir olanaklar sağlar ve yapay ortamlara kıyasla daha faydalı bir etkiye sahiptir (Shanahan vd., 2016). (3) Kentsel yeşil alan aynı zamanda mahalle sakinleri arasında sosyal temas için bir forum sağlayarak sosyal uyumu ve mekân bağlılığını artırır. Birçok çalışma yeşil alanın görsel, estetik ve erişilebilirlik (Irvine vd., 2013) özelliklerini yeşil alan kullanımı ve zihinsel sağlık sonuçlarıyla (Edwards vd., 2015) doğrudan ilişkilendirmeye çalışmıştır.

Kent parklarının kullanım düzeyi, motivasyon ve sağladığı yararların yanında park davranışını engelleyici ya da kısıtlayıcı değişkenlerle de ilişkilidir. Bir parka ziyaret düşünülürken, çeşitli engellerin ve kısıtlamaların gelecekteki ziyaretleri etkileyen başlıca engelleyici faktörler olduğu kabul edilmelidir (Zanon vd., 2019). Zanon ve diğerleri (2013) meta-analiz çalışmalarında, 1978-2012 yıllarını kapsayan Kuzey Amerika araştırmalarında ortak park kullanımı engeli üzerinde durmuştur.

Bunlar: Zaman yetersizliği, yüksek maliyet, bilgi eksikliği, korku, kötü sağlık koşulları, park lokasyonu, ulaşım, partner, tesis veya ilgi eksikliğidir. Toplumsal değişiklere de dayalı şekilde bunlara ilave olarak; kalabalık, eğlence amaçlı çatışmalar, dil, öngörülemeyen veya aşırı hava koşulları, nüfus ve kentsel büyüme, kültürel çeşitliliğin artması ve iklim değişikliği gibi park ziyaretini kısıtlayıcı veya engelleyici faktörler üzerinde de durulmaktadır (Zanon vd., 2019). Bu engelleyici ya da kısıtlayıcı faktörler olası veya gelecekteki ziyaret davranışını etkileyebileceği gibi mevcut ziyaret davranışı üzerinde de etki yaratarak ziyaret ritminin mekanizmasını şekillendirebilmekte veya değiştirebilmektedir.

Çeşitli araştırmalar parklardaki farklı aktivitelerin (fiziksel egzersiz, gezi, sosyalleşme, açık havada olma, doğayı deneyimleme) sağlık ve refah sonuçları üzerinde farklı etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Church vd., 2014). Bununla birlikte, insanların yeşil alanı nasıl kullandıklarının (sıklık, süre, tesislerin kullanımı veya kullanılmaması, aktivite) zihinsel tepki üzerindeki etkisi hala tam olarak anlaşılamamıştır (Liu vd., 2017). Diğer bir ifadeyle kent parklarının halk sağlığının geliştirilmesindeki (fiziksel, psikolojik ve sosyal) rolü kentsel tasarım bağlamında analiz edilmiş, ancak park ziyaretçilerinin sergilediği davranışlar temelinde ortaya çıkan ritimlerle ilişkisi nadiren dikkate alınmıştır. Dolayısıyla yukarıda park rekreasyonu, park rekreasyonuna ilişkin yararlar ve park rekreasyon davranışına ilişkin bilgiler verildikten sonra, park ziyaretçi davranışı ile ritim arasındaki ilişkileri ele almak, konuya daha geniş bir açı kazandırabilecek bir yaklaşım olacaktır.

2.4. Park Rekreasyonu Davranışı ve Ritim İlişkisi

Açık alan ve özellikle de park rekreasyonuna ilişkin geçmişte yapılan bazı çalışmalardaki mekânsal, zamansal, zamansal-mekân (spatio-temporal), bedensel yarar (somatik) ve etkinlik temelli çalışmalar ritimanalizi çalışmaları için teorik altyapı olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda bu bölümde genelde açık alan ve özelde ise park, kent parklarına yönelik daha önce gerçekleştirilen çalışmalar üzerinde durulmuştur. Genelde açık alan özelde ise kent parklarına yönelik bu çalışmalardaki bulgular özellikle ritimanalizindeki yorumsamacı paradigmanın işletilmesi için araştırmacı ilgilenimi ve güvenilirliğin bir göstergesi olarak uzun dönemli ilgililik olgusu bakımından önem taşır. Parklara yönelik daha önce yapılan çalışmaların sonucu olup ritimanalizi için temel teşkil eden davranışsal, gözlemsel, duygusal sonuçların

ritimlere olan yansımasının en iyi biçimde ortaya konması mevcut literatürdeki bu bulgu/bilgilere bağlı olarak değerlendirilmektedir.

Parklara ve kentsel yeşil alanlara yapılan ziyaretlerin miktarının belirlenmesi, bunların rekreasyonel değerlerinin anlaşılması ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi, ritimanalizinin belirlenmesi (Zhang ve Zhou, 2018) ya da yorumlanması açısından önemlidir. Ziyaretçi sayısını ölçmenin geleneksel yöntemleri arasında ziyaretçi anketleri, doğrudan gözlem ve yerinde sayaçlar yer alır (Wright Wendel vd., 2012). Bu tür sistematik gözlem yöntemleri tipik olarak şehir parklarının temsili bir örneğini seçer ve ziyaret sayısı ve park kullanıcılarının özellikleri, faaliyetleri ve davranışları gibi park kullanım bilgilerini toplar. Bu tür yöntemler genellikle sahaya özgüdür ve zaman alıcıdır (Tenkanen vd., 2017). Ancak zaman alıcı olarak nitelendirilen gözlem, görüşmeye dayalı çalışmalar ritimanalizinde kullanılmakta olup, daha derin bilgiler elde edilmesi açısından anlamlı olabilmektedir.

Kent sakinlerinin kent parklarına ziyaretlerinin nicelikselleştirilmesi ve ziyaretlerini etkileyen faktörlerin anlaşılması, kent parklarının planlanması ve yönetimi açısından da hayati düzeyde önemli olarak değerlendirilmiştir (Zhang ve Zhou, 2018). Benzer şekilde bu parkların sağladığı sağlıksal, fiziksel, sosyal ve psikolojik yararları konu alan pek çok çalışma ya da araştırma bulunmasına karşın, park kullanım davranışını ritimanalizi perspektifinden ele alan ya da değerlendiren çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda bu tez çalışmasında park rekreasyon kullanım davranışını ele alarak, ritimanalizinin altının çizmek hedeflenmiş olup, ritimanalizini otoetnografik yöntem kullanılarak hareketssel, davranışsal, kalıpsal, gözlemsel ve duygusal temelinde parklarda ortaya çıkan ortak ritimlerin belirlenmesi aracılığıyla hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik katkılar/çıkarımlar sağlanması hedeflenmiştir.

Kent parklarındaki ritimler, zaman içinde mekân ya da alanda ortaya çıkıp, yinelenen davranışları, kalıpları ve etkinlikleri ifade eder. Kent parklarındaki davranış, kalıp ve etkinlikler dinamik bir yapıyı temsil edip, günlük ve mevsimsel davranışlar, insan faaliyetleri, insansı olmayan unsurlar gibi faktörlerden ortaya çıkan ritimleri ortaya koyar. İnsansı olmayan varlıkların (kuş, sincap gibi) varlığı, rekreasyonel tesis yoğunluğu, bitki örtüsünün zenginliği, peyzaj ve mimari, parkı çevreleyen alanlardaki insan yoğunluğu gibi konular parklarda geçiş, sonik, işgören ritimleri gibi konuların ortaya çıkması bakımından belirleyici bir rol oynayabilmektedir. Park ritimlerini

etkilediği ya da ürettiği düşünülen her bir unsura ilişkin açıklamaya aşağıda ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

2.4.1. Parkın bedensel yararları

Kentsel yeşil alanların önemli bir bileşeni olarak kent parkları, ziyaretçilerin fiziksel ve zihinsel stresini azaltmak, halk sağlığını iyileştirmek ve çok sayıda ekosistem hizmeti sağlamak gibi yerel halka ve ziyaretçilerini birçok fayda sağlar (Hu vd., 2023). Kent parkları çok sayıda ekolojik, iklimsel, rekreasyonel ve sosyal fayda sağlamakta olup, küresel olarak artan kent nüfusu ve kapsamıyla birlikte bu faydalar daha da önem kazanmıştır. Park özelliklerinden ve bölgesel mekânsal konfigürasyondan etkilenen bu faydalardaki mekânsal ve zamansal çeşitlilik, tüm şehir ölçeklerinde daha az anlaşılmaktadır (Dronova vd., 2018). Kentsel parkların yararları, park tarafından sağlanan ve doğrudan ya da dolaylı olarak insan ya da toplumsal refahı destekleyen çıktıları kapsar (Konijnendijk vd., 2013).

Bunun yanında kentsel alanlardaki yeşil parkların sakinlerin refahını artırdığına inanılmaktadır (Ullah vd., 2020). Genel olarak parklar ve özelde ise kent parkları, çevresel ve özellikle rekreasyonel faydalar da dahil olmak üzere çok çeşitli faydalar sağlar. Kentsel yeşil alanlar, özellikle parklar, fiziksel ve psikolojik sağlık ve sosyal fayda da dahil olmak üzere insan refahına çok sayıda değer katar (Zhang ve Zhou, 2018). İnsan sağlığı ve refahı/iyi oluşu (wellbeing), yani parkların ve park kullanımının, rekreasyon ve boş zaman etkinlikleri gibi doğrudan veya dolaylı etkiler yoluyla insan sağlığı (hem zihinsel hem de fiziksel) ve refahı üzerindeki olumlu etkilerinden söz edilir (Konijnendijk vd., 2013). Konijnendijk vd. (2013)'e göre parkların sağladığı yararlarından biri olan iyi oluş (wellbeing) olumlu, sosyal ve zihinsel bir durum olup, temel ihtiyaçların karşılanmasını, bireylerin bir amaç duygusuna sahip olmasını, önemli kişisel hedeflere ulaşabilmesini ve toplumsal entegrasyonu hissetmelerini kapsar. Kent parklarının sosyal bağları, ilişkileri ve uyumu güçlendirmedeki işlevi ya da kimlik kazandırma rolü sosyal yarar kapsamında değerlendirilir.

Benzer şekilde, bitki örtüsünün kapsamı farklı mevsimler ve ziyaretçiler arasında farklı etkilere sahiptir. Bazı insanlar daha yeşil yerleri tercih ederken, bazıları da kendilerini güvende hissetmeyebilmektedir (Hu vd., 2023). Kentsel yeşil alanlar ve özelde parkların bedensel yararı düşünülürken kullanıcı perspektifli bir yaklaşımdan

yararlanılabilmektedir. Bu kapsamda hedef kitle olarak çocuklar, gençler, orta yaş grubundakiler ve yaşlılar ele alınabilir. Kent parkları her bir grup üzerinde bedensel bakımdan fiziksel, psikolojik ve sosyal yararlar sunar. Örneğin, kentsel yeşil alanlar ve özelde parklar çocukların sosyal, fiziksel ve bilişsel gelişimleri için gerekli olan oyun oynamaları için çok ihtiyaç duyulan mekânları barındırır (Amoly vd., 2014). Benzer şekilde çocuklar ve gençler okulda iken ya da orta yaş grubundakiler işte iken, parkların temel kullanıcıları olarak yaşlı grup dikkat çekmektedir. Yaşlı bireyler için parkların bedensel düzeyde pek çok yararından söz edilmektedir. Örneğin, yürüyüşler fiziksel yararı temsil ederken, başkalarıyla birlikte parkı kullanma davranışı ise hem sosyalleşme hem de psikolojik temelli yararları (örneğin, iyi oluş) temsil eder.

Parkların sağladığı yararlar ziyaret edilen parkların büyüklüğü, temizliği, oyun alanları ve spor tesisleri gibi mevcut olanakların özelliklerine bağlıdır. Kent parklarının ve diğer yeşil kentsel alan türlerinin önemi, ekosistem hizmetleri ve bunların toplum için değerlerine ilişkin literatürde de giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Park ziyaretleri, özellikle doğal ortamlarla sınırlı teması olan kent sakinleri için “doğal” ekosistemlerin faydalarını doğrudan deneyimleme fırsatları sunmaktadır (Daniel vd., 2012). Düzenli egzersizin öncü rol oynadığı daha sağlıklı yaşam tarzlarına yönelik trend nedeniyle kentsel alanların rekreasyonel kullanımı son yıllarda önemli ölçüde artmıştır (Santos vd., 2016). Nitekim kent parkları ile fiziksel aktivite arasındaki ilişkileri raporlayan pek çok çalışma mevcuttur (örn., Hu vd., 2023; Zhang ve Zhou, 2018). Bu ilişkiyi raporlayan çalışmalar; yürüyüş, koşma veya bisiklete binme gibi büyük kentsel yeşil parkların mükemmel koşullar sağladığı aktivitelerin altını çizerek. Kent parklarını kullanma niyeti bağlamında ele alındığında fiziksel aktivite üst sıralarda yer alır. Kent parklarının fiziksel, sosyal, psikolojik ve sağlık yönlü yararlarında altı çizilen tüm unsurlar insan bedeninin olumlu yönde şekillendirilmesine ya da rehabilitasyonuna yöneliktir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde parkların somatik etkisinden söz edilmektedir. İnsan bedenine ait olan her türlü etki somatiklik kapsamında değerlendirilir ki bu etki parkların kullanım yararları veya amaçları çerçevesinde oldukça yaygındır.

Kökeni Yunanca olan, en eski kullanımı sözlük bilimci ve dilbilgisi uzmanı John Ash’in 1775 tarihli yazılarına ait fiziksel anlamına gelen somatik teriminin modern tanımı “bedenle ilgili, bedensel, bedensel veya fiziksel” (http-1) şeklindedir. Kelime

anlamı olarak bedensel, fiziksel ve vücuda ilişkin olan somatik olgusu fiziksel bedene ilişkindir, aynı zamanda bedenın psikolojik, ruhsal ve terapısel tamamlayıcılarını kapsar. Leledaki ve Brown (2008)'a göre bedenın kendi duyarlılığını fizikselleştirme ve iletme eğilimine yönelik bilinçli değışkenlik bakış açısı bulunmakta olup, buna göre bedenın hem maddi hem de düşünsel ortamlarındaki değışiklikleri hissetmesini ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında fiziksel aktivite ile ruh sağlığı arasında çift yönlü bir ilişkinin (Fitzgerald vd., 2022) varlığından söz edilmektedir. Parklarda gerçekleştirilen her tür fiziksel aktivite ya da egzersiz (yürüyüş, koşu, bisiklet sürme, oyun oynama vb.) ruh sağlığını beslediğı gibi, ruh sağlığına ilişkin pozitif çıktılar da bedensel sağlık açısından olumlu etkiye sahiptir. Bu nedenle karşılıklı ilişkiden söz edilmektedir. Somatik egzersiz; farkındalık, şekillenme ve odaklanma ile ilişkili olup (Denning ve Dunham, 2012), somatik egzersizin beyin ve vücut için faydaları olduğunu gösteren araştırma sonuçları bulunmakta, bu faydalar arasında depresyonda azalma, iyi oluşun (wellbeing) artması, hafızanın ve bilişsel süreçlerin iyileştirilmesi yer almaktadır (Lukoff ve Strozzi-Heckler, 2017). Ayrıca somatik egzersiz, depresyon tedavisinde ruh halini iyileştiren faaliyetlere katılımı artırmak için davranışsal aktivasyon biçimi olarak kullanılmaktadır (Mazzucchelli vd., 2010). Dolayısıyla parklardaki somatik egzersizlerin sonucu olarak hem fiziksel düzeyde hem de ruhsal veya psikolojik düzeydeki etkisinin değerlendirilmesi, ritim sonuçları bakımından kayda değer girdi veya çıktılar şeklinde değerlendirilmektedir.

Somatiklik olgusunun parklardaki kullanımına ilişkin değerlendirilmesi gereken diğer bir konu açık ve yeşil bir alan olarak parklarda gerçekleştirilen bazı bedeni rehabilite edici, rahatlatıcı, dinlendirici etkinliklerdir. Örneğın, bazı park ziyaretçileri için parklardaki atmosfer, tualimsi yapı, terapi, meditasyon ve rahatlama için biçilmiş bir kaftan niteliğinde değerlendirilebilmektedir. Bu kapsama alınacak etkinlikler somatik yoga ve meditasyon seansları olup, somatik farkındalık ile ilişkilidir. Somatik farkındalık, vücudumuzdan gelen bilgileri algıladığımız, yorumladığımız ve ona göre hareket ettiğimiz süreçleri vurgular (Bakal, 2001). Geleneksel olarak yoga çalışmalarının sonuçları, psikolojik ve somatik semptomların yanı sıra fiziksel işlevlerin diğer yönleri üzerinde de faydalı etkiler gösterdiğini rapor etmiştir (Galantino vd., 2019). Örneğın, açık alan olarak parkta ve kapalı bir salonda gerçekleştirilen yoga seansı sonucunda, her iki ortamda (açık ve kapalı mekânda) solunum hızı ve kalp atış

hızında azalış kaydedildiği ve akut fizyolojik stresin hafıflediği bulunmuştur. Bu ve daha önceki gerçekleştirilen çalışmalarda olduğu gibi açık havada ve kapalı mekânlarda tamamlanan egzersiz seansları arasında akut psikolojik yapılarda anlamlı farklılıklar bulunmamıştır (Dietrich ve Bidart, 2021). Somatikliğin fiziki ve ruhsal bedensel yansımalarının değerlendirileceği gözlemsel, davranışsal, bildirimsel (park ziyaretçi mülakatları), otoetnografik kendini dinleme yaklaşımlarının karması sonucunda ritimlerin değerlendirileceği hesaba katıldığında somatiklik olgusunun ritimanaliz çalışmalarında bedenlenmiş ritimlerin bir tezahürü olarak da değerlendirilmesi gerektiği gerçeği belirgin hale gelmektedir.

2.4.2. Parkın mevsimsel, sirkadiyen ve zamansal değişimleri

Yaşam akışının çeşitli ritimleri ve onun somutlaşma durumları dahil olmak üzere daha uzun ve daha kısa ritimler vardır ve sirkadiyen, haftalık, aylık, yıllık, bin yıllık ve jeolojik zamansal ölçeklerde doğrusal ve döngüsel ritimler bulunmaktadır (Edensor ve Holloway, 2008). Canlılar, yağmur, gün uzunluğu ve sıcaklık gibi çevresel faktörlerde dalgalanmaların olduğu habitatlarda yaşar. Bu salınımlar mevsime bağlıdır ve çevresel zorluklarla başa çıkmak için uyarlanabilir stratejiler ve becerilerin geliştirilmesinde önemli mekanizmaların göstergeleridir (Silva ve Da Silva, 2009). Gerek insan gerekse doğadaki insansı olmayan unsurların (hayvan, bitki, ağaç vb.) duygu ve davranışları mevsim değişimlerinden nasibini alır. Örneğin, birçok hayvan türü, üreme, göç ve kış uykusuyla ilişkili davranış ve fizyolojilerindeki mevsimsel değişiklikleri tetiklemek için gecenin uzunluğundaki mevsimsel değişiklikleri çevresel bir sinyal olarak kullanır (Wehr, 1997). Bu değişimler bir mekânda üretilen ritmi belirler, şekillendirir veya ritmini bozarak (aritmi) değiştirir. Çok az kişi bunu Bob Dylan kadar liriksel, şiirsel ve ezgisel bir şekilde (“*Blowin’ In The Wind*” veya “*Hurricane*” şarkılarındaki derinlik) duygulara dökmüş olsa da hayatın çoğu ritmik olan değişikliklerle dolu olduğu açıktır.

Çevresel döngüler insanları çeşitli şekillerde etkiler, ancak aynı zamanda sayısız diğer türün biyolojisini ve etkileşimlerini şekillendirmede de merkezi öneme sahiptir (Häfker ve Tessmar-Raible, 2020). Gerek mevsimselliğin ritimler üzerindeki etkisi gerekse mevsim temelli davranış kalıpları farklı sezonlardaki insansı ve insansı olmayan desenlerin farklılaşmaya sahip olabileceğini ortaya koyar. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kent parkları mevsimler boyunca farklı ritimlere ev sahipliği yapar. Rekreatyoneel faaliyetlere yönelik tercihlerin zamansal bağlama bağlı olarak değiştiğini

ele alan çalışmaların bir bölümü mevsimsel değişikliklerle ilgilidir (Bertram vd., 2017). Örneğin insansı ritim üretme potansiyeli bakımından bahar, insan bedeni ya da somatikliğe ilişkin açık hava etkinliklerine daha fazla ziyaretçi getirebilirken, buna karşın insan temelli ritimler yoğun kış aylarında (istisnai parklar hariç) daha az insan belirgin olabilmektedir. Bahar ayları nicel insan sayısı, mekân kullanım düzeyi, insanlar arası sosyal etkileşim, parklarda kalma süresi bakımından diğer mevsimlere oranla daha fazla ziyaretçiyi çekme potansiyeline sahiptir. Kemperman ve arkadaşları (2000), tema parkı ziyaretlerine yönelik tercihlerin aslında bağlama bağlı olduğunu ve ilkbahar ve yaz ayları arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Bununla birlikte diğer mevsimlerin de çekicilik bakımından ayırt edici yönü bulunmaktadır. Örneğin, sonbaharın nostaljik duygu temelli ritimlerin ortaya çıkması bakımından etkisi daha baskın olarak değerlendirilebilmektedir. Kış mevsiminin içeriği ve hangi zaman kesitleri ile kesiştiği, ritim belirleyiciliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin, karın ilk yağdığı günlerdeki hareketli ritimler, karın yerde 50-75 gün kalması ile ayrı olarak yorumlanmaktadır. Karın yağdığı anlardaki insanların enerjilerindeki kıpır kıpırlık, ilerleyen günlerdeki alışma evresi ile kendini alışılmışlığa ve bazı durumlarda bıkkınlığa bırakabilmektedir. Yılbaşı'nın olmazsa olmazı, süsleyici sahnesi veya dekoru olarak addedilen kar yağışı kendi içerisinde ayrı bir anlama sahiptir. Benzer değerlendirmeyi yaz mevsimi için de yapmak mümkündür, şöyle ki yazın ilk günleri ile ortası ve sonu arasındaki insan hareketliliği ve duygu durum değişimlerinin ritim bağlamında ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde, bitki örtüsünün kapsamı farklı mevsimler ve ziyaretçiler arasında değişken etkilere sahiptir. Bazı insanlar daha yeşil yerleri tercih ederken, bazıları da kendilerini güvende hissetmeyebilmektedir (Hu vd., 2023).

Mekân temelinde duygu ve davranışı etkilediği düşünülen sıcaklık, ışık, sirkadiyen saat, ritimanalizi kapsamında değerlendirilir (Häfker ve Tessmar-Raible, 2020). Mevsimsel değişimler insan davranışı, hareketleri ve kalabalığı/tenhaliği için temel teşkil eder. Aynı mekânın farklı zamanlarda gözlemlenmesi farklı sonuçları ortaya koyar; bu da önemli olanın sadece kimin var olduğu (ya da bulunmadığı) değil, onların ne zaman orada olduğunun da önemli olduğunu gösterir (Massey, 2019). Örneğin, Eylül ayı başlarında İngiltere'nin Manchester kentindeki Katedral Bahçeleri mekânı/bahçesi, çimlerde ve duvarlarda oturan birçok insanla oldukça meşguldür.

Birkaç patenci kaykaylarıyla parkın ortasından geçer, biri çimlere döşenen dört basamağı da tırmanır (Massey, 2019). Sıradan kullanım dönemlerinde gençlerin bu davranışları öritmiktir; zira moda anlayışını, müzik ve kaykay gibi ilgi alanları paylaşılmaktadır. Aynı parkın Ocak veya Şubat dönemlerindeki insan yoğunluğu veya hareketliliği farklılık göstermektedir. Dolayısıyla mevsimlerin ve ayların ritim üretmedeki mekanizmaları farklılaşmaktadır.

Parklarda gün temelli ritimler hafta içi ve hafta sonu ayrımı, özel günleri (dini ve milli öneme haiz tarihler) temsil ederken, zaman temelli ritimler ise genellikle parklarda sabah köpek gezdiricilerini, yürüyüşçüleri, sabah koşucularını, öğleden sonra maç yapanları, piknikçileri ve akşamüstü ise akşam yemeği öncesi çocuk torun gezdiricilerini, oyalayıcıları ve akşamüstü yürüyüşçüleri gibi günlük döngüleri kapsar. Kent parklarına ilişkin yapılan çalışmalar hafta içi, hafta sonu kullanım durumuna ilişkin konular üzerinde de odaklanmıştır (Bertram vd., 2017). Kentsel bağlamda hafta içi ve hafta sonları arasındaki davranış farklılıklarını araştıran mevcut literatür, esas olarak rekreasyon zamanı da dahil olmak üzere zaman tahsisine ilişkin daha genel sorularla ilgilidir (Bertram vd., 2017). Parklarda hafta sonları, tatillerde veya mesai saatlerinden sonra yaşanan yoğun yaya trafiği ile ilgili zamansal kalıpları anlamak, parkın ritimlerinin doğru bir yaklaşımla yorumlanmasına, anlamlandırılmasına ve adlandırılmasına yardımcı olur.

Çoğu organizma veya canlı ritmik olarak değişen bir ortamda yaşar. Bu değişimlerin bir kısmı (mevsimsel) çok daha yavaş ve kademeli olarak meydana gelirken, diğeri ise yaklaşık 1 günlük bir sürede (sirkadiyen) meydana gelir (Urbanski, 2011). Dünyanın kendi eksenini etrafında yaklaşık yirmi dört saat süren dönüşünün canlılar üzerinde oluşturduğu biyokimyasal, fizyolojik ve davranışsal etkisini ortaya koyan sirkadiyen ritimler park ziyaret davranışının farklı yönleri ile ilişkilendirilmektedir. Günlük aydınlık-karanlık döngüsü çoğu türün davranış ve/veya fizyolojisindeki ritmik değişiklikleri yönetir. Çalışmalar bu değişikliklerin biyolojik bir saat tarafından yönetildiğini ortaya koymuştur (Vitaterna vd., 2001). Örneğin, günün farklı zamanlarına ilişkin beliren sirkadiyen saat olgusu temelinde parktaki hareket, davranış ve duygu değişimleri gözlemlenebilmektedir. Akşam iş çıkışından sonraki veya çocukların okul dağılırken parklara hücum etmesi ile öğle saatinde bir mola

mekânı olarak park kullanımının üreteceği ritimlerin mekanizmaları değişkenlik gösterebilmektedir.

2.4.3. Parkın mekânsal özellikleri

Mekân ayırt ediciliği, çekiciliği, ulaşımı gibi bir dizi değişkene ilişkin özelliklerin ortaya çıkardığı ritimler bu kapsamda değerlendirilir. Park kullanımını etkileyen en önemli faktörlerin doğal çevre, mekân hissi, sessizlik düzeyi ve erişilebilir park hizmetleri (Ullah vd., 2020) gibi faktörlerin olduğu belirtilmesine karşın, her parkın tasarımsal özelliği, altyapısal özellikleri, sahip olduğu çekicilik vb. unsurları birbirinden farklılık gösterip, ritimleri şekillendirici etkiye sahip olabilmektedir. Ek olarak, su, manzara, yönetim, biyolojik çeşitlilik ve insan etkileri gibi diğer park özelliklerinin de yoğunlukla ziyaretçi davranışını etkilediği düşünülmektedir (Hu vd., 2023). Çeşitli araştırmalar parklara olan mesafenin, park büyüklüğünün ve park çekiciliğinin (örneğin, yollar boyunca gölge ve spor tesislerinin, su özelliklerinin ve kuşların varlığı) sakinlerin halka açık parkları kullanma olasılığını etkilediğini bulmuştur (Giles-Corti vd., 2005). Kent parkları aynı zamanda ziyaretçilerin egzersiz, rekreasyon ve dinlenme gibi çeşitli aktivitelere katılmaları için pek çok uygun mekân sağlamaktadır (Hu vd., 2023).

Mekân ile hareket arasında bir ilişkinin varlığından söz edilmekte olup; Laban, (1966) “hız hareketin gizli bir özelliğidir ve hareket mekânın görünür bir yönüdür” sloganıyla da belirttiği gibi, mekân ve hareket, dolayısıyla ritim arasındaki ilişki karşılıklı bağımlılık ilişkisidir (Akt., Crespi, 2014). Bir parktaki oturma düzenlemeleri, bank sayısı ve bankların birbirine yakınlığı, patikalar, yollar ve dinlenme ve piknik alanları, insanların mekân içinde nasıl hareket ettiğini ve etkileşime girdiğini belirleyebilir. Ayrıca parklarda güneşlenme, kitap okuma ve diğer hafif fiziksel aktivitelerin ziyaretçi davranışlarını artırabileceği ifade edilmekte (Arifwidodo ve Chandrasiri, 2021), parkın farklı ihtiyaçları giderme özelliğine sahip olması, ortaya çıkacak ritimlerin çeşitlenme mekanizmaları üzerinde etki yaratabilecektir. Bu bağlamda ele alındığında mekâna ilişkin tasarım, altyapısal özellikler bireyler arası iletişimi geliştirme/engelleme potansiyeli taşır ki bu yönü ile ritimlerin ortaya çıkmasına veya şekillenmesine rehberlik eder. Parklarda bazı özel günlerde ya da yoğun kullanım zamanları park kullanıcılarının sosyal etkileşimde bulunması üzerinde etki yaratabileceği gibi bu etkileşimin olumsuz sonuçları da olabilmektedir. Nitekim sosyal etkileşimin bu olumlu ya da olumsuz doğası, ritimlere yön verebilmektedir. Örneğin,

aynı alanda gerçekleşen farklı rekreasyon faaliyetleri, özellikle tatiller ve hafta sonları gibi kullanımın yoğun olduğu dönemlerde kullanıcılar arası mekânsal ve sosyal çatışmalara neden olabilmektedir. Benzer bir mantıkla, hafta sonları veya özel etkinlik günlerinde mekândaki bisiklet, motosiklet yoğunluğu nedeniyle, farklı aktivitenin aynı gün diliminde gerçekleştiği şehir parklarında da ciddi çatışmalara yatkınlık durumu rapor edilmiştir (Santos vd., 2016). Bu tür çatışmalar ziyaretçilerin memnuniyetini azaltabilir, dolayısıyla park kullanım davranışının özgün doğasını betimleyerek ritimleri ortaya koymak, kalabalık yönetimi perspektifinden önleyici olarak da değerlendirilmekte ve park yönetimine yeni perspektifler sunabilmektedir.

Parklardaki bitki örtüsü, insansı olmayan unsurlar, yaban hayatı dahil olmak üzere parkın insansı olmayan doğal ortamı, kendi ritimsel enerjisini üretir. Parklardaki insansı olmayan, doğa olaylarına ilişkin olayları anlamak ve yorumlamak kendine has sirkadiyen ritimleri ortaya koyar. Bitki örtüsünün kalitesi de kentsel parkların rekreasyonel uygunluğu ile ilişkilidir (Zhang vd., 2015). Pröbstl-Haider (2015)'e göre kentsel yeşil alanlar, ziyaretçilere sağlık ve refah için birçok hizmet sunan çekici yerlerdir. Açık alanların etkisine ilişkin sağlık ve refah üzerine yapılan araştırmalar; sıklıkla biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlar arasındaki ilişkileri araştırmış olup; bunlardan psikolojik boyutlar stres, tutum ve davranışlar üzerinde etkili olarak rapor edilmiştir. Anket sonuçlarına dayalı gerçekleştirilen bir çalışmaya göre ziyaretçiler bu tür yerlere gitme motivasyonlarından birinin “huzurlu bir ortamda doğayla iç içe olmak” olduğunu belirtmişlerdir (Santos vd., 2016). Bu bağlamda değerlendirildiğinde parkların biyolojik çeşitliliği ve özellikle tür çeşitliliğini barındırmada ve desteklemedeki rolü insan refahı/iyi oluşu ile doğrudan ilgili olup, aynı zamanda ekosistemin işleyişi ve dolayısıyla ekosistemin kullanıcılar üzerinde etkisi bakımından (Konijnendijk vd., 2013) ritimsel altyapı niteliğindedir. Örneğin, parklara/parklardan olan göçü, yeşillenme, çimlenme veya çiçeklenme mevsimleri gibi doğal ritimler, park kullanıcı deneyimlerini geliştirebilir veya değiştirebilir.

Parkların etrafındaki nüfus yoğunluğu da ritimler üzerinde önemli bir rol oynamaktadır, zira parka daha yakın yaşayan insanların onu ziyaret etme olasılığı daha yüksektir. Şehir içinde yer alan bu parklar kamusal kullanıma yöneliktir ve ağaçlar, çalılar, geniş çimenlik alanlar, oyun alanları veya su kütleleri gibi peyzaj özelliklerini içerir. Bu tür bölgeler, yakınlık nedeniyle kullanıcıların çoğunluğu bu alanların

yakınında yaşayanlar olduğundan veya özellikle bu kullanımları barındırmaya adanmış ekipman ve alanların varlığı nedeniyle çekicidir (Santos vd., 2016). Aynı zamanda park kullanıcılarının sosyoekonomik ve sosyodemografik özellikleri de park kullanımını etkilemektedir (Zhang ve Zhou, 2018). Geçmiş çalışmalar, park ziyaret davranışının sosyo-demografik özelliklere, istihdam durumuna, seyahat süresi, mesafe, yolculuk uzunluğu ve aktivite kalıplarına göre zaman tahsisinde zamansal farklılıklar gösterdiğini işaret etmiştir (Bertram vd., 2017). Ancak rekreasyon veya boş zaman faaliyetleri bu çalışmalarda ziyaretçi ritimleri belirtilmemiş veya ayrıştırılmamıştır. Bu bağlamda ele alındığında mekânsal farklılıkların ritim üretmedeki gücü üzerinde durulması ritimlerin anlamlandırılması üzerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir.

2.4.4. Parkın mekânsal-zaman özellikleri

Mekânsal-zaman olayları, enlem, boylam ve zamanın bir kombinasyonunda ortaya çıkan hareket ve davranışları temsil eder (Ansari vd., 2020). Orijini uzaysal-zaman olan kavram, temel olarak nesnelerin uzaydaki hareketini gözlemleme ve ardından onların olası rotalarını tahmin etme ihtiyacıyla fenomenleri inceleyerek uzay ve zaman birleşimi olan mekânsal zamandaki hareketleri inceleme üzerinde odaklanmaktadır. Bu orijine benzer şekilde mekândaki nesnelerin (insan, insansı olmayan unsurlar olarak hayvan, bitki, ağaç, rüzgâr vb.) mekândaki hareketlerini anlık, saatlik, günlük ve mevsimsel düzeyde, mekânın özelliklerini de dikkate alarak gözlemleme veya inceleme ritimanalizi kapsamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla çoğu davranışı anlamlandırmada ya da ritmi ortaya koymada mekânı zamandan ayırtırmayacak, bütünsel ya da holistik bir biçimde ele alacak bir bakış açısı gerekmektedir.

Mekânı zamandan bağımsız ya da zamanı mekândan bağımsız olarak düşünmek zordur. Bu bakımdan birer mekân olarak parklar analiz edilirken aynı anda işe koşulması gereken temel bir koşul veya değişken, mekânsal-zamandır. Nitekim ritimanalizde Lefebvre'nin (2004) "ayrı ayrı düşünmek yerine birlikte düşünülmesi gereken" zaman ve mekânın ayrılmazlığı konusundaki ısrarında açıkça ifade edilmektedir (Elden, 2004b). Dolayısıyla tüm ritimler bir zamanın bir mekânla, yerleştirilmiş zamanla ya da tercih edilirse zamansallaştırılmış bir mekânla ilişkisini ima eder. Parkın mevsim, gün (hafta içi-hafta sonu), saat düzeyindeki davranış biçimleri mekânsal-zaman kapsamında değerlendirilir. Bu, büyük halkadan küçük halkaya doğru

(mevsim-saat) olabileceği gibi, küçükten büyüğe (saat, mevsim) şeklinde de değerlendirilebilmektedir. Örneğin, park kullanıcılar çeşitli yeşil alanlarda farklı davranışlar sergileyebilir, gölgeli alanlar sıcak saatlerinde insanları çekerek park kullanım ritimlerini etkileyebilir.

Tüm insan davranışları ve deneyimleri, mekân-zamansal olarak koşullanmıştır çünkü insanlar, mekân ve zaman arasında üçlü bir ilişki mevcuttur (Peterson vd., 2020). İnsanlar, mekân ve zaman arasındaki bu temel üçlü ilişki, zaman-coğrafya olarak bilinen araştırma çerçevesinden önem kazanmıştır. Seyahat rotalarının parkların ve korunan alanların yönetimi üzerinde etkileri vardır, zira ziyaretçiler bu alanlardan geçerken biyofiziksel kaynaklarla mekân-zamansal olarak etkileşime girerler ve diğer ziyaretçilerin mekân-zamansal davranışlarından etkilenirler (Beeco ve Hallo, 2014; Peterson vd., 2020).

Parkın mekânsal zamanlarına ilişkin yapılan çalışmalar çok farklı değişkenler üzerinde odaklanmaktadır. Örneğin Doğu San Francisco Körfezi, Kaliforniya, ABD'nin bir bölümünde mikro iklimle ilgili uzaktan algılanan kentsel park özelliklerinin mekânsal ve zamansal değişkenliği incelenmiştir (Dronova vd., 2018). Buna benzer şekilde mevsimsel sıcaklık ya da soğukluğun mekânsal zaman kullanımı üzerine etkilerinden söz edilmektedir. Parklardaki mevsimsel ısı değişimleri mekâna özgü zaman kullanımı üzerinde etkiye sahip olabilmektedir ki bu davranış kalıpları da ritimlerin şekillendiricisi olarak ön plana çıkabilmektedir. Mekânsal zamana ilişkin üzerinde durulması gereken diğer bir konu olan kentsel ritimler zamanı somutlaştırır ve mekâna özgüdür. Nihayetinde zamansal olarak kentsel yerleri karakterize eden zaman duyularını ve yerin gündelik temsiline/tasvirinin bir parçası olan yer duyularını besler ve kentsel yerler içindeki ve hakkındaki duyguları etkiler (Matos, 2008). Yürüyüş özellikle kentsel mekândaki zamansal bir etkileşim biçimidir ve kendisi de ritmiktir, kentsel mekânlarda ortaya çıkan ritimlerin bileşiminin bir parçasıdır. Şehirde yürürken kişi gündelik mekânların yönsüz zamanını deneyimler; bu zaman “sarkacın salınımı gibi tekrarlanan, doğadaki gözlemlenebilir periyodikliklerin yanı sıra içsel biyolojik ritimlere göre ayarlanan” bir zamandır (Tuan, 1977: 129, akt. Matos, 2008).

Park mekânının kendisi ve ziyaret davranışının ortaya çıkardığı ritimler insansı ve insansı olmayan olayların ortaya çıkışı, tekrarı ve yoğunluğu ile ilişkilendirilmektedir. Mekânsal-zaman olayları şehirle ilgili pek çok olayı kapsadığı gibi (Yu vd., 2020),

parkta olup biten insansı olmayan hadiseler ve insansı hareketler ve davranışlarla ilişkilidir. Bu yönüyle ve ritim perspektifinden ele alındığında “mekânsal-zaman olayları karmaşık, dinamik ve bağlama bağlıdır” (Ravanbakhsh vd., 2017). Bir mekân olarak parkta mevsimsel düzeyde tezahür eden yaprak dökümü, çimlerin yeşermeye başlaması, ilkbahar ile birlikte kuşların mekânı mesken tutması, ağaç dalları ve yapraklarının çıkardığı sesler insansı olmayan hadiseler kapsamında değerlendirilirken, nostaljik bir hisle dökülen sararmış yaprakların hışırtısı arasında gezintiye çıkan park ziyaretçileri, ilkbahar ya da yazın ilk aylarının gelişinin verdiği coşkuyla parklara oyun hasretini gidermek üzere akın eden çocukların davranışları, ritimlere yön verebilmektedir. Bu ve benzer parkta yaşanan pek çok olay, ritim üretme kabiliyeti içerisinde değerlendirilerek göz ardı edilmeyen mekanizmalar olarak kabul edilmektedir.

2.4.5. Park etkinlikleri

Edensor ve Holloway (2008)’e göre ritimler kurumsal olarak düzenlenebilir (ulusal festivaller, dini olaylar, ticaret saatleri), yerel olarak organize edilebilir ya da senkronize kolektif alışkanlıklar (birlikte yemek yeme, oyun oynama, uyuma ve çalışma) şeklinde ortaya çıkabilir. Kurumsal, yerel ya da kolektif olarak ortaya çıkan her tür etkinlik bağlamsal bakımdan açık alan ya da parklar düzeyinde değerlendirilebilmektedir. Park ziyaretçilerinin rahatlama arayışı, doğayı deneyimleme, eğitsel ve kültürel faaliyetler ve çocuk etkinlikleriyle motive edilebileceği rapor edilmiştir. Park büyüklüğü, aktivite olanakları ve toplu taşıma erişilebilirliği park kullanım verimliliğini etkileyen temel faktörler arasında yer alır (Hu vd., 2023). Açık alan olarak parklardaki etkinliklerin yelpazesi geniştir. Koşu, müzik, mesire, panayır, konser veya festivaller belli başlı etkinliklerdendir. Parklar birbirinden farklı aktivite ve etkinliğe ev sahipliği yapabilecek esnek alanlar olup, bu yönüyle farklı ritimler için metaforik bir anlatımla tuval niteliğindedir. Farklı ilgi alanlarına, ilgi gruplarına ve demografik özelliklere hitap eden her tür etkinlik (yoga ve fitness dersleri, sanat enstalasyonları [mekân ile birlikte ve mekânı kullanarak yapılan bir sanat türü], müzik festivalleri, yiyecek pazarları vb.) ziyaretçileri mekânlara çekme potansiyeli taşır. Bu geniş yelpazedeki her bir etkinliklere ev sahipliği yaparak parklar, periyodik ritimlere katkıda bulunur. Bu etkinlikler farklı hedef kitle veya kalabalıkları kendine çeker ve parka kendine has veya eşsiz bir enerji katar. Parklarda gerçekleştirilen kültürel

etkinlikler ve sosyal davranışlar da parkın ritmini etkilemekte, organize grup etkinlikleri, özel toplulukların bir araya gelmesi, kültürel kutlamalar gibi sosyal etkileşimi besleyen olaylar da ritimanaliz bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulur.

Açık mekânlarda veya parklardaki etkinliklere katılım davranışı ile ritimler arasındaki ilişkileri ortaya koyan pek çok çalışma bulunmaktadır. Rekreatif faaliyetlere yönelik tercihlerin zamansal bağlam temelinde değiştiğini ele alan bir literatür çalışması, daha çok mevsimsel değişikliklerle ilgili konuların altını çizmektedir (Bertram vd., 2017). Adam (2013) “zamanın karşılıklı olarak birbirini kapsayan yapıları olarak tempo, zamanlama, süre, sekans ve ritmin farklı oluşumlarına” işaret eder. Bu bağlamda ritimanalizi, ritimleri sosyal zaman deneyiminin ve organizasyonunun önemli bir bileşenini sağlayan bir dizi zamansallığın (takvimsel, günlük ve aysel, yaşam döngüsü, somatik ve mekanik) modellenmesini araştırmada özellikle faydalıdır. Lefebvre (2004), Paris’teki dairesinin balkonundan bakarken, gezinen turistler ile trafik ışıklarının düzenli nabzına yenik düşen yayaların yoğun temposu arasındaki farkı fark eder ve böylece hem düzenli hem de düzensiz ritimler üreten hem bu sistemik sıralamaları hem de yerin özelliklerini kabul eder. Edensor (2010)’un yürüyüş ritimlerini konu aldığı çalışmasına, Henri Lefebvre’nin izinden giderek, yürümenin farklı ritimlerini ve onun farklı zamansallıklar ve mekânlarla kesişme yollarını araştırmıştır. Bu çalışma sonucunda Edensor (2010) yürüme yoluyla üretilen çoklu, tartışmalı ve bağlamsal ritimlere dikkat çekmiş, ritmin mekânın tanımlanabilir ancak dinamik bir özelliği olduğunu ve yürümenin nasıl mekânın (yeniden) üretildiği ritimlerin birleşiminin bir parçası olduğunu vurgulamıştır.

Yürüme deneyimi yoluyla yerlerin günlük ritimlerinin algılanması, bu yerlerde aşinalık, aidiyet ve kimlik duygularının artmasına ve bu şekilde şehirle, topluluklarla kişisel etkileşimin artmasına ve dolayısıyla şehirdeki bireysel refahın artmasına katkıda bulunur (Matos, 2008). Kentsel yerlerde çeşitli yürüyüş türlerinde orkestrasyonlar bulunur. Bunlar; daha retorik yürüme yollarının ve daha kavramsal/düşünsel yürüme yollarının aksine, amaçlı yürüme yollarıdır. Birinci tip, hızla koşan kalabalığa eşlik eden ve onunla rekabet halinde olan, sürekli ve hızlı tempolu olandır. “Acele etmek”, “alışveriş yapmak”, “yemek yemek”, “cep telefonunda konuşmak”, “işe yetişmek için parkı geçiş alanı olarak kullanmak” vb. şeklinde çözümlenir. İkinci tip ise, bedenin içsel (biyolojik ve psikolojik) ritimleriyle senkronize olan, değişen tempolara sahiptir, aynı

zamanda kentsel mekândaki dış tempolara ve zamansallıklara duyarlıdır, mekânları hareket ettiren ritimleri deneyimler ve onlarla birlikte sallanır. İkinci tip yürüyüş gezinmek, başıboş dolaşmak, turlamak şeklinde ortaya çıkmaktadır (Matos, 2008).

Mekân olarak parklardaki etkinliklerin ritimsel yansımaları değerlendirilirken açık alan veya doğa ile ilgili çalışmalardan feyz alınması/benchmark yapılması kabul edilebilir bir yaklaşım olacaktır. Örneğin, turist yaşamının doğada kalırken turist bedeninde birleşen çeşitli, çoklu ritimlerini (biyolojik, doğal, sosyal ve kültürel) araştırmak için Lefebvre'nin (2004) ritimanaliz yaklaşımında beden, bir araç olarak kullanılmıştır (Rantala ve Valtonen, 2014). Durkheim (1912), *Dini Yaşamın Temel Biçimleri* adlı eserinde, toplumsal yaşamın temelde ikili bir ritim temelinde işlediğini savunmuştur (akt., Brighenti ve Kärrholm, 2018). Bu ritimlerden biri nüfusun ritüeller yoluyla toplanması/kavuşması iken, diğeri ise dağılmalarının sırasıdır. Özellikle parklarda kültürel veya tarihsel bakımdan anlam ifade eden günlerde bu toplanma/kavuşma ve dağılmaların bir ritüel şeklinde ortaya çıktığını ifade etmek olasıdır. Lefebvre'ye göre ritüeller gündelik hayata nüfuz eder ve onu noktalandırır. Örneğin, Kragujevački anıt parkında her yıl 21 Ekim anma töreninden önceki aylarda olayların ritmi yoğunlaşmakta, 21 Ekim tarihindeki anma nedeniyle yoğunluk pik yaparak kavuşma ve dağılmalara sahne olmaktadır (Martinović, 2013). Aynı parktaki sergilerin değişmesi de farklı kalabalıkları çekmekte ve mevcut ritimleri bozarak aritimi ortaya çıkarmaktadır. Benzer şekilde cimnastik ve dans etkinliklerindeki ritimler, farklı özelliklere sahip etkinliklerden içerik olarak farklı olacaktır. Örneğin, pandemi sürecinde gerçekleştirilen çalışma kaykayın temelde uyumsuz olduğunu, sıradan ritimlere karşı yıkıcı bir ritim içinde var olduğunu ortaya koymuştur. Kentsel mekânda ortaya çıkan enerji patlamaları da bedensel eylemde çağrıştırmacı hale gelmiştir (Glenney ve O'Connor, 2023).

Ritimanalizin tüketim mekânları hakkındaki düşüncelere nasıl katkıda bulunduğu açısından, ritimlerin ve tüketicilerin şehirde olup bitenlere bağlı olarak farklılık gösterdiği açıktır (Massey, 2019). Tüketim salt mağaza, alışveriş merkezleri ya da tanınmış meydanlarda vuku bulmaz, aynı zamanda parkın da kendine has tüketim ritimleri bulunmaktadır. Özel günlerde kurulan stant veya panayır yerleri veya parktaki ziyaretçilere tahsis edilmiş daimî dükkânlar (örneğin, Eskişehir Sazova Parkı'ndaki satış yerleri gibi) ziyaretçileri için kullanım alanlarını temsil eder. Bu alanlarda meydana

gelen davranışlar, hareketler, sıralar/kuyruklar da ritim üretme bakımından anlamlı mekânlardır. Benzer şekilde parkın bankında oturup bir şey atıştırmak veya kahve içme davranışı da etkinliğe bağlı olarak veya olmayarak da gerçekleşebilmektedir. Özel etkinliklere özgü oluşturulan alışverişi teşvik edici mekân ve ortamların ritimler üzerindeki etkisinden söz edilmektedir. Örneğin, Manchester'daki Cathedral Gardens'ta gerçekleştirilen ritimanaliz çalışmasında bulgular günün saatine, haftaya veya yıla bağlı olarak önemli ölçüde farklılık göstermiştir; bu da kullanım kalıpları olsa da bunların nadiren tipik olduğunu göstermiştir. Mekânın hem olağan hem de olağanüstü kullanım sırasında uyum (eurhythmia) durumları tespit edilmiştir. Aritmi ve poliritmi sıradan kullanım sırasında belirgin olmasına karşın olağanüstü kullanım sırasında görülmediğinin altı çizilmiştir (Massey, 2019).

Parklardaki etkinlik bağlamında ele alınabilecek diğer bir konu köpek gibi varlıklarla gerçekleştirilen yürüyüşlerdir. Türler arası rutinlere yönelik ritmik analitik yaklaşım, bu rutinlerdeki kesintiler ve bu kesintilerin yarattığı duygular da dahil olmak üzere, insan/hayvan yakınlığının mekânsal-zamansal olarak anlaşılmasına katkıda bulunur. Parktaki bu yürüyüşler köpekler arası ve insanlar arası etkileşim kurmak için sosyal mekânlardır (Holmberg, 2019). Lefebvre (2004), ufuk açıcı 'ritimanaliz' ile yakınlık veya samimiyetin günlük yaşamda meydana gelen tekrarlarla gerçekleştiğini savunulmaktadır. Nitekim yakınlık çalışmaları için önem taşıyan, mekândaki bedenler ile sosyal mekân arasındaki ilişki, gündelik ritmik zamansal yapılarda belirgin hale gelmektedir (Edensor, 2010a). Parktaki köpekli yürüyüş etkinliği esnasında diğer köpeklerle ve onların sahipleriyle/insanlarıyla ve kedileriyle vb. tanışırken selamlaşma gerçekleşirken tempo bozulur. Bu gibi ortamlardaki durmaların ana nedeni, yerde kalan diğer kişilerin kokusudur ve koku alma çekiciliği, önemli ölçüde ileri geri çekilmeye neden olabilir. Burada köpeğin hareketi şiddetli aritmiye neden olabilmektedir.

Hareket ritimleri kentsel poliritmik toplulukların tamamlayıcı unsurlarıdır ve otobüs yolculuğu, yürüyüş ve bisiklete binme ile ilgili son çalışmalarda incelenmiştir (Edensor ve Larsen, 2018). Gerek rekreatif egzersiz ve ciddi boş zaman faaliyeti gerekse şehir ve park yaşamının vazgeçilmez, popüler etkinlerinden biri olan koşu etkinlikleri ritimanalizi çalışmalarına temel oluşturur. Gerek maraton gibi profesyonel düzeyde yapılan koşu çalışmaları (zaman, mekân ve enerjiyi temel alan) ve gerekse rekreatif düzeyde cadde, sokak veya parklarda gerçekleştirilen koşu aktivitelerine

yönelik ritimanaliz çalışmaları bulunmaktadır. Berlin Maratonu'na yönelik gerçekleştirilen ritimanalizi çalışmasında ilk olarak maratonun normatif anlamlarını, değerlerini ve pratiğini yeniden üretmek ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak için bürokratik, ticari ve başarı odaklı ritimlerin somutlaştırıldığı bir süreç olan, yerin yaygın çağdaş olaylaştırılmasına örnek teşkil eden izoritmî, zaman ve mekân üzerinde geçici ama katı bir sosyal düzen dayattığı belirtilmiştir (Edensor ve Larsen, 2018). İkinci olarak, koşucuların etkinlikten önceki aylarda gerçekleştirdiği kapsamlı antrenmanı karakterize etmek için Lefebvre'nin ritimanalizde kullandığı "ehlileştirme/terbiye" (dressage) kavramını üzerinde durulmuştur. Son olarak, maratonun tipik olarak yarışın farklı aşamalarında hem öritim hem de aritmi ile karakterize edildiği vurgulanmış olup, Lefebvre'nin bu iki zamansal duruma ilişkin tanımlaması genişletilip "ritim draması bir olay" olarak nitelendirilmiştir (Edensor ve Larsen, 2018).

2.4.6. Çalışanlar, parkın bakım ve onarımı

Edensor (2010)'a göre "günün ritmik yapılanması sadece bireysel değil, kolektiftir ve 'bizim' işleri halletme şeklimizin bir parçası haline gelen uygulamaların senkronizasyonuna dayanır". Ritimlerin kolektivizmin bir göstergesi olarak sadece ziyaretçilerin değil çalışanların, görevlilerin ve etraftaki yerlerde çalışıp parkı kullanan çalışanların da davranışlarının gözlenmesi veya incelenmesi gerekmektedir. Paris'teki dairesinin balkonundan görülen manzarayı yansıtan lirik bir anlatımda Lefebvre (2004), "gürültülerin, mırıltıların, ritimlerin çokluğu" ahenk içinde bir araya geldiğinden söz etmekte, bu bakış açısıyla okula giden çocukların döngüsel ritimleri, trafiğin değişen ritimleri, bistro müşterileri, çalışanların farklı ritim türleri tanımlanmıştır (Jones ve Warren, 2016). Bu bağlamda değerlendirildiğinde parkın bakım onarımından sorumlu kişilerin/çalışanların icra ettiği görevler bir ritmi ortaya koyarken, parka yakın yerlerde, çevreleyen alanlarda çalışanların parkı kullanımı tamamlayıcı diğer bir ritmi ortaya koyar. Örneğin, Cenova, Fiumara Parkı'nda gerçekleştirilen ritimanaliz çalışmasında; parkta, yakındaki alışveriş merkezindeki ustaların ritimleri veya parkta onarım işleri yapan insanların ritimleri gibi daha sıra dışı çalışma ritimleri de tespit edilmiştir.

Çalışma ritmi, sosyal olarak inşa edilmiş zamanın bir türüdür; örneğin, sürüklenme teorisi, faaliyetlerin çevrede doğal olarak oluşan ritimlere göre tespit edilebileceğini, tahmin edilebileceğini ve ayarlayabileceğini öne sürer. Doğru ritimleri

ayarlamak hem çalışılan sahayla hem de kuruluşun iç yetenekleriyle senkronizasyonuna bağlıdır. Sürüklenme, düzenli veya düzensiz sıklıklardaki döngüleri içerir ve bu frekanslar aktivite ritimleri yaratarak hızlanabilir, yavaşlayabilir veya sabit kalabilir. Böylece zaman, faaliyetler ve organizasyonun sınırları arasında tahsis edilebildiği gibi, aynı şekilde faaliyetler de zaman içinde programlanabilir, düzenlenebilir veya değiştirilebilir. Metronom (sabit bir ritim elde etmek için düzenleyici) gibi, zamanın ilerlemesi de bir şirketteki değişim için öngörülebilir bir ritim yaratır (Cheng ve Ren, 2021). Park veya farklı mekânlarda görev yapan bireylerin çalışma saatlerinin, mola zamanlarının, yemek saatlerinin düzenlenmesi metronomik bir etki yaratır ve bu anlamda ortaya çıkan ritim öngörülebilirdir. Örneğin, çalışan veya görevlilerle ilgili farklı bağlamlarda yapılan ritim çalışmalarının biri Porto Alegre Klinik Hastanesi'nin 145 çalışanı üzerinde sosyal ritim metriği kapsamında gerçekleştirilmiştir. Sosyal ritim metriğindeki düzenliliğe en fazla katkı sağlayan öğle yemeği ve öğleden sonra kestirme ile birlikte güçlü fizyolojik bileşenlere sahip bir grup aktiviteyi oluştururken; bu da sosyal davranışların düzenliliğine biyolojik ritimlerin dahil olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Schmitt vd., 2010). Çalışanlar üzerinde yapılan çalışmalarda ritimler değerlendirilirken görevin icra edilmesinin yanında mola, yemek, dinlenme ve sosyal etkileşim gibi konular üzerinde de odaklanılmaktadır. Örneğin, parkta çalışan görevliler bakımından değerlendirildiğinde görevin icra edildiği gün, saat, kullanılan teknik ekipmanlar, sonik unsurlar, dinlenme molaları ve yeme-içme araları dikkate alındığı gibi, bu unsurların park ziyaretçilerine olan yansımaları da hesaba katılmaktadır.

Talep Teorisine göre ziyaretçilerin planlanan davranışları mekâna bağlıdır; örneğin parti planlamakla ilgilenen ziyaretçiler açık alanları tercih etme eğiliminde olacaktır. Tam tersine özel aktivitelerin gerçekleştirilmesini sağlayan davranış mekanizmalarından birinin de kişinin vücudunu kapalı ve sessiz bir ortamda tutması, تنها alanlara yerleştirilen dinlenme tesislerini oldukça popüler hale getirmektedir. Herhangi bir yer için her mekânın, içinde meydana gelen davranışlara yakından ve sistematik olarak karşılık gelen belirli özelliklerinin olduğu fikrini ifade eden “davranışsal ortam” teriminden söz edilmektedir. Böylece alanın peyzaj özellikleri, aktivite seçimi ve yol özellikleri gibi ziyaretçilerin davranışlarını düzenlemektedir (Hu vd., 2023; Xiao-Ting ve Bi-Hu, 2012). Peyzaj özellikleri ziyaretçilerin davranışlarıyla

yakın bir ilişkiye sahiptir (Hu vd., 2023). Örneğin, şehir parkı tesisleri farklı cinsiyetler ve yaşlar için çeşitli şekillerde çalışır (Luhmann, 2017) ve bu da tercih edilen parkların büyüklük, renk, su kütlelerinin varlığı ve bitki örtüsünün çekiciliği açısından farklılıklara yol açar (Halkos vd., 2021). Bu gibi belirli peyzaj özellikleri ziyaretçilerin davranışları üzerinde etkiye sahiptir (Hu vd., 2023).

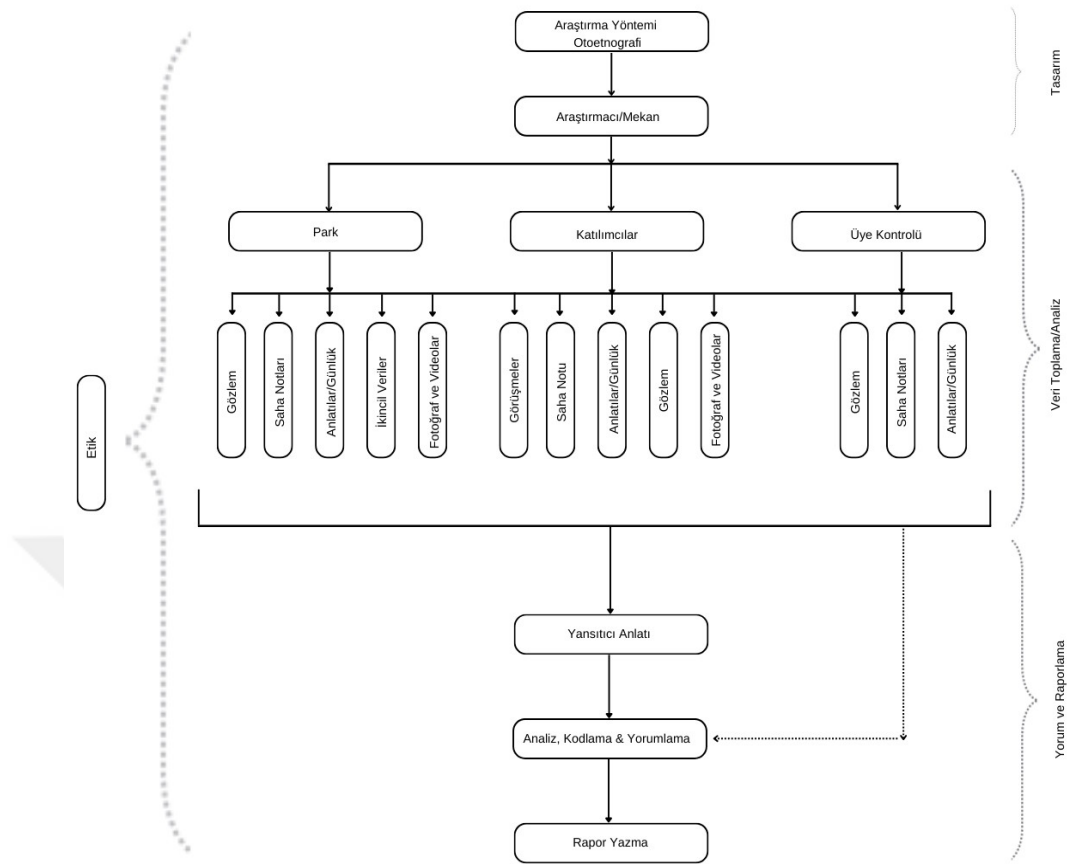
Kentsel yeşil alanlar, hava kalitesini ve estetiği iyileştirerek kentsel alanlardaki yaşam koşullarını daha iyi bir noktaya taşımak için gereklidir (Ullah vd., 2020). Parklar yaşayan ve yaşatılan mekânlar olarak tasvir edilebilir. Diğer bir ifadeyle parkların ziyaretçiler için çekim unsuru olmasının veya kalmasının olmazsa olmazlarından biri bakım ve onarımına ilişkin faaliyetlerdir. Parkı temiz, güvenli ve çekici tutmak için uygulanan rutin bir bakım-onarım programı, çevrenin doğal ritimlerini geliştirmek için park tasarımı ve bakımına sürdürülebilir uygulamaların entegre edilmesi bu kapsamda değerlendirilir. Bu faaliyetleri yerine getiren çalışanlar veya görevlilerin de kendine has ritimleri mevcut olup, bu ritimler ziyaretçilerin davranışlarını etkileyici bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda bakım ve onarım süreci neticesinde ortaya çıkan ürün yani peyzajın güzelliği ve çekiciliği park ziyaretçilerinin duygusal ritimlerini etkileyebilmektedir. Bu yönü ile değerlendirildiğinde çalışan, emekçi ritminin kendisi ve ortaya koyduğu sonuçların ritimlere etkisinin değerlendirilmesi ve doğru yorumlanması esastır.

3. YÖNTEM

Otoetnografi yönteminin parklardaki kullanımını ortaya koyan şema Şekil 2. de gösterilmiş olup, şemadaki her bir aşama ya da adım ayrı başlıklar altında detaylı olarak verilmiştir.

3.1. Araştırma Yöntemi Olarak Otoetnografi

“Otoetnografi” kavramı ilk olarak 1970’lerde resmi olarak ortaya çıkmış olup (Adams vd., 2017), Heider (1975), kültürü açıklayan kültürel üyelerin uygulamalarını tanımlamak için “oto-etnografi”yi kullanmıştır. Hayano (1979, s. 99), “kendi insanların etnografilerini yürüten ve yazan” araştırmacıları tanımlamak için “oto-etnografi”ye atıfta bulunmuştur (akt. Adams vd., 2017). 1980’li yıllarda ise postmodern bir dönüş gerçekleşmiş olup, yazarlar/araştırmacılar, izleyiciler/okuyucular ve metin, konu ve bağlam arasında yeni ilişkiler getirmiştir. Otoetnografi, özellikle Kuzey Amerika nitel yöntem hareketi içinde gelişen eleştirel ve düşünümsel bir araştırma yöntemidir (Noy, 2008). Bu görüşü destekler bir biçimde Anderson (2006), otoetnografinin Amerikan sosyoloji araştırmalarında baştan beri geniş çapta kabul görmüş bir araştırma yaklaşımı olduğunu ifade etmiştir. Bu değişim, sosyal bilim söyleminde egemen olan evrensel “gerçekler”e ve usta anlatılara meydan okuyan eleştirel epistemolojik ve metodolojik yaklaşımları getirmiştir (Oswald vd., 2022). Nihayetinde araştırmacının araştırma sürecinin bir parçası olduğu, etik kaygıları olan, hesap verebilir nitel yaklaşımların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Sonuçta, otoetnografi gibi araştırmacının olayın içinde daha fazla dahil olarak farklı veri toplama yöntemlerini bir araya getiren yaklaşımları ön plana çıkarmıştır.

Şekil 3.1. Ritimanalizi kapsamında uygulanacak otoetnografi araştırma süreci (Fiock, 2022, s. 35’den uyarlanmıştır)

Otoetnografi, sosyal bilim araştırmalarında kişisel (oto) ve kültürel (etno) deneyimlerin sistematik olarak tanımlandığı ve analiz edildiği (grafik) bir araştırma ve yazma yaklaşımıdır (Ellis vd., 2011; Oswald vd., 2022). Otoetnografi, en basit tanımıyla, kendi kendini inceleme veya kendi kendine çalışma yöntemi olup (Yazan, 2019); Reed-Danahay (1997), otoetnografiyi “benliği sosyal bir bağlama yerleştiren bir kendi kendini anlatı biçimi” olarak tanımlamıştır (akt. Pentón Herrera vd., 2022). Etnografide, araştırmacı aynı zamanda belirli bir sosyal bağlam çalışmasının konusudur (Krysa ve Kivijärvi, 2022). Otoetnografide ise araştırmacı veya yazar, yaşam ve sanat, deneyim ve teori, çağrışım ve açıklama arasında karmaşık bağlantılar ören hikâye anlatıcıları haline gelir (Pentón Herrera vd., 2022). Daha açık bir ifadeyle otoetnografi, belirli bir konunun daha derin, kişisel bir bakış açısına izin veren kişisel yansımalar ve deneyimler yoluyla sosyo-kültürel fenomenleri tanımlamanın bir biçimidir (Ellis, 2004; Krysa ve Kivijärvi, 2022). Chang (2013) otoetnografiyi kişisel ve sosyal bir süreç olarak tanımlamıştır. Chang (2013)’e göre “kişiseldir çünkü araştırmacıların kişisel

deneyimleri otoetnografinin temelidir. Aynı zamanda oldukça sosyal bir süreçtir, çünkü otoetnograflar, sosyo-kültürel bağlamları içinde diğer insanlarla nasıl etkileşime girdiklerini ve sosyal güçlerin kendi deneyimlerini nasıl etkilediğini dikkatle inceler”. Biraz daha geniş bir anlatımla otoetnografi, “araştırmacıyı araştırma sürecinde aktif bir katılımcı olarak merkeze alan ve yazarın yaşanmış deneyimlerinin daha geniş bir sosyo-kültürel bağlamda nasıl var olduğunu inceleyen bir araştırma yöntemidir” (Graves, 2022, s. 269). Yukarıda görüldüğü gibi akademisyenler otoetnografiyi çeşitli şekillerde tanımlarken, sosyolog Norman K. Denzin (2014) bu yöntemi “otoetnografiler... gelenekselleştirilmiş, yaşam deneyimlerinin anlatısal ifadeleridir” şeklinde ifade etmiştir. Bu yöntemde yazar-etnografin ‘gerçek’ yaşanmış deneyimlerini tasvir etmek için geleneksel hikâye anlatımı araçlarını kullanan anlatılar veya hikayeler vardır (Denzin, 2014). Denzin (2014)’e göre otoetnografi, yazar-etnografi etnografik metnin merkezine yerleştiren ve onların deneyimlerinin “hafızası, tarihi, performansı ve anlamı” ile meşgul olan öz-düşünümsel bir yazı türüdür. Bu yöntem aynı zamanda görünmez duygu yapılarını aydınlatan, sosyal olanı araştırmak için kişisel olanı kullanan yaklaşımdır (Avalos, 2022).

Nitel araştırma yöntemleri ve otoetnografide ortak olan unsurlar hakkında pek çok şey söylenebilse de dünyaya yorumlayıcı, natüralist bir yaklaşım en temel iki özellik olarak karakterize edilir. Bu, nitel araştırmacıların olayları doğal ortamlarında inceleyerek, fenomeni insanların getirdiği anlamlar açısından anlamlandırmaya veya yorumlamaya çalıştıkları anlamına gelir (Noy, 2007). Bireylerin hayatındaki rutin ve sorunlu anları ve anlamları betimlemek yöntemin diğer bir karakteristiğidir (Denzin ve Lincoln, 2000). Otoetnografik çalışma, sıradan, geleneksel sosyolojik araştırmalarda görünmeyen ya da sahne arkasında rol oynayan boyutları tanımlamayı amaçlar. Kişisel, yaşanmış deneyime ek olarak, otoetnografik araştırma, gündelik yaşamın baskıcı yapılarına karşı farklı bir yaklaşımla sesi, duyguları, süreçleri (sonuçlar veya ürünlerden ziyade) vb. araştırır (Denzin, 1999). Otoetnografik araştırma, araştırmacılar ile onların araştırma alanları ve bilgi verenler arasındaki ilişkiye dair bir araştırma türü olup, çeşitli akademik disiplinlerin altında yatan varsayımlara ve aynı zamanda akademide disiplinler sosyalleşme sürecine yenilikçi bakış açıları sağlar. Otoetnografi, bilim adamının kendisini merkeze alan bir yöntem olarak, kaçınılmaz şekilde duygusal olarak zahmetli bir araştırma türüdür (Behar, 1996, akt. Noy, 2007).

Custer (2014) tez konusuyla bağlantılı olarak zaman ve mekâna ilişkin otoetnografi kullanımı üzerinde durmuştur. Otoetnografi sürecinin çoğu, zaman ve mekân fikri etrafında döner. Yöntem sayesinde, bireyin geçmişe ilişkin algısını kökten değiştirebileceğini, bugününü bilgilendirilebileceği ifade etmektedir. Mekân ise, bireyin kimliğini inşa etmek için kullandığı tüm unsurları içerir. Bu unsurlar bedensel nesneler (örn., bir ev, park vb.) veya bedensel olmayan tezahürler (örn. inançlar, fikirler, vb.) olabilmektedir. Bu iki zaman ve mekâna bakış açısı, yaşam hakkındaki görüşleri temelden değiştirebilir. Bireylerin katıldığı veya tanık olduğu deneyimlerin çoğu, psikolojik ve duygusal sağlık üzerindeki etkileri bakımından genellikle olumlu olmasına karşın; bununla birlikte, olumsuz veya travmatik ve hatta hatırlaması istenmeyen bir deneyim de olabilmektedir (Custer, 2014). Boylorn (2014) otoetnografi için bir çerçeve çizerken boş/serbest zamanı tasvir etmeye yakın bir değerlendirme yapmıştır. Otoetnografi, hayatın ayrıntılarına ve gündelik yaşama dikkat etmeyi, kendini ve süreci anlamlandırmak, konuşulmayan konuları ve dünyayı anlamlandırmak için yazmayı ortaya koymaktadır (Boylorn, 2014).

Rekreasyonel park ziyareti bakımından değerlendirildiğinde deneyimin, istisnalar olsa da çoğunlukla olumlu olduğunu söylemek olasıdır. Farklı bir zaman veya mekân hakkında yazarken, özellikle bireylerin hatıraları, belleklerinde zaman ve mekânın edindiği yer önem taşıyacaktır. Bunu anlamanın veya ortaya koymanın en iyi yollarından biri araştırmacının uygulayacağı yöntem olan otoetnografi yöntemi olabilecektir. Otoetnografi, hikâyelerin somutlaştırılması yoluyla empatiyi mümkün kılar. Bireyler ve benlik arasındaki “hareketlerin mekân-zaman boyutları”, dönüşümü ve iyileşmeyi teşvik eden empatik davranışlar oluşturur (Custer, 2014).

Bu araştırma yöntemi diğer nitel araştırma yöntemleri ile kıyaslandığında üç yönden farklılık gösterir: Nitel, öz odaklı ve bağlam-bilinçlidir (Ngunjiri, Hernandez ve Chang, 2010). Birincisi, otoetnografinin nitel bir araştırma yöntemi oluşu (Denzin, 2011; Ellis, 2004; Ellis ve Bochner, 2000) neredeyse mutlak olarak kabul edilmiş olup, bu araştırma yöntemi, benlik ve benliği içeren sosyal fenomenler hakkında veri toplama, analiz etme ve yorumlamaya sistematik bir yaklaşım getirir. Benliğin sosyo-kültürel anlayışına yönelik sistematik ve amaçlı yaklaşım, otoetnografiyi, anı ve otobiyografi gibi diğer öz-anlatı yazılarından ayırır. İkincisi, otoetnografi araştırmacı/katılımcı odaklı olup, araştırmacı, “özne” (araştırmayı yapan araştırmacı) ve “nesne” (araştırılan

katılımcı) olarak araştırmanın merkezinde yer alır. Araştırmacının dış dünyayı anlaması için bir pencere açan otoetnografik veriler, araştırmacı-katılımcı ilişkisi arasındaki net olmamasından kaynaklanan eleştirilere karşın, hassas konulara erişim ve en içteki düşünceleri anlama bakımından, bu araştırma yöntemini bireysel ve toplumsal yaşam için güçlü ve benzersiz bir araç haline getirir. Üçüncü ve sonuncusu ise, otoetnografinin bağlam-bilinçli olmasını temsil eder (Ngunjiri, Hernandez ve Chang, 2010) ve konu, mekân veya olguyu bağlamı içerisinde analiz edip değerlendirir.

Otoetnografi bir araştırma yöntemi olarak dönüştürücü olarak karakterize edilmekte, dönüşüme yol açabilecek öz-farkındalığı ve kendini keşfetmeyi teşvik etme fikrini kapsar. Otoetnografik araştırmacının, en derin duygularını açığa çıkarmak konusunda rahat olması gerektiği, çalışmanın başarısına olumlu katkı sağlar (Custer, 2014). Otoetnografi, yazarın, yazmak ve dünyayla paylaşmak için bu durumlara yeniden girme özgürlüğüne izin verdiğini varsayar. Yöntemdeki araştırmacı, otoetnografi yapmak ve yazmak için otobiyografi ve etnografi ilkelerini kullanır. Dolayısıyla bir yöntem olarak otoetnografi hem bir süreç hem de bir üründür. (Ellis vd., 2011, s. 273). Otoetnograflar, kişisel deneyime odaklanıldığında daha geleneksel araştırma yöntemleriyle yakalanamayan günlük deneyim anlarını da tanımlayabilmektedir. Otoetnografik saha çalışması yapmak, araştırmacı ve okuyucuların gördüğü, duyduğu, düşündüğü ve hissettiği şeylerin “alan”ın bir parçası olmasına izin verir (Adams vd., 2017). Bu alan akla gelebilecek her türlü mekân olabilmektedir. Rekreasyon alanları için de düşünülmesi gerekmektedir. Bu nedenle otoetnografik yöntem rekreasyon ya da boş/serbest zaman çalışmalarında uygulama bakımından büyük bir potansiyel taşımaktadır.

Muncey (2005), otoetnografinin “nasıl yapılacağı” konusunda somut önerilerde bulunmuştur. Anlık görüntülerin, yapay nesnelerin/belgelerin, metaforun, psikolojik ve gerçek yolculukların “yaşamın daha eksiksiz bir görünümünü tasvir eden duygular, deneyimler, hisler ve davranışlar” üzerinde yansıtılmasını ve iletilmesini sağlamak için teknikler olarak kullanılmasını önermiştir (Wall, 2006).

Otoetnografi, araştırmacıların uyduğu, direndiği ve alternatif yollara başvurduğu çeşitli araştırma alanlarının normatif, verili kabul edilen aksiyomlarını aydınlatarak akademik kurumsal ilişkileri ortaya çıkarma ve yeniden düzenleme kapasitesine sahiptir (Noy, 2003; Noy, 2008). Denzin ve Lincoln (2000)’e göre bu araştırma yönteminin

güçlü ve zayıf yönlerinin olmasına karşın taşıdığı sonuçları ve çeşitli araştırma alanları üzerindeki etkisi bakımından, çeşitli nitel araştırma metodolojileriyle doğal ilişkisini kabul etmeyi gerektirir.

Otoetnografi, tutkusuzluğun ve nesnel seslerin ötesine geçmek için kişisel deneyimi kullanan metodolojik bir araştırma yaklaşımı olarak kabul görmektedir. Otoetnografi yoluyla üretilen “içeriden öğrenenlerin” bakış açısının, belirli bir olgunun daha eksiksiz ve daha da önemlisi daha dengeli bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunduğu iddia edilmektedir (Ellis ve Bochner, 2000; Anderson, 2006; Kodama vd., 2013, s. 78-79).

Otoetnografi, temelde araştırmacının hikayeleştirmesine/anlatısına dayanmaktadır. Bochner’e (2000) göre, anlatı çalışması beş kriteri karşılamalıdır. Bunlar: “(1) rutinleri, duyguları ve somutlaşmış deneyimi yakalayan yol, somut ayrıntı; (2) hikayelerin geçmişi ve bugünü doğrusal olmayan bir bellek çalışması süreci içinde ördüğü yapısal olarak karmaşık anlatılar; (3) yaşamın karmaşıklığı, ikircikliliği ve çelişkili doğası yoluyla yazarın duygusal güvenilirliğinin, kırılabilirliğinin ve dürüstlüğüünün niteliği; (4) yazarın öyküdekiler ve kendisi için ilgi gösterdiği bir etik, öz-bilinç standardı; ve (5) sadece öznel hayata atıfta bulunarak değil, okuyucuya nasıl hissettiğini ve ne anlama geldiğini gösteren bir şekilde tasvir ederek okuyucuyu harekete geçiren bir hikaye” (Kodama vd., 2013) olarak ifade edilmiştir.

Bir hikâye anlatımının simya biçimi olan otoetnografi, araştırmacının psikolojik, duygusal ve ruhsal bakış açılarını yeniden şekillendiren, ilgili anlatının yansımaları ve entegrasyonunu gerektiren dönüştürücü bir nitel araştırma sürecidir (Custer, 2022). Otoetnografi yöntemi, bireysel hikayeleri ve olayları çeşitli merceklerden ve buna bağlı olarak toplum ve kültür üzerindeki etkilerini temel düzeyde analiz eder (Custer, 2014). Bu yöntem mevcut olaylara bakmanın yeni yollarını ortaya çıkarmak, gelecek hakkında iç görü kazanmak ve yeniden hikayeleştirmek için belleğe ulaşma sürecidir. Özünde, otoetnografik icracı için zaman ve mekânın artık bir anlam taşımadığı bir zaman yolculuğu biçimidir (Custer, 2014).

Otoetnografik yöntemle ilgili olarak, Doloriert ve Sambrook (2011) üç epistemolojik yaklaşım üzerinde durmaktadır. Bunların ilki olan çağdaş otoetnografik araştırmalarda baskın paradigma olan (Anderson, 2006, s. 387) anımsatıcı ya da

çağrıştırıcı yaklaşım, duygusal olarak yüklü olup, konunun yürekte anlatılarını ifade eder. Bu yaklaşımda okuyucu, yazarların duygularını hissetmeye ve dünyayı onların bakış açısından görmeye davet edilir. Okuyucuyu diğer insanların duygularını hissetmeye yönlendirmeyi amaçlayan bir duygu epistemolojisine başvurur (Denzin, 1997). Anderson (2006) tarafından önerilen ikinci yaklaşım olan analitik yaklaşım; nesnel, gözlemlenebilir fenomenleri yakalamak için belirli analitik kuralların takip edilmesini gerektirir, çünkü çağrıştırıcı otoetnografinin sınırlamaları, araştırmacının öznel yorumudur. Analitik otoetnografinin amacı, “kişisel deneyimi basitçe belgelemek”, “içeriden birinin bakış açısını” sağlamak veya okuyucuda duygusal yankı uyandırmak değildir. Daha ziyade, analitik sosyal bilimin tanımlayıcı özelliği, verilerin kendileri tarafından sağlananlardan daha geniş bir dizi sosyal fenomen hakkında fikir edinmek için ampirik verileri kullanmaktır” (Anderson, 2006). Üçüncü yaklaşım, toplumdaki bazı güç konularını ele alan siyasi bir gündeme sahip otoetnografidir. Yukarıda özetlenen bu yaklaşımlar birbirinden yalıtılmış veya özel değildir, bu nedenle çeşitli araştırmacılar otoetnografilerinde bu yaklaşımların bir karışımını uygulayabilmektedir (Krysa ve Kivijärvi, 2022). Doktora çalışması kapsamında uygulanan otoetnografi yönteminin bu yaklaşımlardan ikisinin karmasını oluşturduğunu ifade etmek olasıdır. Şöyle ki, anımsatıcı yaklaşımda otoetnografin anlatılarından okuyucunun fenomeni duygusal olarak anlaması sağlanmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken de ikinci yaklaşım olan analitik yaklaşımla hareket edilmiş olup; nesnel, gözlemlenebilir fenomenleri yakalamak için belirli analitik kurallar takip edilmiştir. Otoetnografi yönteminin seçilmesi çalışma alanı ile ilgili boşlukları doldurmalı ve katkı sağlama potansiyeli sunmalıdır. Çeşitli konularda gerçekleştirilen araştırmalarda altı çizilen dört katkı üzerinde durulmuştur (Krysa ve Kivijärvi, 2022). İlk olarak, bir otoetnografi, sosyal ya da kültürel bir fenomeni yorumlamalıdır. İkinci olarak, otoetnografi, belirli bir konudaki mevcut araştırmalara katkıda bulunmalıdır. Bu tez çalışması, deneyimlediğimiz zaman ve mekân davranışlarını vurgulayarak ritimanalizi üzerine mevcut araştırmalara katkıda bulunmaktadır; böylece ziyaretçilerin hem davranışlarının gözlemlenmesi, araştırmacının anlatıları hem de gerçekleştirilen görüşmeler sonucu ortaya çıkan bulgular sonucunda ritimanalizinin ana hatlarını ortaya çıkarmaktadır. Üçüncüsü, araştırmacı veya otoetnograf olaya hem içerden hem de dışardan bakabilmeli ve dördüncüsü, bir otoetnografi, incelenen belirli bir fenomen hakkında yazma sürecinde okuyucularla/hedef kitle ile bir diyalog oluşturmalıdır. Bu

tez çalışmasında, bir otobiyografin penceresinden rekreasyon sahası olarak kamuya açık bir rekreasyon parkını ziyaret eden kişilerin zaman ve mekân kullanımını betimlemeyi, ortaya çıkan ritimleri tasvir etmeyi amaçlamaktadır. Bu tez çalışmasında seçilen yöntemin, yukarıda bir otoetnografi yönteminin seçilmesinde sıralanan dört yarar ya da katkıyı sağlama potansiyeli taşıdığını ifade etmek olasıdır.

Otoetnografi yöntemi pek çok farklı konuda yaygın olarak kullanılmıştır. Sosyolojiden yaşam öyküsü, edebiyat çalışmaları, antropoloji, kültürel çalışmalar, anlatı psikolojisi, dilbilim ve iletişim çalışmaları ve ilgili çalışmalarda biyografik ve otobiyografik yaklaşımlardan yararlanılarak kimlik, bellek ve kişisel anlatı arasındaki ilişkiler araştırılmaktadır (Trapp-Fallon, 2007). Dahası otoetnografi kullanımı ve yazımı, profesyonel uygulamalarda kullanılanlar da dahil olmak üzere; antropoloji, hemşirelik, sağlık, spor, psikolojik iyi oluş (wellbeing) ve uğraş (occupational) terapisi gibi bir dizi disiplinde (Denshire, 2014) giderek daha yaygın hale gelmiştir. Yöntemin kullanıldığı ya da uygulandığı alan çalışmalarından biri de bu tezin de ilgili olduğu alan olarak boş/serbest zaman ya da rekreasyon olup, bu kullanım ritimanalizine kadar (ör., Walker vd., 2022, Akponah, 2018) uzanmaktadır. Sosyal bilimlerde, özelde boş/serbest zaman veya rekreasyon, ritimanalizi araştırmalarında otoetnografik araştırmanın gerekliliğinin altını çizmek için bir gezginin kullandığı şu cümle yeterli olabilecektir: ‘Hindistan gösterdiğim resimlerden çok daha sıcak ve nemliydi’ (Noy, 2008). Bu cümleyi, olguyu ya da durumu anlamak için bireyin ya da deneyimleyen kişinin gözünden olaya bakmak gerekli olabilmektedir. Tez çalışmasındaki çıkış noktalarından biri hem parkı deneyimleyen kişilerin gözünden, hissettiklerinden durumu tanımlamak hem de farklı veri toplama tekniği ile zengin veri elde etmektir. Zira ritimanalizinin özgün doğası her tür veri toplamaya olanak tanımaktadır. Ritimanalizi yapmak için mutlak bir araştırma yöntemi bulunmamaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi “bitmemiş kitap” olarak tanımlanmasının bir nedeni de yöntem konusunda yeniliklere açık olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ayrıca tez kapsamındaki otoetnografi çalışması, Ellis ve Bochner (2000)’in önerdiği gibi, öznel deneyimlerin ve somut ziyaretçi davranışları arasında, sosyal fenomenlere katılım ve gözlemlenenin duygusal durumu, kişisel ve ziyaretçi topluluk davranışları arasında bir ileri ve geri gitmesine olanak vermektedir (Krysa ve Kivijärvi, 2022).

Otoetnografi yöntemi ritimanalizi çalışmalarında veya benzer saha çalışmalarında kullanılmıştır. Örneğin, ABD-Meksika sınırının akışkanlığını, belirsizliğini ve sosyal karmaşıklığını tanımlamak ve analiz etmek için etkili bir yöntem olarak tanımlanmıştır (Avalos, 2022). Avalos (2022)'a göre, otoetnografi yalnızca neyin kanıt ve nitel araştırma olarak sayıldığını yeniden düşünmeye zorlamakla kalmaz, çoğu kez daha katı ve doğrusal biçimlerde seyreltilen karmaşıklığı ve belirsizliği anlaşılır kılmayı sağlar ve bu anlamda 'uygun' akademik yazı olarak kabul edilir. Bu benzer çalışmaların yanında ritimanalizinde otoetnografinin kullanıldığı çalışma konuları incelenmiştir.

Yönteme ilişkin eleştiriler olmasına karşın, otoetnografi, özellikle bedensel temelli deneyimler olmak üzere, spor ve fiziksel kültürle uğraşmanın yaşanmış deneyimini canlandırmanın ve uyandırmanın yeni, yenilikçi yollarını keşfetme konusunda oldukça yenilikçi bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Sporda etnografik araştırma, heyecan verici, zorlu, yenilikçi bir varyasyonunu temsil eder. Etnografik araştırma yöntemleri, analiz ve iç görü, araştırmacının kendi kişisel, yaşanmış bir kültür deneyimini tasvir etmek için kullanılır (Allen-Collinson, 2012).

Rekreasyon ve boş/serbest zaman alanında da otoetnografik çalışmaların uygulandığı görülmektedir. Örneğin, "Vancouver 2010 gönüllü deneyimi" ile ilgili çalışmada (Kodama vd., 2013) otoetnografi yöntemi kullanılmıştır. Benzer şekilde otoetnografik metodoloji kullanılarak hayvanların, boş/serbest zamanın, yerin ve kimliğin çeşitli kesişimleri araştırmacının yaşam deneyimi bakımından değerlendirilmiştir (Markwell, 2019).

Bu yöntemi uygulayan otoetnografılar, olayları, durumları -doktora tezi çalışmasında ise ritimleri- anlamlandırmak için yansıtıcılık sürecine girer (Lauricella, 2018). Bu süreç, tez yazarının ve/veya danışmanının deneyimler, olaylar arasındaki bağlantıları açıklığa kavuşturmasına ve böylece ritimleri anlamada kişisel deneyimlerin gücünü ve geçerliliğini kabul etmesine olanak tanır. Otoetnografi yönteminde kişisel anlatılar ve betimleyici hikâye anlatımı hem bilgi aktarmanın hem de okuyucuyla sohbet etmenin bir yolu olarak kullanılmaktadır (Bochner ve Ellis, 2016).

Antropolojik ve fenomenolojik geleneklerden yola çıkarak olay, olgu veya ritmi yaşayarak araştırmaya karar veren yaklaşımlarda olduğu gibi, ritmin gerçekleştiği yerde (Ingold 2013; Foley 2002), park mekânlarını deneyimlemeye ve ritimleri araştırmacıya

görüldüğü gibi anlamaya duyarlı olmaya çalışılmıştır. Özellikle oto-etnografik yöntem yaklaşımı, parkta yaşanmış deneyimleri veya ritimleri empatik ve sezgisel olarak kavramak çalışma amacına uygun görünmektedir.

Tez konusuyla ilgili araştırma çalışmasında, parkta ortaya çıkan ritimleri, deneyim ve duyguları keşfetmek için otoetnografik bir yaklaşım kullanılmıştır. Bu araştırma yönteminin seçilmesinin nedeni ritimanalizinin hem fenomen olarak hem de araştırma yöntemi olarak özgün doğasından ve farklı araştırma yöntemlerine açık olma ruhundan kaynaklanmaktadır. Pek çok farklı yöntem (ritimanalizinde kullanılan klasik gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme) tez konusunun yöntemi bakımından değerlendirilmiş olup, otoetnografi yöntemi hem kullanılan farklı veri toplama yöntemini (gözlem, görüşme, günlük, anlatı gibi) içinde barındırdığı için hem de araştırmacıya biçtiği rol bakımından en uygun olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada kullanılan saha çalışması, 11 aylık periyodu kapsayan bir dönemde, İngiltere'nin Manchester şehrindeki Ordsall Park ve St. John's Gardens parkında gerçekleştirilerek, tezin yazarı tarafından cep telefonu kamerası, günlük, saha notları, ikincil elden veriler ve görüşmeler kullanılarak yürütülen çok alanlı bir oto-etnografik çalışma aracılığıyla geliştirilmiştir. Veri toplama materyalleri otoetnografide olması gereken gözlem materyalleri, yazılı notlar, vignetteler (örnek olay hikayeleri, tasvir edilen senaryolar, hikayelere verilen yanıtlar, kısa hikayeler; Yaraş, 2019; Turhan vd., 2014), fotoğraflar ve katılımcı gözlemlerine dayalı videolardan oluşmaktadır. Veri toplama, otoetnografin cep telefonu kamerası ve ses kayıt ve Wikiloc uygulaması, not defteri, günlük ve gözlem ile gerçekleştirilmiştir. Otoetnografide cep telefonu kamerası gözlemi destekler ve araştırmacıyı sahada hareket ederken not almaktan kurtarır (Kosonen vd., 2017). Bu tez çalışmasında, saha çalışmasının yapıldığı parkta, cazibe noktaları ve yürüyüş alanları bakımından gerçekleştirilecek bağımsız gözlem, ziyaretçilerle birlikte yapılan günlük yürüyüşten ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden oluşmaktadır. Tıpkı Kosonen vd. (2017)'nin de ifade ettiği gibi özellikle oto-etnografik araştırma, yaşanmış deneyimlerin empatik ve sezgisel olarak kavranmaya çalışılması amacına uygun görünmektedir.

3.2. Araştırmacı/ Otoetnograf ve Mekân

3.2.1. Araştırmacı/otoetnograf

Otoetnografik çalışmaların tümünde araştırmacıya özel önem atfedilir. Araştırma sürecinin başarısı araştırmacının yöntemi bilmesi ve uygulama yeteneğine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Araştırmacının konu ilgilenimi saha uygulamasındaki başarıyı belirleyebilmektedir. Örneğin, “Vancouver 2010 gönüllü deneyimi” (Kodama vd., 2013) ile ilgili otoetnografik çalışmada ilgilenim düzeyi fazla olan yüksek lisans öğrencisinin tecrübelerinden yararlanılmıştır.

Araştırmacılar otoetnografi yöntemini uyguladıklarında, bir kültürün parçası olmaktan ve/veya belirli bir kültürel kimliğe sahip olmaktan kaynaklanan veya bu sayede mümkün kılınan aydınlanmalar hakkında geriye dönük ve seçici olarak bulguları yazar. Ellis ve arkadaşları (2011), otoetnografların, deneyimi analiz etmek için yalnızca metodolojik araçları ve araştırma literatürünü kullanmamasını, aynı zamanda başkalarının benzer tezahürleri deneyimleyebileceği yolları da düşünmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca deneyimin farklı yönlerini göstermek için kişisel deneyimleri kullanması ve bunu yaparken, bir olgunun özelliklerini içeridekiler ve dışarıdakiler için tanıdık hale getirmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bunu başarmak için kişisel deneyimi mevcut araştırmalarla karşılaştırmayı ve karşı argüman sunmasını, olay ya da olguyu deneyimleyenlerle görüşmeyi ve/veya ilgili eserleri incelemeyi gerektirebilir. Bu tez kapsamında araştırmacı, park ziyaretçi kültürünün ortaya çıkardığı ritimleri en iyi şekilde ortaya koymak için olayın bir parçası olarak hareket etmektedir. Diğer bir ifadeyle doğru teşhis, analiz ve yorum için araştırılan olay ya da bağlamın içine girmesi, otoetnografinin bir gereği olarak, kaçınılmaz bir gerçeklik olarak durmaktadır. Bunu destekler bir şekilde Edensor ve Holloway (2008), ritimanalistinin -bu çalışmada otoetnografin- kendi bedeninden başlayarak her şeyin göreceli hareketinin ve zamanlamasının farkına varması gerektiğine işaret eder.

Rekreasyon parklarındaki zamansal, mekânsal ve ritim deneyimlerini anlamak için bağlamlar hakkında bazı iç görüler sağlamak önemlidir. Otoetnografi çalışması, tez öğrencisi tarafından parkta yürütülen saha çalışmasına dayanmaktadır. Araştırmayı yürüten araştırmacı açık havada, parklarda, yürüyüş mekânlarında, bisiklet parkurlarında zaman geçirme deneyimine sahiptir ve farklı açık hava yerlerinde ve koşullarında yürüyüş ve eğitime aşinadır. Kosonen ve arkadaşları (2017) çevresel

koşulların önceden anlaşılmasının, belirli şeyleri gözlemlemesini ve dinleyerek, koklayarak, bakarak ve dokunarak doğayla birlikte yaşamasını sağladığını ifade etmektedir. Otoetnografiyi geliştirmek için yaklaşık 11 aya yakın bir süredir doktora öğrencisi olarak yapılan gözlemler, tutulan günlükler, vignetteler, fotoğraflardan, videolardan ve nihayetinde yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden yararlanılmıştır. Bu otoetnografinin yazımı gerçekleştirilirken deneyimleri daha fazla ortaya çıkarmak için hem olayın içinde hem dışında kalma yaklaşımı kullanılmıştır. Şair Murathan Mungan'ın şiirinde ifade ettiği “*Ya dışındasındır çemberin ya da içinde yer alacaksın, kendin içindeyken, kafan dışındaysa*” şiirindeki dizelerin derin anlamının çizdiği gibi veya aykırı olarak oto etnografide araştırmacı olayın hem içindedir hem de bir gözlemci olarak dışındadır. Otoetnografi, araştırmacıyı içeridekilerin bakış açısına göre konumlandırırsa ve etnografi, dışarıdakilerin bakış açısından ise, araştırmacı bu iki yaklaşımın ‘arasında’ kalır. ‘Arada olma’ kavramının kabul edilmesi hem rahatsızlığa neden olabilir hem de sürece katılan herkesin deneyimini değiştirebilir, ancak araştırmanın kalitesini artırabilir (Siddique, 2011). Tıpkı diğer bazı çalışmalarda olduğu gibi (örn., Graves, 2022) bu tez çalışmasındaki etnograf hem aktif hem de pasif bir katılımcısı olarak yaşadığı deneyimleri araştırmaktadır. Aktif katılım, ritimanalizine etnografik bir dalmayı temsil ederken (örneğin; park gezilerine eşlik etmek, katılımlı aktif gözlem yapmak, yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirmek, parktaki ziyaretçilerin davranışlarını ortaya koyan video/görselleri incelemek), ritimler ve parktaki davranışlarla ilgili pasif deneyimler ise, araştırmacının katılımının dışında ortaya çıkan durumları temsil etmektedir.

3.2.2. Araştırma mekânı

Araştırmanın mekân ve bağlamı, İngiltere'nin Manchester şehrinde bulunan iki kent parkına odaklanılarak gerçekleştirilmiştir. Kentte bulunan bu iki park farklı iki semtte ve mahallede bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Ordsall Park mahalle parkı olarak tanımlanırken St. John's Gardens ise merkezi lokal bir park olarak karakterize edilmektedir. Her bir parka ilişkin açıklamalara ayrı başlıklar halinde yer verilmiştir.

3.2.2.1. Ordsall Park

Manchester şehir merkezinin güneybatısında ve Ordsall bölgesinde yer alan park, 24 saat halka açık bir parktır. Park hem bölge sakinleri hem de ziyaretçiler için kolayca erişilebilir bir konuma sahiptir. Ordsall Park (Bkz. Görsel 3.1), 19. yüzyıla kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Salford belediyesine ait sitede belirtildiği üzere 1876'da açılan Ordsall Park, Salford'daki en eski ikinci parktır. Ordsall Park ilk olarak 1869'da kurulmuş ve Ordsall Lane Park adıyla olarak bilinmekteydi ([http-2](#)). Park, sanayi devrimi sırasında artan Manchester nüfusu için yeşillik ve boş zaman fırsatları sağlayan bir eğlence alanı olarak tasarlanmıştır. Bir semt parkı olarak sınıflandırılan Ordsall Park, halka çeşitli olanaklar sunan geniş bir yeşil alana sahiptir. Parkta açık alanlar, çocuklar için oyun alanları, yürüyüş ve koşu yolları bulunmaktadır. Ordsall Park aynı zamanda içerisinde spor ve fiziksel aktiviteler için açık alan tesisleri bulundurmaktadır. Halkın kullanımına açık futbol sahaları, basketbol veya diğer spor imkanlarını için alan sunmaktadır. Bu yönüyle yerel spor kulüpleri ve toplum kuruluşları da parkı etkinlikler ve oyunlar için kullanmaktadır. Ordsall Park topluluk etkinliklerine ve yıl içerisinde bazı küçük festivallere ev sahipliği yapmaktadır. Park oldukça yeşil alana ve büyük ağaçlara sahiptir. Manchester şehir merkezine yaklaşık 3 km yakınlıkta bulunan Ordsall Park'a otobüs ve tramvay (zone 2, Exchange Quays ya da Salford Quays) gibi toplu taşıma araçlarıyla kolayca erişilebilecek bir konumdadır. Ek olarak, çevredeki mahallelerde yaşayan birçok kişi için genellikle yürüme veya bisiklete binme mesafesindedir. Ordsall Park çevresinde market, spor salonu ve yeme içme ihtiyaçlarını yürüme mesafesinde karşılayabilecek alanlara sahip olmakla birlikte ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek Ordsall Hall müzesi, Salford Quays (The Lowry sanat kompleksi, Imperial War Museum North ve Salford watersports centre'i içinde bulundurur) ve bölgenin önemli konumlarından MediaCityUK gibi yakınlardaki alanların merkezi veya yakınında bulunmaktadır.

Görsel 3.1. Ordsall Park uydur görüntüsü (Kaynak: Google Maps)

3.2.2.2. St. John's Gardens

Manchester şehir merkezinde bulunan popüler bir kamusal yeşil alan olan St. John's Gardens'a (Bkz. Görsel 3.2; Görsel 3.3; Görsel 3.4) başlangıçta bir kilisenin bahçesi olduğu bilinmektedir. 1769'da John Byrom tarafından yaptırılmış ve 1931'de yıkılmıştır. Zamanla kilise avlusu, kentsel çevrenin ortasında huzurlu bir vaha yaratmak için halka açık bahçelere dönüştürülmüştür (http-3). 1931'de yıkılan Aziz John Kilisesi ve Mezarlığı'nın bulunduğu ve bugün bahçenin simgesi haline gelen parkın ortasında bulunan, Aziz John Kilisesi'nin orijinal girişinin bulunduğu yerde, bir anıt bulunmaktadır (http-3). St. John's Gardens, Manchester/ Deansgate şehir merkezinde olmakla birlikte otobüs ve tramvay (zone 1, Deansgate-Castlefield ya da St Peter's Square) gibi toplu taşıma araçlarıyla kolayca erişilebilecek bir konumdadır. Park aynı zamanda çevresinde birçok bar, restourant, kahve dükkânı alışveriş ve marketler bulundurmakla birlikte şehrin yerli ve turistleri tarafından sıklıkla ziyaret edilen Science and Industry Museum, Manchester Belediye Binası ve Albert Meydanı, People's History Museum ve Opera House Manchester gibi popüler simge yapılara da yürüme mesafesinde yer almaktadır. St. John's Gardens parkı içerisinde çeşitli bitki ve ağaçlar, çiçekler, çimenlik alanlar ve oturma alanları olan bir ortama sahiptir.

Görsel 3.2. St. John's Gardens uydu görüntüsü (Kaynak: Google Maps)

Görsel 3.3. St. John's Gardens ön giriş kapısı (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 3.4. *St. John's Gardens arka çıkış kapısı (Kaynak: Araştırmacı)*

3.3. Araştırma Süreci ve Veri Toplama

Araştırmanın verileri; gözlemler, not alma, deneyimlere ilişkin bireysel yorumlar, vignetteler, anlatılar ve ritim deneyimlerini yansıtan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme/sohbetlerden ortaya yeni çıkan anlayışlar yoluyla elde edilmiştir. Parklara yönelik ritimanalizini gerçekleştirmek için kullanılan bir dizi teknik bir arada uygulanmıştır. Otoetnografik yükümlülüklerin yanı sıra elde edilen bulguları tanımlamak ve genişletmek için gözlem, anlatı, günlük/saha notları ikincil veri ve fotoğraf ve videolardan yararlanılmıştır. Araştırmacı, ziyaret öncesi Ordsall ve St. John's Gardens parklarında 11 ay boyunca park ziyaret süreçlerinin etkisi üzerine yukarıda ifade edilen veri toplama yöntemleri aracılığıyla çalışma gerçekleştirmiştir. Tez çalışmasının araştırması için sahada ritimanalizi üzerinde otoetnografi yöntemi kullanılarak uygulanan çalışmalardan yararlanılmış ve geriye dönük önyargılardan kaçınmak için sahadan elde edilen ve ritimanalizi ile harmanlanan notlara güvenilmektedir. Kişisel alan/saha deneyimlerinin ve ritimanalizi ile ilgili bilgilerin iç içe olduğu notlardan yararlanılmıştır. Araştırmacı kendini gözlemlemiş, ardından sahip olduğu saha/alan görüşü, bilgi ve deneyime dayanarak ritim süreçlerini anlamlandırmaya çalışmıştır. Parktaki zaman ve mekânla ilgili deneyimler araştırmacıyı bireysel ve topluluksal davranış ve söylemlerin canlandırıldığı alanın nasıl olduğu üzerine açıklamalar yapmaya, cevaplar aramaya itmiştir.

Etnografi yönteminde veriler geleneksel olarak görüşmelerden, katılımcı gözlem alan notlarından, belge ve eser analizlerinden ve araştırma günlüklerinden elde edilir (Wall, 2008). Otoetnografların eriştiği veri kaynakları büyük ölçüde bu gelenekleri takip etmiştir. Ancak hemen şunun altını çizmek gerekir ki veriler yukarıda sayılanlarla sınırlı olarak görülmez. Veri araştırmanın uygulandığı konuya, sahaya, alana ya da kişiye göre değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin, sağlıkla ilgili bir otoetnografik çalışmada tıbbi kayıtlar, günlük özetleri ve gazete makalelerinden de yararlanılabilmektedir. Benzer şekilde belleği, anıları destekleyen fotoğraf, görsel arşivlerin kullanıldığı araştırmalara da rastlanmaktadır. Otoetnografide hatıra, anı ve bellek oldukça önemli olarak addedilmekte, “etnografi bir hafıza eylemidir” şeklinde ifade edilmekte, çünkü saha çalışması ve sonuçta ortaya çıkan metinler onları şekillendiren hatıralardan ayrılamaz (Wall, 2008). Duncan (2004) çalışmasının değerlendirmesini desteklemek için kapsamlı bir yansıtıcı günlüğün yanı sıra e-postalar, notlar ve eskizler kullanmıştır. Genel olarak, yorum üretmek ve iddialarda bulunmak için “zor veya sert” verilerin mevcut olması beklentisi devam etmektedir. Muncey (2005), anlık görüntülerin ve yapay nesnelerin kullanımının “[otoetnografinin meşrulaştırılması için] eğer hafıza ve onun çarpıtmaları sürecin kritik özellikleri gibi görünüyorsa” önemli olabileceğini öne sürmüştür. Benzer şekilde, muhafazakâr bir otoetnograf olan Duncan (2004), kişisel görüşü desteklemek için birden fazla kanıt kaynağının kullanılması önerisinde bulunmuş ve “yumuşak” izlenimleri desteklemek için “sert” kanıtlara ihtiyaç olduğunu öne sürmüştür.

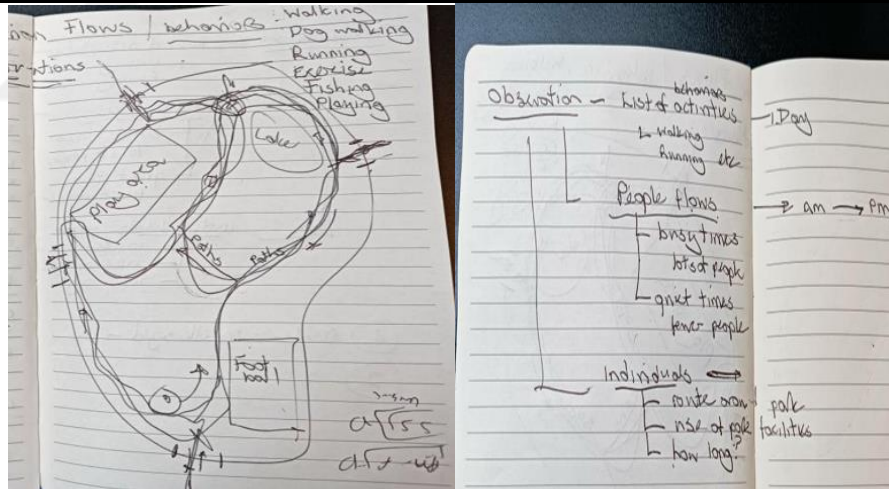
Yukarıda otoetnografide kullanılan verilerle ilgili yaklaşımlar ve yapılan açıklamalar ışığında; araştırmanın gerçekleştirildiği yaklaşık 1 yıllık (11 ay) süre boyunca, gözlemler, not alma, deneyimlere ilişkin bireysel yorumlar, vignetteler, anlatılardan oluşan veri seti oluşturulmuş; araştırmacı/etnografin kendi kişisel yansımaları ve alan notları ile ziyaretçilerden 14 kişi ile yürüyüş görüşmeleri (walking interview) içeren katılımcılardan toplanan veriler değerlendirilmiştir. Çoğu nitel araştırmada olduğu gibi, sadece belirli bir grup bireyin anlatılarına yakından bakmak yerine (örn., Park, 2014), gözlemler, anlatılar ve diğer tüm veri kaynaklarından elde edilen verilerin nasıl kesiştiklerini ve etkileşime girdiğini ortaya çıkarmak amacıyla, sonuçlar araştırmacı etnografin yansımalarının perspektifinden sunulmuştur. Çalışmayı her yönüyle kapsamak için araştırmacıya yardımcı olabilecek tüm metaryaller ve

kullanım yöntemleri, genellikle eş zamanlı olarak, ‘bedenlerin, alanların ve nesnelerin birlikte devam eden hareketlerine’ duyarlı olabilinmesi için olayları ve deneyimleri ortaya çıktıkça kaydetmek için kullanılmıştır (Hill vd., 2014).

3.3.1. Veri toplama yöntemleri

3.3.1.1. Katılımcı gözlem

Ritimanalizi temelli otoetnografide temel veya öncü veri toplama aracı olan gözlemin etkin bir biçimde yürütülmesi fizibilite sürecine dayanır. Bu bağlamda öncelikle çalışma sahasının fizibilite sürecine değinilmelidir. Bu süreç bu araştırma için tez danışmanı ve İngiltere’de bulunan araştırma danışmanı ve önerdiği diğer bir uzman araştırmacının (Manchester Metropolitan Üniversitesi’nde ritimanalizi üzerine yayınları olan öğretim elemanı) görüş, öneri ve yönlendirmeleri ile başlamıştır. Uzman kişiler tez sahibinin sorularına ve yeni yönler keşfetmesinde etkili olabilecek fikirleri tartışma ortamlarına sunarak araştırmacıyı hazırlamışlardır (Bkz. Görsel 3.5). Parklara yönelik ritimanalizinin yapılabilmesi için öncül koşullar belirlenmiştir.

Görsel 3.5. Uzman görüşmelerinden örnek (Kaynak: Araştırmacı)

İlk olarak araştırmaya konu olan parklar keşif, yapı, nasıl ulaşım sağlanacağı ve çevre konumu anlaşılması için ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretlerden sonra parklarda hâkim olan etkinlik, rota, kapı, oturma düzeni, ziyaretçi yoğunluğu, peyzajı vb. durumlar nicelik olarak not edilmiş ve fotoğrafla kayıt altına alınmıştır. Bu süreç araştırmacı ve parklar arasında bir tanışma anlama ve keşfetme süreci olarak değerlendirilebilir. Fizibilite çalışmasının sonucunda gözlem noktaları ve ziyaret saat ve günleri belirlenerek çalışmanın bu aşamasından sonra gözlem ve destekleyici diğer

teknik unsurların kullanımı başlamıştır. Çalışmanın bu aşamasının takribi olan ilk bir ay boyunca araştırmacı gözlem, saha notları/günlük ve fotoğraf ve video çekimleri yapmıştır. Başlangıç olarak otoetnograf gözlemlerini yaparak yapılar ilişkiler ve temalar ortaya çıkarmış, ikincil verileri ve görüşme verilerini çalışmanın ilerleyen zamanlarında elde ederek dahil etmiştir. Tıpkı literatürde (Winkler, 2018) ifade edildiği gibi bu durum araştırmacının parka yönelik kendi perspektifini, yabancı olduğu yeri anlamasını ve daha sonra elde edeceği verilerin anlamlandırılabilmesinde kritik olduğu kabul edilerek dizayn edilmiştir. Ayrıca parkta uzun süre gözlem yapmanın yeni şeyleri ve var olandan uzaklaşma durumlarına karşı araştırmacı gözlem verimliliğini dikkate alarak bazı zamanlar park gözlemine kasıtlı olarak aralar vermiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi fizibilite çalışması akabinde otoetnografik çalışma kapsamında kullanılan ilk veri toplama tekniği katılımcı gözlem olmuştur. Katılımcı gözlem otoetnografik çalışmalarda oldukça önemli oranda ya da konuya göre kısmen kullanılmaktadır. Katılımcı gözlem, insan veya olguları anlamak için insanlarla veya topluluklarla birlikte olmak, yaşamak veya çalışmak için zaman harcamayı içerir (Laurier, 2010). Schwartz ve Schwartz (1955) tarafından yapılan geniş kapsamlı bir tanıma göre katılımcı gözlem, “gözlemcinin sosyal bir durumdaki varlığının bilimsel araştırma amacıyla sürdürüldüğü bir süreçtir”. Otoetnografide katılımcı gözlemi, araştırmacının olayları, olguları öğrenmek için katılımcıların yaşam dünyasına daldığı etnografik bir yaklaşımdır (Akponah, 2018). Delamont (2004)’a göre bu dalma sırasında araştırmacı, araştırma alanlarında meydana gelen olayların gerçek zamanlı olarak belgelenmesi ve yorumlanmasıyla ilgilenir. Çalışmada yapılan gözlemler, insan ve insan dışı varlıklara dikkat etmeyi sağlayan bir yansıma alanı yarattı. Saha çalışması sırasında park içerisinde yer alan farklı katılımcıların, durumların, olguların gerçekleştirdiği uygulamalar gözlemlendi. Bu gözlemler, hareketlere, konuşulan cümle/kelimelere ve davranışlara dikkat edilerek, genellikle tekrar eden (yani parkın belirli alanlarına gidilmesi, orada kalış süresi ve oradaki verilen reaksiyonlar) uygulamaların belgelenmesini içeriyordu. Hammersley ve Atkinson (2010) ve Lofland (1974), otoetnograf katılımcıları yakından izlerken not aldığının görülmemesi için zihinsel notların yararlı olduğunu önermektedir (Hammersley ve Atkinson, 2010; Akponah, 2018).

Otoetnografi yönteminde kullanılan ana stratejilerden biri, katılımcı olmayan etnografik gözlemin bir türü olan ‘uzaktan gölgeleme (shadowing-at-a-distance)’ şeklindeki gizli bir yöntemdir (Sarmiento, 2017). Kamusal alanlardaki birçok gözlem biçiminin aksine, ‘uzaktan gölgeleme’ bireylerin bilgilendirilmiş rızasına bağlı değildir. Lefebvre’nin Paris’teki apartman dairesinden günlük hayatı gözlemlerken belirttiği gibi (gözlemlendiği insanların rızasını almamıştı), gözlemci gözlemlenen her şeye dahil olur: ‘bir ritmi yakalamak için onun tarafından yakalanmak gerekir’ (Lefebvre, 2004). Park ziyaretçilerinin davranış ve hareketlerini gözlemlemeye çalışırken, otoetnograf mekânda onlara benzer bir yol izleyerek mahremiyete saygı gösterir ve herhangi bir doğrudan etkileşimi içermediği için daha doğal ve gerçekçi verilerin elde edilmesine olanak tanır. Pek çok mekân çalışmasında ve ritimanalizi çalışmasında uygulandığı gibi (örn., Sarmiento, 2017) bu doktora tezi kapsamında gerçekleştirilen ritimanalizi çalışmasında uzaktan gölgeleme gözlem tekniğinden de yararlanılmıştır. Gölgeleme yöntemi katılımcıların mekânda sergiledikleri doğal davranışın elde edilmesinde büyük avantajlar sağlamaktadır. Gölgeleme tekniğinin uygulanmasında katılımcıya gözlemlendiğini hissettirmemek önemlidir. Bu öneriye dayalı olarak; otoetnograf katılımcıların gözlemlendiklerini ve veri toplandığını hissettirmemek amacıyla zihinsel notlardan yararlanılarak bu notlar mobil telefon cihazına seslendirilmiş ve/veya saha dışında metinlere aktarılmıştır. Benzer şekilde otoetnografi çalışan araştırmacıların önerdiği şekilde ve onların rehberliğinde araştırmayla bağlantılı şeyler not edildi ve bunları resmi veya gayri resmi bir sohbet için katılımcılara yaklaşımdan önce zihinsel notlar kullanılarak belgelenmiştir. Parkta yapılan gözlemler, park ziyareti sırasında ortaya çıkan uygulamaların, davranışların, kalıpların, kalıpsızlıkların/bozulmaların altında yatan gizli anlamları anlamak için çok önemli olan sorular sorma fırsatı vermiştir. Araştırma katılımcılarına ilişkin gözlemler tartışıldıktan sonra, öz-düşünümsel gözlemlerin çalışma için nasıl önemli olduğu açıklanmıştır.

3.3.1.2. Öz-düşünümsel/kendine yönelik gözlem (self-reflexive observations)

Belki de öz-düşünümsel gözlemi en güzel tanımlamanın yolu, Bach (1997, s. 339) tarafından yapılan “*İçerideki bir yabancı*” şeklindeki metafor ifadedir. Araştırmacı kendi içerisinde öznel değerlendirme yaparken nesnellikten kopmaz, bu nedendir ki olgu, mekân ve olay bağlamından sentezleme yapılmaya çalışılır. Bir konu, olay, olgu veya mekân üzerinde daha düşünceli bir biçimde gerçekleşen öz-düşünümsel gözlem

aracılığıyla yapılan değerlendirmeler otoetnografide kullanılır. Ritimanalizi kapsamında otoetnografi yöntemini kullanan Akponah (2018), olay süresince ve sonrasında araştırmacının deneyimlerini katılımcılar bağlamında sentezlemeye çalışmadan önce alanların karakteristiği olan ritimleri ve uygulamaları not etmenin faydalı olmasının altını çizmiştir. Bu bağlamda ve önerildiği şekilde otoetnograf/araştırmacı deneyimlerini araştırma katılımcılarınıninkilerle sentezlemeye çalışmadan önce, park ve alanların karakteristiği olan ritimler ve uygulamalar not edildi. Bu yaklaşım, araştırmacıyı belgelemeye ve analiz etmeye sevk etmiştir. Gerçekleştirilen gözlemlerden sonra, araştırmacının öz-düşünümsel notları sonraki gözlemler ve görüşmeler sırasında yol gösterici olmuştur.

3.3.1.3. Saha görüşmeleri

Pek çok nitel araştırmada olduğu gibi otoetnografide de görüşmeler, katılımcıların bakış açılarını keşfetmek için yararlı bir araç olarak hizmet eder. Bu yaklaşım, katılımcılarla yapılan görüşme sırasında sesleri, beden dilini, jestleri ve etkileri dikkate almasını önermektedir (Akponah, 2018). Nitekim saha görüşmelerinin önemini altını çizmek için Lefebvre (2004), el-kol hareketlerinin kendi ritimlerini ürettiğini ve bu tür ritimler içinde nüanslar olduğunu iddia eder. Bu nedenle parktaki ritimlerin ortaya çıkması açısından gerçekleştirilen görüşmeler önem taşır.

Pek çok otoetnografi yönteminde ve ritimanalizi çalışmasında olduğu gibi (örn., (Sarmiento, 2017) saha görüşmeleri kapsamında yürüyen görüşmelerden (walking interview) yararlanılmıştır. Yürüyen görüşme, hareketlilik (mobility) paradigmasına dayanan yeni bir nitel araştırma teknikleri içerisinde değerlendirilmektedir (Sheller ve Urry 2006). Yürüyen görüşmeler ‘devamlı’ görüşmeler veya ‘yorumlu yürüyüşler’ olarak da bilinen beşerî coğrafya, sosyal antropoloji ve kentsel alanlarda veri toplamada kullanılan temellendirilmiş bir yöntemdir (Bilsland ve Siebert, 2023). Jones ve diğerlerinin (2008) “Yürüyen görüşmelerle mekân ve yeri keşfetmek” adlı çalışmasında veri toplama tekniklerinin mekânsal deneyimler ve mekâna ilişkin verilerin elde edilmesinde yürüyen görüşme kullanımının altını çizmektedir. Yürüyen görüşme yöntemi, görüşme ve katılımcı gözleminin bir karışımıdır (Kinney, 2017). Adams ve Guy (2007), belirli bir çevredeki insan deneyimini azaltmak ya da dikkati dağıtmak yerine, yürüyen görüşmelerin “görüntü kadar ses, koku, dokunsallık, tat yoluyla da aracılık edilen çok duyulu bir şehir deneyimi” sunduğunu ileri sürmektedir. Ivinson ve

Renold (2018) çok yöntemli bir etnografi kapsamında, yürüyen ve “konumlu görüşmeler”i kullanmıştır. Benzer şekilde, Edensor’un (2010) çalışmasında da yürüme ve doğrusal rotalar boyunca yürümenin ritmine odaklanmış ve yürüyüşle ilgili çalışmasında bu yöntemden de yararlanılmıştır. Otoetnografi yönteminde gözlem çeşidi olarak kullanılan uzaktan gölgeleme (shadowing-at-a-distance) ile birlikte hem park ziyaretçisinin çizdiği rota hem de rotadaki mekânların kullanıcı nezdindeki anlamı hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Özellikle mekânla ilgili araştırmalarda kullanılan bir veri toplama yöntemi olup hem mekânla ilgili gözlem yapmaya hem de görüşmecinin mekâna ilişkin görüşlerini eşlik ederek elde etmeye dayanır. Hem bireysel gözlem hem de grup gözlemi (örn., parktaki çocuklu bir ailenin davranışları) yapılarak veri elde edilmesine olanak tanır. Yöntem tesadüfi ve beklenmedik durumlar için fırsatlar sağlayabilir. Katılımcının bulunduğu ortamda (tez kapsamında parkta) ifade ettiği anlatılar, araştırmacının anlayışına ve iç görüşüne (otoetnografinin özgün doğasıyla örtüşecek şekilde) detay katabilmektedir (Clark ve Emmel, 2010). Yürüyen görüşme, araştırmacının belirli bir yerde röportaj sırasında katılımcının yanında bulunması ve yürümesidir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılacak kişi sayısının belirlenmesinde nitel araştırmanın nosyon ve doğasına uygun bir biçimde amaçlı örneklem kullanılmış olup, araştırma sahası olarak belirlenen parkı deneyimleyen veya ziyaret eden ziyaretçileri seçmek için bu örnekleme şekli yöntemin doğasının bir gereği olarak karakterize edilebilmektedir. Amaçlı örnekleme nitel araştırmada yaygın olarak kullanılan bir örneklem yöntemi olup (Patton, 2014), araştırma yapılan konuyla ilgili bilgi veya deneyim açısından zengin durumların belirlenmesi ve seçilmesinde kullanılmaktadır (Palinkas vd., 2015). Bu bağlamda Manchester’deki Ordsall Park ve St. John’s Gardens parkında çalışmaya katılmaya gönüllü olan kişiler örneklem olarak seçilmiştir. Bu örneklem grubunu oluşturacak katılımcıların seçilmesi; hem ritimanalizi yaklaşımının doğası gereği mekânı deneyimleyen kişiler olması, hem de ritimanalizini ortaya koymak için uygulanacak yöntem olan otoetnografi çalışmasının bir gereği olarak değerlendirmektedir. Örneklem büyüklüğünü belirlemek için nitel araştırmalarda örneklem büyüklüklerini tahmin etmek için en sık kullanılan kavram olan veri doygunluğu (saturation) yaklaşımı kullanılmış olup (Anderson vd., 2014), katılımcı kompozisyonu bağlamında sadece araştırmaya katılmayı kabul eden ya da mülakata

dahil olmak isteyen ziyaretçilere yer verilmiş olması kısıtlılık bağlamında değerlendirilmiştir.

Yürüyen görüşmeler gerçekleştirilmeden önce uzaktan gölgeleme (shadowing) yöntemi kullanılarak parkın kullanım rotaları ve güzergahları belirlenmiştir. Daha sonrasında otoetnograf tarafından belirlenen park ziyaretçileriyle yürüyen görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sarmento (2017) tarafından Tunus'taki turistlerin yürüyüş ritimlerinin araştırıldığı çalışmada bu yöntemi uygulamanın zorlukları üzerinde durulmuş, özellikle güven, mahremiyet, park ziyaretçilerince algılanan rahatsızlık/taciz olarak algılanma duygusu ve ziyaretçilerin aciliyet vurgusu gibi nedenlerle görüşme süresinin kısıtlılığı üzerinde durulmuş ve bu nedenlerle Tunus'taki turistlerle mekânda gerçekleştirilen görüşmeler birkaç dakika ile 20 dakika arasında değişkenlik göstermiştir. Manchester'da çalışmanın gerçekleştirildiği iki parkta da yukarıda ifade edilen benzer gerekçelerle görüşme süresinin uzun tutulmasına yönelik kısıtlılıklar ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, bu tez kapsamında parkta gerçekleştirilen yürüyen görüşmeler (14 görüşme), on beş ayrı gün olmak üzere, yaklaşık olarak dört saat (8 dakika-42 dakika arası) sürmüştür. Park ziyaret deneyimi hakkında yeterli doygunlukta veri sağlamayan, soruları “evet-hayır” cevabı ile geçiştiren dört ziyaretçinin görüşmeleri analize dahil edilmemiştir.

Belk ve Costa (1998) ve Schouten ve McAlexander'ın (1995) önerdikleri şekilde araştırma kapsamında gayri resmi (informal) görüşme olarak değerlendirilebilecek yürüyen görüşmeler yapılmıştır. Gayri resmi araştırmalar olarak yürüyen görüşme doğallığında gelişmesi ve araştırmacının ilgilendiği uygulamalar hakkında katılımcıları araştırmak için faydalı olmuştur. Yürüyen görüşme araştırmalarda işbirlikçi yaklaşımlar, katılımcılara görüşmeler sırasında kendi ilgi alanlarını ifade etme özgürlüğü verilmiştir. Park ziyareti esnasında mülakat yapmak istemeyen katılımcılarla iletişim kurmak için yürüyen gayri resmi sohbetler araştırma için çok değerliydi. Resmi olmayan görüşmelerin çoğu park gezisi esnasında yani 'hareket halindeyken' yapıldı, zira farklı park alanlarını ziyaret eden katılımcılar araştırmacı tarafından takip edildi. Yürüyen görüşme kapsamında toplam 14 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiş olup, bunlardan 9'u erkek ziyaretçiler olup, 25-64 yaş aralığındaydı. Görüşmeye katılanların yaş ortalaması 39.07 (standart sapma: 9.72.) olup; Manchester'daki parklar bağlamında ele alındığında 8 ziyaretçi Ordsall Park, 6 ziyaretçi ise St. John's Gardens

ziyaretçilerinden oluşmuştur. Ziyaretçiler ile gerçekleştirilen bu görüşmelerde; üç köpekli ziyaretçi, iki çocuklu ziyaretçi, bir babasıyla gelen ziyaretçi, bir arkadaşıyla gelen ziyaretçi ve geriye kalanlar ise parkı bireysel olan kullanan kişilerden oluşmaktaydı. Mekânsal dağılım açısından ele alındığında görüşmeler futbol sahası, çocuk park alanı, açık alan egzersiz alanı, kamuya açık oturma/banka alanlar ve bu alanların yürüyüş güzergâhında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin büyük çoğunluğu hafta sonu ve saat 13:00'ten sonra gerçekleştirilmiştir. Yürüyen görüşmeler ritimleri destekleyici olması bakımından ve duygu temelli ritimleri beslemesi bağlamından doktora tez çalışmasının uygulandığı son üç ay içerisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler genellikle gözlem sonrasında refleksif bir alan yaratmak için yürütüldü, böylece katılımcıların park ziyaret davranışları ve deneyimleri ve bunların ritmik bir bakış açısıyla nasıl anlaşılabileceği üzerine duruldu.

3.3.1.4. Saha notları, anlatılar ve günlükler

Pek çok nitel araştırmada kullanılan saha günlükleri, özellikle otoetnografi çalışmalarda oldukça yaygın bir biçimde kullanılıp, yöntemin adeta vazgeçilmezleri arasındadır. Sıradan uygulamaları hareketleri, fiziksel jestleri ve insanların kişisel alanlarını kullanma biçimlerini belgelemek için saha günlükleri önemli bir değer taşır (Akponah, 2018). Bu öneri doğrultusunda, park ziyaretçileri tarafından sergilenen davranışları ve hareket tarzlarını belgelemek için alan günlükleri kullanıldı. Ayrıca destekleyici olarak, park alanlarının, ziyaretçi hareketlerinin ve parka ait mekânların özelliği olan seslerin ayrıntıları not edilmiştir.

Park gözlemleri sırasında parkta gerçekleşen, dikkat çeken, gözlem sırasında meydana gelen veya durumlar üzerine düşünceler gibi durumlar saha notlarında, gözlem formunun doldurulmasında etkili olan değişkenlerdi. Bu notları fiziki bir kâğıda not almanın imkânı olmadığı zamanlarda (yürümek, yağmur, kalabalık vb. unsurlar) notlar telefonun ses kayıt cihazı kullanılarak işlendi. Park ziyaretçilerinin gözlemlenildiklerini hissetmemeleri için araştırmacı giyinişine, konum değiştirmesine ve not alma stratejilerine titizlikle dikkat etti. Ayrıca park gözlemi sonrası gözlem gününe dair genel günlükler tutuldu. Bu günlükler gözlemlerin yanı sıra olay örgüsünün unutulması riskine karşı çok zaman geçmeden yazıldı. Park alanlarında çekilen fotoğraf videolar tez çalışmasında verilmek üzere çekilmekle birlikte araştırmacıya geriye dönük tekrar

düşünme anı canlandırma veya bir durumu gözlemlerken tek bir ana şahitlik etmesinin eksikliklerini gidermek amacına hizmet etti.

Park ziyaretçilerine kendileri hakkında sorular sormak için yaklaşımadan önce genellikle aktiviteler, hareketler ve davranışlar not alınmıştır. Örneğin, tek başına parkı ziyaret eden yaşlıların ritimlerinin ve hareketlerinin belirli bir zamanla (09.00 ile 12.00 arasında) gerçekleştirildiği fark edilmiştir. Bu tür detaylar not ettikten sonra, belirli ritimle ilgili daha fazla ayrıntı sormak için katılımcılarla görüşülmüştür. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler araştırmacı tarafından gözlemlenen unsurların teyitlerini, ek düşünceleri ve yeni farkındalıklar kazanılmasında önemli bir unsur olmuştur.

3.3.1.5. Fotoğraflar ve videolar

“Bir resim bin sözcüğe bedeldir” sözü bu yöntemde fotoğraf ve videoların ne kadar gerekli ve önemli olduğunun altını çizerek niteliktedir. *“Söz uçar yazı kalır, yazı da uçar resim hatırlar”* Schouten ve McAlexander (1995)’a göre fotoğraflar ve videolar, sosyal aktörlerin “yaşanmış deneyimlerini yeniden yaşamak” ve ayrıca park ziyareti gerçekleştiren kişiler tarafından ortaya konan uygulamaların görsel kayıtlarını sağlamak için faydalıdır. Araştırmacı/otoetnograf ve araştırmadaki parkı ziyaret eden katılımcılarının yer aldığı fotoğraflar, araştırma deneyimini yeniden yaşamak ve yaşatmak ilgisini çekmektedir (Akponah, 2018; Pink, 2007). Fotoğraf ve videolar hem olayların hatırlanmasına aracılık ettiği hem fotoğrafın arkasındaki anlamları ortaya koyması hem de araştırma sürecindeki üye kontrolünde aracılık işlevi görebildiği için analiz için önemli girdi/veri kaynaklardır.

Parkta gerçekleştirilen mekân/alan çalışması sırasında çekilen görüntüler ve videolar, çalışma sonrası etnografin deneyimlerini hatırlamasında faydalı oldu. Etnografin, ayrıca veri toplama sürecinin bir parçası olarak, parkların görünüm ve peyzajını, ziyaretçilerin durup fotoğraflama yaptıkları, dinlendikleri/mola verdikleri yer ve mekânları, zamanları yakalamaya odaklanmıştır. Veri analizi sürecinde geçmişe ait görüntülerin izlenmesi, olayın hafızaya geri getirilmesinde hızlandırıcı bir etkiye sahiptir. Görüntü ve videoları toplanan diğer verilerle (örneğin, saha gözlemi, öz-düşünümsel gözlem, saha görüşmesi ve günlük) karşılaştırarak analiz yapma daha sağlıklı olarak gerçekleştirebilmiştir. Fotoğraf ve görseller analizi destekleyici olarak kullanıldı. Bunu yaparken görsel materyaller kullanarak analizi desteklenmiştir.

3.3.1.6. İkincil veriler

Araştırma tasarım sürecinin bu aşamasında parka ilişkin ulaşılabilir diğer kaynaklardan yararlanılmıştır. İkincil veriler, Ordsall Park ve St. John's Gardens parklarına ilişkin Google Maps yorumlarını ve parklara ilişkin yazılı ve basılı ulaşılabilen kaynaklar gözden geçirilmiştir. Parkın sahip olduğu özellikler, tarihçesi, kullanım deneyimlerine ilişkin sosyal medya paylaşımları ve “Google Maps/Guide” yorum ve değerlendirmelerinden -diğer veri toplama tekniklerine ek olarak- yararlanılmıştır. Otoetnografi yönteminin doğasının bir gereği olarak, parkı kullanan kişi sayısını, parkın kullanımını sembolize eden dijital kayıtlar vb. basılı ve/veya görselden yararlanılmıştır. Ek olarak ikincil verilerin kullanımı yine oluşan boyutların destekleyicisi veya yeni açılar sunabilme imkânı göz önünde bulundurulacağına inanılarak Google Maps üzerinden her iki park içinde yorumlarının tamamının okunması ve çözümlenmesini içermektedir. Google Maps üzerinden çekilen veriler her iki park için 2024 Mart ayına kadar yapılmış yorumların tamamının incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Gözlemler sonucunda ortaya konan tematik ritimlerin uygunluğuna göre incelenen yorumlar sınıflandırılmıştır.

Çalışmada diğer bir veri toplama aracı olarak Wikiloc uygulaması (Bkz. Ek-2) kullanıldı. Wikiloc kullanıcıların öncelikle yürüyüş, bisiklet, koşu ve diğer açık hava eğlence etkinliklerine odaklanan açık hava etkinliklerini ve maceralarını keşfetmesine, kaydetmesine ve paylaşmasına olanak tanıyan popüler bir çevrimiçi platform ve mobil uygulamadır. Wikiloc kullanıcıları, GPS izlerini kaydedebilmektedir. Bu tez çalışması için parkın sık kullanılan rotalarını, kişilerin hangi yolları tercih ettiğini ve park kullanım izlerini sürebilmek için yararlanılmıştır. Wikiloc ile ilgili temel unsur ve çalışmada bir problem olarak ortaya çıkan durum wikiloc uygulamasının kullanıcı tanımlı ve kendi isteği ile rota kaydetmesi ve yine kendi isteği ile paylaşmasından kaynaklanıyordu. Ziyaretçilere uygulamayı indirmelerini istemek, rotayı kayıt etmelerini istemek ve paylaşımlarını istemek zorluk gerektirdiği için farklı bir yol izlenmiştir. Araştırmacı gözlem yapmaya karar verdiği ziyaretçiye göz takibi ile gittiği yolları not defterine çizerek kaydetmiş ve kullanıcının ortaya çıkardığı kendi yürüyerek yine kendi wikiloc uygulaması üzerinden kayıt ederek elde etmiştir. Kısa süreli veya kesintisiz yürüyüşlerde takip imkânı olmasına karşın ziyaretçiye olumsuz bir izlenim

vermemek adına gözlem kayıtları üzerinden araştırmacının rotayı tekrar etmesi yolu ile gerçekleştirilmiştir.

3.4. Yansıtıcı Anlatı

Lefebvre'nin (1992; 2004) ve daha sonra alanda çalışan araştırmacıların ortaya koyduğu pek çok ritimanalizi çalışmasında anlatılardan yoğun bir biçimde yararlanıldığı görülmektedir. Anlatılar, birçok sosyal durumda karşılaşılan deneyimleri anlamlandırmaya ve/veya anlamaya yardımcı olmak için bağlantılar, ilişkiler, tutarlılıklar ve üzerinde durarak olguyu anlamaya çalışır (Silverman, 2010). Benzer şekilde, pek çok nitel araştırmada ve özellikle de otoetnografi yönteminde yansıtıcı anlatı yaklaşımı kullanılmakta olup, en yalın anlamda yansıtıcı anlatı, araştırmanın ilgi alanına ve amacına uygun bir öykü üretmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (McIlveen, 2008, s. 14). Otoetnografinin tanımlayıcı özelliği, etnografin veya uygulayıcının belirli bir fenomenle yakından ilişkili olarak kendisiyle ilgili anlatı analizi yapmasını gerektirmesidir (McIlveen, 2008). Nietzsche bir asırdan fazla bir süre önce şöyle yazmıştı, *“insan bilgisi ile kendini ne kadar genişletirse genişletsin, kendisine ne kadar objektif görünse de, nihayetinde kendi biyografisinden başka bir şey biçemez”* (Nietzsche, 1994, s. 238). McIlveen ve Patton, (2007)'a göre anlatı yaklaşımı, katılımcının hikayesini, değerlendirme ve araştırma sürecinin ve sonucunun ayrılmaz bir parçası olarak ele alır. Yansıtıcı anlatıda araştırma sonucunu okuyanlardan, deneyimi etnografin/araştırmacının veya katılımcının gözünden yeniden yaşamalarını yansıtan vinyetlerden yararlanılmaktadır (Denzin, 2000).

Kişisel anlam oluşturma sürecinin anlatısal bir yansımasını otoetnograf/araştırmacı olarak oluşturmak için araştırma sürecinin (Şekil 3.1.) veri toplama ve analiz bölümünde ele alınan yaklaşımlar kullanılmaktadır. Araştırma sürecindeki yansıtıcı anlatı, park temelli ritimanalizine ilişkin teorik anlamlandırma sürecinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Otoetnografideki yansıtıcı anlatı, parka ve katılımcılara/ziyaretçilere ilişkin gözlem, görüşmeler, saha notları, anlatılar/günlük, ikincil veriler, fotoğraf ve videoların sunduğu verilerin holistik bir bakış açısıyla ritimanalizi teorisiyle harmanlandığı bir yaklaşımı temsil etmektedir. Diğer bir ifadeyle, yansıtıcı anlatı teori ve pratiğe gömülü olanın sorgulanma (McIlveen, 2008), ortaya çıkarılma ve hikayeleştirilme biçimidir.

Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, araştırmada sürecindeki yansıtıcı anlatılar, park-temelli ritimanalizi ile bağlantılı benzerlikleri, farklılıkları ve ortaya çıkan kalıpları ayırt etmek için analiz edilen ana veri kaynağı haline gelmektedir. Ana veri kaynağı üzerinde yapılan çalışmalar ile araştırma sürecinin sonraki aşaması olan kodlama ve yorumlamaya geçilmiştir.

3.5. Analiz, Kodlama ve Yorumlama

Otoetnografi, kültürel deneyimi anlamak için kişisel deneyimi tanımlamaya ve sistematik olarak analiz etmeye çalışan bir araştırma ve yazma yaklaşımıdır (Schaeperkoetter, 2017). Otoetnografide, araştırmacının ve katılımcının rolleri birleşir, böylece araştırmacının bir sosyal grubun üyesi olarak ve sosyal bağlamlar içindeki kendi deneyimleri, zengin dokulu, genellikle güçlü bir şekilde çağrıştırmalı araştırma hesapları ve hatta yaşanmış deneyimlerin performanslarını üretmek için analize tabi tutulur (Allen-Collinson, 2012).

Araştırmada kullanılan materyaller, alan çalışması sırasında ve sonrasında yazılan hikayeler, gözlemler, notlar, kamera kayıtları ve fotoğraflar şeklindedir. Tıpkı Kosonen vd. (2017)'in gerçekleştirdikleri ritimanalizi çalışmalarında altını çizdiği gibi tezin yazarı ve danışmanı da işbirlikçi bir şekilde analize katıldı. En bariz, ilintili, farklı ritimleri temsil eden durumlar, hareketler, alıntılar, hikâyeler yeniden dinlenmiş, değerlendirilmiş ve daha az ayrıntılı olanlar için notlar alınmıştır.

Pek çok nitel araştırmada uygulandığı gibi Denzin (2001) otoetnografik analizde de ileri/geri analiz yönteminin kullanılmasını önerir. Kısacası, ileri/geri yöntemi, “önce belirli bir noktadan ileriye, bir tür sonuca doğru ve aynı zamanda anlatıcıyı harekete geçiren tarihi, kültürel ve biyografik koşullara doğru bakar” (Hayler, 2011, s. 26). İleri/geri analiz yöntemi, insan eyleminin psikolojik ve sosyolojik yorumlarını temsil eder (Park, 2014). Anlatı, önce bir bölümün sonunu beklemek ve daha sonra keşiflere katkıda bulunmuş olabilecek tarihi, kültürel veya biyografik faktörleri analiz etmek için geri hareket ederek “belirli bir tarihsel durumda” (Hayler, 2011; Park, 2014) etnograf veya araştırmacı tarafından konumlandırılır. İleri/geri analiz yöntemi bu doktora tezindeki veriler için de kullanılmıştır. Özellikle, yarı yapılandırılmış görüşmelerde elde edilen bulgular, araştırmacı tarafından ritimanalizi bilgileri ile yoğrularak değerlendirilmiştir. Bu şekilde, belirli bir durumun karşılıklı koşullarını, önce sonuca

veya mevcut duruma bakarak ve ardından bu etkileri nasıl ve neyin yaratmış olabileceğini analiz etmek için geriye doğru giderek anlayabiliriz.

Otoetnografide analizin ön koşullarından biri sistematik belgelemeye dayanmaktadır. Uygulama yapılacak park alanı ile ilgili olarak her tür detayın sistematik kaydedilmesi analizi kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, hafta içi-hafta sonu, gün, saat, dakika, parkın ziyaret yerleri, mesafeler, arazi türü, hava koşulları vb. ayrıntıları kaydetmek için günlükler tutulmaktadır. Tıpkı Allen-Collinson (2012) tarafından uygulanan otoetnografi çalışmasına benzer şekilde; veri toplama, alan not defterleri ve dijital ses ve görüntü kayıt cihazı (cep telefonu) ve/veya mobil cep telefonu aracılığıyla yapılmıştır. Ayrıca park ziyareti esnasında veya diğer zamanlarda, gün boyunca, örneğin düşünceler etnografin aklına geldiğinde ‘baş notlar’ veya ‘kendime notlar’ şeklinde notlar da alınmıştır. Dijital ses ve görüntü kayıtları, genellikle hafta sonları, kayıttan sonra mümkün olan en kısa sürede yazıya geçirilmiştir.

Bu çalışma, ziyaretçilerin park deneyimiyle ilgili kısa anlatılarla araştırmacının yaşadığı deneyimi ortaya koymaktadır. Ritimanaliziyle ilgili olarak yararlanılan otoetnografideki veri toplama ve anlatı oluşturma yaklaşık 1 yıl (11 ay/Mayıs 2023-Mart sonu 2024) sürmüştür ve yaklaşık 20 anlatı ile sonuçlanmıştır. Otoetnografi yönteminde altı çizildiği gibi (Graves, 2022) bu anlatılar hem veri hem de sonuç işlevi görmektedir. Veri analizi olarak, araştırmacının yaşadığı deneyimleri daha geniş bir sosyo-kültürel sistem içinde konumlandırarak, akademik literatürün ve ilgili eserlerin kapsamlı bir incelemesiyle çerçevelenerek bağlamsallaştırmıştır. Otoetnografide yapılan gözlemler, görüşmeler ve anlatılar, araştırmadan ortaya çıkan temaları temsil ettiği düşünülmektedir.

Veriler, gözlemlerin yanı sıra, rekreasyon park deneyimlerine dayalı elektronik alan notları, ziyaretçiler, çalışanlar veya görevliler ile yapılan görüşmeler ve etnografin kişisel düşünceleri yoluyla derlenmiştir. Schaeperkoetter (2017)’in otoetnografik çalışmasında ifade ettiği gibi veriler, hem tündengelim (analizi yönlendirmek için yerleşik teoremin kullanılması) hem de tümevarım (verilerden yön alma) stratejileri ile analiz edildi. Daha açık bir ifadeyle ritimanalizine temel teşkil eden ritimler ve teorik altyapı tümünden gelimi temsil ederken, tıpkı farklı rekreasyon/turizm etkinlik ya da alanlarında uygulandığı gibi verilerden yön alarak alanın yarattığı ritimler tümevarımı temsil etmektedir.

Spesifik olarak, her park ziyareti esnasında kaydedilen görüntü ve görseller, ayrıca ziyaretten hemen sonra akıllı/mobil telefona girilen elektronik ve alan notlarında (not defteri) detaylandırılmıştır. Park sahasına ilişkin gözlem notları, video ve görsel açıklamaları, görüşme kayıtları ve bu kayıtlara ilişkin destekleyici notlar, otoetnografi anlatıları daha sonra tek bir Microsoft Word belgesinde birleştirilip ve önceki park ziyaretine ilişkin otoetnografilerle karşılaştırılarak analiz edilmektedir. Bulgular, belirli temsili örnekler biçiminde ve daha önce uygulanan otoetnografi çalışmaları temel/örnek (benchmark) alınarak sunulmuştur. Bulguların tartışılması, mevcut otoetnografiyi, rekreasyon park alanında ve ritim hakkındaki önceki literatüre kıyasla ve ayrıca otoetnografinin park ziyareti araştırmasındaki rolünün incelenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Saha uygulaması yapılan parklardaki ritimler açık, eksenel ve seçici kodlamalar kullanılarak analiz edildi. Creswell, (2007)'in önerdiği gibi, analiz yapılırken veri içinde tekrar eden temaları veya kalıpları bulmaya çalışan bir tematik analiz kullanılmıştır. Analizin başında, tez öğrencisi otoetnografin gözlem notları, anlatıları, görüşme notları gibi yararlanılan verilerin transkripsiyonuna ilişkin notları okundu ve kodlar oluşturuldu (6 etkiyeyici; 9 ritimsel tema). Bu kodlar tez danışmanı ile paylaşıldı ve diğer göze çarpan kodların eklenmesini ve kodların çıkarılmasını veya birleştirilmesini içeren kritik tartışmalara dayanarak revize edildi. Bu süreç sonunda altı eksenel kod üretti. Dış geçerliliği sağlamak ve yanlış yorumlamayı önlemek için (Mack vd., 2021), nihai eksen kodları, bu kodlar altında kendi deneyim raporlarını kodlayan tez yazarı ile değerlendirildi. Bu süreçte, eksen kodlarıyla ilgili katkıda bulunan veriler üzerinde yeni yansımalar da izin verilmiştir. Son olarak, eksen kodları aşağıda sunulan son altı kapsayıcı temada birleştirildi ve notlardan örnek vignetteler toplandı. Bu temalar, kodlar ve vinyetler, bu otoetnografik anlatının temelini oluşturmaktadır. Kodlama ve temalandırmaya ilişkin örnek tablo aşağıda verilmiştir (Tablo 3.1). Parklardaki bazı ritimsel temalarda (örneğin, aşınma ve kalıntıların sonucu olarak ritimler, hava temelli ritimler ve park görevli ritimleri) Tablo 3.1.'deki tüm veri kaynakları kullanılırken, diğer ritimlerin oluşmasında ise ritmin özgün doğasına ilişkin (örneğin, nostaljik ritimlerde bedeni dinleme, görüşme, dijital materyal ve Google Maps yorumları ile yordanarak veri temelli olarak oluşturulması) gerekli veri kaynaklarından yararlanılmıştır.

Araştırmacı analiz yaptıktan sonra sonuçları yazarken estetik ve hatırlatıcı olmalı, okuyucuların ilgisini çekmeli ve karakter, sahne ve/veya kronolojik ya da parçalı ve olay örgüsü geliştirme gibi hikâye anlatımı geleneklerini kullanmalıdır. Otobiyografi uygulayan araştırmacı, aynı zamanda, mevcut, ilgili hikâyede bir “boşluğu” bulup doldurarak kişisel deneyim -tecelliler üzerine- yeni bakış açılarını sunmalıdır (Ellis vd., 2011). Analiz sonucunda parka ilişkin gerçekleştirilen bu otoetnografik araştırma sonuçları yukarıda ifade edilen kurallara uyularak (metaforlaştırma, şiirsel anlatım, tasvir vb.) raporlaştırma yoluna gidilmiştir.

Tablo 3.1. Otoetnografi kodlama ve temalaştırmaya ilişkin örnek

Veri Kaynağı		Otoetnografik Anlam Birimi	Açık Kodlama	Eksenel Kodlama	Seçici Kodlama	Ritmik Tema
Gözlem		Ordsall Park'taki bank üzerinde kalp (♥) simgesi vardı. Yer yer bazı banklara kazınmış farklı yazı ve simgeler bulunmaktaydı.				
Saha Notu		Suni olarak ziyaretçiler tarafından oluşturulan kalıntı ve izler, kullanım yoğunluğunun bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.				
Elektronik Kayıtlar (Fotoğraf/ Video/ Ses Kaydı)			• İz Bırakma • Döküntüler • Atılmış Çöpler • Oturma Yerlerindeki Kalıntılar • Su Basmış Çöp Kutuları • Aşırı kullanım • Yıpranmış zeminler • Bank Değiştirme • Park Kirlenme • Olumsuz Algı	• İzler • Aşınma • Atıklar • Kalıntılar • Kullanım ip uçları • Yoğunluk/ Seyrelme davranışı	• Aşınma Ritmi • Kalıntı Ritmi	Aşınma ve Kalıntıların Sonucu Olarak Ritimler
Vignet		Demir kaydırağların yüzeyinde boyası çıkmış ve orta hattında görünen metalimsi renk, aşırı kullanımın ve zaman içerisindeki dönüşümler hakkında fikir oluşturmak için ilham vericiydi.				
Google Maps		<i>En büyük sorun çöp, su basmış çöp kutuları, çok sayıda kırık cam. (Kullanıcı 22 /Ordsall Park)</i>				
Günlük		8 Eylül 2023; günlerden Cuma, gözlem yaptığım bankın yanına geldiğimde bira şişeleri ve yiyecek çöplerinin varlığı sebebiyle başka bir banka yöneldim...				
Görüşme		Etrafta bazen pis bir bebek bezi bile görebilirsiniz. Bu durum beni gerçekten sinirlendiriyor. Çöpler günlerce orada bekleyebilir (Kadın, 43, Ordsall Park)				

Kaynak: Otoetnografi yöntem yaklaşımı temelinde yazar tarafından üretilmiştir.

Son olarak, elde edilen tüm veriler yorumlanıp sunulmasının ardından, özellikle park paydaşları (ziyaretçiler, çalışanlar, yöneticiler) tarafından gerçekleştirilen günlük uygulamalarla ilgili temalar ortaya çıkmaya başladı. Elde edilen verilerle ilgili analitik tartışmanın, tezi destekleyen teorik yapılarla ilişkili kavramları veya temel konuları yansıtıp yansıtmadığı analizde dikkate alınması gereken bir konuydu. Bu amaçla, Lefebvre'nin (2004) teorik kavramlarına (uzaysal uygulamalar, boşlukların temsili, temsil boşlukları, poliritim, aritmi, euritim, lineer ve döngüsel ritimler) dönülmüş olup, analiz bu bağlamda tekrar değerlendirilmiştir. Bu aşamadaki yaklaşım sayesinde, araştırma materyallerinin (transkriptler, fotoğraflar, videolar, günlükler ve özdeşünümsel notlar) Lefebvre teorik araçlarla nasıl sentezlendiği görülmeye başlanmış ve nihai analiz bu sayede ortaya çıkmıştır. Tüm bu saha yolculuğu park ziyaretçilerinin ritimlerini ortaya çıkarmakta etkili unsurlar olup, ritmin gerekliliği olan tekrarların oluşumunun anlamasında önemli ancak ritimanalizin kendisi ortaya çıkarmakta aracı bir rol oynamıştır. Claire Revol'un belirttiği gibi, bu kombinasyon aynı zamanda ritimanalizini örneğin fenomenolojik çalışmalardan niteliksel olarak farklı kılar, çünkü "ritimanalistin temel kaygısı ritimlerin olduğunu, ritimlerin var olduğunu söylemek değil, onları analiz etmek ve ne olduğunu bulmaktır (Revol, 2019). Tüm bu tekniklerin birleşimi, araştırmacı ve tez danışmanı tarafından sonuca ana amaç olan ritimanalizin kendisini ortaya çıkarmıştır.

3.5.1. Geçerlilik, genellenebilirlik ve İnandırıcılık/güvenilirlik

Otoetnograflar, bir deneyim öyküsünün ne yaptığına yazarlar, katılımcılar, izleyiciler ve diğer insanlar için nasıl kullanıldığına, anlaşıldığına ve bunlara nasıl yanıt verildiğine dayalı anlatsal gerçeğe değer verir (Denzin, 1989; Ellis vd., 2011). Otoetnograflar, aynı zamanda, deneyim değişikliklerine dayalı olarak "hakikat" olarak adlandırılan ve şeyin nasıl değiştiğini de kabul eder (Ellis vd., 2011). Her ne kadar nitel araştırmalarda genel olarak kullanılan geçerlilik, güvenilirlik ve genellenebilirlik yaklaşımları mevcut olsa da otoetnografiye güvenilirlik, geçerlilik ve genellenebilirlik gibi unsurlar uygulandığında, bu terimlerin bağlamı, anlamı ve faydası değişmektedir (Ellis vd., 2011). Yöntemin kendine has doğası bunu gerekli kılmaktadır. Ancak şunun altını da çizmek gerekir ki nitel araştırmadaki yaklaşımlar da göz ardı edilmez. Nitekim mevcut ritimanalizi çalışmasındaki otoetnograf için güvenilirlik olgusu, anlatıcının güvenilirliğine atıfta bulunur. Anlatıcı, olgu ya da olaya ilişkin analiz yaparken veya

sonuçları değerlendirirken “olgusal kanıtlar” a atıfta bulunup bulunmadığı önemli bir gösterge olarak kullanılabilir (Ellis vd., 2011). Ritimleri belirlemeye yönelik gerçekleştirilen bu otoetnografik çalışmadaki olgusal kanıtlar; zamansal, mekânsal ve mekânsal zaman gibi etkileyiciler bağlamında yorumlanıp sonuçlar rapor edilmiştir. Çoklu etkileyici temelli bu yaklaşım öznel niteliğe sahip otoetnografik yorumlamaları nesnellik sonucu olarak değerlendirilebilmektedir. Benzer şekilde deneyimlediği şeyin veya başına geleni tam olarak yansıtabilmiş mi sorusu da önem taşır.

Otoetnografide ve pek çok araştırmada olduğu gibi güvenilirlikle yakından ilgili konulardan biri geçerliliğidir. Otoetnografide geçerlilik bir eserin, durumun, olgunun gerçeğe benzerliği araması anlamında kullanılır. Okuyucu, katılımcı ya da hedef kitlenin anlatılan deneyimin gerçeğe yakın, inanılır ve olası olduğu hissine kapılması geçerlilik ile ilişkilidir (Ellis vd., 2011). “Önemli olan, hikâyenin okuyucunun anlatıcının öznel dünyasına girmesine -bu dünya ‘gerçekle eşleşme’ bile dünyayı onun bakış açısından görmesine- nasıl olanak tanıdığıdır” (Plummer, 2001, s. 401). Nitekim okuyucunun öznel dünyasına girmeyi sağlayabilmek için çalışmadaki otoetnograf, parktaki durum veya olguyu zihinde canlandırmaya yönelik detaylı betimlemelere, metaforik anlatımlara başvurmuş olup bu yaklaşım okuyucuların hikâyenin içine girmesine yönelik olarak rapor edilmiştir. Yöntem, okuyucuların kendilerinden farklı başkalarıyla iletişim kurmasına yardımcı olup olmadığı veya katılımcıların ve okuyucuların veya yazarın kendi yaşamlarını iyileştirmenin bir yolunu sunup sunmadığı açısından da değerlendirilebilir (Ellis, 2004, s. 124). Otoetnografların üzerinde durduğu diğer iki konu; araştırmanın sonucunun ne kadar faydalı ve hangi amaçla kullanılabileceğidir (Ellis vd., 2011). Bu iki konu yani çalışmanın fayda ve kullanım amacı bulgunun içerisine gömülmüş ve/veya uygulamaya yönelik çıkarımlar bağlamında da ele alınmıştır.

Nitel bir araştırmacı olarak otoetnografin geçmişteki olaylarla ilgili düşüncelerinin ve hatırladıklarının öznel doğasının ve bugünü nasıl etkilediğinin farkında olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Araştırmacının başka bir insanı farklı bir ışıktaki algılama biçimi veya seçimi, olayları nesnel olarak algılanma şeklini değiştirebilir. Bu nedenle araştırmacının gerçeğinin diğer kişilerin veya okuyucularının nezdinde geçerli ve güvenilir olması gerekir. Ellis (2000) otoetnografların, kendi metinlerine dahil olan diğer kişilerle hesaplarını paylaşmak ve diğerlerinin konuşması/karşılık vermesi için

alan açmakla yükümlü olduğunu ifade etmektedir. Nitekim bunu destekler biçimde Sparkes (2000) *“bizim hikâyelerimiz, bize ait değil. Kendimiz hakkında yazma sürecinde, başkaları hakkında da yazıyoruz”* şeklinde bir ifade kullanarak hem etik konusunun hem de araştırmadaki geçerlilik ve güvenilirlik konusunun altını çizmektedir. Bunu sağlamanın yollarından biri hem araştırma sürecinde hem de veri temelinde analiz yapılırken veya otoetnograf tek başına analiz yaparken, nitel araştırma ile ilgili kabul gören geçerlilik ve inanılabilirlik kriterlerinden yararlanmıştır. Ritimanalizi kapsamında gerçekleştirilen bu otoetnografi çalışmasında veri toplama yöntemi olarak gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme, anlatı ve hikayelere ilişkin öznel sonuçların elde edilmesi her bir parçaya ilişkin geçerlilik ve güvenilirlik veya inanılabilirlik kriterlerinin işletilmesine dayanmaktadır. Bu kapsamdaki araştırmada gözleme yönelik olarak iç ve dış geçerlilik yaklaşımlarından (Carlson ve Morrison, 2009), yarı yapılandırılmış görüşmeye ilişkin olarak Maxwell (2005)’in yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Gözlemsel çalışmalar hem iç hem de dış geçerlilik açısından değerlendirilmiş, iç geçerlik, çalışmadan elde edilen çıkarımların gücü olarak ifade edilmiştir. İç geçerliliği değerlendirmede anahtar soru, gözlemlenen değişikliklerin diğer olası nedenlere değil, maruz kalmaya atfedilip atfedilemeyeceğidir. Dış geçerlilik ise, çalışma sonuçlarını daha evrensel bir popülasyona genelleme yeteneğidir. İç geçerliliğe yönelik olarak elde edilen bulgular parklarda maruz kalınan davranış, olay ve olgulara atfedilmiş olup, dış geçerliliğe yönelik olarak ise nispeten farklı iki parka ilişkin ortak ritimler belirlenerek popülasyona yönelik genellenebilirlik olgusunu ortaya konabilmesine yöneliktir. Ayrıca belirli bir çalışmadan elde edilen neden-sonuç ilişkileri hakkındaki çıkarımlar, çalışmanın benzersiz ve kendine özgü ortamlarından, prosedürlerinden ve katılımcılarından, diğer popülasyonlara ve koşullara genelleştirilebiliyorsa, harici olarak geçerli kabul edilir. Dış geçerlilik, bir çalışmadaki sonuçların başka yerlerdeki ve diğer zamanlardaki diğer kişiler için geçerli olma derecesidir (Carlson ve Morrison, 2009). Maxwell (2005)’in üzerinde durduğu sekiz geçerlilik kriteri şu unsurlardan oluşmaktadır: Yoğun ve uzun dönemli ilgililik, zengin veri, yanıtlayıcı güvenilirliği, müdahale, farklı kanıt ve negatif örnekleri araştırma, yöntem çeşitleme, istatistik benzeri yöntem ve analogi ve karşılaştırmadır. Aynı şekilde anlatı ve günlükler temelinde öznel sonuçlar elde edilmesi ve raporlama için kabul gören yaklaşımlardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla her bir veri toplama yönteminde sağlanacak geçerlilik ve inanılabilirlik kriterleri sayesinde tümevarımsal bir yaklaşım elde edilmiştir.

Sosyal bilimlerde ve özellikle nicel araştırma nosyonundaki gibi olmasa da genellenebilirlik otoetnograflar için de önemlidir (Ellis vd., 2011). Otoetnografide, genelleştirilebilirliğin odak noktası yanıtlayıcılardan okuyuculara doğru hareket eder ve bir hikâyenin kendilerine kendi deneyimlerinden mi yoksa tanıdıkları diğerlerinin hayatlarından mı söz ettiğini belirlerken okuyucular tarafından her zaman test edilir. Genelleştirilebilirlik aynı zamanda otoetno çizgecinin aşına olunmayan kültürel süreçleri aydınlatıp aydınlatamadığı ile belirlenir (Ellis ve Bochner., 2000). Diğer bir ifadeyle park ritimleri açısından değerlendirildiğinde gizli veya saklı olan ritimlerin deneyim süreçlerini aydınlatıp aydınlatmaması genellenebilirlik açısından bir gösterge olarak ortaya konulmuştur. Hedef kitleyi oluşturan okuyucular, park deneyimi açısından ziyaretçi veya kullanıcılar, kendi hayatlarını sunulanla karşılaştırarak, ne kadar benzer ve farklı olduğunu ve nedenlerini düşünerek ve hikayelerin tanıdık olmayan insanlar veya hayatlar/deneyimler hakkında onları bilgilendirdiğini hissederek doğrulama sağlar (Ellis, 2004; Ellis vd., 2011). Yukarıda da ifade edildiği gibi yansıtıcı ve betimleyici anlatı sayesinde okuyucu/değerlendiricilerin sonuçları kendi hikayeleri açısından karşılaştırmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Otoetnografik çalışmalarda geçerliliği değerlendirmenin başka birkaç yolu da bulunmaktadır. Spesifik olarak, otoetnograflar için geçerlilik, okuyucuların metni gerçeğe yakın bir şekilde deneyimlemesi ve işi inandırıcı ve olası bulması anlamına gelir (Ellis vd., 2011). Otoetnografinin kullanımı, okuyucuları bir deneyimin gerçek, güvenilir ve mümkün olduğuna inandırırca da anlayışlı ve bilimsel olabilir (Ellis, 1995). Ellis ve arkadaşları (2011) geçerlilik konusunu bir benzetme ile şöyle açıklamaya çalışmıştır. Bir otoetnografin televizyonda hayat hikayesini anlatan birinden nasıl ayırdığını açıklarken; otoetnografin “deneyime analitik olarak bakması” gerektiğini ifade etmiştir (Schaeperkoetter, 2017). Buradaki temel yaklaşım; etnograf ile hedef kitleyi oluşturan izleyici ya da okuyucuların benzer bir noktada buluşması şeklinde ortaya konabilir. Otoetnografilerle sağlam bir metodolojik yaklaşım sağlamak için belirli adımların izlenmesinin önemine de işaret eden Denzin (2011), verileri “kırıcı – kavramsal, teorik, belki de politik merceklerin yardımıyla” yorumlamanın önemini vurgulamıştır. Otoetnograflar, araştırmanın titiz, teorik ve analitik ve duygusal, terapatik ve kişisel ve sosyal fenomenleri kapsayıcı olabileceğine inanırlar” (Ellis vd., 2011). Denzin (2011), iyi otoetnografinin, başlangıcında teorik olarak temellendirilip, süreç ve

üründe metodolojik olarak buluşsal olduğunu ifade etmiştir (Schaeperkoetter, 2017). Mevcut çalışmada otoetnograf, yöntemle ilişkin geçerli ve kabul gören adımları takip ederek park deneyiminin ortaya çıkardığı ritimleri okuyucular ile benzer bir noktada buluşturmuş; ayrıca ritimanalizi teorisiyle bağlantılı olmak üzere titiz, teorik ve analitik bir süreç takip edilmiştir.

Duncan'a (2004, s. 31) göre otoetnografi, araştırmacının iç diyalogunun geçerli olduğu, sistematik düşünmeyi teşvik eden, organize ve izlenebilir bir veri analizi araçları sunan ve bilimsel bir açıklamayla sonuçlanan bir araştırma yöntemi olup, araştırma sürecindeki titizliğe (rigor) vurgu yapılmaktadır. Bu araştırma yöntemi sadece hikâye anlatmakla kalmaz, fazlasını yerine getirir. Bilimsel ve doğrulanabilir yorumları, raporlar sunar. Diğer bir ifadeyle yalnızca araştırmacının görüşlerinden oluşmaz, aynı zamanda bu görüşleri doğrulayabilen veya yöntem çeşitleme (triangulaiton) yöntemi aracılığıyla diğer verilerle de desteklenir. Bu adımlamayı yerine getirmek amacıyla çalışmanın veri toplama yöntemleri arasında katılımcı gözlem, yansıtıcı yazma, görüşme ve belge ve eserler toplama (Wall, 2006) kaynaklarının tamamından yararlanılmıştır.

Otoetnografik yöntemin sistematikliği ve metodolojik titizlik eksikliğine ilişkin görüşler bulunmasına karşın, yöntemin en az diğer tüm nitel yöntemler kadar sistematik, bilimsel ve kabul gören bir yöntem olduğuna ilişkin hâkim görüşler de mevcuttur. Nitekim Sparkes (2000) ve Holt (2003) geleneksel bilimsel ilkelere ilişkin literatürdeki nitel çalışmaların gözden geçirilmesi gerektiğini önermiştir. Otoetnografiyi uygulamadaki bariz zorluklara rağmen, teorik bir çerçeveye dayanma, açıkça tanımlanmış metodolojik ve veri analizi prosedürleri, bir denetim izi ve tekrarlanabilirlik, sunumlarının değerini değerlendirme geçerlilik ve inanılrlık kriterleri olarak gösterilmiştir. Niteliksel araştırmaya açık olanlar için bile, otoetnografiye her zaman kolayca uygulanmasa da güvenilirlik, inanılrlık ve kredibilitesi gibi geleneksel kriterler önemli olabilir (Holt, 2003; Wall, 2006). Tüm bu yaklaşımlar pek çok nitel araştırmada olduğu gibi yöntemin geçerlilik ve inandırıcılık gibi konuların üstesinden gelebildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Richardson (2000) ise otoetnografi geçerliliğine ilişkin hem değerlendirici hem de yapı geçerlilik tekniklerinin analizini içeren daha somut beş kriteri ifade etmiştir. Bunlar; önemli katkı, estetik, yansıtma, etkililik ve gerçeği ifade etmedir. Bu kriterleri biraz daha açmak gerekirse;

katkının önemi, çalışmanın sosyal hayata kattığını temsil ederken, estetik ise eserin sanatsal olarak iyi şekillendirilmesi, tatmin edici derecede karmaşık oluşunu ifade eder. Ellis, Adams ve Bochner (2011)'ın otoetnografi yazımına ilişkin ortaya koydukları çerçeve gereği yazımın estetikliği, yazımın okuyucunun ilgisini çekecek onları heyecanlandıracak şekilde yazılmasını temsil eder. Yansıtma, yazarın sonuçları veya metni yazmaya nasıl ulaştığını ortaya koymaktadır. Yansıtma etnografin özelliği ve yeteneğini de ortaya koymaktadır. Etkililik ise sonuçların duygusal olarak okuyucuyla entelektüel olarak buluşmasını temsil eder. Son olarak gerçeği ifade etme ise, yaşanmış bir deneyimin ete kemiğe bürünmüş duygusunu somutlaştırmasıyla ilgilidir. Otoetnografik yazılar, okuyucuyu yazarla olayları 'yeniden yaşamaya' davet etmek için dramatik hatırlama, olağandışı ifadeler ve güçlü metaforlar içerebilir (Holt, 2003). Bu tez çalışmasında ritimanalizi uygulanırken Richardson (2000)'ın altını çizdiği önemli katkı, estetik, yansıtma, etkililik ve gerçeği ifade etme kriterlerine azami derecede riayet edilmeye çalışılmış olup, ritimanalizi sonuçlarının anlatım stili (yukarıda da belirtildiği gibi betimsel, retorik, hikayeleştirici ve metaforik) okuyucunun park ritimlerini yeniden yaşaması sağlanmaya çalışılmıştır.

İlave olarak, pek çok nitel geleneksel araştırma yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri olan geçerlilik, titizlik ve tekrarlanabilirlik, otoetnografik araştırmalarda farklı yorumlanabilmektedir (Leigh vd., 2022). Otoetnografide geçerlilik konusu, araştırmacının konu veya fenomen üzerinde derin düşünmesini temsil edip, araştırmacının eleştirel olarak düşünömsel olması, araştırmacı rolü olarak kendinin farkında olması ve yaptığı işteki zayıflıkların, ayrıcalıkların ve konumlar (konumsallık olarak isimlendirilen) hakkında dürüst olmasıyla ilişkilendirilir. Otoetnografide geçerlilikle ilgili olarak üzerinde durulan diğör bir konu olan "bedenlenmiş farkındalık" (embodied awareness), araştırmacının kendisini, çevresindeki dünya ve başkalarına nasıl tepki verdikleri hakkında verilere erişmesine ve bunun daha sonra refleksif araştırma sürecinin bir parçası olmasına izin verir. Otoetnografi açısından, görüşme yapılan kişilerin verdikleri tepki veya reaksiyonların ele alınmasıdır. Örneğin, konuşma esnasındaki gerginlik, ses tonundaki sertlik, boyun damarlarının şişmesi, nefes alışığı gibi bedensel durumların da dikkate alınması gerektiği ifade edilmiş olup, çalışmada bunlara riayet edilmiştir. Bununla birlikte, otoetnografi, çeşitli bilgi, ifade ve anlayış biçimlerine de izin verir. Araştırmacıyı araştırılardan ayıran süreçler aracılığıyla "nesnellik" ve

“sağlamlık” (robustness) özelliklerinin yerine getirileceğini ortaya koyan yaklaşımlardan da söz edilmekte olup (Leigh vd., 2022), bu özelliklere araştırma sürecinde dikkat edilmiştir.

Yukarıdaki yaklaşıma benzer ve tamamlayıcı bir şekilde otoetnografide üzerinde durulan diğer bir konu nesnellik veya objektifliktir. Nesnelliğin mümkün olduğu varsayımı literatürde yoğun olarak tartışılmış olup, sosyal bilimlerdeki klasik nesnellik normları aşıldığı (Denzin ve Lincoln, 1994) görüşü kabul görmeye başlamıştır. Postmodernistler, araştırmada kullanılan yöntem ve prosedürlerin nihai olarak ve ayrılmaz bir şekilde araştırmacının değerlerine ve öznelliklerine bağlı olduğuna inanmaktadır. Etnografların bir konu, mekân veya olguyu nasıl betimleyeceklerine rehberlik eden önemli bir yaklaşım fikirler veya teorik alt yapıdır. Bu yaklaşıma ilişkin olarak ritimanalizinin teorik çerçevesi ve derinliği bu tez çalışmasındaki otoetnografa rehberlik etmiştir. Thomas (1993), “nesnel” eleştirel etnografi uygulamanın püf noktasının, bir iddia ürünü yaratma ve görüşlerimizi izleyicilerimize dayatma tuzaklarından kaçınmakta yattığını ifade etmiştir. Ellis (1999) ise, otoetnografide yazarın, okuyucuların duyguları ve samimi ayrıntıları içeren bir hikâyenin parçasına girmesine olanak tanınması üzerinde durmaktadır. Bunu sağlamanın yolu da hedef kitle ya da okuyucuların hissetmesine izin veren ve insan deneyiminin anlamını inceleyen bir hikâye anlatmaktır. Otoetnografide amaç, “daha eksiksiz bir yaşam görüşünü tasvir eden duygular, deneyimler ve davranışlardan oluşan bir yama işi” iletmektir. Bu tez çalışmasının uygulama bölümünde benimsendiği gibi, “her görüşün bir yol değil, bir görme şekli olduğunu” (Wolcott, 1999, s. 137) görebilmek önemli olarak değerlendirilmiş olup, bu da nesnellik hakkındaki geleneksel fikirlerin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır.

Otoetnografi araştırmasının doğasında var olan öznellik endişelerini gidermek için Lincoln ve Guba (1985) tarafından açıklandığı gibi birkaç güvenilirlik (trustworthiness) kontrolü (Fiock vd., 2022) gerçekleştirilmiştir. Bulguların inandırıcılığını sağlamak için çok sayıda veri tekniğini bir arada kullanarak park deneyimleri üçgenlere ayrılmıştır. Veri toplama ve analiz boyunca, üye kontrolü (member check) sık sık yapıldı. Ön analizi tartışmak, ritim ve duygulara ilişkin nihai temalar ve alt temalar üzerinde fikir birliğine varmak için doktora tez danışmanı ile bir araya gelindi ve sonuçları otoetnografin bireysel deneyimlerini doğru bir şekilde temsil edecek şekilde revize

edilmiştir. Yapılan görüşmeler, gözlemler ve her bir veri temelinde her bir bakış açısının adil bir şekilde temsil edilmesini sağlamak ve deneyim çeşitliliğini vurgulamak için olumsuz veya marjinal (negative/marginal cases) durumlar (bisiklete tersten binmiş 19 yaşındaki keşfin kendisini keşfetmesi) da aranmış ve bulgulara dahil edilmiştir. Üye kontrol süreci, analiz ve yazma sürecinin her adımının mutabakat varıldıktan sonra ilerlemesini sağlamıştır.

3.6. Sonuç/Rapor Yazma

Tez çalışması için uygulanan otoetnografi araştırma sürecinin son aşaması araştırma sonucunun yazılmasını temsil eden raporlaştırmanın yapılmasıdır. Gerçekleştirilen analiz sonucunda, otoetnografi yönteminin ruhuna uygun bir biçimde yansıtıcı anlatı temelinde sonuçların raporlanması yoluna gidilmiştir. Diğer veri kaynaklarına ilave olarak park ziyaretçileri ile yapılan görüşmeler daha önce ifade edilen süreçlerde elde edilen gözlem sonuçlarının anlamlı ifadelerle dönüşme sürecinden sonra gerçekleşmiştir. Araştırmacı ortaya koyduğu yapıları yeniden tez danışmanı ve İngiltere’de bulunan danışmanı ile paylaşarak bulguları hakkında tartışma gerçekleştirmiş ve ortaya çıkan öneriler bulgulara ve sonuçlara entegre edilmiştir.

3.7. Etik

Otoetnografi, araştırmayı yürüten otoetnografin bakış açısına dayandığı için gerek yürütülmesinde ve uygulanmasında gerekse raporlanmasında etiksel konular üzerinde durulması gerekmektedir. Dönüştürücü nitel bir araştırma yöntemi olarak otoetnografi bir kişinin bakış açısına dayandığı için konunun hassasiyetle üzerinde durulmalıdır (Custer, 2022). Araştırmacı veya otoetnografı aynı veya benzer olayı yaşayan diğer kişiler, büyük olasılıkla olayla ilgili çok farklı fikirlere, görüntülere ve anılara sahip olabilmektedir. Bu bakımdan otoetnografinin etiği (örneğin, geçerlilik, güvenilirlik, öznellik, yeniden travmatizasyon, dolaylı travmatizasyon vb.), bu yaklaşımı araştırmalarda kullanmadan önce dikkatle düşünülmelidir (Custer, 2022).

Otoetnografi, öznel doğası ve bu metodolojiyi kullanan araştırmacıların bencil, benmerkezci ve hikayelerinin başkaları üzerindeki etkisine kayıtsız olduğu fikri üzerine onlarca yıldır tartışılmaktadır (Dauphinee, 2010). Bazı nitel araştırmacılarıdaki davranışlar nedeniyle konu üzerinde daha hassas durulması gerekliliği hâsıl olmuştur. Bununla birlikte, bilimin birbirine bağlantılılık, sistem dinamikleri ve kolektif bilinç

hakkında daha fazla bilgi edinmesi nedeniyle, araştırmacının araştırılardan ayırlamayacağı argümanı son yıllarda çok fazla destek kazanmıştır (Custer, 2022).

Pek çok nitel ve nicel araştırmada olduğu gibi otoetnografi yönteminde araştırma katılımcılarının korunmasını dikkate alınmak durumundadır. Otoetnograflar, bazı katılımcıların araştırmanın yazılarına nasıl dahil edildiğini ve temsil edildiğini dikkatlice düşünmek zorundadır. Bazı katılımcılar hesap içinde isimsiz bir biçimde anonimleştirilse bile, yine de ayırt edici sosyal veya fiziksel özellikler aracılığıyla tanımlanabilir olabilirler. Bu nedenle araştırmacının bu konuya özel dikkat etmesi gerekmektedir. Bazı özel ve hassas konularda otoetnografi uygulanıyorsa araştırmacının kendisini koruması da etiksel bir gereklilik olarak addedilmektedir (Allen-Collinson, 2012). Parkta uygulanan otoetnografi çalışmasında konunun genel umumi yerde gerçekleşmesi ve park ziyaretinin incinebilirlik ve hassasiyetlik bakımından riskli olmaması nedeniyle araştırmacı nispeten daha rahat olacaktır. Ayrıca parkı ziyaret eden kişilerin anonimliğini sağlamak bu araştırma için daha uygundur. Park ziyaretçileriyle gerçekleştirilen görüşmeler, katılımcılardan izin alındıktan sonra ses kaydına alınmış ve sözlü olarak yazıya dökülmüştür.

Wall (2008) şekilsel olarak da olsa otoetnografide etik konusunun üstesinden gelmek için çalışmanın etiğine ilişkin üniversitenin etik kuruluna güvendiği üzerinde durmaktadır. Otoetnografik proje ya da araştırmanın ilgili etik kurul tarafından onaylanması başlangıç noktası olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim 20.10.2023 tarihli Eskişehir Teknik Üniversite'nin Sosyal ve Beşerî Etik Kurul'undan her iki parka ilişkin araştırma için etik kurul onayı alınmıştır (Bkz. Ek.1). Alan uygulaması esnasında görüşmelerin izin alınarak yapılması, görsellerde kimliğin belirsizliğinin temin edilmesi, takma ismin veya K1/kadın-erkek gibi kodların kullanılması etiksel konular bakımından değerlendirilmektedir. Bazı özel konularda araştırmacının/etnografin bile isminin gizlenmesi yönünde görüşler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bir araştırmacı, nitel bir araştırma konferansında öyküleyici makalesini sunduğunda, bunu annesinin kızlık soyadıyla yaptığını belirtmiştir. Ancak pek çok otoetnografi yöntemindeki etik konularda altı çizildiği gibi, etik kurulun onayının ötesine geçen bir hassasiyet içerisinde konuya yaklaşmanın daha uygun olabileceği üzerinde de durulmaktadır. Her otoetnografinin özgün doğası farklı olduğu için etik kurulun onayının ötesine geçecek hassasiyette bulunmak yararlı olacaktır. Otoetnografların kişisel deneyimler, özel

konular üzerinde çalışırken kişilerin sosyal olarak dışlanmasına neden olacak raporlamadan kaçınılması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Wall, 2008). Bu doktora tez çalışmasında konu park ziyaretçilerinin boş zaman ve rekreatif etkinliklerine yönelik ritimanalizi olduğu için böyle bir riskin olmadığını kolaylıkla ifade etmek mümkündür. Bunlar dışında kalan tüm etiksel hassasiyetler üzerinde durulmuştur.

4. BULGULAR

Tezin bulguları veya diğer bir ifadeyle temalar ele alınmadan önce ritimleri belirleyen ya da etkisi olduğu düşünülen zamansal farklılıklar ve mekânsal farklılıklar ve birlikteliğinin yanı sıra parkın somut ve soyut sınırlarının etkileri ve aritimsel etkileyicileri ele alınmıştır. Akabinde tezin ana bulguları olan tematik ritimler üzerinde durulmuştur. Ritimanalizi, uzamsal-zamansal ilkelere ve öznelde enerji harcanmasına dayanan döngüsel (kozmik) ve doğrusal (mekanik) ritimleri içerir (Procházková, 2018). Zamansal farklılıkların ortaya çıkan ritimlerin bir öncüsü olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilmektedir. Zaman dinamiklerinin (sabah saatleri, öğle molaları, akşam iş çıkışı, hafta içi-hafta sonu vb.) ritim üzerine belirleyici bir etkisi olduğu saikinden hareket edilmiştir. Diğer yandan biçimlenme, konum ve parkın ziyaretçiye sağladığı imkanlar bağlamında ortaya çıkan farklılıklar ritim üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilmektedir. Parklardaki açık alan sayısı ve büyüklüğüne dair her türlü farklılık, park mekânlarının kullanımında ritimsel farklılıkların ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Nitekim, Lefebvre' nin (1992;2004) de işaret ettiği gibi, mekânda tekrarlı gerçekleşen hareket eylem ya da davranışların bir ritmi nasıl tanımladığını ifade edebilmek için diğer davranış kalıplarının tanımladığı ritimler ile ilişkisini gözden geçirmek gerekliliği, bu durumun açıklayıcısı olarak görülebilir. Öncelikle zamansal ve mekânsal farklılıklarının ve birlikteliğinin ritimlere etkileri üzerinde durulmuş ve etkileyiciler arasında önemli rolleri bulunan somut ve soyut sınırlar ve parkta aritmi oluşturan öğelerin ritimleri nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur. Sonrasında park mekânlarının ve insan etkileşimlerinin ortaya koyduğu ritimler ele alınmıştır.

4.1. Park Ritimlerinin Etkileyicileri

4.1.1. Parkın zamansal farklılıklarının ritimlere etkisi

Ritimanalizi, zaman ve mekânın bir bileşimi olsa da ampirik araştırmalarda mekânsal analizlere yönelik önyargı, zaman boyutuna dikkat edilmemesine neden olur. Zaman bir oldu bitti ya da arka plan durumuna dönüşmekte, zamanın nasıl hüküm sürdüğü ve ritim sinerjisinin nasıl oluştuğu yeterince tartışılmamaktadır (Rongna ve Sun, 2020). Ritimanalizi, uzamsal-zamansal ilkelere ve öznelde enerji harcanmasına dayanan döngüsel (kozmik) ve doğrusal (mekanik) ritimleri içerir. Dinleme deneyimi daha sonra biyolojik, sosyal ve çevresel koşulların daha geniş bağlamına yerleştirilir (Procházková, 2018). Ritimlerin etkisine dikkat ederken zamansal farklılıkların park

içerisindeki hareketliliği ve ziyaretçilerin ritmik davranışını etkileyen ritimlerin keşfi ve anlamlandırılması üzerinde durulmuştur. Zaman içerisinde günün öğelerini (sabah, öğle, akşam, gece), hafta içi-hafta sonu, aylar ve mevsimler olarak doğrusal ilerlemesi içerisinde parkın ritimleri incelenmiştir. Zaman günün öğelerini ve hafta içi-hafta sonu ayrımını içinde barındırırken, bu ayrımlar insanların hayatlarındaki akışa ve günlük yaşama yön verir. Aylar ve mevsimler hava durumunu içerisine alır. Dolayısıyla zaman öğeleri nicel tekrarlara sahipken park ziyaretçilerinin zamana yönelik davranışlarındaki ritimleri incelemek özel bir ilgi ister. Zamanın mekanik öğelerine odaklanıldığında park ziyaretçilerinin iş-boş zaman ayrımında park ile olan kesişimlerinin zamanın öğeleri açısından bakıldığında mekânsal beklenti kapsamında sürpriz olmayan bir şekilde açıklanabilir.

Parkların zamansal farklılıklarına ilişkin olarak ziyaretçilerin ya da kullanıcıların mikro (saat ve öğünler), orta (hafta içi-hafta sonu ve özel günler) ve makro (ay ve mevsimler) düzeydeki kullanım durumu zamansal farklılıkların altını çizer. Şöyle ki, her iki parkın saat düzeyinde kullanım durumu farklılık gösterdiğinden ritim üretme mekanizması ayrı olabilecektir. Örneğin, şehir merkezine yakın St. John's Gardens parkının öğle saatlerindeki yoğun kullanım durumu zamanın saat ögesindeki farklılaşmayı işaret ederken, bu durum aynı zamanda her iki parkın kullanımındaki değişkenliği de ortaya koyar. Ordsall Park'ın mahalle parkı olması özelliğiyle öğle saatleri ve iş ritmine görece maruz kalmaması, zamanın mikro ögesinin ritme etkisindeki durumu açıklar. Ayrıca Mayıs ayı itibarıyla akşam havanın kararması gece 22.30-23.00 saatlerinde gerçekleşirken Ekim ayı sonu Kasım ayı başlangıcında 16.30 civarlarında gerçekleşmektedir. Hava kararma sürelerindeki bu geniş aralıklı saat farkı yine park kullanımının diğer etkileyicisidir. Park kullanım yoğunluğu havanın aydınlık olduğu saatlerde sık ve kararmasıyla az kullanım durumu diğer bir ifade ile gece ve gündüz farkları arasındaki büyük fark ziyaretçilerin ritimleri üzerinde etkili olmuştur.

Orta düzeyde değerlendirildiğinde hafta içi ya da hafta sonu parkın kullanım ve yoğunluk durumu ritim mekanizmalarını belirleyici özelliktedir. Örneğin rekreatif etkinlik bakımından daha geniş bir alana sahip olan Ordsall Park'ın özellikle belirli hedef kitleler (örn. çocuklar, gençler vb.) tarafından tercih edilmesi zamansal düzeyde değerlendirilir. Parktaki özel etkinlik günlerine ilişkin kutlamalar, hafta sonu tatilleri gibi gün temelli yaklaşımlar orta düzeydeki zamansal kullanımı temsil eder ki, günlerin

zamansal olarak ritimler üzerindeki etkisi pek çok çalışmada (örn., Körtner ve Geiser, 2000; Schönfelder ve Axhausen, 2010) sabittir. Bu bağlamda ele alındığında her iki parkın yoğun olarak kullanım durumunda benzerlikler (hafta sonu) olabileceği gibi, merkezi konumda olan St. John's Gardens parkında hafta içi öğle saatlerindeki yoğunluk farklılaşmayı temsil eder.

Son olarak zaman makro düzeyde ele alındığında; pek çok niceliksel ya da sayısal mekânsal zaman araştırmasının da ortaya koyduğu gibi (örn., Wunderlich, 2013;2016) ay veya mevsimsel düzeyde park kullanımından kaynaklı ritimler şekillenebilmektedir. İngiltere'nin Manchester şehrinde hava temelli ritimlere bağlı olamayan park kullanımının (Bkz. Görsel 4.1; Görsel 4.2; Görsel 4.3) yağışın olmadığı ve/veya göreceli olarak düşük olduğu Haziran-Ağustos zaman periyoduna denk gelmesi sonucu şekillenen ritimler ile farklı yağış türlerinin ortaya çıktığı sezonlarda şekillenen ritimler (katalizör [hızlandırıcı], deceleratör [yavaşlatıcı]) haliyle değişkenlik gösterir. Benzer bir değerlendirmeyi yılın farklı ayları temelinde de ifade etmek mümkündür. Nitekim bulgu olarak yer verilen hava temelli ritimler, yağış türleri ve mevsimsel farklılıklara göre ortaya çıkan ritimleri içerisinde bulunduran bir yapıyı da kapsar. Ordsall Park için Google Maps yorumları arasında bir kullanıcı *"Bu parkı seviyorum. Dostça bir atmosfer, tüm yaş aralıkları ve köpek sahiplerinin gözdesi. Ağaçlar bahara yeni uyanmaya başladı! (Kullanıcı,2/Ordsall Park)"* yorumu ile parkın mevsimsel döngüsüne değinerek dikkat çekiciliğine örnek olmuştur.

Görsel 4.1. *St. John's Gardens çiçekler örnek (Kaynak: Araştırmacı)*

Görsel 4.2. *Ordsall Park'a sonbaharın gelişi (Kaynak: Araştırmacı)*

Görsel 4.3. Ordsall Park'ta sonbahar ortası (Kaynak: Araştırmacı)

4.1.2. Parkın mekânsal (uzamsal) farklılıklarının ritimlere etkisi

Mekânlar biçimleniş, konumlanış ve ziyaretçiye verdiği imkanlar vasıtasıyla bazı farklılıklara sahip olabilmektedir. Bu durum parklar için ele alındığında mekânın yürüyüş için oluşturulan tasarımını açık alan sayısı ve büyüklüğüne kadar içerisinde barındırabilecek her türlü farklılıkta onların kullanımında ritimsel farklılıklar açığa çıkmasında etkili olmaktadır. Lefebvre'nin (1992) de belirttiği gibi mekânda belirli tekrarlarla gerçekleşen bir eylemin nasıl bir ritim tanımladığını ifade edebilmek için mekândaki diğer eylemlerin tanımladığı ritimler ile ilişkisini gözden geçirmek gerekliliği, bu durumun açıklayıcısı olarak görülebilir. Bir ritmin durağan ya da canlı olduğu ancak başka ritimlere kıyaslanarak anlaşılması mümkün olabilecektir.

Öncelikle ölçek bazında her iki parkı ele aldığımızda Ordsall Park'ın yüz ölçümü St. John's Gardens'a kıyasla daha büyüktür. Bu yüz ölçümü parkın yürüyüş alanının dolayısıyla yürüyüş ritimlerinin farklılaşmasına doğrudan izin vermektedir. St. John's Gardens uzun yürüyüş veya koşma eylemlerine eşlik edebilecek durumdayken eylemin kendisine hizmet verecek bir yapıya sahip değildir. Dolayısıyla park, mekânların ölçekleri içerisindeki ritimlerin türlerine şekil ve yön vermektedir. Ölçek ile ilişkili diğer bir durum ise açık alanların kullanımına ilişkin farklılıklardır. Ordsall Park kendi

içerisinde oldukça geniş bir çim alan, basketbol, futbol, serbest alan, egzersiz aletleri ve çocuk parkı alanı (Bkz. Görsel 4.4; Görsel 4.5; Görsel 4.6) bulundurmaktadır. Örneğin Google Maps kullanıcısının eklemiş olduğu bir yorumda “*Bir şehir parkı için uygun açık alana sahip harika yerel park. Çocuklar ve köpekler için de etrafta dolaşabilecekleri yeterli oyun alanı. Sadece futbol için değil, insanlar burayı tag rugby için de kullanıyor. (Kullanıcı, 6/Ordsall Park)*” ifadesini kullanmıştır. Bu durum yine parkın kullanımında mekânsal özelliklerin izin verdiği aktiviteleri ve park ziyaretçilerinin algılarında oluşturduğu park kullanım alanları hakkında fikir vermektedir. Diğer bir kullanıcı ise “*Çocuk alanı ve spor salonu ekipmanları ile ferahlatıcı geniş bahçe. Sessiz bir yürüyüş veya güneşli bir günde oturmak için harika. (Kullanıcı, 7/Ordsall Park)*” değerlendirmesiyle mekânın genişliği hakkında ve bunun yararlı bakış açısıyla ele alındığı yorumu yine parkın mekânsal bir özelliğine dikkat çekmiştir.

Görsel 4.4. Ordsall Park çocuk parkından görünüm (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.5. Ordsall Park çocuk parkı (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.6. Ordsall Park oyun alanı salıncaklar (Kaynak: Araştırmacı)

Ziyaretçilerin geliş-gidiş ve/veya ziyaret amacını, dolayısıyla yer/mekânlarda üretecekleri ve dahil olacakları ritimler kendiliğinden farklılaşmaktadır. Açık alanların kullanım uygunluğu, birçok yetişkin ve çocuk oyunlarına müsaade etmekte ve sosyal etkinliklerin de oluşturulmasında elverişlidir. Örneğin, Ordsall Park bir ailenin veya arkadaş grubunun piknik yapması için uygunken, St. John's Gardens daha çok kişilerin

marketten aldıkları (meal deal) veya kendi yanında getirdikleri yiyecek ve içecekleri ufak bir yemek molası şeklinde karşıladığını görülmektedir. Bu durum ile ilgili bir Google Maps yorumcusunun “Öğle yemeği molası için iyi. Ya çimlere ya da banklara oturun. Şehir merkezi bölgesinde sessiz bir vaha. Gizli bir mücevher. (Kullanıcı, 4/St. John’s Gardens)”, “Çok sayıda boş alan ve uygun olduğunda sosyal olarak mesafeli olan güzel büyüklükte bir park. Ekstra yiyecek içecek gerekiyorsa, yakındaki birçok mağaza yürüme mesafesindedir. (Kullanıcı, 17/Ordsall Park)” ifadeleri parkların molasal ve çevrede bulunan diğer mekânların etkisi ile kullanımına örnek olarak verilebilir. Başka bir dikkat çeken farklılık yine yüz ölçümü ile ilişkili olabilecek oturma banklarının arasındaki uzaklıklardır. Örnek vermek ya da hayal etmek gerekirse Ordsall Park’ta ki oturma bankları arasında yaklaşık 60 adım (Bkz. Görsel 4.7) aralığında bir mesafe bulunurken, St. John’s Gardens parkta bu mesafe 4 adım bank (Bkz. Görsel 4.8) aralıklı gibi düşünülebilir. Bu durum yalnız, sosyal, daha bireysel olma ve daha rahat hareket etme ya da kontrollü hareket etme gibi durumların belirleyici olabilir. Buradaki durum yeniden ortaya çıkabilecek ritimlerin arasındaki farklılığın oluşmasını anlaşılır kılıyor. Örneğin bir Google Maps kullanıcısı “İhtiyacımız olan her şey vardı, bir tenis kortu, bir alan hem yetişkinler hem de çocuklar eğlendi ve çok fazla alan vardı, bu yüzden diğer insanlara çok yakın olmak zorunda değildik (Kullanıcı, 14/Ordsall Park)” ifadesiyle bank aralıklarının ziyaretçiler açısından bu durumu açıklar niteliktedir.

Görsel 4.7. Ordsall Park bank aralıkları örneği (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.8. St. John's Gardens bank aralıkları örneği (Kaynak: Araştırmacı)

Diğer bir farklılık parkların konumlandırıldığı alan, bölge veya mahalle olarak değerlendirilebilir. Parka gelen ziyaretçilerinin giyiminden, kimle geldiğinden, oraya nasıl ve neden uğrayacağına kadar çeşitlilik göstermesinde etkilidir. Örneğin St. John's Gardens içinde bulunduğu konumun lokal olması (Bkz. Görsel 4.9) ve çevresinde turistik olarak dikkat çekebilecek veya öğrencilerin tur destinasyonlarında sıklıkla ziyaret edilebilecekleri diğer mekânları barındırmaktadır. Manchester'da oldukça popüler olan bilim müzesi, tarihi kütüphane, restoran ve barların yoğun olduğu ve tiyatroların sahnelendiği birçok alana kısa bir yürüyüş mesafesindedir. Bir Google Maps yorumcusu *"Deansgate'in hemen dışındaki güzel bahçe... Manchester'ın merkezinde olduğunuzu asla düşünmezsiniz... güneşli bir günde bir kitapla oturmak için harika bir yer (Kullanıcı, 1/St. John's Gardens)"* ifadesi ile merkezi konumuna ithafta bulunmaktadır. Ayrıca park, ana yol ile arka yolu kestirme yol olarak bağlantı kurmasıyla da dikkat çekmekte ve bu durum parkın doğrudan ziyareti veya diğer toplulukların keşif gezilerine bir dinlenme yeri olarak hizmet verirken, aynı zamanda sadece bir kestirme yol olarak ta kullanıldığını göstermektedir. Bu duruma ek olarak parkı ilk kez gelen ziyaretçilerin ayrıntı ve tabelalara ilişkin daha çok fotoğraf çekimi yaptıkları (Bkz. Görsel 4.10; Görsel 4.11) ve düzenli kullanıcıların ise dikkatlerini nispeten daha az fotoğraflama eğilimi olduğu gözlemlenmiştir.

Görsel 4.9. *St. John's Gardens yakınındaki ofis örneği (Kaynak: Araştırmacı)*

Görsel 4.10. *St. John's Gardens ziyaretçisinin parktaki yazıyı okuması (Kaynak: Araştırmacı)*

Durum Ordsall Park için ele alındığında; parkın bitişinde bir market olması park yürüyüş yolunda elinde poşetle bir şeyler taşıyan insanları görünce yine istenilen rotaya gidişte aracı hizmet verdiğinin diğer bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Diğer yandan parkın devamındaki Media City alışveriş merkezi vb. noktalara gitmenin, yani bir alandan diğer bir alana gitmenin aracısı olarak park kendini yeniden gün

yüzüne çıkarır. Park aynı zamanda bir bekleme yeri olarak kullanılmakta olduğu bir Google Maps yorumcusunun aşağıdaki ifadesi ile anlaşılmaktadır. “*Arabanız bp’de şarj olurken etrafta dolaşmak için güzel bir park. (Kullanıcı, 10/Ordsall Park)*”. Ziyaretçiler bazen ritmin kendisi iken, kimi zamansa başka bir ritmin misafirci olabilmektedir. Diğer yandan St. John’s Gardens yine konumu itibariyle çalışanların işyerlerine gitmelerini-dönmelerini, öğle molalarını karşılamalarına kucak açar. Şehrin kalabalığından parka girince aniden değişen atmosfer, mola ve diğer benzeri amaçlar için uygunluğu ile ritimlendirme de şekillendirici bir etki yaratır. Nitekim “*Şehir Merkezine yakın çok Huzurlu ve güzel küçük Parkı, kısa bir mola için tam da gerekli olan şey. (Kullanıcı, 6/St.John’s Gardens)*” Google Maps kullanıcı yorumu bu duruma açıklık getirebilir. Aynı durum Ordsall Park için ele alındığında; görece olarak mahalle parkı özelliğiyle bu kez çocukların okul zamanıyla hareketlenen, yoğunlaşırken bir mekâna dönüşür. Aynı zamanda mahalle sakinlerinin köpek gezileri konut yakınlığı bağlamında değerlendirildiğinde parkın uğraklığını ve ritmini başkalaştırır. Özetle, parkların konumları, hizmet alanları, hayatın sorumluluklarına eşlik ettiği noktalarla birbirine benzer yanlarının yanı sıra izin verdikleri ritimlerin de farklılıklarına şahit olunur.

Görsel 4.11. St. John’s Gardens Simgesi etrafında fotoğraf çeken ziyaretçiler (Kaynak: Araştırmacı)

Parkı bir kestirme kısa yol vb. durumlarla kullanan kullanıcılar, parkın geçici kullanıcıları olarak adlandırılmış ve onların gözünden park, bir rota, varış noktalarına geçiş olarak görülmektedir. Parkta farklı bir amaçla hareket ederler, ancak varlıkları parkın ritmine merak uyandıran bir unsur ekler. Kimi zaman ellerinde evrak çantaları, kimi zamansa ellerinde alışveriş poşetleri taşıyan geçici park ziyaretçileri, park manzarasında kararlılıkla koşuşturan, detayları ıskalayan kullanıcılardır artık. Parkta bir aciliyet duygusuyla ilerlerken, adımları hızlı, her adımı adeta hesaplıdır. Yine de acelenin ortasında, birkaç kişi istisnai olarak kendilerini çevreleyen güzelliğe bakmadan edemez, belki de doğanın cazibesi karşısında görevlerini bir an için unutuyorlardır. Parkın düzenli ziyaretçileriyle karşılaşmaları kısa ama anlamlı. Selamlama anlamında bir baş sallama, kibar bir gülümseme veya nazik bir geçiş jestlerine rastlanır. Parkın geçici kullanıcıları, yerin genel ritmine benzersiz bir kadans katar. Hareketleri, amaca yönelik bir aciliyet havası verir, sakin ortamın ortasında parkın dışındaki hayatın hızlı bir tempoda akmaya devam ettiğini hatırlatır. Gidişler de gelişler de hızlı ama yine de geçişlerinde bile parkın ruhunda bir iz bırakırlar. Parkın sadece bir varış noktasından daha fazlası, şehir hayatı yolculuğunda bir geçit olarak ve parkın sahip olduğu ritimlerin önemli bir kanıtıdır.

Görsel 4.12. Ordsall Park'ın araştırmacının kaldığı evinden pencere görünümü (çimlerde uzanan ve güneşlenen ziyaretçiler) (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.13. St. John's Gardens gözlem yeri örneği (Kaynak: Araştırmacı)

Genel olarak değerlendirildiğinde ve yukarıdaki park mekânlarına ilişkin açıklamalardan hareketle her iki parkın mekânsal farklılıkları ritim üretme mekanizmalarına sahip iken, parkların kendi içerisindeki mekânlarının da ürettiği ritimler söz konusudur. Örneğin Ordsall ve St. John's Gardens parklarındaki yürüyüş alanları Bkz. Görsel 4.13) ve serbest açık alanlar benzerlik gösterirken; Ordsall Park'ta ki yürüyüş alanının uzunluğu ve oturma alanı arasındaki mesafeler ile park içerisinde bulunan oyun alanları, futbol sahası gibi farklılaştırıcı park içi mekânlar kullanıcılar bakımından farklı ritimler üretme potansiyeli taşır. Nitekim Google Maps üzerinden yorumda bulunan bir kullanıcı *"Bu park güzel bir manzaraya sahiptir ve Salford'un merkezindedir. Güzel yürüyüş yolları, oturma tesisi bulunmaktadır. Çocuk oyun alanları, açık spor salonu, basket sahası mevcuttur... (Kullanıcı, 21/Ordsall Park)"* ifadesiyle park hareketliliğinde ve içerisinde üretilen ritimlerde mekânın sahip olduğu özelliklerin, ziyaretçilerin dikkat ettiği bir nokta olarak bu görüşü destekler niteliktedir. Yine başka bir kullanıcının yorumuna göre ise *"Yakınlarda yaşadığımız için her gün parkı ziyaret ediyoruz. Çocuk oyun alanı biraz küçük olsa da geçen seneden beri parkta yapılacak spor aktiviteleri daha fazla... (Kullanıcı,22/Ordsall Park)"* ifadesi yine parkın mekânsal özelliklerinden konumuna değinmektedir. Park konumunun ziyaretçiye yakın olması tekrarlı ziyaret niyetinde etkili olduğu ve ritimlerin üretilmesinde belirleyici bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde; her iki

parkın temel karakteristikleri, parkın içerisindeki farklı kullanım alanları, park ziyaretçileri için değişken kullanım ve davranış çeşitliğini ortaya koyar ki bu durum mekânsal düzeyde ortaya çıkan ritimleri belirler (Bkz. Görsel 4.12).

Görsel 4.14. Ordsall Park çimlerden yürüten bir ziyaretçi (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.15. Ordsall Park'ta ki yaya yolu ayrımları örnek (Kaynak: Araştırmacı)

Parkların mekânsal farklılıklarına ilişkin olarak ve ritimleri belirlediği/etkilediği düşünülen konular arasında; tasarım, ulaşılabilirlik ve çekicilik faktörleri yer

almaktadır. Durum tasarım bakımından ele alındığında bir parkın tasarlanış biçimi ziyaretçi davranışını belirleyebilmektedir. Örneğin, mahalle parkı olan Ordsall Park'ın rekreatif etkinliklere dayalı yürüyüş/bisiklet yollarını, oyun oynamak için futbol sahasını, basketbol sahasını, serbest açık çim alan, çocuk parkı, piknik alanını kapsaması kullanım veya ziyaret davranışı bakımından belirleyici olabilmektedir (Bkz. Görsel 4.14; Görsel 4.15). Buna karşın St. John's Gardens parkının tasarım açısından daha çok metropolitan ya da şehir merkezi niteliğindeki tasarıma sahip olması ziyaretçi davranışı bakımından üretilen ritimler üzerinde etkin rol oynayabilmektedir. Çekicilik bağlamında değerlendirildiğinde ise her iki parkın cazibe unsurlarının değişkenlik gösterdiği ifade edilmekte olup, bu caziplik veya çekicilik unsurları ziyaretçileri harekete geçirici mekanizmalar olarak ortaya çıkar. Son olarak bir parkın kullanım düzeylerini etkileyebilecek unsurlardan bir diğeri ise mekânsal ulaşılabilirliktir. Mekânsal ulaşılabilirlik kullanım yoğunluğu hakkında ipucu niteliğinde değerlendirilebilir. Örneğin, kent merkezi veya metropolitan niteliğindeki St. John's Gardens parkının merkezi ulaşılabilirlik konumu, mahalle/banliyö parkı niteliğindeki Ordsall Park'ından farklılık gösterir. Bir mekânın yoğun kullanımı tasarım ve çekicilik unsurlarına da bağlı olarak ulaşılabilirlik düzeyiyle değerlendirilebilir. Sonuçta ritmin ortaya çıktığı mekâna ilişkin değerlendirme yapılırken tasarım, çekicilik ve ulaşılabilirlik konularıda dikkate alınmaktadır.

4.1.3. Parkın mekânsal zaman (spatiotemporal) ritimlere etkisi

Ritimanalizi çalışmalarında üzerinde çalışılan mekân özellikleri ve mekândaki zamansallık olgusunun birlikte ele alınması görüşü hakimdir (Kwan, 2013). Coğrafya alanındaki pek çok çalışma, kentsel mekân deneyiminin, fiziksel formu kadar, çağdaş kentsel pratikte zamana bağlı olarak ele alınması gerektiğini kabul etmektedir (de Certeau, 1984; Giddens, 1984; Harrison, 2000; Lefebvre, 2004). Tümevarımsal bir bağlamda değerlendirildiğinde hem mekânın hem de zamanın ritimler üzerinde anlamlı bir etkisinden söz edilir. Diğer bir ifadeyle mekân olarak parklar ve parklardaki mekânlar ritim üretme mekanizmalarını harekete geçirirken, bunun zamandan bağımsız olarak düşünülmemesi gerekir. Bu durum mekânsal zaman kavramını ortaya koyar. Mekânın ve zamanın birlikteliği ya da sinerjik etkisi sonucu ritimler şekillenir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde yukarıda mekâna ve zamana ilişkin ayırt edici özellikler bir araya gelerek mekânsal zaman davranışlarının ele alınmasını gerekli kılar.

Mekânın zamandan ayrılmazlığı ya da tam tersi olan zamanın mekândan ayrılmazlığının bir sonucu olarak şekillenebilecek ritimler doğal olarak bu iki kavramın bir aradalığından etkilenecektir. Zamanın mekândan ayrılmazlığı ya da tersi bir anlayış parklardaki üretilen ritimler üzerinde belirleyici bir rol oynar. Bu rolün ritimleri üretme/ortaya çıkarma gücü pek çok ritmin öncülü ya da koşulu olarak ta karakterize edilebilir. Dolayısıyla mekânsal zaman ya da zamansal mekân bu yönü ile ritmin bir belirleyicisi konumundadır.

4.1.4. Parkın somut ve soyut sınırların ritme etkisi

Parkları çevreleyen çit ve benzeri maddelerin/nesnelerin veya etrafını ören yüksek geniş çalılar, parkın kendine özel alanını görünür kılar. Bu çerçeveleme işleminin yanı sıra parka nereden giriş ve çıkış yapılacağına belirleyicisi olan kapılar, ziyaretçinin park kullanımını otomatik bir dış etken olarak belirler. Brighenti (2010) bölgenin kurucu önkoşulu olarak belirleyici sınırların önemine vurgu yaparak bir bölgenin oluşturulması için doğası gereği belirli sınırların çizilmesi gerektiğine (Brighenti, 2014) dikkat çekmiştir. Bu bölgeselleştirme sürecinin kendine özgü doğası muhtemelen bağlama göre değişecektir ve kentsel mekân içindeki farklı kullanıcıların bölgelerini ayıran sınırlar sürekli olarak yeniden çizilmektedir. Böylece kullanıcılar, bu akışkan ilişkisel mekândaki konumlarını hareket yoluyla sürekli olarak değiştirebilir, mekânı kullanmanın farklı yolları tarafından birbirine bağlanabilir ve/veya çizilebilir. Tüketim bölgesi olarak mekân heterojen malzemeler arasındaki (geçici) ilişkiler aracılığıyla var olmaya başlar, bu da mekânsal, zamansal ve duygusal boyutları içerir (Cheetham vd., 2018).

Öncelikle park kullanım davranışları ve onları etkiyecek olan ritimler dış karar vericiler tarafından oluşturulmuş somut sınırlar içerisinde gerçekleşir. Dolayısıyla parkın sınırları ziyaretçilerinin parka girişi, yürüyüş alanı, mesafesi ve kabul edecekleri patikalar, park hareketliliğini dışardan düzenleyen bir etki olarak karşımıza çıkar. Bu çevreleyen yapının yanı sıra park içerisindeki diğer unsurlar park içi yürüyüş veya kullanım alanlarında sınırlayıcı durumları ortaya koyabilmektedir. Örneğin ziyaretçiler oturmayı düşündükleri alandaki çöp birikintisi, köpek atığı veya onları olumsuz etkileyebilecek diğer öğelere karşı tetikte olup görsel bir sınır çizerek, mekânı/alanını kullanım dışı bırakarak bir düşünce sınırı çekebilmektedir. Bu duruma benzer bir şekilde Jacobs (1961), parkların değişken yerler olduğunu gözlemlemiş ve aşırı

popülerlik ve popüler olmama eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Ellaway ve arkadaşları (2005), çöp, devrilme, duvar yazıları, köpek atığı ve diğer ihmal işaretleri parkları itici veya tehlikeli gösterebildiğini ve insanların parkları kullanmasını engelleyebildiğini öne sürmüştür. Nitekim Google Maps yorumlarında kullanıcıların bu durumlardan rahatsızlıkları da ifade edilmiştir. Örneğin bir kullanıcı *“Bu parkın sunacak çok şeyi var ama bu kadar çok çöple dolup taşıdığı zaman ne yazık. (Kullanıcı, 13/Ordsall Park)”* yorumunda bulunmuştur. Bu yorum ziyaretçiler gözünden ele alındığında park ziyaretini dolayısıyla ritimleri nasıl etkilediği yönündeki anlayışımızı genişletmekte örnek teşkil etmektedir. Bu durum bir engel unsuru taşımakla birlikte, alanı kısıtlı ve kendi düşünce kalıpları içinde oluşturdukları sınırlar ile de açıklanabilir.

Parkın somut sınırları (Bkz. Görsel 4.16) görece dış etkenler ve burada ifade edildiği şekliyle “diğerleri” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Diğerleri kavramının önemi, park ziyaretçilerinin kendi içinde bilinçli ayrımını ifade etmek için kullanılmıştır. Şöyle ki, yapılan gözlemler sonucunda, park kullanım amaçları içerisinde kişisel, özel, saklanma veya illegal davranışların olduğu görülmüştür. Bahsi geçen davranışları sergileyecek kimselerin, parkın daha az görünen, daha kenarda-içeride, dip veya yaya yolu-kapısına uzak yerlerde konumlandığı dikkat çekmiştir. Bu durum daha çok madde veya alkol kullanıcıları, özel alışverişler (yasaklı madde veya uyuşturucu) ya da özel arkadaşlıkların yalnız kalma isteğine hizmet edecek durumlarda ortaya çıktığı görülmüştür. Google Maps yorumcusunun *“Alanla ilgili bir sorun yok, büyük ve güzel ama sadece marihuana kokusu alınca mekânın güzelliği kayboluyor. (Kullanıcı,12/Ordsall Park)”* yorumu mekândaki bu madde kullanımının fark edildiğini gösteren bir ziyaretçi yorumu olarak destek niteliği taşımaktadır. Diğer yandan parkta gerçekleştirilen yürüyen görüşmelerde bir ziyaretçi *“Ücretsiz bir alan olması ve insanların istediği gibi davranabilmesi için parkı kullanışlı buluyorum. Parkta yasaklı madde kullanımı yaygındır. İlegal olması sorun olmaz genelde bunu yaparlar. (Erkek, 35, Ordsall Park)”* ifadesiyle insanların istediğini yapmasına özel atıfı ve yasaklı madde kullanımını ile ilişkilendirdiği anlaşılmaktadır. Başka bir park ziyaretçisi görüşmeler esnasında *“Grup aktiviteleri parkta en eğlenceli şeylerden biridir. Ben 13 yaşlarındayken okuldan kaçtığımızda bizden büyük insanlara para verir ve onların bizim için alkol almasını isterdik çoğu zaman ret ederlerdi ama mutlaka birileri kabul ederdi ve ardından parkta alkol alırdık. Bu tarz aktiviteleri gerçekleştirmemiz için her*

zaman en iyi mekân parktı. Bu iyi bir şey değildi biliyorum ama şimdi hatırlayınca eğlenceli görünüyor. (Erkek, 30, John's Gardens)" ifadesi ile park kullanımında sınırların ne denli farklılaştığına dikkat çekiyor. Bu durum her iki park için de geçerli olup parklarda zihinsel yani burada ele alınan ifade ile soyut sınırları oluşturmaktadır.

Soyut sınırlar onlar (parkın olağan ziyaretçileri) ve diğerleri arasında oluşmuştur. İlk seferde fark edilmese bile biraz özel ilgi ile algılanan ya da düzenli bir park ziyaretçisinin hali hazırda soyut sınırla örülmüş duvarın neresinde olacağını zaten bildiği varsayılabilir. Diğerleri ötekilerine rahatsızlık vermeden ama sahiplendikleri, ki görece zaten ötekilerinin seçim sansının düşük olduğu (dip, köşe, ücra) yerlerde davranışlarını sergilerler. Burada ayrılmış bir sınır park içerisinde belirli bir ritim kalıbı hayali bir şerit çekilmiş halde karşımıza çıkar. Sonuç olarak somut ve soyut sınırların ritimlerin şekillenmesi ve devam etmesinde bir aks görevi görebilir.

Community Garden/ Ordsall Park

Özelleşmiş alan/ St. John's Gardens

Görsel 4.16. Somut ve Soyut Sınırlara yönelik örnek görseller (Kaynak: Araştırmacı)

Parklar insanların algıları üzerinde olumsuz bir rol oynayabilir ve mevcut ritimlerin şekillenmesine veya yeni ritimlerin üretilmesine aracılık edebilir. Bazı araştırmalar, bölge sakinlerinin Vandalizm'le bağlantılı güvensizlik duygularını ve ıssız yerlerde suç korkusunu bildirmiştir (Melbourne Parks, 1983; Grahn, 1985; Bixler ve Floyd, 1997). Bu suç korkusu veya illegalitenin parka ya da parktaki özel bir alanına ilişkin ziyaret davranışı üzerine değiştirici veya engelleyici etkisinden söz edilebilir.

Daha açık bir ifade ile olumsuz durum, davranış ve göstergeler somut ve soyut unsurların etkisini ortaya koyar ki bu da yeni ritmin ortaya çıkması üzerine dönüştürücü bir etki yaratabilmektedir. Örneğin bir park ziyaretçisi “*Parkta Vandalizm ile karşılaşabiliyoruz ve çocuklarımın güvenliğini düşündüğümde bu durum için dikkatli olmaya çalışıyorum. (Kadın, 34, Ordsall Park)*” yorumunda bulunarak parktaki bu durumların varlığının altını çizmiştir.

Görsel 4.17. Somut ve soyut unsurların mevsime bağlı değişimi (Kaynak: Araştırmacı)

Yaprakların, ağaç dallarındaki yeşilimsi kalabalıkların mekânı örtücü etkisi zula yerlerinin değişkenliğini dışa vurmaktadır. Şöyle ki bazı park ziyaretçilerinin bahar ve yaz aylarında gizli bir mekân olarak kullandığı alanlar, sonbaharda yaprakların dökülmesi (Bkz. Görsel 4.17) ile birlikte perdesini indirmiştir. Tıpkı göçmen kuşlarda olduğu gibi zula arayan “göçmen” ziyaretçiler kendilerine bu bağlamda yeni mekânlar arayış davranışında bulunmaktadır. Yalnız kalmak isteyen veya kendilerini diğer ziyaretçilerden yalıtmak isteyen bir çiftin (Bkz. Görsel 4.18) göreceli olarak görülemeyecekleri yeni mekânlarda konuşlanması ritmin mevsimsel mekân değişimi ve sınırların değişimini ortaya koyar.

Diğer yandan fiziki destekleyici unsurlar ile çevrelenen somut ve soyut sınır alanları da bulunmaktadır. Şöyle ki Ordsall Park girişinin sağ tarafında bulunan gözlerden saklı bir bahçe gibi tasvir edilebilecek mekân bu kapsamda

değerlendirilmiştir. Parkın doğası ve yapısal özelliğinin yansıttığı ve ziyaretçilerin özel deneyimlerini ve/veya mahremlerini yaşayabilecekleri bir alan olarak zula niteliği taşır. Parktaki zula mekân yaklaşık 120 cm yüksekliğindeki çalıdan olma çitlerle veya yanı başındaki uzun ağaçlarla kaplı olabildiği gibi (somut sınırlandırılmış), park ziyaretçilerinin yoğun olarak uğrak yerlerinin dışında olması münasebetiyle sosyal ve psikolojik olarak sınırlandırılmış (soyut sınırlandırılmış) bir alan olarak ta karakterize edilebilir. Örneğin, Ordsall Park'ta ki zula mekân olarak tabir edilen alan esasında topluluk bahçesi (community garden) olarak düşünülüp tasarlanmasına karşın mekânın fiili kullanıcılarının ortaya koyduğu tüketim davranışı, mekânın geleneksel anlamının dışına yol açmış ve mekân zulaya dönüşmüştür. Park tasarımında planlanan ile mekânı kullananların dönüştürdüğü kullanım şekli ve anlamlar değişim ve dönüşüme uğrayabilmektedir. Zula mekân ismine has farklı ihtiyaçları öncellemiş ziyaretçilerin beklentileri temelinde bir kullanım olanağı sağlarken, yalın bir tabirle “gözden ırak, gönüle yakın” bir ihtiyaç temelinde belirlemektedir. Şöyle ki, parktaki zula mekânlarını deneyimleyen ziyaretçiler kalabalık içerisinde yalıtılmış ve kendine has özel bir alan yaratan bireylerin ihtiyaçlarının tatmini düzeyinde şekillenir. Özet bir anlatımla park bazı marjinal kullanıcılar için olağandışı bir olağan mekânına dönüşmüştür.

Görsel 4.18. Park ziyaretçilerinin yalın bölge seçimleri (Kaynak: Araştırmacı)

4.1.5. Parkın kesintisel etkileyicileri

Ritimlerin ortaya çıkmasında etkili olan değişken ya da faktörlerden biri parktaki davranışları kesintiye uğratan olgu, olay ya da davranışlardır. Kesintiler ritimanalizi çalışmalarında bozulmaya neden olan unsurlar olarak ta değerlendirilmektedir. Parkın kesintisel etkileyicilerine ilişkin olarak, beklenen veya geleneksel ziyaretçi kullanımlarının dışında kalan ve bu çalışmada görece rahatsız eden olaylar olarak gözlemlenmiştir. Kesintisel etkileyiciler ile ilgili önemli bir unsur park ziyaretçilerin biyolojik ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaları ve içerisinde bulundukları ritmi biyolojik nedenler ile kesintiye uğratmak zorunda kalmaları ile ilgilidir. Örneğin Ordsall Park'ta antrenmana gelen çocuklardan birinin futbol oyununu kesintiye uğratacak şekilde bir süreliğine de olsa banka oturan ebeveynin yanına gitmesi mevcut ritmi kesintiye uğratıp yeni bir ritmin ortaya çıkmasında aracı bir etki olabilmektedir. Benzer şekilde metaforik bir betimleme ile ruhunun derinliklerine inip nostaljik bir duygu dehlindeymiş gibi St. John's Gardens parkında eski günlere dalan bir ziyaretçinin köpeklerin havlamaları nedeniyle mevcut ritminden uzaklaşması gibi ritmi bozucu örnekler kesintisel etkileyicilere örnek teşkil edebilmektedir.

4.1.6. Parkın etkileşimsel etkileyicileri

Bir parktaki ziyaretçiler arasında gelişen veya ortaya çıkan sosyal etkileşimin ritimleri belirleyiciliği ile ilgili literatürde çalışmalar (Kneafsey, 1998; Chiesura, 2004) mevcuttur. Parkların mekânsal tasarım biçimi, sosyalleşmeyi ve etkileşimi tetikleyici bir etkiye sahip olup bazı ritimlerin ortaya çıkması üzerine etkide bulunur. Örneğin, Ordsall Park'ta bir futbol veya basketbol maçı organize eden bir gruba arkadaş grubu dışından bir park ziyaretçisinin dahil olması sosyal etkileşiminde başlangıcını ortaya koyar. Benzer şekilde parkın birbirine yakın bölgelerinde piknik yapan insanların sohbet davranışına yönelmesi veya birbirlerine ikram davranışında bulunması sosyalleşmenin etkisi kapsamında değerlendirilir. Bazı durumlarda insan dışı varlıkların parkı kullanma davranışında da sosyalleşmeyi tetiklediği gözlemlenmiştir. Örneğin, köpek sahipleri köpeklerini yürüyüşe çıkardıklarında yol üzerinde karşılaştıkları diğer köpek sahibi ziyaretçiler ile karşılaşp köpeklerin birbirleri ile etkileşime girmeleri ile birlikte sahiplerinin de “*ayak üstü sohbet-small talk*” ve benzeri sohbetlere başlaması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Diğer yandan parka çocuklarını getiren ebeveynlerin çocukların parkta kaynaşmasını, oynamasını sağlarken diğer ebeveynler ile kurdukları

muhabbet de bu duruma örnek olarak verilebilir. Dolayısıyla yukarıda örneklendirilmeye çalışılan durumlarda olduğu gibi park kullanıcıları arasında şekillenen, ortaya çıkan veya derinleşen sosyal etkileşimler pek çok mekânda olduğu gibi açık bir mekân olarak parklarda da ritim üretme mekanizmasını ortaya koyar.

4.2. Parkların Ortak Ritimleri

Parklardaki zamansal, mekânsal ve iki kavramın kombinasyonu olan mekânsal-zamanların yanı sıra parkın somut ve soyut sınırlarıyla birlikte mekândaki ritmi bozan ve yeni ritmi ortaya çıkaran aritimsel etkileyicilerin bütünsel olarak ele alınıp şekillendirdiği toplam 9 ritimsel temaya ulaşılmıştır. Her bir tematik ritime ilişkin veri destekli araçlar (günlük, gözlem notu, görsel, ses kaydı, görüşme ve ikincil elden veri) holistik olarak ele alınmış olup; ilgili tematik ritme ilişkin detaylı açıklamalar ve ritimanalistin betimsel tanımlamalarına aşağıda yer verilmiştir.

4.2.1. Çağırın ritimler

Doğal unsurların “doğal sakinleştiriciler” olarak işlev görme yeteneği, stresin günlük yaşamın çok yaygın bir unsuru olduğu kentsel alanlarda özellikle yararlı olabilir (Van Den Berg vd., 1998). Şehirlerdeki doğal özelliklerin estetik, psikolojik ve sağlık açısından faydalarının yanı sıra başka sosyal yararları da olabilir. Doğa, dış mekânların kullanımını teşvik edebilir, komşular arasındaki sosyal entegrasyonu ve etkileşimi artırır (Coley vd., 1997). Açık havada ortak alanlarda ağaçların ve çimlerin varlığı sosyal bağların gelişmesini destekleyebilir. Doğal ortamlar aynı zamanda meydan okuma, mahremiyet, estetik ve tarihsel süreklilik hissi sağlayan aktif bir deneyim alanı olarak da görülebilir (Kuo vd., 1998).

Park temelli ritimanalizinin belki de en kor ritimlerinden biri olarak ifade edilebilecek ritim “çağırın” ritimlerdir (Bkz. Görsel 4.19). Belki de ritimlerin oluşmasında, ortaya çıkmasında veya tekrarında, sürdürülmesinde kişiyi harekete geçiren en temel mekanizmalardan biri parktaki bir cazibe unsurunun, bir çekiciliğin ortaya çıkmasıdır. Bu ritim kişiyi parka ziyaret davranışını güdüleyici bir karakter taşır. Bu anlamda değerlendirildiğinde motivasyondan yararlanılmakta olup, motivasyondaki “itme” ve “çekme” faktörleri (Galloway, 2002) sonucunda ritmin ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. İtme davranışın kişi temelli belirleyicileri olup; yaş, gelir, eğitim, cinsiyet ve meslek gibi iyi bilinen sosyo-demografik özelliklerin yanı sıra ihtiyaçlar,

kişisel değerler ve kişilik genel başlıkları altında gruplandırılacak çeşitli psikolojik değişkenleri içerir. Çekme faktörleri, kişinin dışındaki dünyanın özellikleridir (araştırma bağlamında parkın özellikleri, çekicilikleri, harekete geçirici etkinlikleri vb.) ve aynı zamanda davranışın nedeni olarak da hareket edebilir (Galloway, 2002). Diğer bütün ritimlerin ortaya çıkmasında adeta bir “*kraliçe arı*” işlevi görür. Temelde bir park ziyaretçisinin ilgili yer, mekân veya parktaki bir etkinliği ziyaret etme arzusu bu ritimden beslenir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde çağırıcı ritim diğer ritimleri besleyici bir özellik taşır. Evde ya da çalıştığı mekânda bunalan bir bireyin parkta deneyim yaşamak üzere yönelmesi durumu bu ritim bağlamında değerlendirilir. Gobster (1998) bakımlı ve davetkar parklar, çeşitli ziyaretçileri çeken “*yeşil mıknaşlar*” haline getirdiğini ifade eder. Destekler bir biçimde parkın bu özelliğinin yanı sıra gerçekleştirilen görüşmeler ve elde edilen bulgularında ortaya koyduğu gibi kişileri parka çeken, çağırıcı ve mıknaş haline getiren bazı olay, etkinlik, aktiviteler bu ritmi besleyebildiği gibi bireyin parktaki kalabalık içinde yalnızlığını yaşamaması veya psikolojik ve iyi oluş akışına kapılmak üzere park ziyaret deneyimini yaşayabilmektedir. Örnek olarak “*Bu parka gitmeye değer, hava çok temiz, ortam çok sakin ve garantili bir rahatlama sunuyor. Ailede iş veya başka herhangi bir şeyle ilgili olarak ortaya çıkan stresi ortadan kaldırdığına inanıyorum. Bu parkı ziyaret etmenizi tavsiye ederim ve memnun kalacaksınız. (Kullanıcı, 21/St. John’s Gardens)*” Google Maps kullanıcı yorumu, ziyaretçiler tarafından bu deneyimi açıklamaya yardımcı olabilir. Nitekim bir ziyaretçi “*Özellikle yaz aylarında parkta bazı festivaller oluyor. Evinizin yakınında olması işleri kolaylaştırır. Biraz bir şeyler atıştırmak ve güneşli bir gün olduğunda bunu her zaman severim. (Kadın, 34, Ordsall Park)*” ifadesinde bulunmuştur. Yine görüşme yapılan başka bir ziyaretçi “*Parktaki futbol maçlarını izlemek zevklidir. Günün bu saatlerinde burada izlenecek çok şey var. (Erkek, 45, Ordsall Park)*” görüşünde bulunmuştur. Bu ifadeler incelendiğinde parkta var olan toplu aktivitelerin diğer ziyaretçilerde merak uyandırdığı ve park ziyaretinde etkili unsurlar olduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 4.19. Ordsall Park etkinlik duyurusu (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.20. Ordsall Park serbest alanında sportif etkinlikte bulunan çocuklar (Kaynak: Araştırmacı)

Bu temelde ele alındığında park ziyaretinin güdüleyici ya da çekim merkezi olabilecek tüm psikolojik, fiziksel ve sosyal unsurlar bu kapsamda değerlendirilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi park ziyaretçisinin iyi oluşunu besleyecek onu rahatlatacak her tür psikolojik yararlar, çekim unsurlarını temsil eder. Aynı şekilde arkadaşları ile bir arada olmak, ailesi ile sosyalleşmek veya diğer insanların parkta bulunmasını bireyi sosyalleştirme düzeyi de çağırان ritim ile ilintilidir. Benzer şekilde Kaźmierczak (2013), sosyal bağların gelişmesinde bireylerin ve çevrenin

özelliklerinden önemli ölçüde etkilendiği tespit etmiştir. Araştırması sonucunda parkların niteliklerinin, ziyaretlerin uzunluğunu, sıklığını ve niteliğini etkilediğini vurgular. Park ziyaretçileri için sosyal bağlar, ziyaretçi olmayanlara göre daha kapsamlı olduğunu ve kısa ziyaretlerin etkileşimi desteklemediğini ve sosyal faaliyetlerin insan temasını teşvik ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca fiziki olarak egzersiz yapma, yürüyüş, bisiklete binme, top ve frizbi oynama gibi her tür fiziksel aktivitede çağırان ritimlerin bünyesindeki mıknatıs etkisini temsil eder (Bkz. Görsel 4.20). Mekânın ritimleriyle ilgili olan bu hizalanma, Labelle (2008) tarafından bedenlerin bir yere uyum sağladığı bir tür işitsel yapı iskelesi olarak işaret edilmiştir.

Gelişmeleri kaçırma korkusu olarak ifade edilen FoMO kavramı pek çok mal ve hizmet tüketiminde olduğu gibi özellikle etkinliklerde çalışan bir duygu olarak ortaya çıkar (Argan, 2023a). Przybylski ve arkadaşlarının (2013) tekrar ortaya koyduğu ve sosyal medya sayesinde daha fazla ön plana çıkan FoMO duygusu rekreatif etkinlikler bağlamında değerlendirilmiştir. Nitekim Przybylski ve arkadaşları (2013) FoMO'yu, "Başkalarının yokluğunda ödüllendirici deneyimler yaşayabileceğine dair yaygın bir endişedir; FoMO, diğerlerinin yaptıklarıyla sürekli olarak bağlantıda kalma arzusu ile karakterize edilir" şeklinde tanımlamakta, bu tanımın içeriğinden de anlaşılabilirliği gibi FoMO kavramının etkinlik katılımı ile yakından bir ilişkisinin olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Argan vd. (2023b)'nin yapmış olduğu ilişki temelli ampirik bir çalışma sonucuna göre, FoMO duygusu ile Rekreatif etkinlik türlerine katılım davranışı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Özellikle FoMO duygusu yüksek olan bireyler kültürel aktivitelerin yanında ev dışına çıkma şeklinde bir davranış sergilediği bulgusu, park temelli ziyaret davranışının da altını çizmektedir. Şöyle ki bulunduğu mekânda örneğin evde veya işyerinde sıkılan bir birey diğer kişilerin yaşadıkları açık alan veya park deneyiminden geri kalmamak için ziyaret davranışına yönelebilmekte bu durum bireyi çağırılması şeklinde nitelendirilebilmektedir. Diğer bireylerin parkta yaşadığı/yaşayacağı hoş deneyimlerde geri kalmama düşüncesi ile veya rekreatif etkinliklere katılım motivasyonu açısından baş at olan kaçış olgusu bu kapsamdadır. Parkın veya parktaki bir alanın cazibesi birey için artık çağırان konumundadır. Kaçış-çağırان ikilemi karşıt olgular gibi dursa da esasında birbirlerini besleyen mekanizmalar şeklinde işlev görebilmektedir. Bireyi çağırان şeye yönelme birey için bir kaçıştır park mekânı için ise bir çağırıştır.

Çağırın ritmin besleyicisi konumundaki kaçıışı destekleyen diğer önemli bir duygu farklılık arama ya da heyecan arama olarak ifade edilir. Heyecan arayışı, “çeşitli yeni ve karmaşık duyum ve deneyimlere duyulan ihtiyaç ve bu deneyimler için fiziksel ve sosyal risk alma arzusu” olarak tanımlanan bir kişilik özelliğidir (Zuckerman, 1979). Heyecan arayışının; heyecan ve macera arayışı, deneyim arayışı, engelleme ve can sıkıntısına yatkınlık olmak üzere dört boyutta sınıflandırılabilceği öne sürülmüştür (Zuckerman, 1971). Heyecan aramanın tanım ve/veya açıklamasında da anlaşılabileceği gibi parktaki bir cazibe unsuru veya bir etkinlik (çocuklar için oyun alanları, gençler için basketbol mücadelesi veya müzik eşliğinde dans aktiviteleri vb.) potansiyel bir ziyaretçi için heyecan vericidir, potansiyel ziyaretçi bu heyecandan geri kalmamak için bulunduğu mekânı boşaltarak yeni mekânı doldurmaya çalışır. Örneğin, haziran ayında parkta düzenlenen bir festivalde bir grup genç kız alandaki hoparlörü kullanarak kendi hallerinde dans etmeye başlamışlardı. Dansları ritmik ve uyumlu ve daha önce çalışılmış gibiydi. Ardından küçük birkaç kız çocuğu onları izlemeye başladı. Ziyaretçilerden birkaçı belirli hareketlerden oluşan bu dansı (zumbaya benzer bir şekilde) sıralanarak tekrar etmeye başladı. Parktan yükselen hareketli ses, şenlik ve dans etmeye katılan diğer kişiler hareketlilik sağlıyordu.

FoMO, heyecan arama ile ilişkili olup çağırın ritmi besler. Tıpkı Argan vd., (2023b)’nin altını çizdiği gibi bir etkinliğe dönük heyecan arama davranışı ile etkinliği kaçırmak korkusu arasında pozitif yönlü bir ilişkiden söz edilebilir. Dolayısıyla çağırın ritmi bağlamında değerlendirildiğinde; bir çağırının olabilmesi için çağırılanı dürtten, harekete geçiren (bir topluluğun kahkaha sesleri, festival programı veya alışılmışın dışındaki hareketlilik vb.) mekanizmalara ihtiyaç vardır. İşte çağırılanı harekete geçiren veya dürtten temel duygu veya motivasyonlar arasında heyecan arama, FoMO ve kaçış bulunur.

Diğer yandan parklar veya halka açık yerler, insanlara iddiasız bir şekilde alanı başkalarıyla paylaşma fırsatları sunar. Başkalarını basitçe görmek ve duymak, sürekli temaslar kurmak için başlangıç noktası olabilir (Gehl, 1987). Kamusal alanlar, insanları şehirlerde bir araya getirme vaadinde bulunur (Madanipour, 2001). Dahası, her türden festival, gündelik hayatın sıradanlığından uzaklaşan ve sıradan yerleri geçici olarak yeni anlamlar ve duyumlar sunan alanlara dönüştürme kapasitesine sahip sosyal ve kültürel deneyimler olarak anlaşılabılır (Edensor, 2018). Parklar buluşma fırsatları sağlayarak,

sosyal bağları geliştirme potansiyelini artırabilir (Völker vd., 2007). Yeşil alanların büyük ölçüde özgür ve erişilebilir karakteri, insanlar arasında sosyal temaslar için fırsatlar sağlar (Alexander vd., 1977, Peters vd., 2010). Parkın hareketliliği ve vaat ettiği çekici unsurlar bireylerin kaçırılmak istenmeyen olguları veya bir etkinliği kaçırmamak için etkinliğe dahil olma isteğinin ortaya çıkması söz konusu olabilir. Çağırın ritim bu yönüyle de dahil olma isteği ile şekillenen bir ritim olarak karakterize edilmektedir. Bu durum Gehl (1987) ve Huang (2006)'ın değindiği gibi, çeşitli doğal ortamlar ve dinlenme tesisleri de ziyaretleri ve sosyal etkileşimleri teşvik ettiği söylemi ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla çağırın ritim bir cazibe alanı olarak parkın ilgi çekici alan veya bölgelerinin bireyi davet etmesini ortaya koyarken bu yönüyle “*gel gel ritmi*”; kişinin içinde bulunduğu mekânı hapsediciliği, kasveti bağlamında bulunduğu mekânı terk ederek daha cazip bir mekâna yönelmesini sembolize eden “*git git ritmi*” olarak ta kategorize edilebilir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde çağırın ritim yer değiştirme özelliği taşır. Yer değiştirmenin psikolojik, sosyolojik, kültürel ve mekânsal altyapısından söz etmek olasıdır.

4.2.2. Somatik ritimler

Park deneyimi fiziki beden hareketleri, ruhsal arınma ve rahatlamaya dayalı kaçış gibi bütünsel /holistik bir davranış ortaya koyar ki bu davranışların bütünselliğini ifade eden somatik kavramı ile ilişkilendirilebilir. Somatik kavramı Yunanca ‘canlı beden’ anlamına gelen soma kelimesinden gelir. Somatik, tarihsel olarak vücudun dönüştürücü yetenekleri ve doğal iyileştirme potansiyeli üzerine yapılan yaratıcı araştırmalar sonucunda gelişmiştir (Mullan, 2012). Thomas Hanna (1986) ‘Somatik’ kavramını ilk olarak ortaya koymuş olup, beden ile soma arasındaki farkı şu şekilde tanımlamıştır; “Birincisi fiziksel beden, ikincisi ise insan deneyiminin bütünsel bir toplamıdır”. Hanna (1986)'ya göre somatik, somayı inceleyen alandır; yani birinci şahıs algısıyla içeriden algılanan bedendir. Bunun yanı sıra insana dışarıdan, yani üçüncü şahıs açısından bakıldığında, beden olgusu algılanabilmekte (Tantia, 2016), bu durum insan deneyiminin bütünsel toplamının altını çizerek ki, ritimanalizi bakış açısı ile parklarda insan bedenine ilişkin ortaya çıkan egzersizel/fiziksel hareketsellik (Bkz. Görsel 4.21; Görsel 4.22) bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Görsel 4.21. Ordsall Park'ta akşamüzeri futbol oynayan ziyaretçiler (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.22. Ordsall Park'ta Rugby oynamaya hazırlanan yetişkinler (Kaynak: Araştırmacı)

Somatik ritimler, insan vücudunda meydana gelen doğal, döngüsel kalıpları ve hareketleri ifade eder. Bu ritimler, yürüme, esneme ve egzersiz dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere çeşitli fizyolojik süreçler ve fiziksel aktivitelerle ilişkilidir. Egzersiz ekipmanları, yürüme, esneme hareketleri ve futbol oynayan insanlar dahil olmak üzere park ortamı bağlamında fiziksel hareketlilikle somatik ritimleri ortaya çıkarmaktadır (Bkz. Görsel 4.23). Somatiklik, parkın kullanımında beden ve fiziksel aktivitelerin birlikteliği ile somatik ritimlerin var oluşunun altını çizer. Somatik ritimler,

fiziksel hareketlerin ve bedensel işlevlerin altında yatan ve sıklıkla alışlagelmiş temel ritimlerdir. Bu ritimler, insan deneyimlerine yerleşmiş olup yürüme, esneme, egzersiz ekipmanı kullanma ve hatta futbol gibi sporlara katılım gibi aktiviteleri etkilemektedir. Bir parkın sakin ortamında somatik ritim özellikle belirgin hale gelerek insan vücudu ve çevre arasında uyumlu bir ilişki kurulmasını sağlar. Park ziyaretlerinde bireylerin bedenleri ve fiziksel hareketliliği çerçevesinde anlamlandırdığı, parkta var olan açık ve aktiviteye müsait yerlerinin kullanılması ve burada oluşan ritimler somatik ritimler olarak tanımlanmıştır. Başlangıç olarak yürüme eylemleri; vücudun alt kısmının tekrarlayan, ritmik hareketini içerdiğinden temel bir somatik ritim olarak ele alınmıştır. Park yürüyüşünde vücut her adımda doğal bir ritim sergiler, bu da somatik ritmin bir belirisi olarak gözlenir. Kolların ritimsel salınımı, adımların sıklığı, bacakların değişimi ve nefes alışverişinin her biri ritmik harekete katkıda bulunur. Parkta yürümek bir ulaşım aracından çok daha fazlasıdır; bedenin içsel ritimleriyle yaptığı bir uyumlamadır.

Görsel 4.23. Ordsall Park'ta yürüyüşe gelen her yaştan ziyaretçi örneği (Kaynak: Araştırmacı)

Diğer yandan esneme egzersizleri, esnekliği, dengeyi ve kas fonksiyonunu artırmaya yardımcı olabilecek kasıtlı ve kontrollü hareketleri içerir. Vücudun doğal olarak bu hareketler sırasında dengeli, ritmik bir akış bulmaya çalıştığından, somatik ritimler esnemede de rol oynar. Örneğin, parka antrenman yapmaya gelen çocukların antrenman öncesi esneme hareketleri vücutlarında oluşan doğal somatik ritimlerin bir karşılığıdır.

Görsel 4.24. Ordsall Park'ta açık alan (outdoor gym) fitness aletleri (Kaynak: Araştırmacı)

Ordsall Park içerisinde yer alan egzersiz ekipmanlarının sağladığı yine beden üzerinde etkili ve yerinde ortaya çıkan ritimler yine somatik ritim ile ilişkilidir. Parkta sabit bisikletler, eliptik makineler veya direnç makineleri gibi egzersiz ekipmanları bulunmaktadır (Bkz. Görsel 4.24). Bu tür ekipmanları kullanırken vücudun somatik ritimleri devreye girmektedir. Örneğin, sabit bir bisiklette pedal çevirmek veya eliptik ekipman kullanmak, kalp atış hızını ve enerji harcamasını belirli bir aralıkta tutulmasına yardımcı olan, ritmik bacak hareketlerini içerir. Ordsall Park'ta, büyük ölçüde bedensel ritimlere dayanan futbol oynamak için gelen ve sahayı kullanan insanlar açısından ele alındığında, büyük ölçüde bedensel ritimlere dayandığı oyuncuların sahadaki koşma, pas verme, tekme atma gibi hareketleri ritmik bir düzeni içerisinde kendini ortaya çıkarır. Bu durumu ortaya koyan ritim “*bedensel hareket ritmi*” olarak isimlendirilmiştir. Somatik ritim bağlamında parktaki bu aktivitelerin vücudun doğal ritimleriyle uyumlu olduğu düşünülebilir. Parkta fiziksel aktivitelerde bulunmak, bireylerin hareketlerini çevreyle ve vücutlarının doğal somatik ritimleriyle senkronize etmelerine olanak tanır. Somatik ritimleri anlamak, bireylerin fiziksel aktivitelerini vücutlarının doğal kalıplarıyla uyumlu hale getirerek, performansı optimize ederek ve genel fiziksel ve zihinsel sağlığı geliştirerek en iyi şekilde yapmalarına yardımcı olabilir. Park hareketliğinde bahsedilen öğelerden antrenmanların gerçekleşmesine ilişkin Google Maps örneğini incelediğimizde; “*Etrafta dost canlısı insanlarla yürümek*

ve koşmak için bol miktarda çiçek ve ağaç bulunan hoş bir park. Çocuklar ve yetişkinler için özel Manchester United eğitim programlarında sık sık futbol oynayan insanları görürsünüz. Her zaman oyun alanında oynayan çocukları ve aileleri bulabilirsiniz. (Kullanıcı, 8/Ordsall Park)” yorumu ile çocukların ve ailelerin beden hareketliliği ve somatik ritimlerin bir göstergesi olarak değinilebilir. Ayrıca görüşülen ziyaretçilerden biri “İnsanlar genellikle arkadaşları ile buluşarak futbol maçı yapar bundan keyif alır ve günün geri kalanı için hala enerjileri vardır. (Erkek, 35, Ordsall Park)” yorumu ile hem somatik hareketlilik ve onun yansımalarına ışık tutacak yorumunu paylaşmıştır. Nitekim başka bir park ziyaretçisi “Hafta sonları Babamla beraber park ziyaretlerimizde yürüyüş ve açık alan egzersiz ekipmanlarını kullanarak vakit geçiririz. (Kadın, 32, Ordsall Park)” ifadesi ile park ziyaretçilerinin parkı somatik kullanımları hakkında fikir vermiştir.

Görsel 3.25 Ordsall Park somatik ritmin pasif eylemlerine ilişkin örnek 1 (Kaynak; Google maps kullanıcısı)

Somatik ritimleri anlamak, yalnızca onların varlığını tanımakla ilgili değil, aynı zamanda kişinin fiziksel aktivitelerini optimize etmek için onlardan yararlanmasıyla da ilgilidir. İnsan bedeni ve çevresinin dünyayla uyum içinde hareket etmesini sağlar. Doğanın ve insan hareketinin birleştiği bir parkta bedensel ritimler, bütünsel sağlığı ve refahı destekleyen fiziksel aktivitelere katılmanın sakin ve tatmin edici bir yolunu sunar. Somatik kavramı batılı zihin beden disiplinleri arasında bedenle terapatik, eğitici, sanatsal ve fiziksel olarak ifade edici şekilde çalışmanın yollarını kapsayan bir alandır (Tantia, 2016). Somatik kavramının terapatik yönü yüksek ya da düşük efor sergilenen

beden kullanımından öte, benzer yapıları da içerisinde bulunduran bireyin zihinsel ve mental rahatlamasına katkı sağlayan ritimleri de barındırır. Somatik kavramı bu yönüyle parka mola ve çeşitli dinlenme amacı ve unsurlarıyla gelen bireyleri açıklamakta önemlidir. Molasal bağlamda ziyaretçilerin göreceli, kısa süreli olarak parkı veya parktaki bir mekânı belirli amaçlarla kullanmasını temsil eder. Aynı zamanda etkinlik bazında değerlendirildiğinde kitap okumayı, çimlere uzanmayı, yemek içecek destekli ara vermeyi ve bazen bir yürüyüşün ortasında yalnızca dinlenmek için verilen bir mola olarak değerlendirilir (Bkz. Görsel 4.25). Google Maps yorumlarında bu duruma dikkat çeken “*Sessiz ve güzel bir yer. Kitabınızı alın ve okumaya gelin. Mekân, doğa ve huzur psikolojik rahatlığı anlatıyor. (Kullanıcı 2/ St. John’s Gardens)*” yorumu somatik ritimlere ve terapatik yönünü açıklar niteliktedir. Ziyaretçilerin parklarda mola vermelerinin başlıca nedenleri arasında, günlük rutinlerin stresinden ve taleplerinden kaçmak, dinlenmek, gevşemek ve yenilenmek yer alır. Ayrıca bu ziyaret nedenleri arasında, St. John’s Gardens çevresinde bulunan ofis çalışanlarının öğle arası molaları da (yemek yemek veya sigara içmek) diğer bir unsur olarak bulunmaktadır. Park bazı ziyaretçiler için kasıtlı bir egzersiz, fitness vb. aktif eylem içerirken, bazıları için bedeni dinleme, dinlenme, nabız ve nefes döngüsü gibi pasif eylemleri temsil eder. Bu duruma örnek olabilecek Google Maps kullanıcı yorumu şöyledir: “*Burayı seviyorum. Şehrin tam kalbinde böyle küçük bir park. Yakındaki ofislerden bir sürü insan öğle yemeğini burada geçiriyor. Çılgınca yoğun bir iş gününden sonra 30/45 dakika ertelemek için en iyi yer burası ve özellikle yaz aylarında, bunu her zaman yaparım. Sadece güneşin altında oturun, temiz havayı yüzünüzde hissedin, güzel ve sağlıklı bir salata veya sandviçin tadını çıkarın ve şehrin tüm gürültüsünü unutun (Kullanıcı 19/ St. John’s Gardens).*”

Görsel 4.26. *Ordsall Park somatik ritmin pasif eylemlerine ilişkin örnek 2 (Kaynak; Araştırmacı)*

Somatik ritimlerin bütünleşik doğasının bir gereği, yani toplam park deneyiminin yansımaları olarak beden ve ruh gelişimi üzerindeki iyi oluş düzeyine etkisi ritmin kümülatif etkisi olarak karakterize edilebilir. Dolayısıyla fiziksel, bedensel hareketlerin bir sonucu olarak ve/veya bağımsız olarak fiziksel ve bedensel hareketlere dayalı olmadan da parkta birey üzerinde ortaya çıkan iyileştirici etkiler bu ritimler bünyesinde değerlendirilir. Örneğin, herhangi bir bedensel hareket davranışına katılmaksızın yıpranmış bankların birine oturup yeşilin tadını çıkaran işçi kıyafeti içerisindeki bir birey veya çimlerin üzerine yüzüstü uzanıp iki ayağını kalçasına değdirircesine bükün kahve tonlu, askılı bir kadının çimlerin üzerindeki kitabı okuma (Bkz. Görsel 4.26) hareketi fiziksel aktiviteye dayalı olmayan bir davranış olarak karakterize edilir ki bu durum somatik ritmi diğer bağımsız bir yönünü temsil eder. Parkın iyileştirici etkisi bundan sonra üzerinde durulacak diğer ritimlerinde öncüsü ve/veya sonucu niteliğindedir.

Parkın özgürleştirici özgün doğası bedensel ve ruhsal sınırları keşfetmeye izin veren açık mekânlar olarak karakterize edilir (Suzuki, 2022). Örneğin 19-20 yaşlarında kapüşonlu sweatshirts giyinimli bir erkek park ziyaretçisinin yeteneklerini keşfetmek üzere ve marjinal olarak addedilebilecek bir davranış sergileyerek bisiklete tersten binmesi, olağandışı ve özgürlük hissi temelli bir ritim kapsamında değerlendirilmiştir. Yine benzer şekilde on üç yaşlarındaki bir kız çocuğunun arkadaşına elektrikli scooter öğretmek üzere parkın açık alanında yaptıkları deneme çalışmaları da örnek olarak

verilebilir. Diğer yandan park sadece insanlar için değil diğer canlılarında kendilerini keşfedebileceği bir deneyim alanı olarak karşılık bulmakta, örneğin, 2023 yılının Kasım sonlarında parka düşen kırıntı taneleri üzerine inatla koşmak ve yürümek isteyen bir köpeğin doğanın bu mevsime özel oluşturduğu güzellikleri keşfetmesi de insansı olmayan varlık olarak canlıların kendilerini keşfetmesine olanak tanır. Park bağlamında yapılan gözlemler sonucunda bu örnekleri çoğaltmak mümkün olup takla atarak bedeninin sınırlarını keşfeden ve zorlayan bir çocuk ya da açık alanın verdiği özgürlük hissiyle kendi kendisiyle yarışırmasına uzağa, daha uzağa, en uzağa taş fırlatma davranışı bu kapsamda değerlendirilir (Bkz. Görsel 4.27). İngiltere’ nin Manchester şehrindeki Ordsall Park’ ta otoetnografin yüksek sesle şarkı söylemesi açık mekânın beden üzerindeki özgürleştirici etkisi olarak değerlendirilmiş olup yukarıda bedensel sınırların keşfedilmesi veya bedenin özgürleştirilmesine ilişkin olan tüm bu davranışlar “dizginlenmemiş bedensel özgürlük ritmi” olarak adlandırılmıştır.

Görsel 4.27. Ordsall Park’ ta Antrenman yapan çocuklar (Kaynak: Araştırmacı)

4.2.3. Hava temelli ritimler

Ritimanalizi yaklaşımında yaygın olarak üzerinde durulan ritim grubu hava temelli olarak karakterize edilir. Edensor’a (2018) göre mekânın farklı ölçeklendirilmiş ritimleri, hava, ışık, gelgit modellerinin insan dışı etkilerini ve hayvanların ve bitkilerin günlük, mevsimsel ve yıllık ritimlerini, büyümeyi ve çürümeyi içeren çok sayıda aracı tarafından üretilir. Hava durumunun parklardaki yansımaları ortaya çıkan geleneksel ve

toplumsal ritimlere yön vermektedir. Toplumsal ritimler söz konusu olduğunda, düzenli kültürel pratikler ve kurumsallaşmış süreçler, iş ve boş zaman, trafik ve ulaşım, ritüel ve anma ritimlerini içeren yasal, geleneksel ve geleneksel nabızları yerinde somutlaştırır (Edensor, 2018). Olağan dışı (günlük-güneşlik hava yerine yağmur ya da kar) hava koşullarının park ziyaretçi davranışlarına etkisi tematik olarak ritimleri temsil eder (Bkz. Görsel 4.28; Görsel 4.29).

Yağmurlu ya da yağışlı havalardaki insan davranışı benzerlik gösterebilmekte iken, alışılmışlık durumunda yağmura meydan okurcasına bir ritim gözlemlenir. Yağmurlu havalarda ve göreceli olarak hızlı yağan yağmurdan ıslanmayacağı düşüncesiyle bireylerin kaçınması “*katalizör*” olarak ifade edilir. Tıpkı adından anlaşılacağı gibi yağmurun ritmi hızlandırıcı bir etkisi bulunur. Bireylerin ıslanamama sanrısı olarak ifade edilebilecek tutum ve davranışlar sergilemesi fizik kanunlarına göre bir sanrıdan ibaret değil miydi? Koşuşturan veya yürüyen bireyin üzerine düşen santimetre kare başına yağmur taneleri farklı mıydı ki? Öyleyse bu koşuşturma, ıslanmama veya daha az ıslanma sanrısı değil miydi?

Görsel 4.28. St. John 's Gardens yosun tutan yaşlı ağaç ve yaprak dökümü (Kaynak: Araştırmacı)

Gökyüzü açılırken ve yağmur damlaları hızını alamadan yeryüzüne yaklaşırken, kadın-erkek, çocuk, genç ve orta yaşlara sahip park ziyaretçileri kendilerini sağanağın tam ortasında bulur. Ani yağış yılmadan, ıslanmaktan kaçınabileceklerine dair umut dolu bir düşünceyle cesur bir kaçışa girişirler. Bir anne çocuğunun koruyucu melegine

dönüşerek şemsiyesini büyük bir bölümünü çocuğuna adar ya da şemsiyesinin altına çekiştirir. Kararlı ifadelerle çevrelerini sığınacak yer ararlar. Sığınak arayışlarını en kuru yolu arayarak su birikintilerinden dikkatle kaçındıkları için attıkları her adım hesaplı bir manevraya dönüşür. Onları izlemek tuzu kurular ve/veya üstü ıslaklar için hızlı ama zarif, karmaşık bir koreografide gezinen dansçıları anımsatır. Parkın ıslak zemininde parmak uçlarında yürürken, ayakkabılarının kuruluğunu korumak için parmak uçlarında süzülerek yerçekimine meydan okur gibi görünürler.

Harekete geçmek için en iyi zamanı hesaplamış gibi önlerindeki yola bakarlar. Sarsılmaz bir kararlılıkla hareket ederler, yağmurun pençesine yenik düşmeden hedeflerine ulaşmaya odaklanırlar. Doğanın her zaman kendi ritmi vardır ve yağmur kaçıışlarına bir kez daha meydan okumayı seçer. Sağanak yağmurdan kaçarken, bir anlık bir coşku, doğayla dans etme ve beklenmedik güzellikleri kucaklama şansı bulmuşlardır.

Manchester şehrinde ve genel olarak İngiltere’de yağmur yağış temelli bir ritmin söz konusu olmasına karşın nadir olarak gerçekleşen karlı havalardaki ritim kendi karakteristiğine sahiptir. Karlı havalarda ve göreceli olarak paraşüt edasıyla yani süzülerek yağan karın keyfini çıkarma düşüncesiyle bireylerin kendilerini maruz bırakması ise “*deceleratör*” olarak ifade edilmiştir. Diğer bir deyişle “*katalizör*” ün aksine deceleratör ritim ise hareket ve/veya davranışı yavaşlatıcı bir etkiye sahip olup ritmin genişlemesini ya da süresinin uzamasına yol açmaktadır. Tadını çıkarma (savoring the moment) geçmiş, şimdiki ve gelecekteki olumlu olaylara odaklanma ve bu olaylardan keyif alma eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Bryant, 1989). Kişiden kişiye değişen bu özellik, kişinin olaylardan zevk almasını kendi iradesiyle oluşturduğu, yoğunlaştırdığı veya uzattığı olumlu duygular üzerinde algılanan bir kontrol türü olarak görülmektedir. Keyif almak; beklenti yoluyla, anımsayarak keyif almak ve anın tadını çıkarmak üzere üçe ayrılır (Bryant, 2003).

Beklenti yoluyla keyif almak, gelecekteki olumlu olayları sabırsızlıkla beklemek olarak görülür, böylece o anda olumlu duygular yaratılır. Geçmiş anımsayarak keyif almak, olumlu bir olay gerçekleşikten sonra ve kişi olumlu duygular yaratmak için geriye dönüp baktığında gerçekleşir. Son olarak, anın tadını çıkarmak, olumlu bir olay sırasında, kişinin belirli düşünce veya davranışlar yoluyla olayla ilişkili olumlu duyguları yoğunlaştırması veya uzatmasıyla gerçekleşir (Bryant, 2003). Benzer bir

şekilde kar yağışı sonrasında özellikle bazı ziyaretçilerin (çocuklar ya da çocuk ruhlu erişkinler) parkı bir eğlence, hoş vakit geçirme ya da haz alma alanı olarak kullanma istek ve davranışı bu kapsamda değerlendirilir. Tıpkı adından anlaşılabileceği gibi kar yağışının ritmi yavaşlatıcı bir etkisi tespit edilmiştir. Bireylerin yumuşak veya pamuğumsu kar dokusuna sahip park zemininde yuvarlanma isteği, kartopu oynama ya da kardan adam/kadın oluşturma tutum ve davranışına girmesi parkta kalış süresini uzattığından yağmur ritmiyle tezat teşkil eder. Her iki yağışın ham maddesi aynı olmasına karşın su damlacıklarının altıgen prizmaya dönüşen eşsiz formu ziyaretçilerinin ritimlerini değiştirmekte, diğer ifadeyle uzatmaktadır. Ritim süresi bakımından ele alındığında hava temelli bir ritim olarak kar odaklı ritim süre bakımından uzun temelli olarak değerlendirilebilir.

Hava temelli ritme ilişkin olarak ortaya çıkan bir diğer hareket ya da davranış kalıbı parkların kestirme veya kısa bir yürüyüş/patikası olarak kullanılması ile ilgilidir. Parklardaki oyun, dinlenme, piknik ve banklarda oturma davranışının aksine yaygın olarak park ziyaretçilerinin bu hava koşullarında mesken tutma yerine bir geçiş alanı olarak parkları kullandıkları gözlemlenmiş olup bu durum geçiş olarak ifade edilir. Yukarıda ifade edilen katalizör ve burada üzerinde durulan geçiş, tıpkı Jacobs'un (2019) Fiumara park çalışmasında hava temelli ritimleri belirlediği gibi "yürümek yerine koşmak", "kalmak yerine geçmek" olarak tasvir edilen ritimler ile paralellik veya benzerlik göstermekteydi. Hava temelli ritimler değerlendirilirken olaya öritimden ve izoritimden aritme geçiş olarak da bakılabilir. Şöyle ki öritim veya izoritmin aritme dönüşmesinin ana koşullarından biri yağmurun beklenmedik bir biçim ve hızda şekil değiştirmesi ile açıklanabilir. Örneğin çok hafif bir biçimde çiseleyen yağmurlu bir durumda koşullara alışık olan park ziyaretçileri rutin ya da alışılmış davranışlar (yürüme hızını değiştirmeme veya koşuşturmama) sergilediği gözlemlenirken; birdenbire bastıran yağmur ya da çiseleyen bir yağmurun sağanağa dönüşmesi durumunda öritim veya izoritim aritme dönüşmekte. Tıpkı sabit olan bir ritmin bozulmaya uğraması ve dönüşmesi karakteristiğinde olduğu gibi parklarda yukarıdan salınan yağmur tanelerinin yeri, çimleri, ağaçları dövmeye başlamasıyla koşuşturmaya öncülük eder. Sonuç olarak bir ritim başka bir ritme dönüşür.

Her iki parkta da genel bir davranış olmamakla birlikte bazı ziyaretçilerin yağmurun tadını çıkardığını ve durup bekledikleri görülmüştür. Bob Marley'in

sözleriyle “Bazı insanlar yağmuru hisseder, diğerleri sadece ıslanır” dı. Sergilenen davranış marjinal bir ritim barındıran eylem olarak değerlendirilmiştir. Şöyle ki kaçışan insan güruhunun aksine, onlara ve hayata meydan okurcasına yüzünü göğe kaldırıp yağmuru yüreğinde, yüzünde, teninde, saçlarında ve benliğinde hissetme durumu bu ritim bağlamındadır. Belki de gerek nostaljik gerekse hayatın dayattığı zorluklara meydan okuma olarak, bilerek ve isteyerek kasti olarak ıslanma isteği bir meydan okumaydı. Bir damla suya hasret veya mevsim geçişlerinde yağmurun toprakla buluşup ortaya çıkardığı “*petrikor*” kokusunun ciğerlerle buluşması gibi. Bu petrikor, yağmurun taşı/topraksı bir kokunun yayılması ile anı hissetme ve tanıdık duygunun yeniden canlanmasından başka bir şey değildir. Tıpkı Yunan mitolojisinde petrikoron etimolojik anlamının ortaya koyduğu gibi taş/kaya tanrıların damarlarından akan sıvıyla buluşması yağmur temelli ritmin ortaya koyduğu bir ritmi temsil eder. Yine parkta bir ziyaretçisinin (erkek 30-35 yaşlarında) yağmurun altında tişörtlü ve elleri cebinde bir şekilde adımlarını hızlandırmadan, yağmura aldırış etmeden yürümeye devam ettiği görülmüştür. Bu durum hali hazırda ıslanmış olmanın verdiği kabulleniş olarak değerlendirilebilirken, diğer yandan ziyaretçinin hızlanmaması dikkate alındığında yağmurun ritmini öğrenmiş bireylerin onun kalıcı ve geçici olacağının kararını çoktan verdirdiği düşünülmüştür (yağmur yavaş yağmış ve kısa sürmüştür). Bu durumun ise yağmurun biraz yağıp geçeceğini bilen bireyin hareketlerine paniklik katmadığı gözlemlenmiştir.

Yağmur döngüsünün son halkası olarak yağmurun dinmesi, yer yer gök kuşağının ortaya çıkması ve ortaya bir durgunluk ve/veya bir dinginlik durumunun belirmesi ile yağmurda nereye kaçıştıkları belli olmaya kuşların tekrar ortaya çıkması ve cıvıltılarına devam etmesi bu döngünün son halkası olarak karakterize edilmiştir. Kendi içerisinde bir döngü ve kuşların ortaya çıkışı ile değişen atmosferin canlı habercileri, ziyaretçileri silkeler. Terk ettikleri kuş seslerini tekrar dinlemek üzere ağır hareketlerle ve rutin bir biçimde hayatın akışına yeniden kendilerini kapatıverir. Artık aritim de bozulmuştur. Diğer bir ifade ile yağmurun bozduğu her şeyde olduğu gibi ritimde artık otururur. Bu durum, Mançevski’nin yönetmenliğini yaptığı Rade Serbedzija’nın başrolünü üstlendiği “Yağmurdan Önce-Before the Rain” filminin ikonik sözünü akıllara getirebilir. Tüm sıkıntılar ve tüm refahlar yağmura bağlı değil miydi? Yağmur yağar her şey dönüşüme uğrar. Çünkü “çember yuvarlak değildir”.

Tez kapsamında bulgu olarak ele alınan pek çok ritmin güneşli veya normal hava koşulları ile ilişkilendirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Parkta gökyüzündeki bulutları yakalamaya çalışırcasına sallanan, sanayileşmiş veya kapitalist sistemin dayattığı yoğunluk ve yorgunluktan kaçış için banklarda istirahat eden, yiyip-içen bireyler için ortaya konan ritimleri olağan hava koşulları ile ilgilidir. Dolayısıyla ziyaretçilerin ortaya çıkarttığı ve ritimleri tetikleyen havasal koşullar, alışılmış normal hava koşullarından başka bir şey değildir.

Görsel 4.29. St. John's Gardens yaprak döken ağaç (Kaynak: Araştırmacı)

4.2.4. Aşınma ve Kalıntıların Sonucu Olarak Ritim

“Ritimler yaşandığında analiz edilemezler. [...] Bir ritmi analiz etmek için onun dışına çıkmak gerekir. Dışsallık gereklidir; ama yine de bir ritmi yakalamak için kişinin onun tarafından kavranması, kendini onun ritmine uyduğu zamana ‘içten’ teslim etmesi veya terk etmesi gerekir (1992;2004). Parklarda ortaya çıkan ritimleri belirlemenin bir yolu da mekândaki ya da alandaki aşınmalar ve kalıntılardır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde iki ritim olan “aşınma ritmi” ve “kalıntı ritmi” altında değerlendirilmiştir. Kimi durumda her bir ritim ayrı bir kullanım sembolünü işaret ederken, bazı durumlarda aşınma ve kalıntılar iç içe geçerek (kalşınma ritmi) ritmi üretme mekanizmasını ortaya koyar.

“Zaman akıp gidiyor dur demek olmaz” liriği parklardaki aşınmaların zamana meydan okuyamadığını bir teslimiyeti simgelediğini ortaya koyar. Aşınmalar bir

mekânın tüketim sıklığının bir göstergesi olarak değerlendirilir. Örneğin sanatsal bir mekân olarak Paris'teki Louvre Müzesi'nde turistlerin olmazsa olmaz ziyaret mekânlarından biri Mona Lisa tablosunun bulunduğu mekândır. Bu yoğun kullanım durumu hem gözlemsel hem de fiziksel iz analizi (Gegez, 2007) sonucunda ortaya konabilmektedir. Fiziksel iz analizi sayesinde mekâna veya mekândaki bir alana ilişkin kullanım yoğunluğu hakkında çıkarım yapılması olasıdır. Pek çok tüketim araştırmalarında bu dolaylı kullanımın ipuçlarından yararlanılır. Durum park, parktaki mekân, parktaki obje bağlamında da değerlendirildiğinde, kullanıcıların veya ziyaretçilerin kullanım yoğunluğu ve/veya davranışları hakkında sonuçlar verebilir. Nitekim St. John's Gardens park özelinde değerlendirildiğinde yerel yönetimler veya park yönetimi tarafından belirlenen veya düzenlenen güzergâhların aksine kullanıcılar tarafından ortaya konan rotalar söz konusu olabilmektedir. Gözlemler ve davranışsal kalıplar göstermiştir ki St. John's Gardens parkındaki aşınan zeminler veya yok olmaya yüz tutmuş çimsel mekânlar davranış kalıpları ve dolayısıyla yerinde üretilen ritimler hakkında çıkarımlar yapılabilmesine olanak tanır (Bkz. Görsel 4.30; Görsel 4.31; Görsel 4.32). Sözü edilen bu parktaki bazı rotaların veya yürüyüş yollarının ziyaretçiler tarafından belirlenmiş olduğu ve dolayısıyla davranışsal sonuçlar hakkında bilgi sağlar. Suni olarak ziyaretçiler tarafından oluşturulan aşınma temelli yürüyüş yolları, kullanım yoğunluğunun bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla rota, patika ve yürüyüş yollarına ilişkin bozunum ve aşınmalar yeni bir ritmi ortaya koyar ki bu durum bozunum temelli yenilik olarak ifade edilmiştir. Bozuntu temelli yenilik park ziyaretçileri için artık yeni bir davranışsal hareketliliği ortaya koyar.

Görsel 4.30. Ordsall Park yağmur sonrası aşınan zemindeki yağmur birikintileri (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.31. Ordsall Park üzeri yosun tutmuş bir taş (Kaynak: Araştırmacı)

Aşınma temelli ritmin bir diğer göstergesi mekândaki kullanılan obje veya nesnelere ilişkindir. Lefebvre (2004), belirgin bir ses çıkarmayan konuları da dinleme deneyimine dahil eder. Ritmanalistinin bir yüzeyin altında meydana gelen süreçleri daha derin gözlemlene yeteneğine sahip olduğunu varsayar. Ordsall Park'taki 20 adet banktan 5'inin yoğun kullanımını ortaya koyan önemli bir gösterge, objenin yıpranmışlığı ile ilgilidir. Sözü edilen parktaki tahmini olarak 4-5 yıl önce boyandığı düşünülen bazı bankların oturma hareketine bağlı olarak boyalarının ortadan kalkmasını temsil eden yıpranmışlık en yoğun kullanılan banklara ilişkin davranışların sonucu

hakkında bir ipucu kazandırabilmektedir. Nitekim Ordsall Park'ının girişinin sağ tarafında çitlerin önünde ve büyük ağacın yakınında duran bankların yıpranmışlık düzeyi kullanım ritimleri hakkında ip uçları kazandırır. Hafta içi ve özellikle hafta sonu ve yazın güneşli günlerinde gölgeden istifade etmek için bazı bankların etrafında insanların konuşlanması ortaya çıkan ritimle ilişkilidir. Ordsall Park'ta ebeveynlerin çocuklarını takip etmek ve bu arada eş güdümlü biçimde ritmik mekân olarak kalın bir gövdeye sahip, bol yapraklı ve gölgesi geniş bir ağacın altını kullandığı görülmektedir. Pek çok birey ve aile için bu davranış tekrarlı olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Ordsall Park'ındaki neredeyse piknik yapan 10 kişiden 6'sı bu ağacın altını mesken tutmaktadır. Bu meskenlik mekânda kalış süresinde uzatmakta. Hem yeme içme hem dinlenme hem de çocukların gözlemlene açısından sanki bu ağaç, biçilmiş bir kaftan adeta...

Görsel 4.32. Ordsall Park çimlerin aşınımı ve aşınma çevresindeki çöpler (Kaynak: Araştırmacı)

Aşınma temelli objelere ilişkin üzerinde durulması gereken ve parkta çocuklar gibi özel ziyaretçiler tarafından kullanılan kaydırakların yıpranmışlık düzeyi mekân kullanımı ile ilişkilidir. Kaydırığın sağ ve sol taraflarında çocukların ellerinin ulaşamayacağı bölgelerdeki boyaların yıpranmamış olması veya kaydırığın orta kısmı olan yani kayma eyleminin gerçekleştirildiği bölümünün yıpranmışlıktan kaynaklı metalimsi görünümü parktaki bu aracın kullanım sıklığı hakkında bir değerlendirme yapılmasına olanak sağlar. Benzer şekilde parklardaki ellerin veya diğer uzuvların temas ettiği bazı korkulukların bozulmaya uğramış görünümü parktaki objenin temasa

dayalı kullanım sıklığı ile ilişkilendirilmektedir. Yapılan görüşmeler bu durumun ebeveynler tarafından farkedildiği ve onlar için tehlikeyi çağrıştıran bir durum olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Örneğin ziyaretçilerden biri “*Bu parka daha fazla para harcanması gerektiğini düşünüyorum. Birçok yapı eskimiş durumda ve bu durumda çocuklarımın güvenliği hakkında endişeleniyorum. Çocuk park alanının yeterli olduğunu düşünmüyorum. (Kadın, 28, Ordsall Park)*” ifadesi ile eskiyen ve aşınan alanlar hakkındaki görüşlerini ve endişelerini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, pek çok tüketim davranışında olduğu gibi tüketimi raporlamaya dayalı, görüşme temelli olarak belirlemek söz konusu olabilmesine karşın daha yalın ve daha objektif bir kullanım sonucu olarak gözlemsel araştırmalar daha sağlıklı ip uçları sunabilmektedir. Durum parktaki mekân, zemin ve obje üçlemesi bağlamında ele alındığında bozulmaların yeni davranış şekillerini belirlediğini veya ortaya koyduğunu ifade etmek olasıdır. Bu nedenle aşınma sonucu ortaya çıkan ipucu niteliğindeki temel göstergeler ritmi ortaya koyar ki bu ritim aşınma temelli ritimden başka bir şey değildir. Buna ek olarak, görünüşte hareketsiz olan bir nesne zaman içinde birçok şekilde hareket eder, çeşitli hareketleri birleştirir, örneğin bir taşın veya bir ağaç gövdesinin yavaş yavaş değişmesi, sözde ‘sonsuz ritim’dir (Lefebvre, 2004: 20). Bir ağaç gövdesine yaslanmak ya da yaslanılacak ağaç seçilirken içten içte maruz kaldığı ritimlere somut olarak büyüklüğüne, onun yaşlılığına odaklanarak yürüme ve otur-kalk hareketliği aşınmaların ritminin ziyaretçiye bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Bkz. Görsel 4.33; Görsel 4.34; Görsel 4.35).

Görsel 4.33. Ordsall Park bank aşınımı (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.34. *St. John's Gardens oturak aşınımı (Kaynak: Araştırmacı)*

Görsel 4.35. *St. John's Gardens giriş kapısının sağ alanından bir görünüm (Kaynak: Araştırmacı)*

Ritmin bir diğer düzeyinin ortaya konması bakımından parkta ortaya çıkan her tür kalıntı bu içerikte değerlendirilir. Akponah (2018)'a göre yaşanan alanda tezahür eden çöplerle ilgili gündelik pratikleri oluşturan çeşitli ritimlerin varlığından söz edilir. Bir mekândaki (tıpkı bir sinema salonunda en fazla patlamış mısırın döküldüğü alandaki koltukların en yoğun kullanımı işaret ettiği gibi) kalıntılar kullanım davranışı ve özellikle sıklığı hakkında bir gösterge olarak değerlendirilir. Fiziksel iz analizlerinin (Gegez, 2007) tüketim davranışının bir göstergesi olarak ele alınması gibi aynı şekilde parktaki fiziksel kalıntılarda ritmin belirlenmesinde bir ipucu olarak görev

alabilmektedir. Parklardaki ritimanalizindeki kalıntı iki düzeyde ele alınabilir. Birincisi geleneksel fiziki iz analizi yaklaşımına paralel olacak şekilde bir bankın bulunduğu alanda sigara izmaritleri (Bkz. Görsel 4.37), içecek ve yiyecek paketleri, diğer bir ifadeyle ziyaretçiler tarafından bırakılan çöpler ilk düzeydeki kalıntı olarak kategorize edilir. İkinci düzeydeki kalıntı ise nispeten kalıcı olan iz, yazı, işaret ve sembolleri temsil eder. Örneğin, Ordsall Park'ta ki Görsel 4.36.'ya yakından bakıldığında görülebileceği gibi ziyaretçinin kalp (♥) simgesi eşliğinde muhtemel "Alert'e" olan sevgi veya aşkını parktaki banktaki oturma yerlerine veya park masasına yazması ritimanalizi bağlamındaki kalıntı temelli ritmi ortaya koyar.

Görsel 4.36. St. John's Gardens çöp kalıntıları ve ziyaretçi yazıları/kazımaları (Kaynak: Araştırmacı)

Sosyal hayatın ritimleri sürekli etkileşim halindedir ve kentsel mekânda etkileşim halinde olduğu gibi tekil olarak da gözlemlenebilmektedir (Lefebvre, 1996). Sosyal hayat ritimlerinin ve kentsel mekân etkileşiminin bir çıktısı ve sonucu olan çöp, şehrin ritminin (Walker vd., 2022) ve kentsel bir mekân olarak parkların ayrılmaz bir parçasıdır. Kentsel alanlarda çöplerin varlığı ve kalıcılığı yalnızca bireysel davranış kalıplarına veya ciddi anlamda fiziksel çevrenin özelliklerine atfedilemez (Lockwood vd., 2021), aynı zamanda yiyecek tüketiminin ve işgal edilen veya boş alanların yakınlığına ek olarak, faaliyetlerin tekrarı, bunların geçiciliği, mevsimselliği ve insan eliyle yaratılan maddi kalıntılar da mevcuttur (Yatmo vd., 2013). Bunların hepsi birlikte çöpün mekânsal-zaman yönünü ritmik olarak ifade etmektedir. Sokak, meydan, kaldırım, park ve oyun alanları gibi açık alanlar sadece bireysel ritimleri değil, farklı

ritimlerin bir araya gelip çarpışmasını da ortaya koymaktadır (Edensor 2010; Sefkatli ve Nevejan, 2023).

Görsel 4.37. St. John's Gardens izmarit kalıntıları (Kaynak: Araştırmacı)

4.2.5. İnsan dışı ve sonik ritimler

İnsan dışı ritimler ile sonik ritimlerin kesiştiği, diğer bir ifade ile iki çemberin ortak noktası olan gri bölgelerinin çokluğundan, yoğunluğundan söz etmek mümkündür. Bunun yanında insan dışı ritimlerin salt nesne, obje ve şey doğası kendisini sonik ritmin insansı özelliklerinden ayırmaktadır. Çoğu zaman mekânın insani olmayan boyutları, insan faaliyetlerinin üzerinde geliştiği pasif bir zemin olarak belirlenmiştir. Ancak mekânlar her zaman oluş halindedir ve insan ister sabit ister seyahat halinde olsun, kesişen yörüngeler ve zamansallıklarla titreşen kaynayan bir mekânın unsurudur (Edensor, 2010b). Lefebvre'nin de belirttiği gibi dünyada hareketsiz hiçbir şey yoktur. Bunu ağaçların, çiçeklerin, kuşların vb. çoklu ritimleri ile dolu sakin görünen bir bahçe veya sayısız şekilde hareket eden ormanlar ile açıklanabilir. Doğanın genellikle döngüsel olan ritimleri, yani büyüme ve çürüme süreçlerini, nehirlerin akışını, hava durumundaki değişiklikleri, üreyen yuva yapan ve göç eden hayvanların ve kuşların faaliyetlerini kabul ederek, insan dışı varlıkların ve enerjilerinin mekânın içinde ve mekân aracılığıyla her yerde olduğunu tespit eder (Edensor, 2010b). Edensor (2010b)'un insan dışı ritimlere ilişkin yukarıda altını çizdiği tüm ögeler veya üretimler

parkta bulunmasa da bazılarının mevcut olduğundan söz edilebilir (Bkz. Görsel 4.38). Örneğin, parkta üreyen veya yuva yapan canlıların mevcudiyeti, uçan veya göçen kuşların çok kısa bir uğrak yer olarak ağaç tepelerini mesken tutmasına ilişkin enerjiler bu kapsamdadır. Sonik ritimde insansı olmayan her tür “şey”in ortaya koyduğu sesler insan dışı ritimlerde de ortak paydayı oluştururken, farklı olarak sonik ritimde insanlar tarafından üretilen (gürültü, uğultu, bağırış, motosiklet sesi, ısıklık, çatal bıçak sesi vb.) seslerde sonik ritim bağlamında veya içeriğinde değerlendirilir. Söz gelimi, Edensor (2018) “bir günün evrelerini göz önünde bulundurarak; sabah trafiğinin ve okula giden öğrencilerin uğultusunu, bir süreliğine sakinleşen sabah ortası sessizliğini, seslerin birdenbire canlandığı sokakları, öğle yemeği arayanların hareketleri” gözlemleri ile bu ayrımlara dolaylı olarak bir atıfta bulunmuştur. Ayrıca sonik ritimlerin, muson yağmurları gibi şiddetli ritim gibi hava modellerine değinerek, ritimlerin insan olmayan güçler tarafından aralıksız olarak üretildiğini ve sonik ritmin yerinde üretimini açığa çıkardığı üzerinde durmuş; park bağlamında ele alındığında şiddetli yağmur yağışının ortaya çıktığı an veya zamanlarda üretilen bazı ritimler sonik temelli olabilmektedir.

Görsel 4.38. Ordsall Park yağmur sonrası kuşlar (Kaynak: Araştırmacı)

Zamanın ve mekânın ritmik işaretlemesi ile değişen sonik ritimler, yer-zamansallığını (Wunderlich, 2016) çeşitli şekillerde işaretleyerek, mekânı (yeniden) üretmek için zaman içinde ortaya çıkan öngörülebilir uygulamalar ve döngüsel olaylar duygusunu temel alır. Edensor (2018) ses vuruşlarının, mekânın ses manzarasında nasıl merkezi bileşenler olduğuna değinir. Benzer şekilde Lefebvre (2004), bir

ritimanalistinin nasıl ‘bir evi, sokağı, bir kasabayı bir senfoni dinler gibi, kendi bedensel ritimlerimizin farkında olmak ile birlikte insan ve insan olmayan varlıklar tarafından yapılan ritimlere uyum sağlanmasına dikkat çekmiştir. Diğer yandan, Mels (2004) insanların “yer oluşturalar kadar ritim oluşturalar” olduklarına ve bu yeteneğinin bir kısmının birden fazla işitsel ritmin üretilmesini ve icra edilmesini içerdğii fikrini ortaya koyar.

Görsel 4.39. Ordsall Park Yürüyüş yolundaki güvercinler (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.40. St. John's Gardens güvercinler (Kaynak: Araştırmacı)

Edensor (2018) tarafından işaret edilen sonik ritim, parkın barındırdığı ses tabanlı ritimlerin keşfinde açıklayıcı olarak tasvir edilmiştir. Mevsimsel dalgalanmalar/değişimler sonik ritmi ortaya koymada önemli bir unsur olarak ortaya çıkar. Bazen sessizliği dinlemek bile sonik ritmin ortaya çıkmasına aracılık edebilir. Lefebvre' ye (2004) göre şafak her zaman mucizevi bir çekiciliğe sahiptir ve bu, döngüsel zamandan kaynaklanan yeni bir başlangıç ve yenilenme hissine dayanmaktadır. Parktaki ağaç dallarının ve/veya yaprakların hışırtısı, rüzgârın tınısı, kuşların cıvıltısı sonik ritim olarak değerlendirilir. Üzerinde araştırma yapılan her iki parkta da farklı zaman mevsim dönem ve saatlerde sonik ritimleri tespit etmek olasıdır. Bir sincabın ağaçtan zemine geçiş yaparken yaprakların üzerinde ayaklarının çıkardığı hışırtı sonik ritmin bir sonucu olarak tezahür etmekte. Benzer şekilde rüzgârın ağaç dallarını severcesine ve bazı durumlarda onlara zarar verircesine hızlı esmesi de sonik bir ritim olarak ortaya çıkar. Pek çok durumda bireylerin parkları tercih etme nedenlerinden biri olarak bu ritmi dinlemek şeklinde ortaya çıkarken; sonik ritim bu anlamda iyi oluşun, kafa/kendini dinlemenin, ruhu iyileştirmenin (psikolojik iyi oluş/wellbeing) bir motivatörü olarak şekillenir. Mekânın ritimleriyle olan bu hizalanmayı, Labelle (2008) bedenlerin bir yere uyum sağladığı bir tür işitsel yapı iskelesi olarak işaret etmiştir. Google Maps yorumlarından birinin *“Aşırı uyaranlardan kaçmak için Manchester’ın sakin bir köşesi. Geri çekilin ve siz şimdiki zamanda kalırken rüzgâr da hafifçe sallanan ağaçları dinleyin (Kullanıcı, 34/ St. John’s Gardens)”* ifadesi de bu durumun diğer bir destekleyici olarak görülmektedir.

Parklarda ortaya çıkan sonik ritimler hem parkın insan dışı (hayvan, bitki, rüzgâr vb.) hem de insanların yani grupların, çocukların çıkardığı sesler şeklinde de algılanabilmektedir. Frizbi oynayan çocukların ya da top oynayan (voleybol, futbol) gençlerin ses temelli çıktıları sonik ritim olarak değerlendirilir. Söz gelimi Manchester’daki incelenen her iki parkında insan dışı varlıkların (köpek, sincap, fare, güvercin) zihinde yarattığı sessel yansımalar bu kapsamdadır (Bkz. Görsel 4.39; Görsel 4.40). Örneğin, bankta sakince oturmuş veya bir şeylerle ilgilenen biri çalılıkların arasında hızlı ama görünmez bir şekilde hareket eden farenin hışırtısına o an kulak kesilir. Farenin nerede olduğunu anlayamaz, biraz önce çıkan sesin yönüne gözleri diker ve kulaklarını biraz daha kabartır. Başlangıçta bir anlık refleksiyle yaptığı bu eylem farenin hışırtısının devam etmesiyle kişiyi rahatsız eden bir hal alabilir. Tekrar eski

odağına dönmekte güçlük yaşayabilir ya da mekân değişikliğine gidebilir. Diğer yandan gün içerisindeki parkın doğal sesleri insanlara günün vakitleri hakkında da saatte bakmaksızın çıkarımlar yapmalarına yardımcı olur. Hissetmekte çok önemli bir bileşen olmakla birlikte sonik olarak mekânı dinlemek bir sonraki eylemin başlangıcını veya içinde bulunulan eylemin sonlanışının habercisi olabilmektedir. Parkta rüzgâr sesinin artması, kuşların kanat çırpışlarının veya birilerinin arkalarından ufak ufak gitmeyi bırakmaları yani onların parktan çekilmesi oradaki ziyaretçiye de bir kapanış duygusu verebilir. Böylelikle sonik ritimlerin duygulara yansıyan bir yanı olduğunu ifade edilebilir.

İnsansı olmayan varlık olarak kuşların, sincapların çıkardığı sesler hep mevcut mu? Bu soruya cevap verircesine bir park ziyaretçisi görüşme esnasında *“Parktaki doğa sesleri onun bir parçası ama onları sadece isterseniz duyabilirsiniz. (Kadın, 60, St. John’s Gardens)”* yorumunda bulunmuştur. Yani insanların, araba motorlarının, şehrin uğultusunun veya çocuk seslerinin insansı olmayan varlıkların sabah ve akşam saatleri dışında duyulması üzerine perdeleyici bir etkiye sahip olabilmekte. Şairane veya liriksel bir anlatımla “el ayak çekilince, dostlar eve gidince...” beliren insansı olmayan varlık olarak hayvan sesleri gün yüzüne mi çıkar? İnsansı olmayan hayvanlar parkın kuytu köşelerine çekilerek senfonilerini kimsenin olmadığı saatlerde seyircisiz bir ortamda sergiler gibi. “Sen hiç ateş böceği gördün mü?” oyununda/eserinde ortaya konulduğu gibi şehrin ışıkları ateş böceklerinin varlığını perdelemekte, oysaki kuytu ve zifiri karanlık mekânlarda aynı ateş böceğinin ışıltısı bir başka görünür hale gelmektedir. Parktaki kuş cıvıltısı ve sincap vb. sesleri içinde aynı benzetimden yararlanmak mümkün olup; “el ayak çekilince” bazı seslerin belirli gün ve saatte ortaya çıkması insansı olmayan sonik ritimlerin bir diğer bakış açısını ortaya koyar (Bkz. Görsel 4.41; Görsel 4.42).

Görsel 4.41. Ordsall Park'ta çimenlerdeki sincap (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.42. Ordsall Park'ta insanları izleyen sincap (Kaynak: Araştırmacı)

“Çok sessiz, düzenli Bahçeler, düşünmek için zaman ve alan yaratıyor. (Kullanıcı, 35/St. John’s Gardens)” Google Maps ifadesi ve yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda, sonik ritimde geleneksel olarak her ne kadar ses odaklı olarak değerlendirilse de sessizlik de bir ses olarak değerlendirebildiği fikrine varılmıştır. Görüşmelerden birinde bir park ziyaretçisi *“...Doğal unsurlar ile bir arada olmak keyif almama yardımcı oluyor. Kendimi izole etmek istiyorum. Meditasyon gibi. Gelecek planı yapmak için sessizlik içinde kalmak. Bunlar park ziyareti için iyi nedenler gibi görünüyor. (Erkek, 38, St. John’s Gardens)”* şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle dışarının sessizliği içerinin sesini açmakta. Kişi o anın dinginliğinde,

dünya yaygarasını kesip sükunetin derinliklerine çekilirken, kendini sessizliğin içinde buluverir. Gözlerini kapattığında, dış sesler yavaş yavaş azalır ve yerini derin bir iç gözleme bırakır. Sessizlik etrafı sarar ve içeride uyuyan bir farkındalık uyanır. Her nefeste, kendi boşluğunu kucaklamasına teslim eder ve duyularda yol almasına izin verir. Çoğu zaman gürültünün boğuştuğu, içeriden kaçan inceliklerin farkına varılır. Sessizlik katmanlarını açarken, zihin odalarında yankılanan bir düşünce ve duygu belirtileri ortaya çıkar. Benlikle ilgili olan, bu dile getirilmeyen diyalogda derin bir iç gözlem, derinlemesine düşünme ve tefekkür için bir sığınak keşfedilir. Parkta ya da parktaki mekânda dikkati dağıtan dış etkenlerin yokluğuyla, düşünceler uçup gider, keşfedilmemiş hayal gücü ve kendini keşfetme alanlarından süzülerek yükselir. Sessizliğin aleminde, zaman sanki kontrolünü kaybeder ve neredeyse sonsuz bir genişliğe dönüşür. Bu büyüleyici sessizliğin ortasında, varoluşun daha ince nüanslarına, kendi kalp atışının fısıltılarına, nefesin ritmine, hislere uyum sağlanır. Sanki sessizlik en içteki benliğe yakın bir bağlantı kurulmasına, varlığın derinliklerine inme ve içeride saklı gizemleri çözmeye izin verir.

Dolayısıyla dinlenmek veya boş zamanını geçirmek üzere parka görülen yaşlı çiftin birbirleri ile hiç konuşmaksızın sadece ve sadece sessizliği dinleyerek parkta zaman geçirmesi de sonik ritim altında değerlendirilebilir. Bu yaşlı çift için doğanın susması beynin çalışması olarak kategorize edilirken; bu sessizliği dinleme olgusu belki de beraberinde geçmişî günümüze taşıma olarak değerlendirilmekte ve bu yönüyle otobiyografik hafızaya parkla ilgili bilgilerin süreçlenmesine neden olabilmektedir. Parka gitme amacının araştırmacı/otoetnograf tarafından da deneyimlenen bir durum olmakla birlikte birçok kişinin bir banka amaçsızca oturduğu dışardan bakınca anlaşılabilir. Dikkatli bir şekilde incelendiğinde gerçekten de orada öylece oturmanın ne anlama geldiği sorgulayıcı bir bakış açısı kazandırmakta ve sessizliği dinleyen bir bakış açısı kazandırır.

Sonik ritimler ile ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer olgu ise yağmur taneleri ve yağmurun hızıdır. Hem sessizliğe hem de sese uygun olacak şekilde kış mevsiminde kar tanelerinin ritmik bir biçimde gökyüzünden arşa doğru süzülerek, adeta dans ederek ve parka zarar vermeyecek bir adapla düşüşü pek çok ritimle ilintilendirileceği gibi sonik ritim ile de bağlantılıdır.

4.2.6. Mutluluk ritmi

Modern yaşamın sorumlulukları, şehir hayatının yoğunluğu ve çalışma saatleri gibi unsurlar bireylerin kendilerine dönük ufak kaçışlar aramalarına sürükleyebilmektedir (Nordh vd., 2011). Bu durum onların yorgunluklarını atabilecekleri kendilerinin belirlemiş olduğu mekânlar ile yenilenmeleri için buradaki söylemle kendi “mutluluk” saatlerini yaratmalarına değinilmektedir. Mutluluk ile vakit kelimelerinin melezlenmesi sonucu, aynı zamanda mekânsal zaman ikileminde olduğu gibi şekillenen kavram “Mutluluk” olarak ifade edilmiştir. Açık alan olarak parktaki duruş, mola, zaman geçişlerin mutluluk yansıması şeklinde anlamlandırılan kavram; psikolojik veya mental iyi oluşa dayalı, deneyim temelli olarak şekillenen bireylerin parkta geçirdikleri mutlu zamanları ortaya koyar. İnsanların günlük ihtiyaçlardan zihinsel ve fiziksel olarak uzaklaşabilecekleri, yeşillik ve diğer özelliklerle keyifli bir şekilde meşgul olabilecekleri mekânları işlevsel olarak görüldüğü bilinmektedir (Kaplan, 1995; Nordh vd., 2009). Onarıcı Ortamlar Teorisine (Restorative Environments Theory) göre (Kaplan, 1995), parklar gibi doğal ortamların bireylere onarıcı bir etki sağlayarak günün zihinsel yorgunluğundan ve stresinden kurtulmalarına yardımcı olduğunu açıklanmaktadır. St. John’s Gardens ve Ordsall Park’ta ki öğle molaları ve iş çıkışına denk gelen saatlerde beliren mekân kullanım davranışları bu durumu anlaşılır hale getirmektedir. Bu noktada hem park hareketliliği hem de kişilerde meydana gelen davranış kalıpları mutluluk olarak adlandırılan temanın karşılık bulduğu ritimsel döngüyü ortaya çıkarır. Örneğin bir ziyaretçisinin “*Park işyerime çok yakındır. Her iş çıkışında buraya gelir, bir ot içer ve kafam dağıldığında evime giderim. (Erkek, 40, St. John’s Gardens)*” şeklindeki ifadesi mutluluk ritminin yansıması olarak görülebilir. Diğer yandan başka bir ziyaretçi “*Burada birçok park bulunmakta belki de ilerleyen günlerde diğer park yerlerini seçebilirim. Burası gibi merkezi parklar genellikle tercihim oluyor. Burası Castlefield’ e yakın orada yürüyüş yapıp daha sonra buraya gelmeyi tercih ederim. Elbette keyif almak genellikle ne isteğine bağlı oluyor. Sessizlik ve etrafta huzurlu insanlar görmek güzel. (Erkek, 37, St. John’s Gardens)*” yorumu ile kendisine ayırdığı vakit içerisinde park tercihi hakkında bilgi vermektedir.

Mutluluk parktaki yaşanmışlıklarla hayat bulur; iş çıkış saatlerinde verilen molalar, okul çıkışı, park koşuşturmaları içerisinde giren çocukların davranışları ve coşkuyla eğlenen çocuğun annesinin yüzündeki tebessüm soyut mutluluk ritminin

somutlaşmasından başka bir şey değildir. Dolayısıyla mutluluk ritmini belki de en iyi anlamlandırmanın yolu -otoetnografi temelli ritimanalizin özgün doğasına da uygun olarak- yukarıdaki davranış kalıplarını sembolize eden yaşanmışlıkların betimsel olarak ortaya konmasına dayanır. Şöyle ki; güneş ufka doğru alçalmaya başlayınca park, günün yorgunluğunu atmak isteyen yorgun ruhlar için bir cennete dönüşmüştür artık. Saat iş gününün sonuna vurduğunda, sakinlik ve huzur arayan bir insan güruhu parka doğru ilerler. Ziyaretçiler iş kıyafetleri içinde yorgun bir tempoda yürür, adımları bir an için geride bıraktıkları şehir hayatının ritmini yansıtır. Yorgun ama kararlı, sorumlulukların ve görev/iş teslim tarihlerinin ağırlığını yüklenmiş gibi taşırlar evrak çantalarını. Parka girdiklerinde, biraz sersem, biraz rahatlamış ifadelerini yakalayabilirsiniz. St. John's Gardens parkını çevreleyen şehir trafiğinin hafif uğultusu kaybolurken, onlarda kendilerini akşamın gelişine bırakırlar.

Bazı ziyaretçiler parkın her tarafına dağılmış banklara doğru yol alır. Derin bir nefes vererek oturur ve omuzlarındaki gerginlik yavaş yavaş çözülür. Banklara kendini bırakı vermişlik, günün zorluklarını ve başarılarını düşünürken içeceklerinin (bira, kola, meyve suyu) her bir yudumu, mutluluklarına eşlik eder. Diğerleri dolambaçlı patikalarda yavaş yavaş yürümeyi seçer, ayak sesleri yere kasıtlı, ölçülü bir vuruş yapar. Her adımda o günün endişelerini geride bırakır ve doğal ortamın sükunetini kucaklar. Bazen dost oldukları düşünülen birkaç kişilik grubu kendi arasında sohbet ederken rastlarsınız. Ziyaretçiler, dış dünyaya dönmeden önce yapılacaklar listesine geç kalmadan huzur anlarının tadını çıkararak oyalanır. Alacakaranlık çökerken parkın atmosferi yeniden değişir. Böylece park, bir sonraki sabahın gelişini sabırla bekler, yeniden ziyaretçilerini kucaklamaya hazırlanır.

Gözlem yapılan parkta ortaya çıkan ve ritimleri etkileyen diğer bir durum ise okul çıkışları veya hafta sonlarında sıklıkla rastlanılan çocuk parkının dolup taşmasıydı. Gong-zil keşimi ses (dondurmacı arabası) sadece çocuklar için değil otoetnograf için de bir uyarıcı gibiydi. Sesi duyma ile birlikte reflektif olarak hem araştırmacı/otoetnograf hem de çocuklar doluşuverirdi parka. Bu ritim çocuklar için hareket temelli, fiziksel aktivite odaklı veya oyun temelli bir ritim gibi görünürken yetişkinlerin öğle arası, iş sonu ve gün sonu, beklenen vaktin gelmiş olmasını karşılıyordu.

Gürültüler, çocuk bağrıışları yüzlerdeki mutluluk bunun habercisiydi. Bir eğlence ve özgürlük alanı olarak park, kollarını açarak onarı çağırır. Dizginlenemeyen bir

coşkuyla, zincirlerin gıcırdaması ve kıkırdamaların ardından salıncağa doğru koşarlar. Daha büyük çocuklar futbol veya basketbol gibi müsabakalara katılır. Genellikle yorgun yetişkinler için ayrılan park bankları, şimdi çocukların hikayeleri, sırları ve atıştırmalıkları paylaşmak için bir araya geldikleri yer olur. Akşam güneşi gökyüzünü sıcacık tonlarına boyarken, çocuklar istemeye istemeye parka veda etmeye başlar. Adımları biraz daha yavaş olsa da eve dönme vakti gelmiştir artık. Kızarmış yanakları ve parıldayan gözleriyle eve doğru yol alırlar.

Park aynı zamanda ailelerin özellikle de annelerin mutluluk zamanıdır. Ordsall Park'ını çocukların mutluluk kaynağı olarak temsil edildiğinin altını çizmek için bir Google Maps yorumcusunun *“Büyük park, her zaman bol miktarda yeşillik ve oyun alanıdır ve çocukları yormak için ideal bir mekân, haha (Kullanıcı, 28/Ordsall Park)”* şeklindeki değerlendirmesi; çocuk yordurmaya atfeden pozitif anlam şeklinde algılanabilir. Şöyle ki bitmez tükenmez enerjiye sahip çocukların enerjilerinin atılması, özel bir alan olarak evde anneye arttırılmış bir boş zaman yaratır. Bu, yansıyan ve türetilmiş boş zaman olarak ifade edilebilmekte; parkın çocuklar üzerindeki dinginleştirici etkisiyle ebeveynlere sağlamış olduğu iyi oluş ve yapay/yaratılmış boş zamanı sembolize eder. Dolayısıyla parkın çocuklar üzerinde yaratmış olduğu iyileştirici olumlu etki; tıpkı genişletilmiş benlik olgusunda olduğu gibi genişletilmiş yansiyıcı ve türetilmiş boş zamanı ortaya koyar ki parktaki davranışlar evdeki boş zaman ritimlerinin şekillenmesine veya ortaya çıkmasına aracılık eder. Bu yaklaşım geleneksel ritim anlayışının ötesine geçerek bir mekânda ortaya çıkan ritmin başka bir mekânda şekillenecek ritmin başlangıç noktası (alt yapı) olarak kabul edilebileceği yepyeni bir görüşü ortaya koyar ki bu bakış açısı ritimanalizi paradigmasının bütünleşik ve mekânlar arası bir ekosistem içerisinde ele alınması gerektiğini ortaya koyar.

Dingin bir gülümsemeyle çocuğunu parka getiren bir anneye rastlamak mümkündür. Günlük hayatın taleplerinden, sorumluluklarından ve ebeveynliğin yorgunluğundan biraz olsun uzaklaşırcasına bu park ziyareti onun için küçük bir kaçamaktır. Yanında çocuğunun ihtiyaçları için hazırlanan çantayı da beraberinde getirir. Oyun alanına gelince anne evladiyla bakışır bir an; annenin gülümsemesi, çocuğunun sevincine tanık olmasına duyduğu mutluluğun bir yansıması olur. Ona nazikçe başını sallayarak, kendisini bekleyen harikaları keşfetmeye teşvik eder. Çocuğu bir keşif yolculuğuna çıkarken anne, dinlenebileceği ve gözlemleyebileceği تنها bir

yer, bir sığınak, bir ağaç gölgesi bulur. Burada, bir an için endişelerini ve sorumluluklarını bir kenara bırakarak bu değerli huzur anı kucaklar.

Bakışları çocuğundan asla uzaklaşmaz, annelik içgüdüleri her zaman tetiktedir. Gözlerinin önünde sergilenen sınırsız enerjiye ve hayal gücüne hayran kalır ve küçüğünün bu besleyici ortamda güvende ve mutlu olduğu düşüncesiyle teselli bulur. Yine de çocuğuna yardım eli uzatmaya veya cesaret verici sözler söylemeye her zaman hazır olarak çevresine uyum sağlamaya devam eder. Bu özverili anne için park, sadece bir park alanından daha fazlasıdır. Hem dinlenme zamanı hem de çocuğunun mutluluğuna tanıklık ettiği alandır.

4.2.7. Nostaljik ritimler

Meadows (2016)' e göre ritimanalizi sürekli deneyimler ve deneyimsel olaylardan oluşan iki tür deneyim sunar. İlk tür, bilinçsizce tekrarlanan günlük deneyimleri içerirken, ikinci tür ise süreklilikten farklı olan ve hafızamızda kalan deneyimle ilişkili olup (Martinović, 2013) nostaljik ritme referans etmektedir. Şöyle ki nostaljik ritmin ortaya çıkmasının koşullarından biri deneyimsel olaylara dayanmasından kaynaklanır. Geçmişte yaşanan bir deneyimin park mekânında geri çağırılması için anı o anda tekrar deneyimlenmesi gerekir.

Hem ritimler hem de onların kesintileri, çeşitli düzeylerde etkilenir ve genellikle algılarla bağlantılıdır ve bunlar, katmanlı, karmaşık şekillerde, geride kalan geçmişlerle ve bellekle kesişir (Middelmann, 2019). Mekânla etkileşim bu nedenle hiçbir zaman yalnızca simgesel anlamlandırmaya değil, aynı zamanda kısmen zamanla derinleşen ve belleğe gömülü duyusal bir anlayışla oluşturulan somutlaştırılmış bir bilgiye de tabidir (Noble, 2004). Ayrıca Rodman (1992) “Yerlerin anlatıları sadece kelimelerle anlatılmaz; konuşma ve işitme dışındaki duyularla anlatılabilir ve duyulabilir” olduğunu ifade etmiştir (Rodman, 1992, s. 649). Doğrudan nostaljik olarak nitelendirilmeyen fakat park gözlemleri ve abdüktif akıl yürütme tekniği ile yukarıdaki ifadeler ışığında nostaljik ritim olarak değerlendirilebilecek bir çıkarımda bulunulmuştur. Nitekim park ziyareti gerçekleştiren Google Maps kullanıcı yorumlarından “*Ordsall benim büyüdüğüm kasaba, ailemi ziyaret ederdim Ordsall hala iyi bir yer ama hiçbir şey eskisi gibi değil. (Kullanıcı, 31/ Ordsall Park)*” ifadesi ile geçmişle olan ilişkisine nostaljik çıkarımlar sağlamanın nedenleri arasında gösterilebilir. Diğer bir yandan “*Parkı*

seviyorum ve 30 yılı aşkın bir süredir oraya gidiyorum xxx (Kullanıcı, 27/ Ordsall Park)” ifadesi içerisinde geçen 30 yılı aşkın bir süredir kişinin geçmişinde ve bugününde aynı park alanına ziyaretlerinin gerçekleşmesi bu fikre ışık tutmaktadır.

Nostaljik ritim, nostalji duygularını, duygusal bir özlemi veya geçmişe yönelik hüznü bir sevgiyi çağrıştıran, dinleyicileri veya gözlemcileri geçmişlerinden anlara, anılara veya deneyimlere götüren, genellikle neşe, melankoli veya her ikisinin karışımı duygularını ortaya çıkaran bir ritimdir. Şair Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “*Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında; yekpare, geniş bir ânın parçalanmaz akışında*” dizeleri zamansal akış içerisindeki bireysel nostaljik deneyimi tasvir edici niteliktedir. Bu nostaljik ritim deneyimi, bireysel anılar ve deneyimlerle bağlantılı olduğu için son derece kişisel ve öznel olabilir. Kültürel geçmişlerine, yetiştirilme tarzlarına ve kişisel ilişkilerine bağlı olarak farklı insanlar nostaljiyi farklı ritim tarzlarında bulabilirler. Nostaljik ritim, anıların özünü ritim yoluyla yakalamanın ve onunla karşılaşanlara bir rahatlık veya yansıma duygusu sağlamanın bir aracı olarak karakterize edilmiştir. Örneğin bir ziyaretçisinin “*Birisiyle tanıştığım mekânları yeniden ziyaret ettiğimde o kişi ile ilgili anılarımı hatırlarım. Bu yalnızca park değil bazen bir restoranda olabilir. (Erkek, 25, St. John’s Gardens)*” şeklindeki değerlendirmesi ile park ve benzeri mekânların mekân ve anı eşleştirme etkisine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda ele alındığında bazı park ziyaretçileri için mekânın geçmişe dönüş yani nostaljik bağ kurma etkisi üzerinde durulmuştur. Bir başka ziyaretçinin “*...Ben 13 yaşlarındayken okuldan kaçtığımızda bizden büyük insanlara para verir ve onların bizim için alkol almasını isterdik çoğu zaman ret ederlerdi ama mutlaka birileri kabul ederdi ve ardından parkta alkol alırdık. Bu tarz aktiviteleri gerçekleştirmemiz için her zaman en iyi mekân parktı. Bu iyi bir şey değildi biliyorum ama şimdi hatırlayınca eğlenceli görünüyor. (Erkek, 30, St. John’s Gardens).*” yanıtı parktaki geçmiş deneyimlerini bugün yeniden nostaljik bir duygu ile anımsamakta olduğunu göstermektedir.

Gerçekleştirilen gözlemler, park kullanıcıları ile yapılan görüşmeler ve otoetnografin yaşadığı, hissettiği duygular temelinde ortaya çıkan ritim, park kullanıcılarını geçmiş yaşam ya da deneyimlerine götüren hareket veya davranışlar bu kapsamda değerlendirilmiştir. Bu ritim temelinde altı çizilmesi gereken önemli noktalardan biri bu ritmin insanların parktan çekildiği ya da görünmez olarak kullanıcılar tarafından karakterize edildiği gün ya da saatlere denkleştirilmesidir.

Örneğin Ordsall Park'ında sıklıkla ve genellikle parkta ziyaretçinin az ya da hiç olmadığı zamanlarda birçok kez yetişkin kullanıcıların salıncakta sallandığı ve çocuk parkını kullandığı gözlemlenmiştir (Bkz. Görsel 4.43). Çoğunlukla yalnız (bazen eşiyile onun izleyicisi olarak) yağmurdan sonra veya hava kapalı olduğunda, çocuklar parktan çekildiğinde veya gece geç saatlerde salıncağa binilmesi işaretçiler arasındadır. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde bazı katılımcıların el ayak çekilince veya hareketler görünmez olunca yani akşam saatlerinde parktaki bazı araç gereçlerin kullanılmasını kendilerinin çocukluk dönemlerine veya sevgilileri ile yaşadıkları ana götürdüğü düşüncesi üzerinde durulmuştur. Parkta bir piknik yapan aileyi görüldüğünde araştırmacı/otoetnografin geçmişte dede ve babaannesi ile olan bir pikniği anımsayıp o günü tekrar yaşama isteği onu da hayallere daldırmıştı. Nostaljik ritim de katılımcıların parkta yaşadığı o anki deneyimi eski ile ilintilendirmesi deneyimi çağrışımsal olarak günümüze transfer edilmesi olarak karakterize edilebilir. Nostaljik ritim hareketi gerçekleştirme veya hareketi gerçekleştirmeden bağımsız olarak ta düşünülmektedir. Örneğin katılımcı parktaki bir oyuncağa gerçekte deneyimlemeden zihnen kafasında canlandırarak ta deneyimleyebilir. Tıpkı zihinsel antrenmanda olduğu gibi birey salıncakta sallanma eylemini beynin de gerçekleştirir ve bunun verdiği haz da eylemi gerçekte yapmış olmanın verdiği hazdan azımsanmayacak düzeydedir. Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bunu destekleyebilecek nitelikte olup; fiziki olarak eylemi gerçekleştirme kabiliyetine sahip olmayan (yaşlı, fiziki engelli, yürüteçli araçta bulunan birey vb.) ya da gerçekleştirmek istemeyen bireylerin bunu zihnen yapıyor olması da bu ritim kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ele alındığında nostaljik ritmin aynı zamanda duygusal bir ritmin bir yansıması olarak ta karakterize edilebilmektedir.

Görsel 4.43. Ordsall Park'ta çocuk parkında sallanan yetişkinler (Kaynak: Araştırmacı)

1932’de resmi bir bahçeye dönüştürüldüğü rivayet edilen St. John’s Gardens park günümüzde adeta altta yatanlar ile ziyaretçilerin bir kesişim alanıydı. Belki de altta yatanların yad edildiği bir mekân olarak değerlendiriliyordu (Bkz. Görsel 4.44). Yani park tarihsel geçmişinin ziyaretçiye bulundurduğu duygusu ile oradaki deneyiminin atmosferini değiştirebiliyordu. Bu durum doğrudan Google Maps yorumları vasıtasıyla ortaya konmuş olup konuya ilişkin kullanıcı yorumları aşağıdaki gibidir:

“Kutsal bir yerde takıl! Eski bir kilisenin yerinde güzel küçük park. Şehir merkezinde huzurlu sığınak... Kalan mezarların sakinleri biraz huzursuz olabilir! (Kullanıcı, 22/St. John’s Gardens)”

“Eğlenceli gerçek: St. John’s Gardens, eski St. John’s kilisesinin manzarasıdır. 22.000 kişi bu küçük bahçeye gömüldü. (Kullanıcı, 29/St. John’s Gardens)”

“(20.000 mezar) üzerine inşa edilmeyecek başka bir güzel yeşil alan, Manchester’ın kökeninin tabanına yakın tefekkür için güzel bir yer (Kullanıcı, 30/St. John’s Gardens)”

“Şehir Merkezi ve Castlefield arasında sevimli küçük yeşil vaha. Çok çeşitli bitkilerle dolu. Eskiden Viktorya dönemine ait bir mezarlıktı- kalan tek mezar taşını bulabilecek misiniz bir bakın. (Kullanıcı, 31/St. John’s Gardens)”

“Manchester’da oldukça vaha yoğun St. John bölgesi. Kulelerle çevrili ama burası gerçek bir tarih. Sanayi devrimi zamanlarında kirli sudan ölen 22 Bin cesedin ayaklar altında olduğu bir mezarlık. (Kullanıcı, 32/St. John’s Gardens)”

Görsel 4.44. St. John’s Gardens Simgesi (Kaynak: Araştırmacı)

Gözlemler, paylaşımlar ve görüşmeler neticesinde parkın atmosferini ruhunun derinliklerinde hissetmekti nostaljik ritim. Parkın yankısı, çocuk uğultusu duyulmazdır artık nostalji tünelinin derinliğine inen ziyaretçi için. Yer, mekân ve zaman soyuttur, sahnedekiler eski aktörlerdir artık, mekân içindeki nesne ve objeler de zihindeki yirmi dört karedir, sinemagrafidir, içinde bulunulan değil, hissedilendir artık.

4.2.8. Parkın aritimleri

Ritimler, şeylerin ayrı ayrı ve birlikte nasıl var olduğunu anlamanın, bir bütünü oluşturma yoludur. Lefebvre, mekândaki ayrı öğelerin (ağaçlar, çiçekler, kuşlar ve böcekler) uyumlu bir ‘poliritmi’ yarattığından söz ederken bunu bir bahçenin ritimlerine benzetir (Lefebvre, 2004). Tıpkı Lefebvre’nin ifade ettiği gibi; aritmi belirleyen temel unsurlardan biri parktaki diğer canlıların hareketleri veya parkın habitatı olabilmekte; şöyle ki öritim halindeki bir bireyin böcek, sinek veya arılara maruz kalması ritmin bozulmasında ve/veya ritmin değişmesine neden olabilmektedir. Parkta, bankta veya ağaç dibinde oturan ziyaretçinin yukarıda ifade edilen canlılara maruz kalması ya da bunlardan kaynaklı duyduğu rahatsızlık durumu, ritmin veya süresinin kesintiye uğraması ve şekil değiştirmesine neden olabilmektedir. Bu durum poliritmin bir göstergesi olup aynı anda birden fazla ritmin tezahür etmesini beraberinde

getirmektedir. Öritimde günlük hayatın çeşitli ritimleri uyum ve düzen oluşturmak için senkronize olurken, aritmide ritimler parçalanır ve düzensizlik üretir (Rosenthal ve Brito, 2022). Öritmi ve aritmi birbirinin tersi değil, günlük yaşamda ardışıktır çünkü her öritmi için eninde sonunda bağlantıları ve uygulamaları istikrarsızlaştıran ve yeni bir öritmi için alan açan bir aritmi meydana gelir (Blue, 2019). Yani rutin olarak ortaya çıkan veya dinginleşen bir ritim bozularak başka bir ritme dönüşmektedir. Bu durum ritmin transformasyonu olarak da karakterize edilebilir. Ritimlerdeki transformasyon olgusu değişimi, dönüşümü ve bazı durumlarda bozulmayı da sembolize eder.

Parkın aritmik olarak belirlenen yapıları hem araştırmacının hem de gözlem yaptığı ziyaretçilerin olağan akışın içinde beklenmedik durumlara gösterdikleri tepkileri veya bakışlarının ortaya çıktığı anlar ile belirlenmiştir. Bilindiği üzere parka farklı ziyaretçiler amaçları doğrultusunda ziyaretlerini sürdürür. Fakat parkta meydana gelen akış dışı durumlar parktaki aritimleri oluşturur. Örneğin St. John's Gardens parkında gözlem sırasında bol, eski pantolonlu, ceketli ve müzik kulaklıklılı 35'li yaşlarda görünen ve alkollü olduğu anlaşılan bir erkek ziyaretçi, parkın ortasındaki anıtın yanındaki banklardan birine oturmaktaydı. Başlangıçta kendi kendine şarkı söyleyen adam, diğer ziyaretçileri uzun bakışlarına maruz bırakır. Daha sonra mırıldanarak söylediği şarkı artık daha sesli bir hal almaya başlar, ardından hayali olarak elinde iki baget belirir ve onları çalar. Onu izleyen ziyaretçiler içerisinde bulundukları eylemleri (sohbet, kitap okuma, seyirde olma vb.) bir anlığına bırakır ve farklı surat ifadelerine bürünür. Adam çok geçmeden, parkı bir yerden bir yere geçme amacıyla kullanan (parkın arka kapısından düz bir şekilde ön kapısına ilerlemeleri ve durmamaları haliyle anlaşılan) bir çiftle selam vererek onları sohbe tutmaya çalışır. Adama cevap veren çift, başlangıçta anlayışlı ve nezaket içerisindeyken daha sonra sert bir tavıra bürünür. Artık bu durum hem orada bulunan ziyaretçiler hem de kendi rotasında ilerleyen çift için bir aksaklık ve dağınık bir durum oluşturmuştur.

Diğer bir aritimsel olarak değerlendirilen durum ise Ordsall Park'ta öğlen saatlerinde bir grup arkadaşın ziyaretindeki gürültü içeren eylemleri ile dikkat çekmiştir. Parkın serbest alanı ve yer yer futbol veya antrenmanlar için kullanılan ya da kişilerin yaz aylarında uzandığı, piknik yaptığı açık alan içerisinde gerçekleşmiştir. Bu arkadaş grubu parka motosikletleri ile giriş yapmış ve motosikletlerini bu çim alan içine getirmişti. Bir anda çim alanın üzerinde çimleri yerinden edecek bir şekilde motorlarını

sürmeye başladılar ve kendi aralarında yüksek sesle şakalaştılar. Fakat daha da fazlası motosikletlerini gazlamaları üzerine çok yoğun boğucu, mesafelerce uzaktan bile kulağın yanında bir sivrisinek vızıltısı varmışçasına bir rahatsızlık ortaya çıkardılar. Birkaç kişi kenardaki parklarda olanları izlerken olayın uzun sürmesi ile yer değiştirme veya diğer bazı ziyaretçilerin parkı geride bırakmalarına sebebiyet verdi. Parktan ayrıldıklarında geriye yüzeyi çizilmiş açıkça tekerlek izlerinin görüldüğü bir çim alan kaldı.

Ekim sonlarında Ordsall Park'ta bir hafta boyunca süren, başlangıçta gece saatlerinde ortaya çıkan havai fişek patlamaları diğer bir etkileyici öge olarak değerlendirilmiştir. İlk rastlandığında kimler tarafından yapıldığı fark edilmeyip, ancak ilerleyen günlerde sıklaştığı gözlemlenmiştir. Havai fişeklerin patlatıldığı saatler değişkenlik göstermekteydi ve gece saat bir sularında ardı ardına birden fazla havai fişek fırlatıldı (Bkz. Görsel 4.45). Sesler silah sesini anımsatmaktan çok daha öteydi. Apartmandaki bir komşunun bağırışları dikkat çekti. Parkta karanlıkta bir hareketlilik, fakat bir koşuşturmaca hakimdi. Rahatsız olan mahalle sakininin sert uyarısından sonra eylem o gün içinde tekrar etmedi. Ertesi gün bir grup genç yeniden dikkat çekti. Sırtlarında çantalar ve içerisinde anlam verilmesi güç uzun nesneler vardı. Kimliklerini gizlemek istercesine giyimleri siyah, bereli ve yaşları yaklaşık 16-18, kanları kıpır kıpır olan gençlerdi. Parkın farklı noktalarında havai fişekleri rutinin dışında yani geleneksel olarak havaya atılması gerekenden farklı olarak yatay (horizontal) biçimde, gelişi güzel ateşleyerek parktaki rutin insan/ziyaretçi davranışını değiştirmiş ve/veya kesintiye uğratmıştı. Tehlikeli bir biçimde yatay olarak -havai fişegın anlamı ve işlevi gereği havaya fırlatılması gerekirken- ateşlenen havai fişekler sonucu çocuklar ve ebeveynler risksiz oldukları düşündükleri yerlere/ sağa sola kaçıştı, parktaki ziyaretçi sayısı seyreldi, parkta hiç alışıldık olmayan bir hareketlilik durumu ortaya çıktı. Havai fişek içerisinden çıkan kıvılcımlar parktaki çim ve ağaçlara saçılarak çarpıyordu, bazı çocuklar için risk oluşturabilecek bir hal almaya başlamıştı. Bazı çocuklar korkarken, bazıları ise çocuksu ruhun ve macera arayıcılığının bir özelliği olarak kıvılcımlardan kaçarak eğleniyordu. Yürüyüş halinde olanlar ise sesin nereden geldiğini ve kim tarafından yapıldığını ararcasına, başlarını geriye, sağa-sola çevirmek veya olaya durup bakmak gibi davranışlar sergiledi. Park, ister istemez artık bir değişim içindeydi davranışlar kesildi, ritim bozuldu ve yeni bir ritim ortaya çıktı. Ekim ayı sonu ve kasım

ayı başlangıcına hemen hemen her gün rastlanan bu durum 5 Kasım günü (Guy Fawkes Night/Bonfire Night) geldiğinde tarafımdan anlamlandırılmıştı. Yaklaşık iki hafta süren bu durum özel bir anma günü olarak atfedilen Guy Fawkes Night/Bonfire Night’a özgü bir ritüel özel olarak gerçekleştirilmişti. Bu özel gün öncesi ortaya çıkan durum içinde bulunulan zaman dönemi perspektifinde değerlendirildiğinde rutini bozan aritmi olarak değerlendirilirken, 5 Kasım’ da ki özel gün bağlamında ele alındığında ise pek çok kişi birey veya ziyaretçi için normal/alışlageldik bir ritmi temsil ediyordu.

Görsel 4.45. Ordsall Park gece patlatılan havai fişek örneği (Kaynak: Araştırmacı)

Parkın geleneksel kullanımının dışında evsizler (homeless) tarafından kullanımı da diğer bir dikkat çeken durum olarak ortaya çıkmıştır. Evsizlere yönelik ritimleri ele alan Hall (2010) evsizlerin ritimlerinin şehir yöneticileri ve iş dünyasının istediği ritimlerle nasıl çatıştığını incelemiş ve uykusuzluk çekenlerin baskın günlük ritimlerle nasıl uyumsuz olduklarını ortaya koymuştur. Hall (2010) tarafından işaret edilen bu uyumsuzluk yine parkın doğasında aritimsel bağlamda ele alınan diğer bir unsur olmuştur. St. John’s Gardens parkında yaz mevsiminde gündüz ziyaretlerinde holmess-evsizlere rastlanılmaktadır. Nitekim bu durum Google Maps yorumları incelendiğinde; *“Güzel bir bahçe, tüm ahşap bankların kırık ve çürümüş olması dışında. Etrafta yatan evsiz insanlar. Bu sorun çözülse harika olacak. (Kullanıcı, 15/St. John’s Gardens)”* ve *“Bugünlerde Manchester’ın çoğunda olduğu gibi, artan bir evsiz sorunu var ve birkaçı akşamları parkta kalıyor. (Kullanıcı 20/St. John’s Gardens)”* yorumları üzerinden doğrulanabilmektedir.

Erken saatlerde gözlem için ulaşılan parkta, daha park girişinden dikkat çeken bir durum vardı. Diğerlerinden farklı öyle görünmez bir görünürlükte iki kişi parkta oturur haldeydi. Sakince ve sessizce oradaydılar. Bir banktan daha fazla yer kaplamıyorlardı, fakat üzerlerindeki giysi kalabalığı onları genişletiyordu. Uzun uzun, kat kat giyinilmiş pardösüleri ve şapkaları ile birbirlerine kafalarını yaslayarak yarı uyur halde parkta oturuyorlardı. Yanlarında oldukça kirli ve eski görünen bir battaniye vardı. Parkın merkezi konumundan çok biraz daha kıyıda fakat güneş alan bir yer tercih etmişlerdi. Parktaki varlıkları ziyaretçilerin artması ve öğle saatlerinin yaklaşması ile birlikte son buldu.

İnsan tarafından oluşturulan bu etkileycilerin yanı sıra parklarda yer alan diğer unsurları da belirtmek gerekir ki; parkta yaşayan diğer canlılar (sincap, güvercin, arı veya köpekler) aritimleri üretebilmektedir. Hava durumlarının ani değişimleri de burada yer alabilecek bir durum olduğunu belirtmekle birlikte daha detaylı açıklama “*Hava Temelli Ritimler*” başlığı altında bulunmaktadır. Diğer yandan bazen bir yiyeceğin tadını çıkaracağınız esnada bir arı durmadan yiyecek etrafında dolaşarak sizi eylemden bir süreliğine saf dışı bırakabiliyor ya da Google Maps yorumlarında da elde edilen “*Özellikle yemek yiyorsanız güvercinler çok arsız. Onları beslemeyin. (Kullanıcı, 17/St. John’s Gardens)*”, kullanıcı yorumu ile diğer bir örneğini sunmaktadır. Diğer başka bir örnek olarak; bakıcısı ile birlikte yürüyüşe çıkmış köpeklerin bir başka köpeği gördüğünde hızlı hareket etmesi veya yüksek sesle ve oradan uzaklaşana kadar devam ettirdiği havlaması ile yine parkın dikkat çeken olağan akışın seyrini bir süre değiştiren aritimsel etkileyciler olarak değerlendirilmiştir.

Ziyaretçiler park mekânı içerisindeyken tuvalet ihtiyaçlarını karşılamak için hizmet aramaktadır. Nitekim Blythe (2001) aniden ortaya çıkan tuvalete gitme ihtiyacı gibi kesintilerin davranışa veya karara yön verdiğinin altını çizmiştir. Google Maps yorumları neticesinde ulaşılan kesintisel ve aritmik öğeler aşağıdaki kullanıcıların ifadeleri ile anlaşılmaktadır. “*Tek olası olmayan gerçek şu ki, küçükler ve hatta yetişkinler ihtiyaç duyduğunda sahip olması gereken umumi tuvaletler mevcut değil. (Kullanıcı,20/Ordsall Park).*” Ayrıca başka bir kullanıcı “*Gerçekten çok güzel bir bahçe o bölgede yaşayan herkesin o bahçede bulunmaktan keyif alabileceği spor sahaları ve futbol sahaları var.. Dezavantajı ise geceleri ışıklandırmaması ve tuvalet hizmeti vermemesi. (Kullanıcı, 24/Ordsall Park)*” ifadesi ile hem ışıklandırmanın

uğrattığı hem de tuvalet imkanlarının uğrattığı kesintilere değinerek aritimsel öğeleri tanımlamada yardımcı olmuştur.

4.2.9. Park görevli ritimleri

Bir parktaki ortaya çıkan ritimler değerlendirilirken veya ritimler şekillenirken ya da ritimleri etkileyen diğer bir olgu parklarda görev yapan kişilerin ortaya koyduğu ritimlerdir. Edensor (2010), günün ritmik yapılanması sadece bireysel değil aynı zamanda kolektiftir ve bizim işleri nasıl hallettiğimizin bir parçası haline gelen uygulamaların senkronizasyonuna dayandığını ifade etmiştir. Bu senkronizasyonlar park mekânı olarak değerlendirildiğinde, park görevlilerin yarattığı poliritim, öritim veya aritim olarak görülmesi olasıdır. Park görevlilerinin temizlik, bakım onarım ve güvenlik hizmetleri bağlamında yaptıkları görev, hareket ve davranışlar hem kendi ritimlerini ortaya koymakta hem de park ziyaretçilerinin deneyimlediği ritimleri etkileyebilmekte. Gözlem yapılan veya araştırma sahası olan iki parkta görevli ritmine ilişkin benzer özellikler ortaya çıkabildiği gibi parkın özgür doğasına uygun olarak, bulunduğu konum veya bölgeye ilişkin gerçekleştirilen görevler değişkenlik de gösterebilmektedir. Örneğin bu tezin konusu bağlamındaki her iki parkta da rutin olarak çimlerin biçilmesi ya da çöplerin belli zaman aralıklarında ya da dilimlerinde toplanması benzer bir özellik gösterirken bakım ve onarıma ilişkin görevlerin park özelinde ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Bkz. Görsel 4.46; Görsel 4.47). Örneğin bir Google Maps yorumcusunun *“Yerleşik bir alandan bir mola olarak güzel bir park. Bazen biraz dağınık ama temizlik ekibi her şeyi toparlamak için düzenli olarak orada. (Kullanıcı, 25/ Ordsall Park”* ifadesi hem görevli varlığı ve ritmi hem de ziyaretçiler tarafından fark edilirliğinin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bu görevliler bazen üniformalı olarak gözlemlendiği gibi bazen ise gönüllü vatandaşlar tarafından etkinlik düzenlenerek bu görevi üstlendiği görülmektedir. Parklardaki peyzajın türü ve çeşidi yapılacak işleri kolayca belirlemektedir. İngiltere’nin yağmurlu havalarının hakimiyeti sulama için bir görev unsuru oluşturmaz. Çiçek ve çalıdan çok ağaçların olması budama ile ilgili işlemleri yine saf dışı bırakır. Özellikle Ordsall Park için bu görevler çim biçme ve çöpleri toplama olarak belirmektedir (Bkz. Görsel 4.48). Diğer yandan St. John’s Gardens bulunan çalılık ve çiçeklendirme Ordsall Park’a nazaran ilgi istemektedir. Fakat St. John’s Gardens ölçek

olarak küçük olması Ordsall Park ölçeğinde ki bir parka yönelik görevli sayısı arasındaki fark belirgindir.

Görsel 4.46. Ordsall Park bahçe düzenleme (Kaynak: Araştırmacı)

Görsel 4.47. St. John's Gardens çöp tenekeleri örneği (Kaynak: Araştırmacı)

Parkın düzeninin tek bileşeni her zaman görevliler veya gönüllüler değildir. Temizlik ile ilgili özellikle parklarda altı çizilmesi gereken diğer önemli bir konu köpek dışkısı (dog waste) ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır (Bkz. Görsel 4.49). Bu konu bağlamında gözlemlenen konulardan biri köpek dışkılarının temizliğinin sahiplerince

icra edilmesine dayanır. Bu durum görevliye dönüşen ziyaretçi olarak da karakterize edilir. Aynı durum gerçekleştirilen bir etkinlikten sonra ortaya çıkan atık veya çöplerin sürdürülebilir park felsefesinin bir yansıması olarak karakterize edilebilecek şekilde park kullanıcıları tarafından yerine getirilmesidir. Dolayısıyla park görevlilerine ilişkin ritimler değerlendirilirken informal görevli olarak kabul edilebilecek ziyaretçi temelli hizmetlerinde ele alınması uygun olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak görevli temelli ritimlerin düzenli, düzensiz veya kesintili kesintisiz şeklinde ortaya çıktığı bu bağlamda, ritmin bünyesinde çoklu ritimleri yani poliritmi, düzenli ritmi yani öritmi ve kesintili yani aritmii içerisinde barındıran ritme atfedilen tüm kavramları bir arada sunmaktadır.

Görsel 4.48. Ordsall Park çim biçme (Kaynak: Araştırmacı)

Park görevlileri ve ziyaretçiler arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak ritimler üzerindeki belirleyici bir rolden söz etmek mümkündür. Diğer bir ifadeyle park görevli ritimleri ziyaretçilerin davranış biçimlerini yani ritimleri üzerinde şekillendirici bir etkiye sahip olabilmektedir. Örneğin nostaljik ritmin derinliğine dalan ziyaretçi için çim biçme makinasının rahatsız edici sesi uzaklaştırıcı ya da saf dışı bırakıcı bir etkiye sahip kesinti ile ilintilendirilebilir. Benzer şekilde bir bankta oturduğu esnada görevini icra eden kişinin ziyaretçinin yakınında ayağının bitişiğinde bulunan bir çöpü toplama davranışı da böyle bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda ele alındığında park görevli ritimleri ziyaretçi ritimleri üzerinde aritmik bir etkide bulunup mevcut ritmi değişime ya da

dönüşüme uğramasında etkileyici ya da aracı bir işlev görür ki bu durumda ortaya çıkan ritim “uzaklaşma” ya da “saf dışı bırakma” ritmi olarak ifade edilmiştir. Çalışanların parkta icra ettiği görevler, faaliyetler veya işler başlı başına bir ritmi temsil ederken; diğer park ziyaretinde (rutin) bulunanların davranışları üzerinde bozucu, dönüştürücü, uzaklaştırıcı veya saf dışı bırakıcı etkiye bulunabilmektedir. Sanatsal ya da sinemografik/tiyatral bir bakış açısıyla başlangıçta figüran olan çalışanlar, diğer ziyaretçilerin yaşadıkları (davranışları, hissettikleri vb.) bağlamında ele alındığında figüran olmaktan çıkar, ana oyunun bir parçası, oyuncusu veya ana karakterlerinden biri halini alır. Park görevlilerinin mevcut ritmi değişime ya da dönüşüme uğratmasında etkileyici ya da aracı bir işlev görürken holistik park ziyaret deneyimi kapsamında olumlayıcı bir etkisinden de söz edilmesi mümkündür. Peyzaj veya parkın görünürlüğünün, temizliğinin ziyaretçi üzerinde yaratmış olduğu hoşluk duygusu madalyonun diğer yönünü ortaya koyar ki bu durum parkın sürdürülebilirliği üzerinde olumlayıcı bir etki yaratır. Başlangıçta uzaklaşma ve saf dışı bırakma olarak değinilen ritmin olumlayıcı veya pozitif bir etkisi ortaya çıkar ki bu etki “olumlayıcı görsel ritim” olarak karakterize edilir. Zıtlıkların bir araya gelmesi ile oluşan nihai etki olumlayıcı görsel ritmi başlangıcı olarak ele alınabilir.

Görsel 4.49. Ordsall Park köpek atıkları için örnek çöp (Kaynak: Araştırmacı)

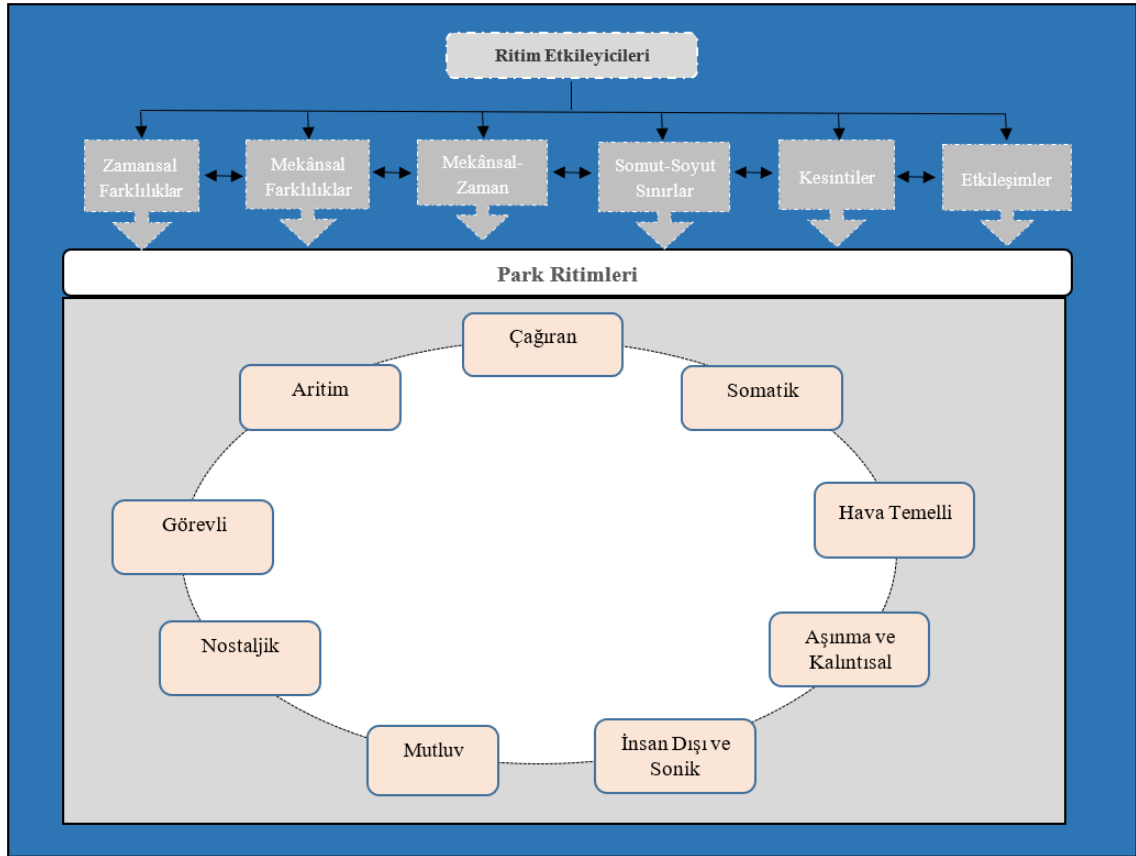
5. TARTIŞMA

Bu çalışmasının temel amacı, parklarda meydana gelen ritimlerin otoetnografi yöntemi ile belirlenmesiydi. Bu çalışmanın odak noktası, parklardaki mekânsal davranışın ve parktaki var olan ritimlerin ortaya çıkarılmasında ziyaretçi davranışlarının rolünü ritimanaliz yaklaşımı ile anlamlandırmaktır.

Tez çalışması, İngiltere'nin Manchester şehrindeki iki parka (Ordsall Park ve St. Johns Gardens) ritimanalizi perspektifinden odaklanmaktadır. Bu mekân temelli davranış ve duygu temelli ritimanalizi yaklaşımı bağlamında parklardaki insan ve insan olmayan etkileşimin çeşitliliğini ve karmaşıklığını yakalamaya yardımcı olmak için otoetnografi yönteminden yararlanılarak gözlem, kullanıcılarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, görseller, günlük ve saha notları ayrıca ikinci elden veriler kullanılmıştır. Mevcut otoetnografik çalışma; günlükler, görüşmeler, ziyaretçi takipleri, Google Maps yorumları, videolar ve resimler, ikincil veriler, ziyaretçilerin park pratiklerinde ortaya çıkan zaman, ritim ve atmosfer yansıtılarak (bkz. Horton, 2005; Lefebvre, 2004; Rantala ve Valtonen, 2014) ritimanalizi açısından analiz edilmiştir. Yöntem çeşitleme ya da üçgenleme (triangulation), sosyal bilimlerde toplanan veriler ile çapraz çoğaltma arasındaki tamamlayıcılığı sağlamak için yaygın olarak kullanılır (Denzin, 2017). Tek bir yöntemin kullanılması ile karşılaştırıldığında nitel araştırma yönteminin doğası gereği çoklu veri kaynaklarının kullanılması “günlük park kullanımının yaşanmış gerçeklerini” daha iyi anlamaya ve/veya tam olarak yakalamaya yardımcı olabilir (Belk ve Kozinets 2005). Otoetnografik analiz yaklaşımı, yalnızca ritimleri ve ziyaretçi hareketlerini/davranışlarının tekrarını kaydetmekten ziyade, duygulara, atmosfere ve parktaki insan ile insan olmayan varlıkların (aktantlar-cansız diğer varlıklar) karşılıklı etkileşimine, başka bir deyişle, ritimlerin parkı canlandırma ve parktaki boş zamanın kullanımını kolaylaştırma yollarına odaklanır. Ritimanalizi ile ilgili kullanılan destekleyici veri toplama yöntemlerinin sonucunda üretilen görsel ve işitsel anlatılar, bir rekreasyon mekân deneyimi olarak parkların ritimlerini anlamlandırılmasına yardımcı olmasında önemli bir yere sahip olmuştur.

Park mekân davranışında ritimanalizin kullanımıyla ilgili olarak, kentsel parklardaki kullanıcı ya da ziyaretçilerin deneyimlerine odaklanıldığı için yeşil alan ve rekreasyon alanı olarak parklarda beliren davranış kalıplarının ve duyguların ortaya koyduğu ritimler üzerine odaklanılmıştır. Yukarıda ifade edilmeye çalışılan otoetnografi

yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışma sonucunda 6 ritim etkileyicisi ve 9 tematik ritim ortaya çıkmıştır. Park ritim etkileyicileri; “*zamansal farklılıklar*”, “*mekânsal (uzamsal) farklılıklar*”, “*mekânsal zaman (spatiotemporal) olgusu*”, “*somut ve soyut sınırlar*”, “*kesintiler*” ve “*etkileşimler*” den oluşurken, tematik ritimler ise; “*çağırان ritimler*”, “*somatik ritimler*”, “*hava temelli ritimler*”, “*aşınma ve kalıntıların sonucu olarak ritim*”, “*insan dışı ve sonik Ritimler*”, “*mutlul ritimleri*”, “*nostaljik ritimler*”, “*parkın aritimleri*” ve “*park görevli ritimleri*” olarak adlandırılmıştır.

Şekil 5.1. Parka ilişkin ritim etkileyicileri ve ortak ritimler

Ritimleri etkileme ya da ortaya çıkmasında üstlendiği rol bakımından “etkileyiciler” üzerinde durulmuştur. Ritimanalizi çalışmalarında Şekil 5.1.’de altı çizilen etkileyiciler olmaksızın ritimleri ortaya koyma yaklaşımının bir eksiklik olabileceği ön görülmüş olup öncelikle etkileyiciler belirlenmeye çalışılmıştır. Nitekim Claire Revol’un belirttiği gibi, “ritimanalistinin temel kaygısı ritimlerin olduğunu, ritimlerin var olduğunu söylemek değil, onları analiz etmek ve ne olduğunu bulmaktır” (Revol, 2019). Bu yaklaşım çerçevesinde tez kapsamında ortaya çıkan ritimleri etkileyen ilk unsur zamansal farklılıkları temsil eder. Park ziyareti zamansallık olgusuna

göre değişim gösterdiğinden veya şekillendiğinden; hafta içi-hafta sonu ya da yılın farklı mevsimlerinde veya gündüz-gece saatlerinde ortaya çıkan ritimler farklılık gösterebilmektedir. Diğer bir etkileyici olan mekânsal farklılıklarda ise bir parkın içerisinde yer alan alan ya da mekânlar değişik hedef kitleler için cazibe unsuru teşkil eder. Örneğin, parktaki koşu ya da yürüyüş alanları tüm hedef kitleler için bir hareket alanı mekanizmasını teşkil ederken çocukların takılacağı park alanları ise değişkenlik gösterebilmektedir. Benzer şekilde mekân ve zamanın birlikteliğı ya da ayrılmazlığı da ritim üretme mekanizmaları bakımından etkileyici bir işlem görür. Mekânın kullanımı zamansallıktan bağımsız olarak düşünöleyemeyeceğı gibi tersi bir yaklaşım yani zamansallığın da mekândan ayrışmaz yapısı park ziyaret davranışını etkilemekte, sonuç olarak ortaya çıkan ritme yön vermektedir. Ritmin ortaya çıkmasında etkili olan diğer bir unsur ise somut ve soyut unsurlara ilişkindir. Bir parkı ya da parktaki özel bir alanı çevreleyen somut sınırlar ritim üretici olarak değerlendirilmekte; aynı şekilde fiziki olarak bulunmayıp soyut olan sınırlar da (düşünsel bariyerler) ritmin ortaya çıkmasında belirleyici etkiye sahip olup mekân kullanım davranışını şekillendirmekte ya da değiştirebilmektedir. Mevcut ritmi bozucu etkiye sahip olan kesintiler de ritimleri değiştirme veya yeni ritimlerin ortaya çıkması üzerinde belirleyici bir güce sahiptir. Diğer bir ifadeyle parklardaki ziyareti ve/veya davranış kesintiye uğratan, biçimlendiren ve değiştiren her tür aritimsel unsur mevcut ritmi değiştirir, şekillendirir ve sonuçta yeni bir ritmin ortaya çıkmasında aracılık eder. Ritimleri ortaya çıkarma gücü bakımından üzerinde durulması gereken son unsur/değişken ise etkileşimsel etkileyicilerdir. Park ziyaretçileri arasında sosyalleşme olgusunu başlatan veya geliştiren her tür etkileşim bazı ritimler için öncü niteliğindedir.

Araştırmanın gerçekleştirildiğı parklarda tanımlanan baskın bir ritim olarak çağırın ritimler, kullanıcı trafiğine neden olan dürtüsel ya da harekete geçirici mekanizmalardır. Çağırın ritim parkı ziyaret etmenin poliritimlerini yansıtır. Çağırın ritmin park ziyaret davranışının psikolojik başlangıcını temsil ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer bir ifadeyle bir bireyin parkı ziyaret etmesinin ana nedenlerinden biridir çağırın ritim. Çağırın ritim ya itme ya da çekme stratejisi (Odabaşı, 2013) ile ilişkilendirilebilir. Çekme stratejisi bakımından ele alındığında parktaki cazibe unsurları (festival, oyun, boş zaman geçirme motivasyonu vb.) kişinin bulunduğu mekândan ayrılışını ve yeni mekânı deneyimlemesini temsil eder. Durum itme stratejisi

bağlamında değerlendirildiğinde ise kişiyi bulunduğu mekândan kovan yeni mekân olan parka iten her tür psikolojik uzaklaştırıcı dürtü/motivasyon bu kapsamda değerlendirilir.

Çağırın ritimdeki çekme stratejisi altında değerlendirilebilecek ritim bu tez bulguları kapsamında “gel gel ritmi” olarak ve itme stratejisi ise “git git ritmi” olarak isimlendirilmiştir. Çağırın ritim ile ilgili olarak üzerinde durulan diğer konular mıknaş, heyecan arama, kaçış ve FoMO’dur. Mıknaşlık etkisi, sahip olduğu kutuba (+/-) göre çeken (gel gel ritmi) konumda (geleneksel mıknaşlık özelliği) değerlendirilirken, itme stratejisinin bir gereği olarak iten (+/+;-/-) konumda da (git git ritmi) değerlendirilebilir. Pek çok rekreatif etkinlikte harekete geçirici bir motivatör olarak işlev gören heyecan arama (Zuckerman, 2009) olgusu çağırın ritim kapsamında değerlendirilmiştir. Bulunduğu mekânda sıkılan birey yeni heyecan arayışına yönelebilmekte bu kapsamda da parktaki rekreatif etkinliklere veya olaylara katılım davranışında bulunabilmektedir. Çağırın ritim kapsamında üzerinde durulan ve etkinliğe katılım davranışında etkili olan FoMO duygusu park ziyaret davranışının başlatılması bağlamında tetikleyici bir eleman olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Argan vd., 2023a,b; Przybylski vd. 2013). Lau ve McKercher (2004) Hong Kong’u ilk kez ziyaret edenlerin merak, entelektüel, teşvik ve kültürel zenginleşme güdülerinde baskın bir motivasyonel ve harekete geçirici mekanizmalar sergilerken; tekrarlı ziyaretçilerin ise ilişki kurma ve fayda arama gibi motivatörlere göre hareket ettikleri vurgulanmıştır.

Planlı Davranış Teorisine (Ajzen, 1985;1991) göre ziyaretçilerin planlı davranışları yer veya mekâna bağlıdır; örneğin, egzersiz yapmak ya da koşu yapmakla ilgilenen ziyaretçiler açık alanları seçme eğiliminde olacaktır. Otoetnografi aracılığıyla ortaya çıkan “çağırın ritim” olarak ifade edilen içerikler başlangıçta zihnen planlı olarak gerçekleşmektedir. Ancak mekâna gidildikten sonra parktaki atraksiyonlar ve kullanıcıları teşvik edici etkinlik ya da olaylar plansız tüketim davranışının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Örneğin, hafta sonu çocuklarıyla vakit geçirmek üzere parka intikal eden bir aile, parkta yepyeni bir hizmete ya da ürüne maruz kalabilir. Bu durumda planladıkları alışılmış davranış yerine değişen ve anlık ya da dürtüsel olarak şekillendirilmiş bir davranışa yönelebilir. Bu durum öritmin değişime uğrayarak aritme dönüşmesine neden olabilmektedir. Bir mekândaki bitki örtüsü ve sosyal alan da planlı ve plansız davranışlar üzerinde farklı etkilere sahiptir (Hu vd., 2023). Yüksek bitki

örtüsü, gölge ve temiz hava ziyaretçi davranışına ve egzersiz davranışına yön verebilmektedir. Araştırma alanı olarak belirlenen iki parkta da farklı düzeylere sahip yeşil alan/bitki örtüsü, gölge, oturma mekânları ve özel alanları mevcut olup ziyaretçi ya da katılımcıların ritimlerinin ortaya çıkmasında belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Somatik ritimler tez bulgusu kapsamında ortaya çıkan ikinci bir tema olup, bedene ilişkin her tür fiziksel, psikolojik ve terapisel yönleri ortaya koyar. Somatik ritimler yukarıda ifade edilen fiziki, psikolojik ve terapi yönlü bedensel ve zihinsel çıktıları temsil edebileceği gibi holistik/bütünsel bir yaklaşım perspektifinde de değerlendirilebilir. Teze konu olan her iki parkta da (St. John's Gardens/Ordsall Park) bedensel hareket, işlev ve davranış kalıpları bakımından egzersiz temelli ziyaretler somatiklik kapsamında değerlendirilmiştir. Tamamlayıcı bağlamda parkın ziyaretçiler üzerindeki psikolojik ve/veya terapi sağlayıcı rolü beden iyi oluşu üzerinde bir etki yaratarak park rekreasyonunun sonuçları ile paralellik gösterir (Ayala-Azcárraga vd., 2019; Scopelliti vd., 2019). Pek çok geleneksel ve kentsel park araştırmalarında ortaya konduğu gibi bireyler sağlıklı kalma, sağlığı geliştirme, sağlığı koruma gibi nedenlere ilave olarak parkı kendilerine sağladığı psikolojik iyi oluştan (wellbeing) yararlanmak için katılım davranışında bulunurlar (Mowen vd., 2007). Nitekim somatik olgu hem harekete geçirici bir mekanizma hem de yarattığı etki bakımından park ziyaret davranışında ayırt edici bir özelliktedir. Kümülatif olarak değerlendirildiğinde bireyleri park ziyaretinde yönlendiren pek çok alt unsurun içinde barındırdığı için adeta bir karadelik niteliğindedir. Şöyle ki, bir bireyin parkı ziyaret etmesinin altında yatan pek çok neden ya da unsur içinde barındırdığından zengin bir işleve sahiptir. Diğer yandan beden kendi içinde uyumlanma, nefes alış/verişi ritmi, ısı alışverişi gibi diğer içsel süreçler barındırması somatik ritimlerin içe dönük yapısını ortaya çıkarmaktadır. Park ziyaretlerinde fiziksel hareketlilik ve terapatik yönlerinin yanı sıra temel olarak nitelendirilen yürüme eyleminin kişiye has bir şekilde gerçekleştirilme ve ziyaret süresinde tutulan ritimler yine somatik ritimlerin kapsadığı diğer unsurlardandır. Bu yönüyle somatik ritim bireyin hem içeriden hem de dışarıdan, mekân algılayış ve kendisinde yaratmış olduğu her türlü uyumlamayı kapsar durumdadır.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, parklardaki döngüsel ritimler, günler, geceler ve mevsimsel olaylarla ayrılan park bağlamında son derece belirgindir. Üçüncü tematik ritim türü olarak belirlenen hava temelli ritimler, adından anlaşılacağı gibi

mevsimsellikler ve içinde barındırdığı hava şartları (güneş, yağmur, kar, rüzgâr vb.) ile ilgili olup, bünyesinde hızlandırıcı/katalizör ve yavaşlatıcı/deceleratör ritimlerini bulundurmaktadır. Hava temelli ritimler Jacobs'un (2019) Fiumara park çalışmasında hava temelli ritimleri belirlediği gibi "yürümek yerine koşmak", "kalmak yerine geçmek" olarak tasvir edilen ritimler ile paralellik veya benzerlik göstermektedir. Çalışma yapılan her iki parktaki ziyaret davranışı -dolayısıyla ortaya çıkan ritimler- yaygın bir biçimde mevsimsellik ve/veya bunun bir sonucu olarak güneş, yağmur ve rüzgâr gibi hava olaylarından sıklıkla etkilenmekte, dolayısıyla ritmin ortaya çıkması bu hava temelli olaylardan yaygın olarak etkilenmektedir. Geleneksel bir yaklaşımla ritimanalizi çalışmaları çoğunlukla insan davranışı üzerinde odaklanarak şekillenirken; olumsuz hava koşullarından kaynaklı parkın boşluğu ve ıssızlığı da insansı olmayan ritimlerin ortaya çıkmasını tetikler. İki perdelik bir oyunda baharda, güneşli havalarda yoğun insan trafiğiyle şekillenen insansı ritimler birinci perdeyi oluştururken; ikinci perde açıldığında park ıssızdır mekân gerçek sahipleri olan rüzgâra, ağaçlara, kuşlara, sincaplara ve farelere terkedilmiştir. İnsansı olmayan bu unsurlar müthiş bir harmonik eda içerisinde oscarlık oyunlarını sergiler. İkinci perdenin sonunda insansı olmayan harikulade ritimler belirir.

Park ya da mekân/alandaki aşınma ve kalıntılar ritmi dolaylı olarak belirlemenin bir aracı şeklinde ortaya çıkar. Yansıtıcı (reflective) ritimle de ilişkilendirilebilecek parktaki aşınma ve kalıntılar iki ayrı ritim olan "*aşınma ritmi*" ve "*kalıntı ritmi*" ni temsil edebileceği gibi, birbirini besleyen ortak bir ritim şeklinde de değerlendirilebilmektedir. Bir davranışı tahmin etmenin en önemli ve yalın göstergelerinden biri davranışının sonucu ile ortaya çıkan izler, aşınmalar ve kalıntılardır. Bilimin temel yöntemi olarak addedilebilecek gözlem sonucunda davranışa yönelik çıkarımlar belki de en yalın sonuçların altını çizer. Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan ritimler öznel olarak değerlendirile bilinirken, davranışın sonuçlarını sembolize eden izler, aşınmalar ve kalıntılar daha nesnel çıkarımları ortaya koyar. Pek çok tüketim araştırmalarında (Ambler ve Hollier, 2004) kullanıldığı gibi bir ürün, hizmet ya da markayı kullanmayı öğrenmenin en iyi yollarından biri kalıntı, aşınma veya izleri incelemektir. Nitekim tarihsel ve etnografik pek çok çalışmada geçmiş dönemden arta kalan çizim (hiyeroglif; Hansen, 1992) veya nesneler (amfora, küp, sikke, el alet ve gereçleri) üzerinde durularak dönem veya davranış anlamlandırılmaya

çalışılır. Bu bağlamda park bakımından değerlendirildiğinde aşırı kullanım nedeni ile yıpranan yürüyüş yolları patikalar mekânsal hareketliliğin sonuçları için ipucu niteliğindedir. Benzer şekilde, bir ağacın dibindeki veya bir alandaki yıpranmış çimler veya bozulmalar piknik kullanımı için alanın kullanımı hakkında dolaylı sonuçlar verir. Kalıntı ile ilgili olarak bankların yakınında bulunan çöpler ve sigara izmaritleri alanın kullanım yoğunluğu hakkında dolaylı ipucu sağlar. Parklardaki çöplerin içindeki kalıntılar da park kullanımı esnasında tüketim kalıpları hakkında sonuç çıkarmaya olanak sağlayabilmektedir. Örneğin evsizler veya marjinal olarak addedilebilecek kişiler tarafından kullanılan alanlardaki çöp kutularının içerisinde bulunan bira şişeleri veya uyuşturucu kalıntıları alanın heterotopik yapısını algılamada çıkarımsal bilgiler sağlar.

Tez kapsamında parklarda ortaya çıktığı ya da şekillendiği düşünülen bir diğer ritim grubu insan dışı ve sonik ritimlerdir. Nesneler, enerjiler, flora ve faunaya kadar geniş insan olmayanların rolü hakkındaki son fikirler, ayrı olarak var olan ve insanla iç içe olan karmaşık insan dışı ritimler dizisini açıklamayı gerektirmektedir. Çoğu zaman açıklamalar, mekânın insan dışı boyutlarını, üzerinde insan faaliyetlerinin ortaya çıktığı pasif bir zemin olarak değerlendirmiştir (Edensor, 2018). İnsan dışı ritimler Edensor (2018) tarafından işaret edilen sonik ritim, parkın barındırdığı ses tabanlı ritimlerin keşfinde açıklayıcı olarak tasvir edilmiştir. Edensor (2010)'un insan dışı ritimlere ilişkin altını çizdiği tüm ögeler veya üretimler parkta bulunmasa da bazılarının mevcut olduğundan söz edilebilir. Örneğin, parkta yaşam süren canlıların varlığını sürdürmesi, göç halinde olan kuşların çok kısa bir uğrak yer olarak mesken tuttuğu ağaçlar ve oluşturduğu her tür enerji bu kapsamdadır. İnsansı olmayan her tür “şey”in ortaya koyduğu sonik ritimler, insan dışı ritimlerde de ortak payda da birleşirken, sonik ritim ek olarak insanlar tarafından üretilen ve insansı (gürültü, uğultu, bağırış, motosiklet sesi, ıslık, çatal bıçak sesi vb.) sesleri de içine almaktadır. Sabahın erken saatlerinde, hafta sonu ritimlerine, sallanan ağaçlar ve kuş cıvıltıları arasındaki ahenkli insan dışı etkileşimler hâkimdir. Benzer şekilde Edensor (2018) bu durumu “bir günün evrelerini göz önünde bulundurarak; sabah trafiğinin ve okula giden öğrencilerin uğultusunu, bir süreliğine sakinleşen sabah ortası sessizliğini, seslerin birdenbire canlandığı sokakları, öğle yemeği arayanların hareketleri” ifadesiyle açıklamıştır. İnsansı olmayan ve sonik ritimler ritimanalizine zenginlik katan bir paradigma derinleşmesini ifade eder. Geleneksel bakış açısının aksine ve/veya tamamlayıcısı olarak doğanın kendisinin ya da

insansı olmayan unsurların ürettiği ritimler insansı ritimlerin öncülü olabilmektedir. Örneğin, kutuplardaki zor iklimsel koşulların ortaya koyduğu ritimsel döngülere uyum sağlamaya çalışan bireyler bu ritimlerden yararlanarak yaşamsal bir hareket tarzı geliştirebilmektedir (Arendt, 2012). Aynı şeyleri araştırmaya konu olan parklar açısından da söylemek olasıdır.

Kaplan (1995) Onarıcı Ortamlar Teorisi'nde (Restorative Environments Theory) parkların zihinsel yorgunluk ve stres durumunda olan bireylerin rahatlaması için olumlayıcı bir etkiye sahip olduğunu ifade eder. Bu teori boş/serbest zaman ve rekreasyon alanındaki kaçış motivasyonu ile ilintirilendirilebilir. Pek çok açık/kapalı alan rekreatif etkinliğe katılımda belirleyici bir unsur olan kaçış olgusu onarıcı ortamlar teorisi ve bu tez kapsamında ortaya çıkan “mutlul” ritmi ile ilişkilendirilebilmektedir. Mutlul ritmi park katılım davranışında bulunan bireylerin geçirdikleri zaman temelinde değerlendirilir ve mental iyi oluş bağlantılıdır. Açık alan ve park rekreasyonu ile ilgili yapılan pek çok çalışmanın sonucu ile paralellik gösterir. Pek çok ritmin ayrılmazlığı ya da iç içeliği bu yönüyle çağırıcı ritim, mutlul ritminin birlikteliğine işaret ederken, mutlul ritmini çağırıcı ritimden ayırt eden şey mutlu saatler, mutlu anlar, mutlu vakitler deneyim sürecinin yaşanması ile ilişkilendirilir. Günlük hayatın sorumluluklarından arta kalan zamanlarda bireyin (çalışan birey, çocuk, ebeveyn vb.) iş dışı/okul dışı saatlerine denk gelen an veya vakitlerde süreç olarak yaşadığı deneyimler mutlul kapsamında değerlendirilir. Daha açık bir ifadeyle iyi oluş veya mutlu olma isteği çağırıcı ritimde güdüleyici veya dürtücü unsur iken, mutlul ritmi bakımından ele alındığında bireyin çalışma-/okul zamanı bittikten sonra yeni bir deneyim sürecini yaşaması, anı hissetmesi olarak ortaya çıkar ve bu yönüyle onarıcı bir nitelik taşıyım beynin boşaltılmasını temsil eder. Çağırıcı ritimde birey için zaman belli değilken mutlul ritminde birey rutin pratiklerinin bir sonucu olarak katılım davranışında bulunur ve bu katılım sanki rutinin bir sonucuymuş gibi kendiliğinden gerçekleşir. Çağırıcı ritim kişiyi harekete yönlendiren “gel gel”, “git git” mekanizmalar egemen iken mutlul ritminde ise çağırıcıdan sonra anı yaşamayı temsil eden “yap yap”, “yaşa yaşa” olguları hakimdir.

Nostaljik ritim bir şarkının insanı geçmişe götürmesiyle benzerlik ortaya koyacak şekilde mekânı o anda deneyimleyen kişiyi hatıralar dünyasında yolculuğa çıkarması olarak ifade edilebilir. Park deneyimi yaşayan ziyaretçinin zihninde, kafasında gizli biçimde çalan bir enstrüman veya şarkıdır. Mekânın bizatihi geçmişi düşündürmesi ya

da mekândaki insansı ve insansı olmayan soniklerin, kişinin ayaklarını yerden keserek uzaklara, geçmişe götürmesi yani geçmişe yolculuk olarak karakterize edilebilir. Araştırmaya konu olan St. John's Gardens parkı özelinde eski bir kilise mezarlığı üzerine inşa edilmesinin yaratacağı nostaljik etki olabileceği gibi bireyin o anda bulunduğu fiziksel mekândan ayrılığı ruhsal olarak gezintiye çıkması eskilere dalması şeklinde de tezahür edebilir. Middelmann (2019)'a göre hem ritimler hem de onların kesintileri, çeşitli düzeylerde etkilenir ve genellikle algılarla bağlantılıdır ve bunlar, katmanlı, karmaşık şekillerde, geride kalan geçmişlerle ve bellekle kesişir. Mekân anlatıları salt kelimelerle anlatılmaz; konuşma ve işitme dışındaki duyularla anlatılabilir ve duyulabilir (Rodman, 1992, s. 649). Bu yaklaşım parklardaki nostaljik ritmin altını çizerek konuşmaksızın veya işitmeksizin bellek yolu ile seyahate çıkmayı ortaya koyar. Fiziki olarak mekânda bulunulduğu düşünülen kişi aslında kuantumun bir yansıması olarak orada değildir, belki 30 belki de 50 yıl gerilerdeki hatıralarını yaşamaktadır. Dolayısıyla nostaljik ritim psikolojik veya ruhsal bir durumu işaret ederken, aslında bünyesinde derin anlamlar taşıyan hareketleri ya da ziyaretleri taşır. Mevcut teknoloji ile karşılaştırıldığında yapılan en hızlı seyahati temsil eder.

Parkta ortaya çıkan aritimler sekizinci tematik ritim olarak belirlenmiş olup; park mekânlarında rutin, alışlagelmiş veya o anda tezahür eden her tür davranışı, duyguyu veya durumu bozup yeniden şekillenmesini veya ara vermesini sağlayan yeni bir forma büründüren her tür ritmi temsil eder. Pek çok açık veya kapalı alanda mevcudu bozucu etkiye sahip olarak karakterize edilen aritim parklarda da yoğun bir biçimde mevcut olup, bu bulgu Lefebvre'nin (2004) ortaya koyduğu temel ritimler ile paralellik göstermiştir.

Son ritimsel tema bulgusu olarak ortaya çıkan park görevli ritimleri; "*saf dışı bırakma*" ve "*uzaklaşma*" ritimlerini kapsarken; çalışan-ziyaretçi etkileşimi bağlamında ise "*olumlayıcı görsel ritim*" i içerir. Park görevlilerinin icra ettiği görevler bazı/ çoğu durumda ziyaretçilerin ritimlerini değiştirmekte ya da yeniden şekillendirmekte olup bu yönüyle süreç odaklı bir özellik taşır. Diğer bir ifade ile mevcut ritimleri kesintiye uğratarak şekil değiştirmesine vesile olabilmektedir. Olumlayıcı görsel ritimde ise, icra edilen görevin parkın sürdürülebilirliğine katkısı ya da görsel çekiciliğin yansıtıcısı kapsamında değerlendirilir.

Kent parklarında ziyaretçi davranışı birbiriyle etkileşim halindedir. Çeşitli araştırmalar, daha çekici ve estetik yürüyüş ortamlarının, özellikle belirli ziyaretçiler arasında (örneğin, yaşlı veya genç ziyaretçiler) yürüyüş davranışını etkilediğini (Hu vd., 2023) dolayısıyla park ortamları ziyaretçi temelli ritimlerin ortaya çıkması üzerinde de etki yaratabilmektedir. Örneğin, Ordsall Park'ın gerek bölge içerisindeki konumu gerek ise parkın kendi içerisindeki mekân planları ziyaretçi davranışı üzerinde etki yaratmaktadır. St. John's Gardens'ta benzer özellikler bulunmasının yanında park içerisindeki anıt veya çevresinde bulunan kafe, restoran ve ofis vb. gibi alanlar farklı ritimlerin belirmesi üzerinde etkin rol oynamıştır.

Hu vd. (2023) herhangi bir yer için her bir mekânın içinde meydana gelen davranışlara yakından ve sistematik olarak karşılık gelen belirli özelliklerinin olduğu fikrini ifade eden “davranışsal çevre” teriminden bahsetmiştir. Davranışsal çevre olarak adlandırılan özellikleri bünyesinde barındıran pek çok faktör ya da değişken ritimlerin ortaya çıkmasını ya da ritmin değişime uğramasına neden olabilmektedir. Örneğin, alanın peyzaj özellikleri, aktivite seçimi ve patika/yol özellikleri gibi ziyaretçilerin davranışlarını düzenler (Xiao-Ting ve Bi-Hu, 2012). İngiltere'deki her iki parkın da peyzaj tasarım özellikleri aktivite ve kullanım şeklini belirlediğinden bulgulara ortaya konan ritimlerle bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, bir yer ya da mekânın suç oranı gibi güvenliği ortaya koyan özellikleri ziyaretçi davranışını etkileyen faktörler arasında gösterilmektedir (Li vd., 2020). Ritim döngüsü bağlamında parkta belirli bir saatten sonra parkın zifiri karanlığa bürünmesi araştırmaya konu olan parklardaki gece ortaya çıkabilecek ritimleri engelleyici bir özellik taşımaktadır. Benzer şekilde evsizler tarafından parkın konaklama mekânı olarak kullanılması aritimsel etkileyiciler kapsamında değerlendirilmiş olmasına karşın, yerleşik olarak ikamet eden bireyler bakımından güvenlik ya da caydırıcılık özelliklerini de bünyesinde barındırır.

5.1. Teorik ve Uygulayıcılara Yönelik (Pratik) Çıkarımlar

Pek çok bilimsel araştırmada olduğu gibi bu tez çalışmasının sonuçlarının teorik ve uygulamaya yönelik katkıları bulunmaktadır. Teorik ve pratik çıkarımlar ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

5.1.1. Teorik çıkarımlar

Bu tez çalışmasının sonuçları, hem İngiltere/Manchester'daki kent parklarının kullanımına ilişkin mevcut literatüre hem de parklarda ritimanalizi kullanımına ilişkin literatüre birkaç nedenden dolayı teorik olarak katkıda bulunmaktadır.

Çalışmanın birinci ve en önemli katkısı, ülkemizde bildiğimiz kadarıyla ilk defa rekreasyon alanında bir ritimanalizi çalışmasının uygulanmasıydı. Benzer şeyi yurt dışı literatürü için de söylemek mümkündür. Özellikle açık (outdoor) ve kapalı alan (indoor) rekreasyon literatüründe ritimanalizinin uygulandığı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkate alındığında, çalışmanın önem ve katkısını çoğaltan bir yapıya bürünmektedir. Dolayısıyla doktora çalışmasının ilgili olduğu boş zaman/serbest zaman literatürüne sağladığı öncü niteliğindeki katkıdır. Bu öncü nitelikteki doktora çalışmasının teorik ve yöntemsel açılımı sayesinde gelecekte pek çok araştırmacının bu teorik yaklaşıma/yönteme yönelebileceğini tahmin etmek yanlış olmayacaktır. Kar küreme aracı olarak metaforlaştırılacak bu öncü çalışma, öncü bir kilometre taşı olarak değerlendirilebilecektir. Bu çalışmayı hem teorik hem de yöntemsel bakımdan ileriye taşıyacak yeni rekreasyon temelli ritimanalizi çalışmaları sayesinde gelecekteki ritimanalizi çalışmaları teoriye daha fazla katkı sağlayacaktır. Her ne kadar bu çalışma bir açık alan rekreatif mekân olarak parklar üzerinde uygulanmış olsa da akademik olarak benchmark yapacak diğer araştırmacılar dağcılık, orman, kırsal mekânlar gibi pek çok açık alan rekreasyonları için yöntemi uygulayabilecektir. Bu da sınırlı sayıdaki açık alan rekreatif ritimanalizi literatürünün genişlemesine neden olabilecektir. Benzer şekilde bu çalışmanın teorik ve yöntemsel sonuçlarından esinlenerek kapalı alan (fitness, alışveriş merkezleri) pek çok rekreasyon alanında uygulanmasının önü de açılabilir.

Bu çalışmanın ikinci katkısını Lefebvre (2004)'nin aritmi felsefesine yeni anlam kazandırmaya dayandırıyoruz. İnsan vücudunu, her organın kendi ritmini takip ettiği şaşırtıcı bir poliritmi örneği olarak anlatır. Sağlık iyi olduğu sürece, tüm bu ritimler veya ritmik arasındaki uyumlu etkileşimler kanıksanır. Ancak hasta olduğunda ve aritmi yaşandığında -veya vücut ritimlerinde bozulma- vücudun sinerjik gücü farklı olarak değerlendirilir. Ritimanalizi yaklaşımından aritmi çoğu zaman uyumsuzluğu ifade ederken kelime anlamı olarak -ya da etimolojik biçimde- genellikle olumlu olmayan bir durumu tasvir etmede kullanılır. Boş zaman/serbest zaman ya da

rekreasyonel aktiviteler bağlamında ele alındığında aritmi çoğu durumda istenen, arzulanan ve haz veren olumlu bir ritim olarak değerlendirilebilmektedir. Örneğin, parktaki ziyaretçilerin rutinini bozan heyecan verici bir aktivite ya da etkinlik birey için haz verici, eğlenceli olarak değerlendirilir. Azalan marjinal yarar veya anomali yaklaşımı ile de paralellik gösteren bu durum araştırmamızda elde ettiğimiz bulgulara göre pek çok durum ya da bağlamda ritmi bozan unsurların çoğu durumda olumsuz olarak değerlendirilmemesi gerektiğidir. Bu yönü ile yaklaşıldığında aritmin rekreasyon araştırmalarında olumlu bir durum olarak değerlendirilebileceğini öne sürerek literatüre bu yönde katkı sağladığımızı düşünüyoruz.

Bu çalışma sonuçlarının üçüncü teorik katkısı, Lefebvre (2004)'nin geleneksel olarak üzerinde durduğu ritimlerin içeriğinin doldurulması temelinde ele alınabilir. Dünyada var olan ritim çeşitliliği, Lefebvre'nin (2004) tezinin kilit unsurlarından biridir. Ritimanalizi gerçekleştiren araştırmacıya rehberlik edebilecek dört form belirlenmiştir. Bunlar: Çoklu poliritmi, tekdüze izoritmi, ideal öritim ve uyumsuz aritmidir. Park-temelli ritimanalizi sonucu ortaya çıkan ritimler bağlamında değerlendirildiğinde parklarda pek çok ritmin hayat bulması poliritm ile ilişkilendirilirken, park mekân davranışı dendiğinde akla gelebilecek yürüyüş, banka oturma, köpek gezdirme ise tekdüze izoritmi temsil eder. Park ziyaretçilerinin beklentileri temelinde idealize ettikleri park ritimleri (çocukların okul çıkışı parka koşuşturmalarını temsil eden mutluluk ritmi) ideal ritim ve çeşitli ritimlerin birbirini desteklediği, işbirliği yaptığı ve karşılıklı olarak güçlendirdiği bir poliritim olan (Osborne, Lowe ve Meijering, 2023) ya da ritimlerin ahenkli veya pürüzsüz kombinasyonu olan (Lyon, 2020), öritim içerisinde değerlendirilebilecekken, ritmi bozan (yağmur gibi, çim biçme makinesinin çıkardığı ses, yaşlı bireyler için çocuk gürültüsü) ve mevcut ritmi başka bir ritme transform eden her türlü içsel ve dışsal süreçler aritmi kapsamında değerlendirmiştir. Bu bağlamda ele alındığında, geleneksel ritimler park temelindeki mekân davranışı çerçevesinde değerlendirildiğinde ritimlerin anlamlandırılmasında kazandırılacak çeşitlilik de literatüre katkı sağlayabilecek niteliktedir.

Dördüncü teorik katkı, park-temelli ritimanalizi sonuçlarının “benlik ritimleri” ve “ötekinin ritimleri” görüşlerine dayandırılarak ritimanalizi teorisine bu yönüyle derinlik kazandırılarak katkıda bulunmaktır. Lefebvre (1992;2004), Jaulin'den (1973)

yararlanarak (akt., De Wandeler vd., 2019) özel hayat ya da kişisel mevcudiyete yönelik zamanı organize eden "benliğin ritimleri"ni "ötekinin ritimleri"ni ayırt etmiştir. “İçsel ritimler” aile, akrabalar veya yakın arkadaşlar için ve onlarla birlikte gerçekleştirilen faaliyetleri karakterize ederken, “dışsal ritimler” dış baskı altında veya üçüncü kişiler tarafından talep üzerine dayatılan/gerçekleştirilen faaliyetleri içerir. Dışsal ritim olarak “Sosyokültürel ritimler”, festivaller, geçit törenleri, dini günler, anma günleri gibi daha geniş bir insan grubuyla paylaşılan dışsal etkinlikleri içerir (De Wandeler vd., 2019). Bu bağlamda değerlendirildiğinde gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve otoetnografin içsel süreçleri aracılığıyla ortaya çıkan bazı ritimlerin benlik, diğer bazı ritimlerin ise ötekinin ritimleri ile ilişkili olabileceğinin altını çizerek bu yönden de literatüre derinlik kazandırıldığı düşünülmektedir. Örneğin, araştırma sonucunda ortaya çıkan insan dışı ve sonik, nostaljik, somut ve soyut unsurlar tematik ritimleri içsel ritim olarak ifade edilen ritimler içerisinde değerlendirilebilir. Mutluluk ritmi, hava temelli ritimleri diğer bireylerden etkilenerek grup psikolojine dayalı olarak ortaya çıkabileceği mantığından hareketle dışsal ritim olarak değerlendirilebilmektedir.

Beşincisi, mevcut çalışma Manchester’daki kullanıcı ya da ziyaretçilerin park davranışını, mekân kullanımını ve mekânsal zaman kullanımı sonucu ortaya çıkan ritimler hakkında yeni nitel bilgiler üretmektedir. Parklarda ritimanalizi çalışmalarının sınırlı olduğu yaklaşımından hareketle gerçekleştirilen park-temelli bu ritimanalizi çalışması, literatürde hem yeni bilgilerin üretilmesine hem de var olan sınırlı sayıdaki literatür bilgi ve bulgusunu derinlik kazandıracak bir niteliktedir. Diğer bir ifadeyle parklarda uygulanan sınırlı sayıdaki ritimanalizi çalışmaları ile benzer ritimlerin (isimsel ya da terminolojik olarak aynı olmasa da) daha iyi anlaşılmasında ya da bu ritimlere farklı açılardan yaklaşılarak alana derinlik kazandırılması mümkündür. Bu anlamda değerlendirildiğinde daha önce parklar üzerinde yapılan çalışmalarda (ör., Jacobs, 2019) park görevli ritimleri ve hava temelli ritimler bu araştırmanın sonuçları paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, hava koşullarına, hafta içi-hafta sonu ayırımına ve mevsimlere dayalı olarak park-temelli bazı ritimlerin benzer ya da sabit olduğunu ve uygulama komplekslerinin orkestrasyonunu, rutinleşmesinin somutlaşan etkilerini, park ziyaret alışkanlıklarının bütünleşmesini ve kullanıcı davranışlarıyla katılımı içeren bir süreç aracılığıyla tekrarlayan performanslarından ortaya çıkan nedensel ve zamansal

deneyimleri kapsadığını ve bu anlamda kalıcı olduğunu öne sürerek literatüre katkıda bulunuyoruz.

Altıncı olarak, park-temelli ritimanalizi üzerindeki bazı çalışmalarla uyumlu olarak, parklardaki belirgin ya da sabit güvence altına almanın da çok ötesine geçen, ritimanalizi konusunda yeni açılımlar gerektiren uluslararası düzeydeki temaların ortaya konması deneyimlenmiştir. Her parkın kullanıcısının ya da ziyaretçisinin davranışının farklılaşabileceği ya da otoetnografin yorumsayıcılığı temelinde ortaya çıkan diğer pek çok ritim (çağırın ritimleri, somatik ritimler, hava temelli ritimler, aşınma ve kalıntıların sonucu olarak ritim, insandışı ve sonik ritimler, mutluluk ritmi, nostaljik ritimler, park görevli ritimleri) literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Ortaya çıkan yeni ritimler hem uluslararası literatüre hem de ulusal literatürün genişletilmesi için önemli olarak değerlendirilebilir.

Park ve açık mekân rekreasyon uygulamaları açısından, bu çalışmanın bulguları, şehirdeki park yönetimlerinin (belediye, yerel yönetim) ziyaretçilerin mekân kullanımı sonucunda elde edebilecekleri sonuçlarla ilgili kritik rolü vurgulamaktadır. Bu manada elde edilecek sonuç ya da çıktıları bireysel, grup ve toplumsal olarak değerlendirmek mümkündür. Bireysel düzeyde ele alındığında; bu araştırmadan elde edilen sonuçlar aracılığıyla ziyaretçilerin parklarda aksayan hizmetlerin giderilmesi ile daha iyi bir hizmet edebileceğine yönelik inançtır. Daha mutlu, sağlıklı, huzurlu bireylerin ortaya çıkmasında açık alan rekreasyonunun özelde ise parkların belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Grup olarak değerlendirildiğinde; aile üyelerinin, arkadaş gruplarının parklardaki etkileşimlerinin sosyal ya da psikolojik iyi oluş (wellbeing) üzerinde pozitif bir etkisinden söz edilir. Nitekim parkların sosyal yönü ve özellikle de psikolojik iyi oluş üzerindeki etkilerini raporlayan pek çok çalışma mevcuttur (Patino vd., 2023; Wood vd., 2017; Larson vd., 2016)

Bu çalışmanın sonuçlarının dolaylı olarak ritimlerin altında yatan davranışın sosyal ya da psikoloji çıktıları ile de paralellik gösterdiğinden söz edilebilir. Son olarak konu toplumsal düzeyde ele alındığında “mutlu birey, mutlu aile, mutlu arkadaş grubu, mutlu toplum” mottosundan hareketle, en içte yer alan bireyin iyi oluşu ekosistemin en dış halkasını oluşturan kesimleri de olumlu -ya da tam tersi- etkilemektedir.

Yedinci teorik katkı olarak gerçekleştirilen bu ritimanalizi çalışması, ritimanalizi literatürünün kendisine de derinlik kazandırmaktadır. Sınırlı sayıdaki park temelli ritimanalizi çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda araştırmının Manchester'daki kent parkları üzerinde gerçekleştirilmiş olması hem teorik olarak hem de yöntem olarak ritimanalizine katkı sağlayıcıdır. Ritimanalizine yapılan teorik vurgu uzun dönemli bir fenomen olmasına rağmen, yaşama dair mekânlar ve yeni bakış açıları ya da yaklaşımlar teorik-yöntemsel bakış açısını artırmaktadır.

Sekizincisi, ritimanalizinde kullanılan pek çok nitel araştırma yöntemi bulunduğu dikkate alındığında bu tez çalışmasında uygulanan otoetnografi sayesinde elde edilen sonuçlar, akademik olarak bu yöntemi farklı alanlardaki ritimleri belirlemek üzere çalışmak isteyen akademisyenlere de yöntemsel bakımdan ufuk açıcı olarak değerlendirilebilir. Hem teorik olarak yöntemin parklardaki kullanımının daha iyi anlaşılması hem de analiz yöntemi bağlamında da çalışmanın teorik çıkarımları olacaktır.

Dokuzuncu teorik katkı olarak bu çalışma, park ziyaretlerinin ritimlerinin ortaya çıkmasına neden olan bazı faktörlerden etkilendiği sonucuna varmıştır. Örneğin, ritimler mevsim (yağmur, güneş, gölge, ilk bahar, yaz gibi), gün (hafta içi hafta sonu), saat (saat akşam saatlerindeki iş çıkışı ile gece 02.00'da evsizlerin parkları otel olarak kullanması), rekreatif etkinlik (oyun, piknik), fiziksel aktivite (yürüyüş, bisiklet) mekân kullanımı (aşınmış banklar, çöp atıklar) ve çevreleyen alan (çevrede yaşayan bireylerin sosyo-kültürel özellikleri) gibi faktörler mekân davranışına neden olmakta, mekân davranışı ve mekânda hissedilen duygu sonucunda da ritimler şekillenmektedir. Bu nedenle, bu çalışma park kullanımını etkileyen ana faktörlerin ritimlerin ortaya çıkmasında belirleyici olduğunu ve ardından mekân davranışına ve park ziyaretlerine yönelik duygusal ve psikolojik süreçlerin dolaylı olarak altını çizerek önemli katkılar sağlamaktadır.

Onuncu ve sonuncu teorik katkı olarak bu tez çalışması çatı ritimlerin ötesine geçerek park temelli ortak tali ritimlerin belirlenmesi kapsamında literatüre önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Park temelli belirlenen bazı ritimler poliritim (örn. mutlul, çağırın, görevli ritmi), bazı ritimler hava temelli ve poliritim gibi ana akım veya çatı ritimler kapsamında literatüre katkı sağlarken; geleneksel sınıflandırmanın ötesine geçilerek parkın ortak tali ritimlerine (mutlul, nostaljik, somatik, aşınma ve

kalıntı) ilişkin bulgular ise literatürde mevcut olamayan ve önemli katkısı olarak ritimsel sınıflandırmayı temsil eder.

5.1.2. Uygulayıcılara yönelik (pratik) çıkarımlar

Kent parklarındaki ziyaretçiler davranışlarını, parklardaki peyzaj özelliklerinden elde edilen fiziksel, sosyal ve psikolojik faydalar ve parklardaki olası risklere göre şekillendirecektir. Mekân kullanım temelli olarak ortaya çıkan ritimler parkların özelliklerinden yaygın bir biçimde etkilenebilmektedir. Bu bağlamda park yönetiminin ya da parklardan sorumlu olan yerel yönetimlerin planlama yaparken ortaya çıkan bu ritimleri dikkate alarak geliştirici ya da riskleri engelleyici konular üzerinde odaklanması yararlı olabilir. Benzer şekilde, park kullanımı üzerinde etkiye sahip olan çitler, çalılar ve park tasarımındaki kamu güvenliği konularını etkili bir şekilde ele alınarak parkı geliştirici stratejiler üzerinde odaklanılabilir. Uygulayıcılara yönelik bu öneri ya da çıkarım, Marcus ve Francis (1997)'in kentsel açık alanlara yönelik tasarım rehberi ile de paralellik göstermektedir.

Tez çalışmasının sonuçlarına dayanarak, kentsel park tasarımcıları için de stratejiler öneriyoruz. İlk olarak, ziyaretçilerin park ziyaretini artırıcı ya da etkin kullanımını destekleyebilen uygulamaya dayalı park konfigürasyonu önemlidir. Ziyaretçilerin faaliyetleri ve hareketliliğine ilişkin mekânsal-zamansal bilgilerin anlaşılması park yönetimi için önemli bir kaynaktır (Kim, Thapa ve Jang, 2019). Ayrıca yer işareti tabanlı yol bulma, rota yönlendirme sistemleri ve kullanım şekli gibi parkı geliştirmeye yönelik uygulamalar yararlı olabilecektir. Santos ve arkadaşları (2016) altını çizmeye çalıştığı gibi diğer önemli bir konu ise özellikle hafta sonları ve park ziyaretçi trafiğinin yoğunluğunun arttığı dönem ya da günlerde (hafta sonu, bayramlar, etkinlik günleri vb.) kalabalık yönetimine ilişkin çözüm odaklı uygulamaların devreye konması da park yönetimi bağlamında yararlı çerçeveler çizebilecektir. Mekânsal-zamansal veriler, park yöneticileri için ziyaretçilerin zaman tahsisi, ziyaretçilerin belirli yerlerde geçirdikleri sürenin uzunluğu, ziyaretçilerin dağılımı ve olası etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve gelişimi gibi faydalı bilgiler sağlar (Kim, Thapa ve Jang, 2019). Buna göre, bu bilgiler yöneticilerin kalabalık ve sıklığı etkili bir şekilde azaltmasına, hassas biyofiziksel kaynaklar üzerindeki etkileri azaltmasına ve öngörülemeyen yönetim eylemleri nedeniyle aşırı maliyetleri önlemesine yardımcı olabilir. Bu nedenle, ziyaretçi seyahat modellerinin mekânsal-zamansal bileşenlerini

anlamak, parkların planlanması ve yönetimi için çok önemli olabilir. Öte yandan, peyzaj ekolojisi açısından, ziyaretçiler, iç biyoçeşitlilik ya da yoğun-mekân kullanımı üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir ki buna yönelik tedbirlerin de alınması gerekebilecektir.

Ritimanalizi sonucunda park yönetimi tarafından yeşil veya çimlerin korunması amacıyla yolun her iki tarafının çiçeklendirilmesi veya çitlendirilmesi somut sınırın bir yansıması olarak park ziyaretçiler açısından soyut bir sınır olarak değerlendirilmekte ve bu sınırlar park yönetiminin kurmayı istediği unsurların korunması için bir strateji olarak kullanılabilir. Ziyaretçiler tarafından park yönetimince istenmeyen veya arzu edilmeyen patika veya rotaların belirlenmesinin önüne geçmek ve parkı koruyucu uygulamanın bir yansıması olarak somut ve soyut sınırlardan yararlanılabilecektir. Bu durum ritimanalizi sonucunda ortaya çıkan bulguların uygulayıcılara yönelik bir sonucu şeklinde değerlendirilebilir.

Parkların tasarımı ve etkin park yönetimi konularında altı çizildiği gibi (Kong vd., 2022), çok işlevli parkların uygun tasarımı, açık alanlara, egzersiz ve dinlenme için gerekli tesislere ve yoğun bitki örtüsü olan alanlarda izleme ve alarm cihazlarına sahip olmalıdır. Tasarımcıların bu tezden elde edilen sonuçları ve bunların önceki park çalışmaları açısından nasıl yorumlanabileceğini yeniden gözden geçirmelidir. Elde ettiğimiz bulgular ve sonuçların mümkün olan en geniş bağlamda tartışılması uygulamaya yönelik yararlı stratejilerin geliştirilmesi açısından daha anlamlı olarak değerlendirilmektedir. Nitekim peyzaj özellikleri, ziyaretçilerin sadece fiziksel davranışlarını değil, aynı zamanda zihinsel duygularını da etkiler (Kong vd., 2022), bu durum ritimanalizi sonucunda elde edilen sonuçların hem fiziksel davranış hem duygusal hem de psikolojik sonuçlar bağlamında tartışılıp ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Tez çalışmasından elde edilen bulgular aracılığıyla mekân kullanımı daha iyi anlamlandırılmaya çalışılabilir. Bu yaklaşım dıştan içe park tasarımından çıkarak, kullanıcı temelli yani uygulayıcı bir çerçevede mekân kullanımının ele alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Diğer bir ifadeyle park tasarım ya da yönetimi ile ilgili uzmanların pragmatik olarak ortaya çıkan park kullanımını baz alan mekân tasarım alternatifleri üzerinde odaklanması yararlı olabilir. Parklar ve parklardaki mekânlar tasarlanırken olası kullanım davranışları üzerine odaklanılmaktadır. Oysaki parklarda ziyaretçi ya da kullanıcıların ortaya çıkan mekân kullanım davranış ya da kalıpları ilgili parkın tekrar ele alınmasına ya da gelecekteki parkların tasarlanmasında yararlı girdiler

sağlayabilir. Benzer şekilde çocuk popülasyonu için tasarlandığı düşünülen bir mekânın belli saatlerde ya da تنها vakitlerinde erişkinler tarafından kullanılması da benzer bir perspektiften değerlendirilebilir.

Tezin tartışma bölümünde üzerinde durulan ya da altı çizilen planlı davranışın plansız davranışa dönüşmesi ve diğer bir ifadeyle de öritmin aritme dönüşmesini sağlamak için hizmet sağlayıcılarının parklarda ürün ya da etkinlik planlamaları gerekecektir. Örneğin, parkta çocukların ilgisini çekecek ve daha önce o parkta gerçekleştirilmeyen bir faaliyet (yüz boyama, geleneksel oyun, katılım (engagemet) temelli etkinlikler, mevcut ya da dingin olan ritmi (öritim) bozarak yeni bir ritmin (aritim) ortaya çıkmasına vesile olabilir. İnsan hayatında monotonluktan uzaklaşmayı temsil eden aritmi pek çok durumda olaya, ana heyecan katar. Bu nedenle park yönetimi ile ilgilenen kişi ya da yöneticilerin durağan ritimleri bozucu stratejiler üzerine odaklanarak hangi hedef kitle için ne tür etkinliklerin ritmi bozabileceği üzerinde kafa yormaları gerekir. Dolayısıyla hedef kitleye uygun park mekânlarının oluşturulması ya da farklı grupların ilgisini çekebilecek etkinlikler tasarlarken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir kavram segmentasyon olacaktır. Bu segmentasyon sadece parktaki alan ya da mekânlar bağlamında değil, mevsimsel ya da zamansal düzeyde de ele alınabilecektir. Şöyle ki Ordsall Parkta saat 16:00 civarında dondurmacı arabasının gong-zil karışımı ses ile birlikte okuldan çıkıp parklara doluşan, hücum eden çocuk hedef kitlesinin beklentileri ile bir cuma ya da cumartesi akşamı saat 01:00 sularında parkı açık hava oteli olarak kullanan evsizlerin beklentileri farklı olacaktır. Evsiz (homeless) olarak tabir edilen kişilerin konaklama mekânı olarak parkları kullanması şehir merkezi ya da meşgul mahal olarak tabir edilen yerlerin güvenliği bakımından da yararlı olabilecektir. Kontrol altına alınmış holigan davranış misali evsizler için parklarda güvenliği sağlanmış, sonrasında temizliği yapılmış mekânlar çözüm odaklı olabileceği gibi parkların bu kitle tarafından mesken tutulması ise diğer bazı riskleri beraberinde getireceğinin de dikkate alınması gerekir. Bölümlendirme ya da segmentasyon konusu fiziksel aktivite, Jogging, bisiklet, kayak kullanıcıları için dikkate alınabileceği gibi yaş grubu ya da psikografik (somut ve soyut unsurların ritme etkisi) temelde de ele alınabilir.

Bu doktora tezi sonucu ortaya çıkan mekân kullanım davranışını temsil eden ritimler aynı zamanda park planlama ve park geliştirme konuları üzerine odaklanan

uygulayıcılara da rehberlik edebilecektir. Yukarıda da kısmen ifade edilmeye çalışıldığı gibi mevcut parkların ve parklardaki mekânların geliştirilmesinde bu tezdeki bulgular yol gösterici olabilir. Örneğin, bireylerin park ziyareti planlarken hangi faktörleri öncellediklerini bu araştırmada ortaya çıkan çağırıcı ritimlerin satır aralarındaki detaylardan sağlamak mümkün olabilecektir. Yaşanmışlıklardan ve deneyimlerden yola çıkarak “içeriden dışarıya” yani kullanıcı temelli bir yaklaşım çerçevesinde yeni parkların tasarlanmasında parklara ilişkin kullanım perspektiflerinden ya da ritimlerden yararlanılması faydalı birtakım sonuçları beraberinde getirebilecektir.

Uygulayıcılara bu tez çalışmasının son katkısı kaynak kullanımı çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu çalışma park yöneticilerine yönetim kaynaklarını saat, gün (hafta içi-sonu) ve mevsimler boyunca uzamsal-zamansal aktivite sıcak noktaları açısından tahsis etmeleri için bir kılavuz sağlar. Şöyle ki saat, gün ve mevsime göre parklarda gerçekleştirilen etkinliklerin yoğunlaştığı park mekânlarının ritimanalizi sonucunda belirlenmesi ve nicele ilave olarak nitel temelli bir ısı haritası ile işaretlenmesi aracılığıyla kaynakların tahsisi ya da mevcut kaynak kullanımının verimliliği bakımından anlamı bir etkiye sahip olabilecektir.

5.2. Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi, park temelli ritimanalizini kapsayan bu tez çalışmasının bulgu ve/veya sonuçları da yukarıda ifade edilen teorik ve uygulamaya yönelik potansiyel katkılarına karşın gelecekteki araştırmalar için kapsam sunan çeşitli sınırlamalar ortaya çıkmaktadır. İlk ve en önemli sınırlılık nitel bir yöntem olarak otoetnografi yönteminin özgün doğasından kaynaklanmaktadır. Etnografinin bir parçası olan otoetnografi, yeterince titiz, teorik ve analitik olmadığı ve fazla estetik, duygusal ve terapatik olduğu için sosyal bilimsel standartlar açısından sınırlı olarak değerlendirilmektedir (Ellis, Adams ve Bochner, 2011). Oto etnografin olayları yaşaması, hissetmesi, deneyimlemesi sonucu ritimleri ortaya koyduğu var sayılır. Otoetnografi, araştırmacı ile araştırılan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak kendisini diğer nesnelci veya nitel sosyal bilim yöntemlerinden önemli ölçüde ayırır (Chang, 2021). Bu durum bu araştırmanın kendisi ile ilgili olabileceği gibi esasında otoetnografideki araştırmacı rolünden kaynaklı olabilmektedir. Her ne kadar otoetnografi yönteminde yöntem çeşitleme, geçerliliğe, inandırıcılığa dayalı kriterlerin tümü karşılanmaya çalışılmış olsa da yöntemin özgün doğasından kaynaklı sınırlılıkların tümüyle bertaraf

edilmesinin mümkün olmadığını düşünüyoruz. Dolayısıyla bulgular ve sonuçlar yorumlanırken, kullanılan otoetnografi yönteminin dikkate alınmasını tavsiye ederiz. Araştırmacı/ritimanalisti rolünün daha düşük olduğu nitel bir metodolojinin uygulandığı çalışmalarda tema ve/veya nüanslarda farklılık ortaya çıkabilmektedir. Gelecekteki çalışmaların bu durumu göz önünde bulundurmasını tavsiye ederiz.

İkinci sınırlılık, araştırmanın gerçekleştirildiği ülke ve şehirle ilgilidir. Neredeyse tüm nitel araştırmaların özgün doğasının ortaya koyduğu temel bir sınırlılık olan genellenebilirlik konusu, tezde gerçekleştirilen yöntem olarak otoetnografi için de geçerlidir. İngiltere'nin Manchester şehrindeki Ordsall Park ve St. John's Gardens'ta gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarının doğrudan diğer parklar için genellenebilmesi söz konusu değildir. Tez çalışması İngiltere'nin Manchester şehrindeki iki parkta uygulanmıştır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar Türkiye bazlı ele alınamayacağının göz önünde bulundurulması gerekir. Bireyci ve kolektivist iki ülkede yaşayan bireylerin parklardaki mekânsal zaman (spatiotemporal) kullanımı ele alan çalışmaların gerçekleştirilmesi sayesinde davranış farklılıklarının belirlenmesi ve iki farklı bağlamdaki ritimlerin ortaya konması mümkün olacaktır. Her ne kadar pek çok parkta ortaya çıkabilecek benzer özelliklerin ortaya koyduğu benzer ritimler (yağmurlu havalarda ortaya çıkan katalizör ritim, decelaretör ritmi gibi) ortaya çıksa da parkın bulunduğu ülke, şehir ve bölgenin karakteristikleri ve kullanıcıların boş zaman eğilimleri, kültürel davranışları farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle bu alanda çalışmayı düşünen akademisyenlerin bu konuyu dikkate alarak çalışmalar tasarlamasını da önerebiliriz. Diğer bir ifadeyle farklı kültürel davranışlarını temel alan park temelli ritimanalizi çalışmaların yapılmasını tavsiye ederiz.

Bu tez çalışmasındaki üçüncü bir sınırlılık parkların seçilmesinde kullanılan yöntem ile ilgilidir. Manchester'deki parklar (Ordsall Park ve St. John's Gardens), TÜBİTAK doktora çalışması projesi kapsamında danışman olarak hizmet gören ve ritimanalizi alanında yaşayan en etkili bilim insanı olarak nitelendirilip Manchester Metropolitan Üniversitesi'nde görev yapan Tim Edensor'un görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Park belirlemede ritimanalizi konusunda bu denli uzman olan bilim insanının görüşü tezin güçlü yönü olarak da nitelendirilebilmesine karşın, çalışma sahası olarak parkların belirlenmesinde kriter/amaçlı ve yargısal örneklemin kullanılması bir sınırlılık olarak da değerlendirilebilir.

Tez çalışmasında yöntemsel bakımdan üzerinde durulması gereken dördüncü bir sınırlılık park kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme yapılan kişi belirlenmesi ve sayısının düşük düzey olarak değerlendirilmesi ile ilgili olabilmektedir. Görüşmelerde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmış olup, daha önce belirlenmiş sorularla ve anlık sonda sorularla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler otoetnografi yöntemini destekleyici olarak kullanılmıştır. Otoetnografi yöntemini kullanan Consoli ve arkadaşları (2021)'nin bir sınırlılık olarak ortaya koyduğu örneklem kompozisyonu konusu bu çalışma için de geçerlidir. Parklarda amaca hizmet edeceği düşünülen bazı katılımcıların görüşmeyi kabul etmemesi ya da sadece görüşmeyi kabul eden kişilerle görüşmelerin gerçekleştirilmesi bir sınırlılık olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle bu görüşmelerde temsil ve maksimum çeşitlilik konularında dikkat edilmeye çalışılmış olursa da pragmatik olarak görüşmeyi kabul eden kişiler üzerine odaklanılmış olması veri kalitesi bakımından dikkate alınması gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla doygunluk noktası temel alınma yerine verileri destekleyici olduğu düşünülen ve görüşmeyi kabul eden kişilerle nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda da bu konu sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle gelecekte parklarda görüşme temelli gerçekleştirilecek ritimanalizi çalışmalarında veri doygunluğunu esas alan çalışmalardan yararlanılması ya da ritimanalizi olarak görüşme yönteminin temel alındığı çalışmalarda bu noktaya dikkat edilmesi yararlı olabilecektir.

Bu tez çalışmasındaki araştırmanın beşinci sınırlılığı, kent parkları üzerine odaklanmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle farklı ölçeklere sahip parklarda ortaya çıkan ritimsel durumları ele almak park temelli ritimanalizi yaklaşımına daha geniş bir perspektif kazandırabilecektir. Çalışmanın odaklandığı parklar ve bulgular, önemli ölçüde farklı düzenlere, tasarımlara veya kentsel bağlamlara sahip parklara aktarılamayabilir. Benzer şekilde kent ile kırsal parklardaki, doğal parklardaki ya da temalı parklardaki ritimanalizinin farklılaşma durumunu ortaya koymak için yine nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak ritimanalizi çalışmaları gerçekleştirilebilir.

Altıncı olarak, araştırma temel olarak ritimleri belirleme üzerinde odaklandığı için otoetnografi yönteminin gerektirdiği teknikler aracılığıyla temalar oluşturulmuştur. Ancak yapılan saha gözlemlerinden elde edilen bilgilerden yola çıkarak yer bağlılığı (place attachment) konularının bazı ziyaretçilerle ilişkili olabildiği informal olarak elde

edilmiştir. Bu nedenle gelecekteki çalışmalarda yer bağlılığı, sadakat (place loyalty), yerle bağ kurma (place engagement) gibi farklı değişkenlerin de ritimanalizi çalışmalarına dahil edilmesi çok daha geniş kapsamlı ve derin bilgilerin elde edilmesi mümkün olabilecektir.

Çalışmadaki yedinci sınırlılığın parkın etrafındaki çevreleyen/komşu alanlardaki ritimlerin ölçülmemesi ya da değerlendirilmeye alınmamasıyla ilgilidir. Her ne kadar bulgulara ritimlerin dolaylı olarak komşu ya da çevreleyen alanlardaki insan davranışlarının bir sonucu olarak şekillenebildiğinin altı çizilmiş olmasına karşın, araştırma kapsamında komşu/çevreleyen alanlara ilişkin ritimanalizinin uygulanması yoluna gidilmemiştir. Daha spesifik olarak, parkı çevreleyen bazı komşu alanların öğle saatleri arası, iş çıkış saatleri gibi insan hareketlerine yönelik ritimanalizi çalışması yapılarak parklardaki ritimlerle ilişkisini ortaya koyacak çalışmaların gerçekleştirilmesi konuyla ilgili daha yararlı bir çerçeve çizebilecektir. Diğer yandan genel olarak ritimanaliz çalışmaları doğası gereği bir mekânda/yerde ortaya çıkan hareketli davranış kalıplarını ve tekrarları ortaya koyarken; mevcut mekândaki üretilen ritmin diğer mekânlarda ortaya çıkan veya şekillenen ritimler üzerindeki etkisi neredeyse çalışmaların tamamında göz ardı edilir. Tıpkı mutluluk ritmi temasında altınında çizildiği gibi parkta yorulan bir çocuğun o akşam erken yatmasının ebeveynlerine kazandıracağı yeni boş zaman ve dolayısıyla yansıyan ve türetilmiş boş zaman olarak kavramlaştırılabilir. Bu kavramlaştırma literatüre önemli bir katkı ve zihinsel bir dönüşüm olarak kilometre taşı şeklinde değerlendirilebilir. Bu teorik katkı aynı zamanda gelecekte ritimanaliz çalışmalarında tek bir mekâna/yere yönelik bakış açılarının eksik kalabileceği görüşünü ortaya koyarken tıpkı ritmi tetikleyen öncüller de olduğu gibi, mekânın kendisinde ortaya çıkan ritimleri bireylerin yaşam alanına ilişkin ritimlerini ele alan holistik bakış açılarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Çalışma ya da araştırmanın sekizinci ve son sınırlılığı olarak; elde edilen ritimlerin gözlem, ikincil veri, yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı notu ve görsellere dayalı olarak oluşturulduğuyla ilgilidir. Diğer bir ifadeyle ekonomik ve zamansal, mekânsal, izinsel diğer kısıtlılıklardan dolayı Küresel Konumlandırma Sistemi (GPS), Küresel Uydu Konumlandırma Sistemi (Global Navigation Satellite System) GLONASS ve GALILEO sistemlerini içeren Küresel Navigasyon Uydu Sistemi (GNSS) verilerinin kullanılmaması da diğer bir sınırlılık olarak

değerlendirilmiştir. GPS, GIS yerine rota belirlemede araştırmacı tarafından deneyimlenen Wikilog analizinden yararlanılmıştır. Ayrıca mekân kullanımında nicel verilerden ziyade gözlemsel davranış kalıpları, görüşme ve destekleyici yöntemler (yöntem çeşitleme olarak günlük, fotoğraf, ikincil veri vb.) üzerinde durularak ritimler belirlenmiş olup, parkta kalma süresi, park geliş sıklığı gibi nicel veriler göz ardı edilmiştir. DeLyser ve Sui, (2013) büyük veri, mobil yöntem ve ritimanalizine odaklanacak geniş çaplı bir yaklaşım sayesinde mekân biliminde uzlaşma, sinerji ve çeşitliliğin olumlu bir şekilde benimsenmesinin gerektiğini altını çizmekte, bu yaklaşımın daha bütüncül/holistik yöntemlerin önünü açacağı üzerinde durmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu nicel ve bütüncül/holistik yöntemlerin ritimanalizine dahil edilmesi ile farklı perspektifler ortaya konması ya da açılımlar sağlanması mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (1988). Social versus natural time: A traditional distinction re-examined. In: Young M and Schuller T (eds) *The Rhythms of Society*. London/New York: Routledge, pp. 198–226.
- Adam, B. (1995). *Timewatch: The Social Analysis of Time*. Cambridge: Polity Press.
- Adam, B. (2013). *Timewatch: The social analysis of time*. John Wiley & Sons.
- Adams, M., & Guy, S. (2007). Senses and the city. *The senses and society*, 2(2), 133-136.
- Adams, T. E., Ellis, C., Jones, S. H. (2017). Autoethnography. *The international encyclopedia of communication research methods*, 1-11.
- Agar, C. C., Manolchev, C. (2020). Migrant labour as space: Rhythmanalysing the agri-food industry. *Organization*, 27(2), 251-271.
- Ajzen, I. (1985). *From intentions to actions: A theory of planned behavior* (pp. 11-39). Springer Berlin Heidelberg.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision*, 50(2), 179–211.
- Akponah, P. O. (2018). The Social Life of Rubbish: An Ethnography in Lagos, Nigeria (Doctoral dissertation, University of Leicester).
- Alexander, C. (1977). *A pattern language: towns, buildings, construction*. Oxford university press.
- Allen-Collinson, J. (2012). Autoethnography: situating personal sporting narratives in socio-cultural contexts. In *Qualitative research on sport and physical culture*. Emerald Group Publishing Limited.
- Altman, I., Low, S. M. (Eds.). (2012). *Place attachment* (Vol. 12). Springer Science Business Media.
- Ambler, T., Hollier, E. A. (2004). The waste in advertising is the part that works. *Journal of advertising research*, 44(4), 375-389.
- Amoly, E., Dadvand, P., Forns, J., López-Vicente, M., Basagaña, X., Julvez, J., ... Sunyer, J. (2014). Green and blue spaces and behavioral development in Barcelona schoolchildren: the BREATHE project. *Environmental health perspectives*, 122(12), 1351-1358.
- Anderson, A. E., Hure, A. J., Kay-Lambkin, F. J., Loxton, D. J. (2014). Women's perceptions of information about alcohol use during pregnancy: a qualitative study. *BMC Public Health*, 14(1), 1-10. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-1048>
- Anderson, B. (2016). Laundry, energy and time: Insights from 20 years of time-use diary data in the United Kingdom. *Energy Research & Social Science*, 22, 125-136.
- Anderson, L. (2006). Analytic autoethnography. *Journal of contemporary ethnography*, 35(4), 373-395.

- Ansari, M. Y., Ahmad, A., Khan, S. S., Bhushan, G., Mainuddin. (2020). Spatiotemporal clustering: a review. *Artificial Intelligence Review*, 53, 2381-2423.
- Apperley, T. (2010) Gaming Rhythms: Play and Counterplay from the Situated to the Global. *Theory on Demand*, 6: 1 – 168.
- Arendt, J. (2012). Biological rhythms during residence in polar regions. *Chronobiology international*, 29(4), 379-394.
- Argan, M. T., Koçak, F., Gürbüz, B., Argan, M., Dinç, H. (2023b). Exploring the relationships among fear of missing out (FoMO), sensation seeking and leisure activity participation. *World Leisure Journal*, 1-23.
- Argan, M., Altundal, V., Tokay Argan, M. (2023a). What is the role of FoMO in individual investment behavior? The relationship among FoMO, involvement, engagement, and satisfaction. *Journal of East-West Business*, 29(1), 69-96.
- Arifwidodo, S. D., Chandrasiri, O. (2021). The effects of park improvement on park use and park-based physical activity. *Journal of Architecture and Urbanism*, 45(1), 73-79.
- Avalos, M. A. (2022). Border regimes and temporal sequestration: An autoethnography of waiting. *The Sociological Review*, 70(1), 124-139.
- Ayala-Azcárraga, C., Diaz, D., Zambrano, L. (2019). Characteristics of urban parks and their relation to user well-being. *Landscape and urban planning*, 189, 27-35.
- Bach, B. W. (1997). Putting an end to arrogance: Tips for climbing down from the Ivory Tower. *Western Journal of Communication*, 61(3), 338-342.
- Bakal, D. A. (2001). *Minding the body: Clinical uses of somatic awareness*. Guilford Press.
- Balmford, A., Green, J. M., Anderson, M., Beresford, J., Huang, C., Naidoo, R., ..., Manica, A. (2015). Walk on the wild side: Estimating the global magnitude of visits to protected areas. *PLoS Biology*, 13, e1002074
- Beeco, J. A., Brown, G. (2013). Integrating space, spatial tools, and spatial analysis into the human dimensions of parks and outdoor recreation. *Applied Geography*, 38, 76–85.
- Beeco, J. A., Hallo, J. C. (2014). GPS tracking of visitor use: factors influencing visitor spatial behavior on a complex trail system. *Journal of Park and Recreation Administration*, 32(2).
- Behar, R. (1996). *The vulnerable observer: Anthropology that breaks your heart*. Boston: Beacon Press.
- Belk, R. W., Costa, J. A. (1998). The mountain man myth: A contemporary consuming fantasy. *Journal of consumer research*, 25(3), 218-240.
- Belk, R. W., Kozinets, R. V. (2005). Videography in marketing and consumer research. *Qualitative Market Research: an international journal*, 8(2), 128-141.
- Bennett, J. (2015). ‘Snowed in!’: Offbeat rhythms and belonging as everyday practice. *Sociology*, 49(5), 955-969.
- Benton, J. S., Anderson, J., Cotterill, S., Dennis, M., Lindley, S. J., French, D. P. (2018). Evaluating the impact of improvements in urban green space on older

- adults' physical activity and wellbeing: protocol for a natural experimental study. *BMC Public Health*, 18(1), 1-15.
- Bertram, C., Meyerhoff, J., Rehdanz, K., Wüstemann, H. (2017). Differences in the recreational value of urban parks between weekdays and weekends: A discrete choice analysis. *Landscape and Urban Planning*, 159, 5-14.
- Bilsland, K., & Siebert, S. (2023). Walking interviews in organizational research. *European Management Journal*.
- Birenboim, A., Anton-Clave, S., Russo, A. P., Shoval, N. (2013). Temporal activity patterns of theme park visitors. *Tourism Geographies*, 15, 601–619.
- Bixler, R.D., Floyd, M.F., 1997. Nature is scary, disgusting and uncomfortable. *Environ. Behav.* 29, 443–467
- Blue, S. (2019). Institutional rhythms: Combining practice theory and rhythm analysis to conceptualise processes of institutionalisation. *Time Society*, 28(3), 922-950.
- Blythe, J. (2001). *Essentials of marketing: Great Britain*.
- Bochner, A., Ellis, C. (2016). *Evocative autoethnography: Writing lives and telling stories*. Routledge.
- Boone, C. G., Buckley, G. L., Grove, J. M., Sister, C. (2009). Parks and people: An environmental justice inquiry in Baltimore, Maryland. *Annals of the Association of American Geographers*, 99(4), 767-787.
- Borch, C., Hansen, K. B., Lange, A. C. (2015). Markets, bodies, and rhythms: A rhythm analysis of financial markets from open-outcry trading to high-frequency trading. *Environment and Planning D: Society and Space*, 33(6), 1080-1097.
- Bourdieu, P. (2006). *Argelia 60. Estructuras Economicas y Estructuras Temporales* [Algeria 60. Economic structures and temporary structures]. Buenos Aires: Siglo XXI Editores.
- Boylorn, R. M. (2014). From here to there: How to use auto/ethnography to bridge difference. *International Review of Qualitative Research*, 7(3), 312-326.
- Brighenti, A. M., Kärrholm, M. (2018). Beyond rhythm analysis: towards a territoriality of rhythms and melodies in everyday spatial activities. *City, Territory and Architecture*, 5(1), 1-12.
- Brighenti, A.M. (2010) 'On Territoriality: Towards a General Science of Territory', *Theory, Culture Society* 27(1): 52–72.
- Brighenti, A.M. (2014) Mobilizing territories, territorializing mobilities. *Sociologica*, 8(1), 0-0.
- Briske, D. D., Zhao, M., Han, G., Xiu, C., Kemp, D. R., Willms, W., ... Bai, Y. (2015). Strategies to alleviate poverty and grassland degradation in Inner Mongolia: Intensification vs production efficiency of livestock systems. *Journal of Environmental Management*, 152, 177–182.
- Brown, N., Morgan, C. (2021). *Rhythm analysis as a method to account for time in qualitative research. Temporality in Qualitative Inquiry: Theories, Methods, and Practices*. Routledge.

- Bryant, F. (2003). Savoring Beliefs Inventory (SBI): A scale for measuring beliefs about savouring. *Journal of mental health*, 12(2), 175-196.
- Bryant, F. B. (1989). A four-factor model of perceived control: Avoiding, coping, obtaining,
- Bugden, D., Stedman, R. (2019). Place and behavior: The role of accessibility. *Journal of Environmental Psychology*, 63, 109-117.
- Cao, L., Sun, Y., Beckmann-Wübbelt, A., & Saha, S. (2023). Characteristics of urban park recreation and health during early COVID-19 by on-site survey in Beijing. *npj Urban Sustainability*, 3(1), 31.
- Carlson, M. D., Morrison, R. S. (2009). Study design, precision, and validity in observational studies. *Journal of palliative medicine*, 12(1), 77-82.
- Carmona, M. (2019). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic and environmental outcomes. *Journal of urban design*, 24(1), 1-48.
- Chang, H. (2013). Individual and collaborative autoethnography as method: A social scientist's perspective. In S. Holman Jones, T. E. Adams, C. Ellis (Eds.), *Handbook of autoethnography* (pp. 107–122). Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Chang, H. (2021), "Individual and collaborative autoethnography for social science research", in Adams, T.E., Jones, S.H. and Ellis, C. (Eds), 2021 *Handbook of Autoethnography*, 2nd ed., Routledge.
- Cheetham, F., McEachern, M. G., Warnaby, G. (2018). A kaleidoscopic view of the territorialized consumption of place. *Marketing Theory*, 18(4), 473-492.
- Chen, J., van den Bosch, C. C. K., Lin, C., Liu, F., Huang, Y., Huang, Q., ... Dong, J. (2021). Effects of personality, health and mood on satisfaction and quality perception of urban mountain parks. *Urban Forestry Urban Greening*, 63, 127210.
- Chen, Y. (2016). *Practising rhythmanalysis: theories and methodologies*. Rowman Littlefield.
- Cheng, L., Ren, Z. (2021, July). The Impact of Digital Technology on Employees' Innovation: Based on the Construal Perspective of Work Rhythm. In *2021 25th International Conference on Circuits, Systems, Communications and Computers (CSCC)* (pp. 97-101). IEEE.
- Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and urban planning*, 68(1), 129-138.
- Church, A., Fish, R., Haines-Young, R., Mourato, S., Tratalos, J. A., Stapleton, L. M., ... & Kenter, J. O. (2014). *UK National Ecosystem Assessment follow-on: work package report 5: cultural ecosystem services and indicators*. UNEP-WCMC, LWEC, UK.
- Clark, A., & Emmel, N. (2010). *Using Walking Interviews. Other*. Morgan Centre, University of Manchester. <https://eprints.ncrm.ac.uk/id/eprint/1323> (Erişim Tarihi: 11.03.2024).

- Coley, R. L., Sullivan, W. C., Kuo, F. E. (1997). Where does community grow? The social context created by nature in urban public housing. *Environment and behavior*, 29(4), 468-494.
- Conlon, D. (2010). *Fascinatin' rhythm (s): Polyrhythmia and the syncopated echoes of the everyday. Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate, 7081.
- Consoli, A. J., Çiftçi, A., Poyrazlı, Ş., Iwasaki, M., Canetto, S. S., Ovrebo, E., ... Forrest, L. (2022). International Students who Became US Counseling Psychology Faculty Members: A Collaborative Autoethnography. *The Counseling Psychologist*, 50(6), 874-910.
- Crang, M. (2001). Rhythms of the city: Temporalised space and motion in May J and Thrift N eds Timespace: *Geographies of temporality*. Routledge, London.
- Crespi, P. (2014). Rhythmanalysis in gymnastics and dance: Rudolf Bode and Rudolf Laban. *Body Society*, 20(3-4), 30-50.
- Crespi, P., Manghani, S. (2020). Rhythm, rhuthmos and rhythmanalysis. *Rhythm and Critique: Technics, Modalities, Practices*, 3.
- Cresswell, T., Merriman, P. (Eds.). (2011). *Geographies of mobilities: Practices, spaces, subjects*. Farnham: Ashgate Publishing, Ltd.
- Creswell, J. (2007). *Qualitative inquiry and design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cronin, A. M. (2006). Advertising and the metabolism of the city: urban space, commodity rhythms. *Environment and Planning D: Society and Space*, 24(4), 615-632.
- Custer, D. (2014). Autoethnography as a transformative research method. *The qualitative Report*, 19(37), 1-13.
- Custer, D. (2022). A Father's Death: The Therapeutic Power of Autoethnography. *Qualitative Report*, 27(2).
- Daniel, T. C., Muhar, A., Arnberger, A., Aznar, O., Boyd, J. W., Chan, K. M., ... von der Dunk, A. (2012). Contributions of cultural services to the ecosystem services agenda. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 109(23), 8812–8819
- Dauphinee, E. (2010). The ethics of autoethnography. *Review of international studies*, 36(3), 799-818.
- De Caprona, Y. (2013). *Norsk etymologisk ordbok*. Kagge forlag.
- De Certeau, M. (1984) *Practices of Everyday Life*. Translated by S. Rendall Berkeley: University of California
- De Wandeler, K., Mendis, R. M., Nanayakkara, S. M., Vasudevan, M. (2019). Rhythmanalysis of Life during Physical Distancing for Covid-19: Sri Lankans in Brussels, Belgium. *Cities People Places: An International Journal on Urban Environments*, 4(2).
- Degen, M. (2017). Urban Regeneration and 'Resistance of Place': Foregrounding Time and Experience. *Space and Culture*, 20 (2): 141–155.

- Delamont, S. (2004). Ethnography and participant observation. *Qualitative Research Practice*, 217–229.
- Deleuze G (2014) *Difference and Repetition*. London: Bloomsbury.
- Deleuze, G., (1994). *Difference and Repetition*. Translated by P. Patton. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G., Guattari, F. (2011). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. (B. Massumi, Trans.). University of Minnesota Press.
- DeLyser, D. (2010). *The Engine Sang an Even Song': Rhythm and Mobilities among Early Women Aviators. Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate, 145155.
- DeLyser, D., Sui, D. (2013). Crossing the qualitative-quantitative divide II: Inventive approaches to big data, mobile methods, and rhythm analysis. *Progress in human geography*, 37(2), 293-305.
- Denning, P. J., Dunham, R. (2012). *The innovator's way: Essential practices for successful innovation*. MIT Press.
- Denshire, S. (2014). On auto-ethnography. *Current Sociology*, 62(6), 831-850.
- Denzin, N. (2001). *Interpretive interactionism*. London: Sage.
- Denzin, N. (2011). *The Sage handbook of qualitative research* (4th ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Denzin, N. K. (1989). *Interpretive biography*. Newbury Park, CA: Sage.
- Denzin, N. K. (1997). *Interpretive ethnography: Ethnographic practices for the 21st century*. Sage.
- Denzin, N. K. (1999). Two-stepping in the 90's. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 568–572.
- Denzin, N. K. (2000). The practices and politics of interpretation. In N. K. Denzin Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp. 897-922). Thousand Oaks, CA: Sage
- Denzin, N. K. (2014). *Interpretive autoethnography* (2nd ed.). Sage.
- Denzin, N. K. (2017). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. London: Transaction Publishers.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (1994). Entering the field of qualitative research. In N. K. Denzin Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 1-17). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (2000). *Handbook of qualitative research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dietrich, K., Bidart, M. G. (2021). Hatha Yoga Improves Psychophysiological Responses of College Students in Both Indoor and Outdoor Environments. *OBM Integrative and Complementary Medicine*, 6(4), 1-14.
- Dinç, H., Argan, M. (2022). Metaverse Experience as Heterotopia: An Autoethnography Study in the Framework of Emotion-Based Rhythm analysis. *Journal of Internet Applications and Management*, 13(2), 95-117.

- Doloriert, C., Sambrook, S. (2011). Accommodating an autoethnographic PhD: The tale of the thesis, the viva voce, and the traditional business school. *Journal of contemporary ethnography*, 40(5), 582-615.
- Drevon, G., Pattaroni, L., Delley, L., Jacot-Descombes, F., Hamel, N. (2020). Rhythmanalysis of urban events: Empirical elements from the Montreux jazz festival. *Urban Planning*, 5(2), 280-295.
- Dronova, I., Friedman, M., McRae, I., Kong, F., Yin, H. (2018). Spatio-temporal non-uniformity of urban park greenness and thermal characteristics in a semi-arid region. *Urban Forestry Urban Greening*, 34, 44-54.
- Duncan, M. (2004). Autoethnography: Critical appreciation of an emerging art. *International journal of qualitative methods*, 3(4), 28-39.
- Durand, G. (2004). *Las estructuras antropologicas del imaginario [The Anthropological structures of The Imaginary.]* Mexico: Fondo de Cultura Económica.
- Durkheim E. (1912) *Les formes élémentaires de la vie religieuse*. Puf, Paris.
- Durkheim, E. (1954). *The elementary forms of the religious life*. Oxford: Oxford Paperbacks.
- Edensor, T (2013) Rhythm and arrhythmia. In: Adey P, Bissell D, Hannam K, et al. (eds) *The Handbook of Mobilities*. London: Routledge, 163–171.
- Edensor, T. (2000). Walking in the british countryside: reflexivity, embodied practices and ways to escape. *Body & Society*, 6(3–4), 81–10.
- Edensor, T. (2010a). Walking in rhythms: Place, regulation, style and the flow of experience. *Visual Studies*, 25(1), 69-79.
- Edensor, T. (2010b). Introduction: Thinking about rhythm and space. *Geographies of rhythm: Nature, place, mobilities and bodies*, 1-18.
- Edensor, T. (2016). Introduction: Thinking about rhythm and space. In *Geographies of rhythm* (pp. 1-18). Routledge.
- Edensor, T. (2018). The sonic rhythms of place. In *The Routledge Companion to Sound Studies* (pp. 158-165). Routledge.
- Edensor, T. (Ed.). (2012). *Geographies of rhythm: Nature, place, mobilities and bodies*. Surry: Ashgate.
- Edensor, T., Holloway, J. (2008). Rhythmanalysing the coach tour: the Ring of Kerry, Ireland. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 33(4), 483-501.
- Edensor, T., Karrholm, M., Wirdelov, J. (2018). Rhythmanalysing the urban runner: Pildammsparken, Malmo. *Applied Mobilities*, 3, 97–114.
- Edensor, T., Larsen, J. (2018). Rhythmanalysing marathon running: ‘A drama of rhythms’. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 50(3), 730-746.
- Edwards, N., Hooper, P., Knuiman, M., Foster, S., & Giles-Corti, B. (2015). Associations between park features and adolescent park use for physical activity. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 12, 1-10.

- Elden, S. (2004a) Rhythmanalysis: An introduction. In: Lefebvre H (ed.) Rhythmanalysis Space, Time and Everyday Life. Trans. Elden S and Moore G. London: Continuum, pp.vii–xv.
- Elden, S. (2004b). *Understanding Henri Lefebvre*. A&C Black.
- Ellaway, A., Macintyre, S., Bonnefoy, X. (2005). Graffiti, greenery, and obesity in adults: Secondary analysis of European cross sectional survey. *British Medical Journal*, 331, 611–612.
- Ellis, C. Bochner, A.P. (2000). “Autoethnography, personal narrative, reflexivity: researcher as subject”, in Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S. (Eds), *Handbook of Qualitative Research*, 2nd ed., Sage, Thousand Oaks, CA, pp. 733-768.
- Ellis, C. (1995). *Final negotiations*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Ellis, C. (1999). Heartful autoethnography. *Qualitative Health Research*, 9(5), 669-683.
- Ellis, C. (2000). Creating criteria: An ethnographic short story. *Qualitative inquiry*, 6(2), 273-277.
- Ellis, C. (2004). *The Ethnographic I: A Methodological Novel about Autoethnography*, AltaMira Press and Rowman & Littlefield Publishers, Walnut Creek, CA.
- Ellis, C., Adams, T. E., Bochner, A. P. (2011). Autoethnography: an overview. *Historical social research/Historische sozialforschung*, 273-290.
- Ellis, G. (1993). “The status of recreation, leisure, and therapeutic recreation as a developing science”. In *Research in therapeutic recreation: Concepts and methods*, Edited by: Malkin, M. J. and Howe, C. Z. 43 – 56. State College, PA: Venture Publishing.
- Evans-Pritchard, E. (1969). *The Nuer*. Oxford: Oxford University Press.
- Fabian, J. (2002) *Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object*. New York: Columbia University Press
- Fiock, H., Meech, S., Yang, M., Long, Y., Farmer, T., Hilliard, N., ... Cheng, Z. (2022). Instructional design learners make sense of theory: a collaborative autoethnography. *Educational technology research and development*, 70(1), 31-57.
- Fitzgerald, S. A., Fitzgerald, H. T., Fitzgerald, N. M., Fitzgerald, T. R., Fitzgerald, D. A. (2022). Somatic, psychological and economic benefits of regular physical activity beginning in childhood. *Journal of paediatrics and child health*, 58(2), 238-242.
- Flemsæter, Frode, Vegard Gundersen, Katrina Rønningen, and Olav Strand. "The beat of the mountain: A transdisciplinary rhythmanalysis of temporal landscapes." *Landscape Research* (2018).
- Foley, D. E. (2002). Critical ethnography: The reflexive turn. *International journal of qualitative studies in education*, 15(4), 469-490.
- Fortes, M. (1970). *Time and Social Structure, and Other Essays*. London: Athlone Press.
- Galantino, M. L., Tiger, R., Brooks, J., Jang, S., Wilson, K. (2019). Impact of somatic yoga and meditation on fall risk, function, and quality of life for chemotherapy-

- induced peripheral neuropathy syndrome in cancer survivors. *Integrative cancer therapies*, 18, 1534735419850627.
- Galloway, G. (2002). Psychographic segmentation of park visitor markets: evidence for the utility of sensation seeking. *Tourism management*, 23(6), 581-596.
- García-Albertos, P., Picornell, M., Salas-Olmedo, M. H., Gutiérrez, J. (2019). Exploring the potential of mobile phone records and online route planners for dynamic accessibility analysis. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 125, 294-307.
- Gegez, A. E. (2007). *Pazarlama araştırmaları*. Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ.
- Gehl, J. (1987). *Life between buildings. Using public space*. Van Nostrand Reinhold: New York.
- Geurs, K. T., Van Wee, B. (2004). Accessibility evaluation of land-use and transport strategies: review and research directions. *Journal of Transport Geography*, 12(2), 127-140.
- Giddens A (1984) *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Gieryn, T. F. (2000). A space for place in sociology. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 463–496.
- Giles-Corti, B., Broomhall, M. H., Knuiman, M., Collins, C., Douglas, K., Ng, K., ... Donovan, R. J. (2005). Increasing walking: How important is distance to, attractiveness, and size of public open space? *American Journal of Preventive Medicine*, 28(2 Suppl. 2), 169–176.
- Glenney, B., O'Connor, P. (2023). Skateboarding as Discordant: A Rhythmanalysis of Disaster Leisure. *Sport, Ethics and Philosophy*, 17(2), 172-184.
- Godbey, G., Roy, M., Payne, L., & Orsega-Smith, E. (1998). The relation between health and use of local parks. *National Recreation Foundation*.
- Golledge, R. G. (1997). *Spatial behavior: A geographic perspective*. Guilford Press.
- Goodman, S. (2010). *Sonic warfare: Sound, affect and the ecology of fear*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Grahn, P., 1985. *Man's Needs for Urban Parks, Greenery and Recreation*. Institute for Landscape Planning, Swedish Agricultural University, Alnarp.
- Graves, D. M. (2022). Guns on campus: An autoethnography of “concealed carry” policies. *Feminism & Psychology*, 32(2), 265-280.
- Grinberger, A. Y., Shoval, N., McKercher, B. (2014). Typologies of tourists’ time–space consumption: a new approach using GPS data and GIS tools. *Tourism Geographies*, 16(1), 105-123.
- Gümüş, İ., Yılmaz, E. (2020). Rhythmanalysis as a method of analyzing everyday life spaces: the case of Kıbrıs Şehitleri Street in İzmir. *Online Journal of Art and Design*, 8(3), 229-250.
- Häfler, N. S., Tessmar-Raible, K. (2020). Rhythms of behavior: are the times changin’? *Current Opinion in Neurobiology*, 60, 55-66.

- Hägerstrand, T. (1970). What about people in regional science? *Papers of the Regional Science Association*, 24(1), 7–21.
- Hägerstrand, T. (2019). The domain of human geography. In *Directions in geography* (pp. 67-88). Routledge.
- Halkos, G., Leonti, A. Sardanou, E. (2021). Activities, motivations and satisfaction of urban parks visitors: A structural equation modeling analysis. *Econ. Anal. Policy*, 70, 502–513.
- Hall, E.T. (1983). *The Dance of Life: The Other Dimension of Time*. New York: Anchor.
- Hall, T. (2010) Urban outreach and the polyrhythmic city. In *Geographies of rhythm: Nature, places, mobilities and bodies*, edited by T. Edensor. Aldershot: Ashgate.
- Hallo, J. C., Beeco, J. A., Goetcheus, C., McGee, J., McGehee, N. G., Norman, W. C. (2012). GPS as a method for assessing spatial and temporal use distributions of nature-based tourists. *Journal of travel research*, 51(5), 591-606.
- Halpenny, E. A. (2010). Pro-environmental behaviours and park visitors: The effect of place attachment. *Journal of environmental psychology*, 30(4), 409-421.
- Hammersley, M., Atkinson, P., (2010). *Ethnography*. London: Routledge.
- Hanna, T. (1986, Spring/Summer). What is Somatics? *Somatics*, 5, 4.
- Hansen, M. (1992). Mass culture as hieroglyphic writing: Adorno, Derrida, Kracauer. *New German Critique*, (56), 43-73.
- Hansen, W. G. (1959). How accessibility shapes land use. *Journal of the American Institute of planners*, 25(2), 73-76.
- Harrison P (2000) Making sense: Embodiment and the sensibilities of the everyday. *Environment and Planning D: Society and Space* 18(4): 497–517
- Harvey, D. (2002). Sınıfsal yapı ve mekânsal farklılaşma kuramı. *20. Yüzyıl Kenti*, 147-172.
- Haukeland, J. V., Veisten, K., Grue, B., Vistad, O. I. (2013). Visitors' acceptance of negative ecological impacts in national parks: Comparing the explanatory power of psychographic scales in a Norwegian mountain setting. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(2), 291-313.
- Hayler, M. (2011). *Autoethnography, self-narrative, and teacher education*. Netherlands: Sense Publishers.
- Heider, K. G. (1975). What do people do? Dani auto-ethnography. *Journal of anthropological research*, 31(1), 3-17.
- Hill, T., Canniford, R. and Mol, J. (2014) 'Non-representational Marketing Theory', *Marketing Theory* 14(4):377–94.
- Hirsh, J. B. (2010). Personality and environmental concern. *Journal of environmental psychology*, 30(2), 245-248.
- Ho, C. H., Payne, L., Orsega-Smith, E., & Godbey, G. (2003). Parks, recreation and public health. *Parks & Recreation (Ashburn)*, 38(4), 18-27.

- Holmberg, T. (2019). Walking, eating, sleeping. Rhythm analysis of human/dog intimacy. *Emotion, space and society*, 31, 26-31.
- Holt, N. L. (2003). Representation, legitimation, and autoethnography: An autoethnographic writing story. *International journal of qualitative methods*, 2(1), 18-28.
- Horton, D. (2005). Book review: Henri Lefebvre, rhythmanalysis: Space, time and everyday life. *Time & Society*, 14(1), 157-159.
- Hough, M. 1994. Design with nature: An overview of some issues. In *The ecological city: Preserving and restoring urban biodiversity*, ed. R. H. Platt, R. A. Rowntree, and P. C. Muick. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Hu, J., Wu, J., Sun, Y., Zhao, X., Hu, G. (2023). Spatiotemporal Influence of Urban Park Landscape Features on Visitor Behavior. *Sustainability*, 15(6), 5248.
- Huang, I. C., Lee, J. L., Ketheeswaran, P., Jones, C. M., Revicki, D. A., Wu, A. W. (2017). Does personality affect health-related quality of life? A systematic review. *PloS one*, 12(3), e0173806.
- Huang, S. C. L. (2006). A study of outdoor interactional spaces in high-rise housing. *Landscape and urban planning*, 78(3), 193-204.
- Hussain, G., Nadeem, M., Younis, A., Riaz, A., Khan, M. A., Naveed, S. (2010). Impact of public parks on human life: A case study. *Pakistan Journal of Agricultural Science*, 47(3), 225-230.
- Ilies, R., Judge, T. A. (2002). Understanding the dynamic relationships among personality, mood, and job satisfaction: A field experience sampling study. *Organizational behavior and human decision processes*, 89(2), 1119-1139.
- Ingold, T. (2013). Dreaming of dragons: on the imagination of real life. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 19(4), 734-752.
- Irvine, K. N., Warber, S. L., Devine-Wright, P., & Gaston, K. J. (2013). Understanding urban green space as a health resource: A qualitative comparison of visit motivation and derived effects among park users in Sheffield, UK. *International journal of environmental research and public health*, 10(1), 417-442.
- Ivinson, G., & Renold, E. (2018). Valleys' girls: Re-theorising bodies and agency in a semi-rural post-industrial locale. In *Material Feminisms: New Directions for Education* (pp. 50-67). Routledge.
- Jacobs, J. (1961). *The Life and Death of Great American Cities: The Failure of Town Planning*. New York, NY: Vintage.
- Jacobs, L. (2019). A world in Fuimara Park. A Rhythmanalysis of a park in Genoa.
- Jaulin, R. (1973). *Gens du soi, gens de l'autre*, Paris: Union Générale d'éditions 10/18.
- Jim, C. Y., & Zhang, H. (2013). Species diversity and spatial differentiation of old-valuable trees in urban Hong Kong. *Urban Forestry & Urban Greening*, 12(2), 171-182.
- Johansen, P. H., Fisker, J. K., Thuesen, A. A. (2021). 'We live in nature all the time': Spatial justice, outdoor recreation, and the refrains of rural rhythm. *Geoforum*, 120, 132-141.

- Jones, P., Bunce, G., Evans, J., Gibbs, H., & Hein, J. R. (2008). Exploring space and place with walking interviews. *Journal of Research Practice*, 4(2), 1-9.
- Jones, P., Warren, S. (2016). Time, rhythm and the creative economy. *Transactions of the institute of British geographers*, 41(3), 286-296.
- Jung, Y. J., Chae, S. D. (2019). Analysis of Usage Behavior and Preference in Senior-Friendly Parks for the Aging Society. *Journal of People, Plants, and Environment*, 22(6), 665-676.
- Kaczynski, A. T., & Henderson, K. A. (2007). Environmental correlates of physical activity: a review of evidence about parks and recreation. *Leisure sciences*, 29(4), 315-354.
- Kalisch, D., Klaphake, A. (2007). Visitors' satisfaction and perception of crowding in a German National Park: a case study on the island of Hallig Hooge. *Forest Snow and Landscape Research*, 81(1-2), 109-122.
- Kals, E., Schumacher, D., Montada, L. (1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and behavior*, 31(2), 178-202.
- Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge university press.
- Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of environmental psychology*, 15(3), 169-182.
- Kärrholm M (2007) The materiality of territorial production: a conceptual discussion of territoriality, materiality, and the everyday life of public space. *Space Cult* 10(4):437–453.
- Karrholm, M. (2009). To the rhythm of shopping – On synchronisation in urban landscapes of consumption. *Social & Cultural Geography*, 10, 421–440.
- Kaźmierczak, A. (2013). The contribution of local parks to neighbourhood social ties. *Landscape and urban planning*, 109(1), 31-44
- Kemperman, A. D., Borgers, A. W., Oppewal, H., Timmermans, H. J. (2000). Consumer choice of theme parks: A conjoint choice model of seasonality effects and variety seeking behavior. *Leisure Sciences*, 22(1), 1-18.
- Kim, J., Thapa, B., & Jang, S. (2019). GPS-based mobile exercise application: An alternative tool to assess spatio-temporal patterns of visitors' activities in a national park. *Journal of Park and Recreation Administration*, 37(1).
- Kinney, P. (2017). Walking interviews. *Social research update*, 67, 1-4.
- Kneafsey, M. (1998). Tourism and Place Identity: A case-study in rural Ireland. *Irish geography*, 31(2), 111-123.
- Kodama, E., Doherty, A., Popovic, M. (2013). Front line insight: an autoethnography of the Vancouver 2010 volunteer experience. *European sport management quarterly*, 13(1), 76-93.
- Kong, L., Liu, Z., Pan, X., Wang, Y., Guo, X., Wu, J. (2022). How do different types and landscape attributes of urban parks affect visitors' positive emotions? *Landscape and Urban Planning*, 226, 104482.

- Konijnendijk, C. C., Annerstedt, M., Nielsen, A. B., Maruthaveeran, S. (2013). Benefits of urban parks. A systematic review. *A Report for IFPRA, Copenhagen & Alnarp*, 1-70.
- Kosonen, J., Valtonen, A., Alakärppä, I. (2017). Co-Living with Light: Autoethnography of Nature-Based Tourism in Lapland. *Critical Tourism Studies Proceedings*, 2017(1), 72.
- Körtner, G., Geiser, F. (2000). The temporal organization of daily torpor and hibernation: circadian and circannual rhythms. *Chronobiology international*, 17(2), 103-128.
- Krysa, I., Kivijärvi, M. (2022). Conforming to and resisting imposed identities—an autoethnography on academic motherhood. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, xx.
- Kumm, B. E., Pate, J. A., Schultz, C. S. (2021). The future is unwritten: Listening to the rhythms of COVID-19. *Leisure Sciences*, 43(1-2), 85-89.
- Kuo, F.E., Bacaioaca, M., Sullivan, W.C., 1998. Transforming inner city landscapes: trees, sense of safety, and preferences. *Environ. Behav.* 1 (30), 28–59.
- Kvasova, O. (2015). The Big Five personality traits as antecedents of eco-friendly tourist behavior. *Personality and individual differences*, 83, 111-116.
- Kwan, M. P. (2013). Beyond space (as we knew it): Toward temporally integrated geographies of segregation, health, and accessibility: Space–time integration in geography and GIScience. *Annals of the Association of American Geographers*, 103(5), 1078-1086.
- LaBelle, B. (2008). Pump up the bass—Rhythm, cars, and auditory scaffolding. *The Senses and Society*, 3(2), 187-203.
- Lapa, T. Y. (2013). Life satisfaction, leisure satisfaction and perceived freedom of park recreation participants. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 93, 1985-1993.
- Larson, L. R., Jennings, V., Cloutier, S. A. (2016). Public parks and wellbeing in urban areas of the United States. *PLoS one*, 11(4), e0153211.
- Lau, A. L. S. McKercher, B. (2004). Exploration versus acquisition: A comparison of first-time and repeat visitors, *Journal of Travel Research*, 42(3), 279–285.
- Lauricella, S. (2018). Bam! Pow! Vanish? A feminist autoethnography of gender performance and covert influences on twitter. *Women and Language*, 41(2), 62-78.
- Laurier, E (2010). Participant observation. In N Clifford, S French G Valentine (eds), *Key Methods in Geography*. 2nd edn, SAGE Publications Ltd, London, pp. 116-130.
- Lee, S. P. (2017). Ethnography in absentia: Applying Lefebvre’s rhythmanalysis in impossible-to-research spaces. *Ethnography*, 18(2), 257-276.
- Lefebvre H (1991a) *The Production of Space*. (Nicholson-Smith D, trans.). Malden, MA: Blackwell.
- Lefebvre H (1991b) *Critique of Everyday Life*. (Moore J, trans.). London, UK: Verso.

- Lefebvre H (1992) *Éléments de rythmanalyse: Introduction à la connaissance des rythme*. Éditions Syllepse, Paris. Lefebvre H. (2004) *Elements of rhythmanalysis: an introduction to the understanding of rhythms*. Continuum, London.
- Lefebvre, H. (1981). *Critique of everyday life*, volume III, from modernity to modernism. London: Gregory Eiliott.
- Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities*, edited by E. Koffman and E. Lebas. Oxford: Blackwell.
- Lefebvre, H. (2004). *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*, translated by S. Elden and G. Moore. London: Continuum.
- Lefebvre, H., Régulier, C. (1985). Le projet rythmanalytique. *Communications*, 41(1), 191-199.
- Leigh, J., Hiscock, J., McConnell, A., Haynes, C., Caltagirone, C., Kieffer, M., ... Busschaert, N. (2022). A qualitative approach: autoethnography and embodiment. In *Women in Supramolecular Chemistry* (pp. 16-32). Policy Press.
- Leledaki, A., Brown, D. (2008). ‘Physicalisation’: A Pedagogy of Body-Mind Cultivation for Liberation in Modern Yoga and Meditation Methods. *Asian medicine*, 4(2), 303-337.
- Lentini, L., Decortis, F. (2010). Space and places: when interacting with and in physical space becomes a meaningful experience. *Personal and Ubiquitous Computing*, 14, 407-415.
- Li, C. L. (2020). Quality of life: The perspective of urban park recreation in three Asian cities. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 29, 100260.
- Li, X., Cheng, C.-K., Kim, H. Petrick, J. F. (2008). A systematic comparison of first-time and repeat visitors via a two-phase online survey, *Tourism Management*, 29(2), 278–293.
- Li, Z., Zhang, S., Liu, X., Kozak, M., Wen, J. (2020). Seeing the invisible hand: Underlying effects of COVID-19 on tourists’ behavioral patterns. *Journal of Destination Marketing Management*, 18, 100502.
- Lin, T. P., Tsai, K. T., Liao, C. C., Huang, Y. C. (2013). Effects of thermal comfort and adaptation on park attendance regarding different shading levels and activity types. *Building and Environment*, 59, 599-611.
- Lincoln, Y. S., Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Liu, H., Li, F., Li, J., & Zhang, Y. (2017). The relationships between urban parks, residents’ physical activity, and mental health benefits: A case study from Beijing, China. *Journal of environmental management*, 190, 223-230.
- Liu, Y., Grey, C. (2018). History, gendered space and organizational identity: An archival study of a university building. *Human Relations*, 71(5), 640-667.
- Lockwood, B., Wyant, B. R., Grunwald, H. E. (2021). Locating litter: An exploratory multilevel analysis of the spatial patterns of litter in Philadelphia. *Environment and Behavior*, 53(6), 601-635.
- Lofland, J. (1974). Styles of reporting qualitative field research. *The American Sociologist*, 101-111.

- Luhmann, M. (2017). Using big data to study subjective well-being. *Current opinion in behavioral sciences*, 18, 28-33.
- Lukoff, D., Strozzi-Heckler, R. (2017). Aikido: A martial art with mindfulness, somatic, relational, and spiritual benefits for veterans. *Spirituality in Clinical Practice*, 4(2), 81.
- Lyon, D. (2016). Doing audio-visual montage to explore time and space: The everyday rhythms of Billingsgate Fish Market. *Sociological Research Online*, 21(3), 57-68.
- Lyon, D. (2018). *What is rhythmanalysis?* London: Bloomsbury Publishing.
- Lyon, D. (2020). *Rhythmanalysis: Research Methods*. Bloomsbury Academic.
- Lyon, D. (Ed.). (2021). *Rhythmanalysis: Place, Mobility, Disruption and Performance*. Emerald Group Publishing.
- Mack, K., Das, M., Jain, D., Bragg, D., Tang, J., Begel, A., ... Potluri, V. (2021). Mixed Abilities and Varied Experiences: a group autoethnography of a virtual summer internship. In *The 23rd International ACM SIGACCESS Conference on Computers and Accessibility* (pp. 1-13).
- MacKay, D. B., Olshavsky, R. W., Sentell, G. (1975). Cognitive maps and spatial behavior of consumers. *Geographical Analysis*, 7(1), 19-33.
- MacKerron, G., Mourato, S. (2013). Happiness is greater in natural environments. *Global Environmental Change*, 23(5), 992-1000.
- Madanipour, A. (2001). Multiple meanings of space and the need for a dynamic perspective. *The Governance of Place: space and planning processes*.
- Manning, R. E. (2011). *Studies in outdoor recreation*. Corvallis, OR: Oregon State University Press
- Manning, R. E., Newman, P., Valliere, W. A., Wang, B., Lawson, S. R. (2001). Respondent self-assessment of research on crowding norms in outdoor recreation. *Journal of Leisure Research*, 33(3), 251-271.
- Marcus, C. C., Francis, C. (Eds.). (1997). *People places: design guidelines for urban open space*. John Wiley & Sons. *People places: design guidelines for urban open space*. John Wiley & Sons.
- Marković, I. (2019). Out of place, out of time: towards a more-than-human rhythmanalysis of smoking. *Cultural geographies*, 26(4), 487-503.
- Markwell, K. (2019). Relating to reptiles: An autoethnographic account of animal–leisure relationships. *Leisure Studies*, 38(3), 341-352.
- Martinović, M. (2013). Exhibition space of remembrance: Rhythmanalysis of memorial park Kragujevački oktobar. *SAJ-Serbian Architectural Journal*, 5(3), 306-329.
- Massey, J. (2019). Gateways for consumption: A rhythmanalysis. *Journal of Consumer Culture*, 19(3), 417-437.
- Matos F. (2008). Walking and rhythmicity: Sensing urban space. *Journal of urban design*, 13(1), 125-139.
- Mauss, M. (1979). *Seasonal variations of the Eskimo: A study in social morphology*. London: Routledge.

- Maxwell, J.A. (2005). *Qualitative research design. An interactive approach*. Second Edition, Sage Publication Inc., California, pp. 109-114.
- Mazzucchelli, T. G., Kane, R. T., Rees, C. S. (2010). Behavioral activation interventions for well-being: A meta-analysis. *The journal of positive psychology*, 5(2), 105-121.
- McCrae, R. R., Costa Jr, P. T. (1985). Comparison of EPI and psychoticism scales with measures of the five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 6(5), 587-597.
- McIlveen, P. (2008). Autoethnography as a method for reflexive research and practice in vocational psychology. *Australian journal of career development*, 17(2), 13-20.
- McIlveen, P., Patton, W. (2007). Narrative career counselling: Theory and exemplars of practice. *Australian Psychologist*, 42(3), 226–235
- McKercher, B., Shoval, N., Ng, E., Birenboim, A. (2012). First and repeat visitor behaviour: GPS tracking and GIS analysis in Hong Kong. *Tourism Geographies*, 14(1), 147-161.
- Meadows, C. (2016). ‘I’m in a park and I’m practically dead’: insomnia, arrhythmia and Withnail and I. In *Geographies of Rhythm* (pp. 83-96). Routledge.
- Meijles, E. W., De Bakker, M., Groote, P. D., Barske, R. (2014). Analysing hiker movement patterns using GPS data: Implications for park management. *Computers, Environment and Urban Systems*, 47, 44-57.
- Melbourne Parks. A Survey of the Use of Selected Sites, (1983). Melbourne and Metropolitan Board of Works, Ministry of Planning and Environment, Melbourne
- Mels, T. (2004) Lineages of a geography of rhythms. In Mels T (ed) *Reanimating places: a geography of rhythms*. Aldershot, Ashgate 3–45
- Michon, P. (2015), *Rythmologie baroque: Spinoza, Leibniz, Diderot*. Paris: Rhuthmos.
- Michon, P. (2020). Could rhythm become a new scientific paradigm for the humanities? *Rhythm and Critique: Technics, Modalities, Practices*, 20.
- Middelmann, T. J. D. (2019). Rhythm and connection on Rissik Street: Reflecting on public space research in inner-city Johannesburg. *Anthropology Southern Africa*, 42(1), 99-113.
- Miller D (2005) Materiality: An introduction. In: Miller D (ed.) *Materiality*. Durham, NC: Duke University Press.
http://www.ucl.ac.uk/anthropology/people/academic_staff/d_miller/mil-8 (Erişim Tarihi 5 Mayıs 2022).
- Moore, S. (1995), ‘TV discourse and “time-space distancing”: on mediated interaction in modern society’, in *Time and Society* 4(3): 329-44.
- Mowen, A., Orsega-Smith, E., Payne, L., Ainsworth, B., Godbey, G. (2007). The role of park proximity and social support in shaping park visitation, physical activity, and perceived health among older adults. *Journal of Physical Activity and Health*, 4(2), 167-179.
- Mullan, K. (2012). The art and science of somatics: Theory, history and scientific foundations.

- Muncey, T. (2005). Doing autoethnography. *International journal of qualitative methods*, 4(1), 69-86.
- Nash, L. (2020). Performing place: A rhythmanalysis of the city of London. *Organization Studies*, 41(3), 301-321.
- Nelson, J. G., Butler, R. W. (1974). Recreation and the environment. *Perspectives on Environment*, 290-310.
- Nietzsche, F. (1994). *Human, all too human*. London: Penguin Group.
- Noble, G. (2004). Accumulating being. *International Journal of Cultural Studies*, 7(2), 233-256.
- Nordh, H., Alalouch, C., Hartig, T. (2011). Assessing restorative components of small urban parks using conjoint methodology. *Urban forestry & urban greening*, 10(2), 95-103.
- Nordh, H., Hartig, T., Hagerhall, C. M., Fry, G. (2009). Components of small urban parks that predict the possibility for restoration. *Urban forestry & urban greening*, 8(4), 225-235.
- Novotny, H. (1994). *Time: The Modern and Postmodern Experience*. Cambridge: Polity.
- Noy, C. (2003). The write of passage: Reflections on writing a dissertation in narrative methodology. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 4 (2).
- Noy, C. (2007). "The language (s) of the tourist experience: An autoethnography of the poetic tourist". In *The critical turn in tourism studies* (pp. 371-392). Routledge.
- Noy, C. (2008). The poetics of tourist experience: An autoethnography of a family trip to Eilat1. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 5(3), 141-157.
- Odabaşı, Y. (Ed.). (2013). *Pazarlama iletişimi*. Anadolu Üniversitesi.
- Osborne, T., Lowe, T. A., Meijering, L. (2023). Care and rhythmanalysis: Using metastability to understand the routines of dementia care. *Social Science & Medicine*, 116099.
- Osman, R., Klusáček, P., Malý, J., Alexandrescu, F. M. (2022). Rhythmanalysis and reproduction of space in a brownfield regeneration process: the case of Ústí nad Orlicí, Czech Republic. *Eurasian Geography and Economics*, 1-27.
- Oswald, A. G., Bussey, S., Thompson, M., Ortega-Williams, A. (2022). Disrupting hegemony in social work doctoral education and research: Using autoethnography to uncover possibilities for radical transformation. *Qualitative Social Work*, 21(1), 112-128.
- Paiva, Daniel. (2016) "Collapsed rhythms: The impact of urban change in the everyday life of elders." *Space and Culture* 19, no. 4 (2016): 345-360.
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and policy in mental health and mental health services research*, 42(5), 533-544.

- Park, L. E. (2014). Shifting from reflective practices to reflexivity: An autoethnography of an L2 teacher educator. *English Teaching*, 69(1), 173-198.
- Patino, J. E., Martinez, L., Valencia, I., Duque, J. C. (2023). Happiness, life satisfaction, and the greenness of urban surroundings. *Landscape and Urban Planning*, 237, 104811.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Pentón Herrera, L. J., Trinh, E. T., Gómez Portillo, M. D. J. (2022). Cultivating calm and stillness at the doctoral level: A collaborative autoethnography. *Educational Studies*, 58(2), 121-140.
- Peters, K., Elands, B., Buijs, A. (2010). Social interactions in urban parks: Stimulating social cohesion? *Urban forestry & urban greening*, 9(2), 93-100.
- Peterson, B. A., Brownlee, M. T., Hallo, J. C., Beeco, J. A., White, D. L., Sharp, R. L., Cribbs, T. W. (2020). Spatiotemporal variables to understand visitor travel patterns: A management-centric approach. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 31, 100316.
- Pfoser, D., Tryfona, N. (1998, November). Requirements, definitions, and notations for spatiotemporal application environments. In *Proceedings of the 6th ACM international symposium on advances in geographic information systems* (pp. 124-130).
- Pink, S. (2007). The sensory home as a site of consumption: Everyday laundry practices and the production of gender. *Gender and Consumption: Domestic Cultures and the Commercialisation of Everyday Life*, 163-180.
- Plummer, K. (2001). The call of life stories in ethnographic research. *Handbook of ethnography*, 395-406.
- Potts, T. (2015) Rhythmanalysis: Space, time and everyday life. *The Journal of Architecture* 20(3): 550–554.
- Procházková, A. (2018). Henry Lefebvre's rhythmanalysis as a tool for comprehensive listening of the city. *Musicologica Brunensia*, 53, 97-104.
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*, 10(2), 147-169.
- Pröbstl-Haider, U. (2015). Cultural ecosystem services and their effects on human health and well-being—a cross-disciplinary methodological review. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 10, 1-13.
- Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in human behavior*, 29(4), 1841-1848.
- Rantala, O., Valtonen, A. (2014). A rhythmanalysis of touristic sleep in nature. *Annals of Tourism Research*, 47, 18-30.
- Ravanbakhsh, M., M. Nabi, H. Mousavi, E. Sangineto, and N. Sebe. (2017). "Plug-and-play CNN for Crowd Motion Analysis: An Application in Abnormal Event Detection." In *2018 IEEE winter conference on Applications of Computer Vision (WACV)*, Lake Tahoe, Nevada, USA, March 12–15.

- Reed-Danahay, D. E. (1997). Introduction. In D. E. Reed-Danahay (Ed.) *Auto/ethnography: Rewriting the self and the social* (pp. 1–17). Oxford, United Kingdom: Berg.
- Reid-Musson, E. (2017) Grown close to home™: Migrant farmworker (Im)mobilities and unfreedom on Canadian family farms. *Annals of the American Association of Geographers* 107(3): 716–730.
- Reid-Musson, E. (2018). Intersectional rhythmanalysis: Power, rhythm, and everyday life. *Progress in Human Geography*, 42(6), 881-897.
- Revol, C. (2019). Rue Rambuteau Today: Rhythmanalysis in Practice. *Rhuthmos*. Retrieved from <https://rhuthmos.eu/spip.php?article549>
- Richardson, L. (2000). New writing practices in qualitative research. *Sociology of Sport Journal*, 17, 5- 20.
- Ripat, J., Woodgate, R. L., Bennett, L. (2020). Attitudes faced by young adults using assistive technology as depicted through photovoice. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 15(3), 314-321.
- Riungu, G. K., Peterson, B. A., Beeco, J. A., Brown, G. (2021). Understanding visitors' spatial behavior: a review of spatial applications in parks. *Tourism Spaces*, 65-89.
- Rodman, M.C. (1992) Empowering Place: Multilocality and Multivocality, *American Anthropologist*, New Series 94:3, pp.640-656.
- Rongna, A., Sun, J. (2020). Integration and sustainability of tourism and traditional livelihood: A rhythmanalysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(3), 455-474.
- Rosenbaum M. S. Spears D. L. (2005). Who buys that? Who does what? Analysis of cross-cultural consumption behaviours among tourists in Hawaii, *Journal of Vacation Marketing*, 11(3), 235–247.
- Rosenthal, B., Brito, E. P. Z. (2022). The global rhythms of consumption practices. *Marketing Theory*, 1-22.
- Rouse, J., Atkinson, J., Rowe, A. (2021). Peering inside mutual adjustment: Rhythmanalysis of return to work from maternity leave. *International Small Business Journal*, 39(8), 709-731.
- Ryan, R. L. (2006). The role of place attachment in sustaining urban parks. *The Human Metropolis: People and Nature in the 21st-Century City [full book]*, 61.
- Sadeghi, Z., & Bin, M. H. (2023). Enhancing recreational activities through planting design in neighborhood parks. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 42, 100591.
- Sahakian, M., Anantharaman, M. (2020). What space for public parks in sustainable consumption corridors? Conceptual reflections on need satisfaction through social practices. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 128-142.
- Sallis, J. F., Linton, L., & Kraft, M. K. (2005). The first active living research conference: growth of a transdisciplinary field. *American journal of preventive medicine*, 28(2), 93-95.
- Samdin, Z., Aziz, A. Y. (2015). Psychographics Segmentation in Mulu National Park. *American-Eurasian J. Agric. & Environ. Sci*, 15, 46-51.

- Santos, T., Mendes, R. N., Vasco, A. (2016). Recreational activities in urban parks: Spatial interactions among users. *Journal of outdoor recreation and tourism*, 15, 1-9.
- Sarmiento, J. (2017). Tourists' walking rhythms: 'doing' the Tunis Medina, Tunisia. *Social & Cultural Geography*, 18(3), 295-314.
- Sasidharan, V. (2001). The urban recreation experience: An examination of multicultural differences in park and forest visitation characteristics. Unpublished doctoral dissertation, The Pennsylvania State University.
- Schaeperkoetter, C. C. (2017). Basketball officiating as a gendered arena: An autoethnography. *Sport Management Review*, 20(1), 128-141.
- Schatzki, T. (2016). Multiplicity in social theory and practice ontology. In *Praxeological political analysis* (pp. 29-46). Routledge.
- Schmitt, R. L., Zanetti, T., Mayer, M., Koplin, C., Guarienti, F., Hidalgo, M. P. (2010). Psychometric properties of Social Rhythm Metric in regular shift employees. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 32, 47-55.
- Schouten, J. W., McAlexander, J. H. (1995). Subcultures of consumption: An ethnography of the new bikers. *Journal of consumer research*, 22(1), 43-61.
- Schönfelder, S., Axhausen, K. W. (2010). *Urban rhythms and travel behaviour: spatial and temporal phenomena of daily travel*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Schwartz, M. S., Schwartz, C. G. (1955). Problems in participant observation. *American journal of sociology*, 60(4), 343-353.
- Scopelliti, M., Carrus, G., Adinolfi, C., Suarez, G., Colangelo, G., Laforteza, R., ... Sanesi, G. (2016). Staying in touch with nature and well-being in different income groups: The experience of urban parks in Bogotá. *Landscape and urban planning*, 148, 139-148.
- Seamon, D. (1980) Body-subject, time-space routines, and place-ballets. In: Buttimer A and Seamon D (eds) *The Human Experience of Space and Place*. London: Croom Helm Ltd, 148-165
- Sefkatli, P., Nevejan, C. (2023). When the rhythm zones meet: territories and patterns of relationship for better understanding trash. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 1-21.
- Shanahan, D. F., Bush, R., Gaston, K. J., Lin, B. B., Dean, J., Barber, E., & Fuller, R. A. (2016). Health benefits from nature experiences depend on dose. *Scientific reports*, 6(1), 28551.
- Sharp, R. L., Sharp, J. A., Miller, C. A. (2015). An island in a sea of development: An examination of place attachment, activity type, and crowding in an urban national park. *Visitor Studies*, 18(2), 196-213.
- Shelby, B., Vaske, J. J., Heberlein, T. A. (1989). Comparative analysis of crowding in multiple locations: Results from fifteen years of research. *Leisure sciences*, 11(4), 269-291.
- Sheller, M., & Urry, J. (2006). The new mobilities paradigm. *Environment and Planning A*, 38(2), 207-226.

- Siddique, S. (2011). Being in-between: The relevance of ethnography and auto-ethnography for psychotherapy research. *Counselling and Psychotherapy Research*, 11(4), 310-316.
- Silva, F. J. D. L., Da Silva Jr, J. M. (2009). Circadian and seasonal rhythms in the behavior of spinner dolphins (*Stenella longirostris*). *Marine Mammal Science*, 25(1), 176-186.
- Silverman D. (2010). *Doing qualitative research*, 3rd edn. London, Sage.
- Simpson, P. (2012). Apprehending everyday rhythms: Rhythmanalysis, time-lapse photography, and the space-times of street performance. *Cultural Geographies*, 19, 423-445.
- Sparkes, A. C. (2000). Autoethnography and narratives of self: Reflections on criteria in action. *Sociology of Sport Journal*, 17, 21-43.
- Sun, Z. (2022). A rhythmanalysis approach to understanding the vending-walking forms and everyday use of urban street space in Yuncheng, China. *Urban Studies*, 59(5), 995-1010.
- Suzuki, D. (2022). *The sacred balance: Rediscovering our place in nature*. Greystone Books Ltd.
- Tantia, J. F. (2016). The interface between somatic psychotherapy and dance/movement therapy: A critical analysis. *Body, Movement and Dance in Psychotherapy*, 11(2-3), 181-196.
- Tarrant, M. A., Cordell, H. K., Kibler, T. L. (1997). Measuring perceived crowding for high-density river recreation: the effects of situational conditions and personal factors. *Leisure Sciences*, 19(2), 97-112.
- Tartia, J. (2020). *The Temporality and Rythmicity of Lived Street Space*.
- Tenkanen, H., Di Minin, E., Heikinheimo, V., Hausmann, A., Herbst, M., Kajala, L., Toivonen, T. (2017). Instagram, Flickr, or Twitter: Assessing the usability of social media data for visitor monitoring in protected areas. *Scientific Reports*, 7(1), 17615
- Thomas, J. (1993). *Doing critical ethnography*. Newbury Park: Sage.
- Thurnell-Read, T., Robinson, D., Herbst, J. P., & Spracklen, P. K. (2021). Rhythm and booze: Contesting leisure mobilities on the Transpennine Real Ale Trail. *Mobilities*, 16(3), 322-338.
- Trapp-Fallon, J. (2007). Pursuing the past: Using oral history to bring transparency to the research process. In *The Critical Turn in Tourism Studies* (pp. 339-352). Routledge.
- Tuan, Y. F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. U of Minnesota Press.
- Turhan, M., Karabatak, S., Polat, M. (2014). Okullarda örgütsel öğrenme engellerinin Vignette tekniği ile incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1).

- Turner, R. (2001). Visitor behaviors and resource impacts at Cadillac Mountain, Acadia National Park. Electronic Theses and Dissertations. 506. <http://digitalcommons.library.umaine.edu/etd/506> (Erişim Tarihi: 29.12.2022)
- Ullah, H., Wan, W., Haidery, S. A., Khan, N. U., Ebrahimpour, Z., Muzahid, A. A. M. (2020). Spatiotemporal patterns of visitors in urban green parks by mining social media big data based upon WHO reports. *IEEE Access*, 8, 39197-39211.
- Ulrich, R. S., Simons, R. F., Losito, B. D., Fiorito, E., Miles, M. A., & Zelson, M. (1991). Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of environmental psychology*, 11(3), 201-230.
- Urbanski, H. F. (2011). Role of circadian neuroendocrine rhythms in the control of behavior and physiology. *Neuroendocrinology*, 93(4), 211-222.
- Van den Berg, A., van den Top, I. M., & Kranendonk, R. B. (1998). Natuur wensen van stadsmensen (The demands on nature of urban citizens. In Dutch). *IBN-DLO Rapport, Wageningen*.
- Van Riper, C. J., Kyle, G. T. (2014). Understanding the internal processes of behavioral engagement in a national park: A latent variable path analysis of the value-belief-norm theory. *Journal of environmental psychology*, 38, 288-297.
- Van Vliet, N., Nasi, R. (2008). Hunting for livelihood in northeast Gabon: patterns, evolution, and sustainability. *Ecology and Society*, 13(2).
- Vespestad, M. K., Mehmetoglu, M. (2017). The interrelationship between personality traits and psychological constraints on adventure activity participation. In *Advances in Hospitality and Leisure* (Vol. 13, pp. 79-98). Emerald Publishing Limited.
- Vitaterna, M. H., Takahashi, J. S., Turek, F. W. (2001). Overview of circadian rhythms. *Alcohol research & health*, 25(2), 85.
- Vojcic, A. (2014). Henri Lefebvre and elements of rhythmanalysis. *Theoria*, 21, 71-103.
- Völker, B., Flap, H., Lindenberg, S. (2007). When are neighbourhoods communities? Community in Dutch neighbourhoods. *European sociological review*, 23(1), 99-114.
- Walker, A., Wain, D., Black, A., Spasovska, E. (2022). Re-membering oceans, bodies, rhythms and breath: a collective reflection on life/work as we walk-write from different shorelines. *New Writing*, 1-11.
- Walker, G. (2014). The dynamics of energy demand: Change, rhythm and synchronicity. *Energy Research & Social Science*, 1, 49-55.
- Walker, G., Booker, D., J Young, P. (2022). Breathing in the polyrhythmic city: A spatiotemporal, rhythmalytic account of urban air pollution and its inequalities. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 40(3), 572-591.
- Wall, S. (2006). An autoethnography on learning about autoethnography. *International journal of qualitative methods*, 5(2), 146-160.
- Wall, S. (2008). Easier said than done: Writing an autoethnography. *International journal of qualitative methods*, 7(1), 38-53.

- Wehr, T. A. (1997). Melatonin and seasonal rhythms. *Journal of biological rhythms*, 12(6), 518-527.
- Whyte, W. H. (1980). The social life of small urban spaces.
- Winkler, I. (2018). Doing autoethnography: Facing challenges, taking choices, accepting responsibilities. *Qualitative inquiry*, 24(4), 236-247.
- Wolcott, H. F. (1999). *Ethnography: A way of seeing*. Walnut Creek, CA: AltaMira.
- Wood, L., Hooper, P., Foster, S., Bull, F. (2017). Public green spaces and positive mental health—investigating the relationship between access, quantity and types of parks and mental wellbeing. *Health & place*, 48, 63-71.
- Wright Wendel, H. E., Zarger, R. K., Mihelcic, J. R. (2012). Accessibility and usability: Green space preferences, perceptions, and barriers in a rapidly urbanizing city in Latin America. *Landscape and Urban Planning*, 107(3), 272–282.
- Wunderlich, F. M. (2013). Place-temporality and urban place-rhythms in urban analysis and design: An aesthetic akin to music. *Journal of Urban Design*, 18(3), 383-408.
- Wunderlich, F. M. (2016). The aesthetics of place-temporality in everyday urban space: The case of Fitzroy Square. In *Geographies of rhythm* (pp. 45-56). Routledge.
- Xiao-Ting, H., Bi-Hu, W. (2012). Intra-attraction tourist spatial-temporal behaviour patterns. *Tourism Geographies*, 14(4), 625-645.
- Yang, Y., He, R., Tian, G., Shi, Z., Wang, X., Fekete, A. (2022). Equity Study on Urban Park Accessibility Based on Improved 2SFCA Method in Zhengzhou, China. *Land*, 11(11), 2045.
- Yao, Q., Shi, Y., Li, H., Wen, J., Xi, J., Wang, Q. (2020). Understanding the tourists' Spatio-Temporal behavior using open GPS trajectory data: a case study of yuanmingyuan park (Beijing, China). *Sustainability*, 13(1), 94.
- Yaraş, Z. (2019). Whistleblowing ve etik çatışması: etik ikilemler çerçevesinde vignette tekniği ile nitel bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 667-673.
- Yatmo, Y. A., Atmodiwirjo, P., Paramita, K. D. (2013). Whose waste is it anyway? *Journal of Urban Design*, 18(4), 534-552.
- Yazan, B. (2019). An autoethnography of a language teacher educator. Wrestling with ideologies and identity positions. *Teacher Education Quarterly*, 46(3), 34–56.
- Yu, M., Bambacus, M., Cervone, G., Clarke, K., Duffy, D., Huang, Q., ... Yang, C. (2020). Spatiotemporal event detection: A review. *International Journal of Digital Earth*, 13(12), 1339-1365.
- Zafeiroudi, A., Kouthouris, C. (2023). Segmenting visitors of a Greek recreational theme park using factors that motivate attendance. *Managing Sport and Leisure*, 28(2), 120-134.
- Zanon, D., Curtis, J., Lockstone-Binney, L., & Hall, J. (2019). Examining future park recreation activities and barriers relative to societal trends. *Annals of Leisure Research*, 22(4), 506-531.

- Zanon, D., Doucouliagos, C., Hall, J., & Lockstone-Binney, L. (2013). Constraints to park visitation: A meta-analysis of North American studies. *Leisure sciences*, 35(5), 475-493.
- Zayani, M. (1999). Introduction to rhythmanalysis. *Rethinking Marxism*, 11(1), 1-4.
- Zerubavel, E. (1985). *Hidden rhythms: Schedules and calendars in social life*. London: University of California Press.
- Zhang, S., Zhou, W. (2018). Recreational visits to urban parks and factors affecting park visits: Evidence from geotagged social media data. *Landscape and urban planning*, 180, 27-35.
- Zhang, W., Yang, J., Ma, L., Huang, C. (2015). Factors affecting the use of urban green spaces for physical activities: Views of young urban residents in Beijing. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), 851–857.
- Zhao, M., Dong, S., Wu, H. C., Li, Y., Su, T., Xia, B., ... Guo, X. (2018). Key impact factors of visitors' environmentally responsible behaviour: Personality traits or interpretive services? A case study of Beijing's Yuyuantan Urban Park, China. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 23(8), 792-805.
- Zhou, H., Wang, J., Wilson, K. (2022). Impacts of perceived safety and beauty of park environments on time spent in parks: Examining the potential of street view imagery and phone-based GPS data. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*, 115, 103078.
- Zhu, W., Timmermans, H., Wang, D. (2006). Temporal variation in consumer spatial behavior in shopping streets. *Journal of Urban Planning and Development*, 132(3), 166-171.
- Zuckerman, M. (1971). Dimensions of sensation seeking. *Journal of consulting and clinical psychology*, 36(1), 45.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal*. New York: L. NY: Erlbaum Associates.
- Zuckerman, M. (2009). Sensation seeking. *Handbook of individual differences in social behavior*, 455-465.
1. https://www.oed.com/dictionary/somatic_adj?tl=true. (Erişim Tarihi: 24.11.2023)
 2. <https://www.salford.gov.uk/parks-and-open-spaces/salford-parks/Ordsall-park/> (Erişim Tarihi: 02.12.2023)
 3. <https://manchesterhistory.net/manchester/gone/stjohns.html> (Erişim Tarihi: 02.12.2023)

EKLER

Ek-1 Etik Kurul İzni

T.C.
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-60850919-000-2300061549
Konu : Etik Kurul Hak.

20.10.2023

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : E-59272922-000-2300037663 sayılı yazınız

Danışmanlığını Prof. Dr. Metin ARGAN'ın yaptığı ve yazarlığını Halime DİNÇ'in yaptığı "Rekreasyonda Mekânsal Davranışlar: Ziyaretçi Temelli Ritimanalizi Yaklaşımı" başlıklı Doktora Tez çalışmasının etik kurul başvurusu Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği kurulu tarafından incelenmiş olup etik açıdan uygun bulunmuştur. Etik Kurul yazısı ektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Semra KURAMA
Müdür

Ek: 16102023 Tarih ve 201 Sayılı Etik Kurul Karar

Belge Doğrulama Kodu: 44797DF

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi:

<https://ubys.eskisehir.edu.tr/ERMS/Recon/ConfirmationPage/Index>

Adres: Eskişehir Teknik Üniversitesi İki Eylül Kampüsü 26555 Tepebaşı/ESKİŞEHİR

Telefon No: (0 222) 2137 777 - 1755

e-Posta:

Kep Adresi: eskisehirkurulteknikuniversitesi@hu01.kep.tr

Faks No: (0 222) 2137070

İnternet Adresi:

Bilgi için :

Telefon No:

Direkt Hat:

Naciye Dübek

Büro Görevlisi

(0 222) 2137471 - 7471

T.C.
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulları Sekreteryası

Sayı : E-87914409-050.03.04-2300061159
Konu : 16/10/2023 Tarih ve 20/1 Sayılı Etik
Kurul Kararı

19.10.2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 03.07.2023 tarihli ve E-60850919-300-2300040095 sayılı yazınız.

İlgi yazınıza istinaden; Rektörlüğümüze gönderilen Danışmanlığını Prof. Dr. Metin ARGAN'ın yaptığı ve yazarlığını Halime DİNÇ'in yaptığı "**Rekreasyonda Mekânsal Davranışlar: Ziyaretçi Temelli Ritimanalizi Yaklaşımı**" başlıklı Doktora Tez çalışmasının etik kurul başvurusu Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği kurulu tarafından incelenmiş olup etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve uygulama dosyasının hazırlanmasında, ilgili kurumun bulunması halinde Etik Kurulu yönergesinin dikkate alınması hususunda gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Yunus ÖZDEMİR
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel
Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanı

Belge Değerleme Kodu: MCT74CH

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi:

<https://ubys.ekisehir.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Eskişehir Teknik Üniversitesi İktisadi Kampüsü 26555 Tepebaşı/ESKİŞEHİR

Telefon No: (0 222) 2137 777 - 7453

e-Posta:

Keş Adresi: ekisehirsosyalbilimler@hs01.kep.tr

Faks No: (0 222) 2137070

İnternet Adresi:

Bilgi için :

Telefon No:

Direkt Hat:

Fatma Yazar

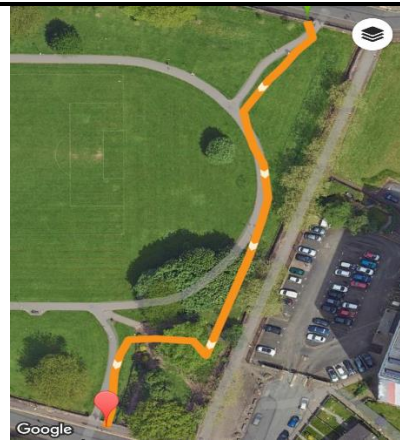
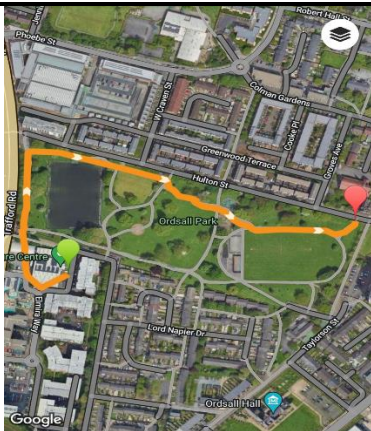
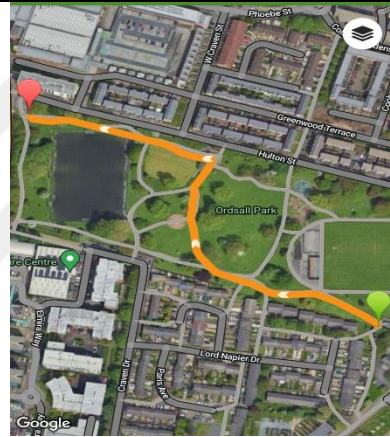
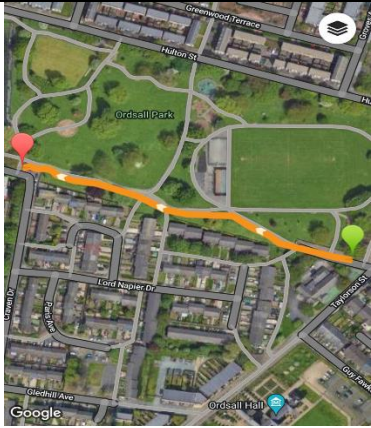
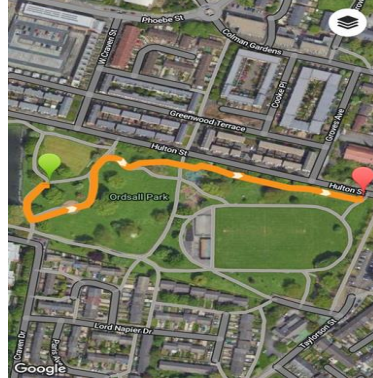
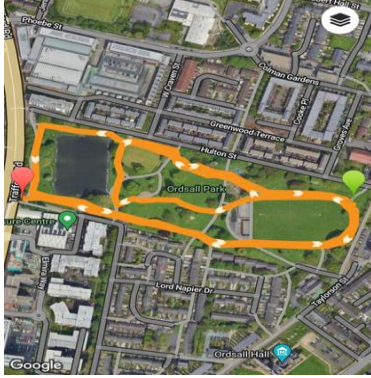
Büro Görevlisi

(0 222) 2137329 - 7329

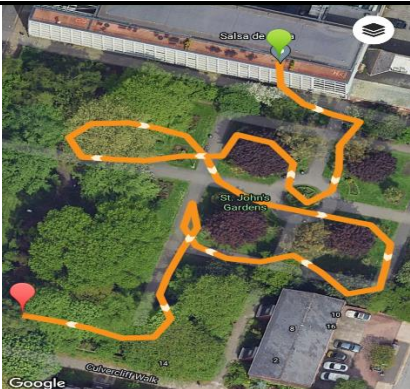
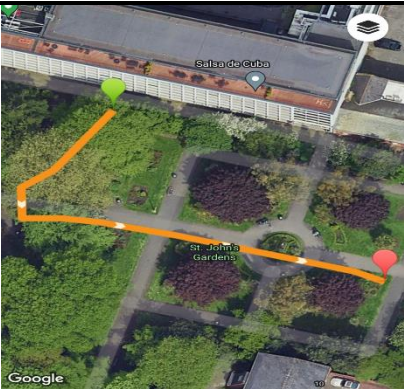
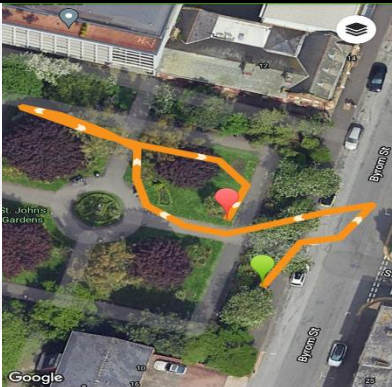
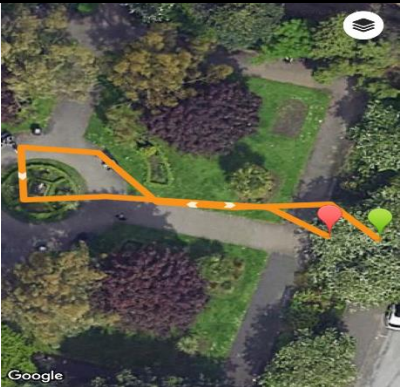
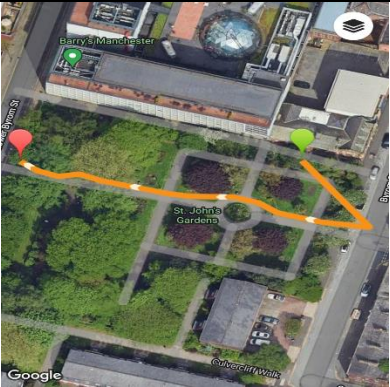

Ek-2 Wikilog Kayıtları Örnek

Ordsall Park

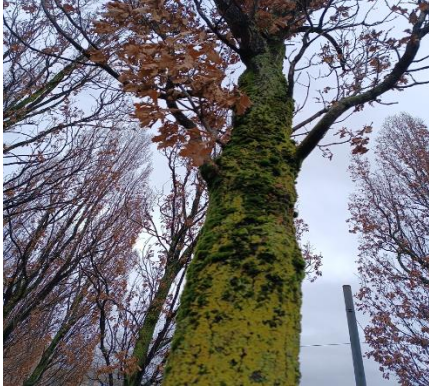

St. John's Gardens

Ek-3 Park Fotoğrafları

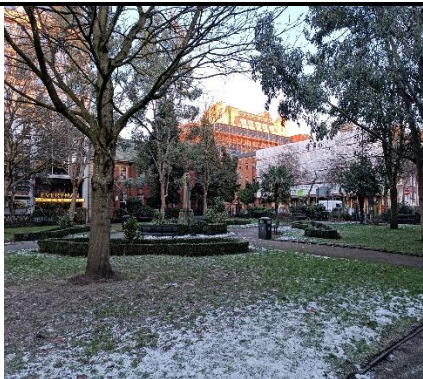
Ordsall Park

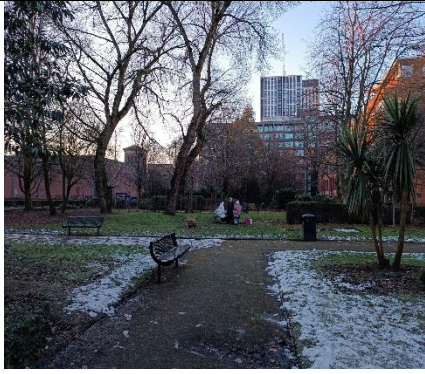

St John's Gardens

Ek-4 Görüşme Formu

1. Cinsiyet:

2. Yaş:

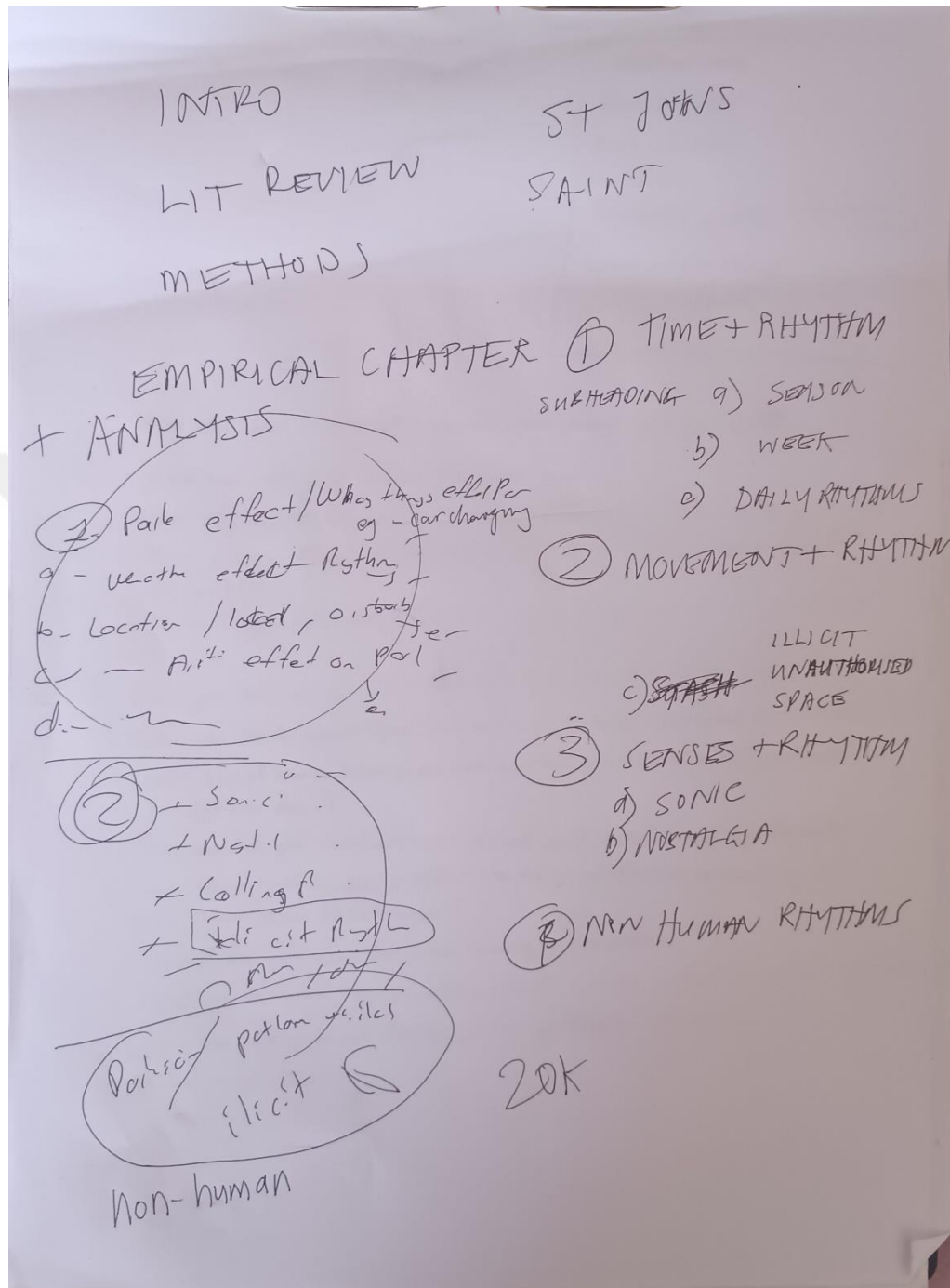
3. Parkı kimle ziyaret edersiniz?

☐ Yalnız ☐ Eşimle ☐ Arkadaşlarımla ☐ Ailemle ☐ Diğer

Araştırma kapsamında katılımcılar için geliştirilen görüşme soruları:

1. Parkta bir etkinlik olduğunda katılmak ister misiniz? (Dans etkinliği, festival, piknik vb.)
2. Parkta fiziksel ve zihinsel olarak sizi rahatlatan şeyler nelerdir?
3. Park ziyaretiniz sırasında hava koşulları sizi nasıl etkiler?
4. Parkta aşırı kullanımdan dolayı dikkatinizi çeken öğeler var mı?
5. Parktaki doğa sesleri (kuşlar, yapraklar, rüzgâr vb.) hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Kendinizi ödüllendirmek için ne sıklıkla parka gidersiniz? Ne yaparsınız?
7. Parkta sizi nostaljik hissettiren veya geçmişi hatırlatan şeyler nelerdir?
8. Parkta sizi rahatsız eden beklenmedik durumlar nelerdir?
9. Park görevlilerinin buradaki hareketliliğini nasıl tanımlarsınız?

Ek-5 Ritim Sınıflandırma Çalışması Örneği

Ek-6 Saha Notu Örneği

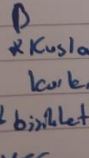
Yer = Johns Gorda ~~saat~~
Saat = 16.00 Tarih = 24.06.2023
mevcut bitiş sesi 24 oturur
Hava = Serin rüzgar = 26°

Ziaretçi tipleri = Seyirli, park, anne çocuk, orkestrasız
Yas ortalaması Genç ve orta yaş

Plan notu = Park tarama / locasyon çevredekilerle
Parkın fiziki yapısı / cıkış ve giriş
Sınırlı kus sesleri var

 Oturma alanı
bitiş sesi =
Kee kaaa =
sinyali =

Kullanıcı analizi = Durum biziyle
Kestime olarak kullanan
modde alımı
Büyük noktası
Rest time zamanı
Kullanıcı tarama
Belemek / Kestime alımı
Kestime noktası
Düzenleme
Tarama noktası
- Sözcükler
- Olanaklar =
- İhtiyaçlar
Tarama noktası

 *Kullanıcı rahat olması
kurumlar
*bitiş sesi olan sesler
var
*kurumlar oturur sesler
kalkıyor.

Ek-7 Günlük rneği

26.09.2023

Eylül btmek üzere. Zaman ilerledikçe bazı farklılıklar daha belirgin hale gelmeye başladı. Parkın burada bulunduğun tüm zamanları gözümün nre geliyor. Oynadığısımına tanıklık etmek heyecan verici ve mucizeli bir geçi izlemek gibi. Geldiğimde bahardır. Geceler vardı dallarda, şimdi ise bilmediğın okumızı şeyler

Palamutları ğrendim sincap kovalarken...

Parkı kendimle zdeleştirişorum. Otulasıydı sanki, ben de öyle O soğmaya başladı sokakları, ben de... İğ geke gibi her esinti Yapraklar dökülmeye başladı, hatta kurudu.

Yürdm zleinde, yaprakların ettirtisinde.. Sakinliğin bir seyle anıdırım sanki. Karşılıklı bir heyecanla izlemek

Parkın nefesini ne zaman derin ne zaman soluklayacağımı değil. Uzun ve heberince geçen güneşli günün çok uzatıldığını düşün. Park bana asok uyduruyordu.

Şimdi ise ben anı.

ÖZGEÇMİŞ

ORCID NO: 0000-0003-3463-4469

Adı Soyadı : Halime DİNÇ

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- Doktora Eğitimi: Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Spor Yönetimi ve Rekreasyon Doktora Programı, 2020 - Devam Ediyor
- Yüksek Lisans Eğitimi: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 2017-2019
- Lisans Eğitimi: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü, 2013-2017
- Kısmi Zamanlı Öğrenci, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, 2013 – 2019
- Araştırma Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, 2019- Devam Ediyor

Yayınları ve/veya Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

- Argan, M., Dinç, H., (2024). A rhythmanalysis approach to understanding experience of visitors of the Sazova Park, Turkey. 46th Annual Southeastern Recreation Research Conference March 24th – 26th, Unicoi State Park Helen, Georgia.
- Demir, G., Argan, M., Dinç, H., (2023). The age beyond sports: User experience in the world of metaverse. *Journal of Metaverse*, 3(1), 19-27.
- Yetim, G., Argan, M., Dinç, H., (2023). I am neither Clark Kent nor Superman: A Case Study of Experience in Virtual Activity in the Metaverse. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1-Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 420-438.
- Argan, M. T., Koçak, F., Gürbüz, B., Argan, M., Dinç, H. (2023). Exploring the relationships among fear of missing out (FoMO), sensation seeking and leisure activity participation. *World Leisure Journal*, 1-23.
- Dursun, M. T., Argan, M., Argan, M. T., & Dinç, H. (2023). Sensation seeking and conspicuous consumption in event-based activities: the mediation role of fear of missing out (FoMO). *International Journal of Event and Festival Management*, 14(4), 488-502.
- Argan, M., Dinç, H., Argan, M. T., Özer, A. (2023). What does rejection look like? A photovoice study on emotions and coping regarding manuscript rejection. *Current Psychology*, 1-19.

- Argan, M., Argan, M. T., Dinç, H., (2022). Beni başka âlemlere götür! Kullanıcı temelli metaverse etkinlik deneyimi. *Journal of Internet Applications and Management*, 13(1), 33-53.
- Argan, M., Dinç, H., Kaya, S., Argan, M. T., (2022). Artificial Intelligence (AI) in advertising: Understanding and schematizing the behaviors of social media users. *ADCAIJ: Advances in Distributed Computing and Artificial Intelligence Journal*, 11(3), 331-348.
- Dinç, H., Argan, M. (2022). Metaverse Experience as Heterotopia: An Autoethnography Study in the Framework of Emotion-Based Rhythmanalysis. *Journal of Internet Applications and Management*, 13(2), 95-117.
- Karagöz, Ş., Dinç, H. (2022). Boş Zaman Sıkılma Algısı ile Şiddet Eğilimi Arasında İnternet Bağlılığının Rolü (Orta ve Geç Adölesan Dönemdeki Öğrenciler Örneği). In *Spor Bilimleri IV* (pp. 529–544). Akademisyen Kitabevi.
- Karagöz, S., Dinç, H., Kaya, D. G. (2022). Self-Leadership and Leisure Management of Sports Science Students in the Online Education Process. *International Journal of Technology in Education*, 5(2), 206-220.
- Karagöz, Ş., Saraçlı, S., Dinç, H., Tunca, B. (2021). Examination of the Effective Factors on the Performances of the Recreational Trap Shooters: An Amateur Competition Sample in. *International Journal of Recreation and Sports Science*, 5(1), 63-71.
- Ünver, O., Dinç, H., Çetin, E., Argan, M. (2021). Kaygılarım Kâbusum Olmasın! Futbolcuların Covid-19 Pandemisi Sürecindeki Kaygılarının Fotoses Yöntemiyle İncelenmesi. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS*, 7(2), 60-72.
- Dinç, H., Çetin, E., Ünver, O., Argan, M. (2021). Oturmaya Mı Geldik! Covid-19 Sürecinde Genç Kadınların Hedonik Tabanlı Boş Zamanlarına İlişkin Bir Fotoses Araştırması. *Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(2), 168-184.
- Çetin, E., Ünver, O., Dinç, H., Argan, M. (2021). “Akıp Giden Zamanları Bir Yerlerde Bulsam!”: COVID-19 Pandemisi Esnasında Akış Kuramı Üzerine Bir Fotoses İncelemesi. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 4(1), 33-52.
- Karagöz, Ş., Tortop, Y., Dinç, H., (2020). Halk Eğitim Kurslarına Katılan Bireylerin Rekreatif Etkinliklere Katılımları ile Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Afyonkarahisar İli Örneği. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 9-20.
- Dinç, H., Poyraz, A., Aydemir, K. (2019). Üniversite öğrencilerinin boş zaman anlamlarının incelenmesi. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Dinç, H. (2019). *Masabaşı çalışanlarının sağlık algılarının boş zaman tutum ve boş zaman katılımlarına göre değerlendirilmesi* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).